

การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของเรือนชาวยวนเชียงใหม่

นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม

กรณีศึกษาชุมชนชาวยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

โดย

นายนราธิป ทับทัน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของเรือนชาวยวนเชียงใหม่
นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม
กรณีศึกษาชุมชนชาวยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE TRANSFERABILITY OF CULTURAL BAGGAGE
AND MAINTENANCE OF IDENTITY
OUTSIDE TRADITIONAL CULTURAL BOUNDARIES
IN YUAN-CHIANG SAEN HOUSES:
A CASE STUDY OF YUAN COMMUNITY,
SIKHIO DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA, THAILAND

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy (Vernacular Architecture)
Department of Architecture
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2017
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของเรือน ชาวยวนเชียงใหม่ นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม กรณีศึกษา ชุมชนชาวยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
โดย	นราธิป ทับทัน
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ชินศักดิ์ ตันจิกุล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. วีระ อินพันทัง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ชินศักดิ์ ตันจิกุล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์)

57057801 : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, เรือนไต่ยวน, ยวนสี่คิ้ว, สัมภาระวัฒนธรรม, วัฒนธรรมข้ามพรมแดน, พหุลักษณะ

นาย นราธิป ทับทัน: การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการอ้างอัตลักษณ์ของเรือนชาวยวนเชียงแสน นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนชาวยวน อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ชินศักดิ์ ตัณฑุกุล

ชุมชนยวนสี่คิ้วเป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกเขตแดนวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม โดยปรากฏร่องรอยของเรือนพื้นถิ่นที่มีคุณลักษณะสำคัญร่วมกันกับเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม อันนำไปสู่คำถามว่า “เรือนยวนสี่คิ้วสามารถอ้างตัวตนทางชาติพันธุ์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างได้อย่างไร? ภายใต้กระบวนการและเงื่อนไขใด?” การศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นยวนสี่คิ้ว รวมถึงค้นหาความเป็นสามัญการทางวัฒนธรรมของชาวยวนสี่คิ้วที่ปรากฏในเรือนกรณีศึกษา

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกตัวแทนเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวยวนในอำเภอสี่คิ้วที่มีอายุระหว่าง 58 - 100 ปีเศษ จำนวน 13 หลัง เก็บข้อมูลด้วยวิธีการรังวัด เขียนแบบสถาปัตยกรรม สังเกตการณ์ บันทึกภาพ และการสัมภาษณ์ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีสันฐานวิทยาวิเคราะห์ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ภายใต้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และกรอบแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ณ ช่วงเวลาหนึ่ง เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้วสามารถอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เอาไว้ได้ โดยแสดงในแบบแผนพื้นที่ใช้สอย การจัดระดับพื้นที่ และรูปทรงของเรือน พร้อมกับใช้วิธีการหิบบีมวัฒนธรรมบางประการของคนกลุ่มใหญ่เพื่อแสดงรูปลักษณะที่กลมกลืนผ่านเปลือกนอกทางสถาปัตยกรรม เป็นเครื่องมือช่วยปกปิดส่วนสำคัญที่แฝงเร้นอยู่ในซึ่งต้องการอ้างไว้ตามแบบแผนดั้งเดิม ส่งผลให้เรือนยวนสี่คิ้วมีการแสดงตัวตนแบบพหุลักษณะ โดยมีทั้งส่วนเหมือนและส่วนต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม และก่อรูปเป็นเรือนไต่ยวนแบบแผนใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ภายใต้บริบทพื้นที่บริเวณชายขอบระหว่างลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช ดังนั้น ปรากฏการณ์นี้จึงชี้ให้เห็นว่า การดำรงตัวตนแบบพหุลักษณะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้กลุ่มวัฒนธรรมรองสามารถอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เอาไว้ได้และอยู่ร่วมกับสังคมใหญ่ที่แตกต่างได้อย่างกลมกลืน โดยมีบริบทของสังคมซึ่งยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้การอ้างตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์มีความเข้มแข็ง

สรุปว่า การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมของเรือนยวนสี่คิ้ว คือ พลวัตของการต่อรองและอ้างรักษาตัวตนภายใต้สำนึกทางชาติพันธุ์ในบริบททางสังคมที่แตกต่าง โดยใช้การปรับเปลี่ยนเปลือกนอกทางสถาปัตยกรรมให้กลมกลืนกับสังคมบริบทใหญ่ ส่วนเนื้อแท้ภายในยังคงความเป็นตัวตนและแบบแผนดั้งเดิมเอาไว้

57057801 : Major (Vernacular Architecture)

Keyword : Vernacular Architecture, Tai Yuan Houses, Yuan-Sikhio, Cultural Baggage, Transborder Cultures, Plural Identity

MR. NARATHIP THUBTHUN : THE TRANSFERABILITY OF CULTURAL BAGGAGE AND MAINTENANCE OF IDENTITY OUTSIDE TRADITIONAL CULTURAL BOUNDARIES IN YUAN-CHIANG SAEN HOUSES: A CASE STUDY OF YUAN COMMUNITY, SIKHIO DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA, THAILAND THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR CHINASAK TANDIKUL

Yuan-Sikhio community is a community of Tai Yuan ethnic that settle outside Lanna traditional culture boundaries which an appearance of the proof of vernacular house that has key characteristics coordination with Tai Yuan traditional houses in literatures. This led to the question "How Yuan-Sikhio houses preserve their ethnic identity under various context? Under which process and condition?" This research objectives are studied circumstances and conditions of establishment of Yuan-Sikhio vernacular houses, including seek for generalization of the culture of Yuan-Sikhio people which appeared in the study.

The method of this study is qualitative research that uses a specific sampling technique where choosing representatives of Yuan vernacular houses in Sikhio district that are between 58 to 100 years old, for a number of 13 houses. Gathering data with architectural measure work, observe, capture, and interview then analyze the information with morphological analysis together with comparative analysis, under a margin concept of ethnical identity and cultural diffusion.

Research result shows that at a period of time, Yuan-Sikhio vernacular houses can preserve their ethnic identity where it appears on functional areas, floor level split, and house form. Plus, with a small quantity of cultural borrowing method of major population to present a similar characteristic through architectural exterior as a tool to cover important parts that are hidden dimension which needed to be preserved traditionally. Consequently, Yuan-Sikhio vernacular houses have shown a plural identity form where they have similarity and difference from Tai Yuan houses in literatures and established as a new model of Tai Yuan houses that has a unique characteristic. Under an area of basin of river margin in central and highlands in Korat. Thus, this phenomenon shows that an existence of plural identity is an important condition to support subordinate cultural group to be able to preserve ethnic identity and dwell together with larger society integrity. Through having an acceptance of plural cultures from social context which is an important factor that support an appearance preservation of ethnic identity to strengthen.

In conclusion, the transferability of cultural baggage on Yuan-Sikhio vernacular houses is a dynamic of negotiation and perseverance of identity under ethnical conscious in a different social context. Through using architectural exterior adjustments to blend in with major social context. For the real matter internally, the identity still stay original and traditional.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ชินศักดิ์ ตันติกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้ความรู้ด้านต่างๆ ให้คำชี้แนะและพัฒนากระบวนการคิดที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จนนำไปสู่การแสวงหาคำตอบและข้อค้นพบที่สำคัญของงานวิจัย และช่วยตรวจทาน การเขียนวิทยานิพนธ์นี้อย่างละเอียด รวมถึงศาสตราจารย์เกียรติคุณอรศิริ ปาณินท์ และศาสตราจารย์ ดร.วีระ อินพันทัง ที่อนุเคราะห์เป็นกรรมการผู้ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งช่วยให้ความรู้เพิ่มเติมและ ชี้แนะให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รองศาสตราจารย์กาญจนา ต้นสุวรรณรัตน์ ครูคนแรกที่ สอนให้รู้จักสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเรือนโคราช คุณพ่อบัญญัติ ทับทัน คุณแม่มะลิวัลย์ ทับทัน และครูสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ ผู้คอยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการ เก็บข้อมูลภาคสนามอย่างสุดกำลัง อาจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ ผู้คอยชี้แนะและให้ความรู้ด้านต่างๆ กลุ่มนักศึกษาจากสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม (หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต) คณะ วิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก และนักศึกษา สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้มีส่วนร่วมในการสำรวจภาคสนามมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 รวมถึงเจ้าของเรือนกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูล เจ้าของภาพถ่ายและเอกสารอ้างอิง ผู้อำนวยการความสะดวก และให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ซึ่งไม่อาจกล่าวนามได้ทั้งหมดในที่นี้ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก สถาบันผู้ให้ทุนในการศึกษาระดับปริญญาเอก และขอขอบคุณคณาจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร รวมถึงอาจารย์พิเศษในวาระต่างๆ ผู้ให้ประสบการณ์ ที่ดีและเพิ่มเติมความรู้ตลอดการศึกษาในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทำดีที่สุด ขอคารวะต่อบรรพชนชาวยวนสี่คี่ผู้สร้างสรรค์เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นที่มีความโดดเด่นนอก พรหมแดนวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม ซึ่งเป็นต้นทางที่นำไปสู่การแสวงหาคำถามและความรู้และข้อค้นพบของ งานวิจัยนี้

นราธิป ทับทัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามของการศึกษา.....	4
1.3 ข้อสังเกต/สมมุติฐาน.....	5
1.4 วัตถุประสงค์.....	5
1.5 ขอบเขตการศึกษาและวิธีการดำเนินงาน.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 ข้อตกลงของการศึกษา.....	7
1.8 นิยามศัพท์.....	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม สารสนเทศ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 ชาติพันธุ์ยวน (Tai Yuan ; ไตยวน).....	10
2.2 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ (ในฐานะเรือนพักอาศัยของประชากรผู้ สืบทอดจารีตล้านนาและวัฒนธรรมไตยวน).....	17
2.3 ภูมิหลังการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนเชียงใหม่จากเขตวัฒนธรรมดั้งเดิม และการ ตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา.....	24

2.4 แนวคิดชาติพันธุ์ (Ethnicity) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity).....	28
2.5 แนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)	32
บทที่ 3 วิธีการวิจัย.....	34
3.1 ชุมชนกรณีศึกษา : ชุมชนยวนสีคิ้ว.....	34
3.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา (Conceptual Framework).....	41
3.3 การรวบรวมข้อมูล.....	43
3.4 การอ่านและวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา.....	46
ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต.....	47
การปกครอง.....	48
สภาพภูมิศาสตร์และฤดูกาล.....	49
ทรัพยากรป่าไม้.....	52
การคมนาคม.....	53
สภาพเศรษฐกิจ.....	54
ศาสนา.....	54
ประชากร.....	54
การตั้งถิ่นฐานและหมู่บ้านดั้งเดิมในเขตอำเภอสีคิ้ว.....	55
บทที่ 5 เรือนยวนสีคิ้วรุ่นเก่า ; ร่องรอยจากข้อมูลทุติยภูมิและการสำรวจในภาคสนาม	57
5.1 ข้อมูลจากวรรณกรรม	57
5.2 ข้อมูลจากภาพถ่ายในอดีต.....	57
5.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรอาวุโส.....	60
5.4 ตัวแทนของเรือนรุ่นเก่าที่สุดซึ่งหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ศึกษา.....	61
5.5 การเปรียบเทียบระหว่าง “เรือนยวนสีคิ้ว” “เรือนไม้บะเก่า” และ “เรือนกาแล”	84
5.6 ลักษณะร่วมของเรือนไทยวนและสัมภาระวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากเรือนภาคเหนือดั้งเดิม..	86

5.7 รูปแบบและองค์ประกอบของเรือนยวนสีคิ้วที่แตกต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม	90
5.8 สรุปรูป (ร่องรอยของเรือนยวนสีคิ้วรุ่นเก่าที่ปรากฏในภาคสนาม).....	98
บทที่ 6 ลำดับพัฒนาการและพลวัตของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้ว.....	100
6.1 ตัวแทนของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นแต่ละช่วงเวลาปรากฏในพื้นที่ศึกษา	101
6.2 การเปรียบเทียบระหว่างเรือนกรณีศึกษาแต่ละรุ่น.....	122
6.3 การปลูกสร้างเรือนพักอาศัยรุ่นหลังในชุมชนยวนสีคิ้ว	127
บทที่ 7 การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการจำรองอัตลักษณ์ของเรือนยวนสีคิ้ว.....	131
7.1 การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมของเรือนยวนสีคิ้ว.....	131
7.2 ปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อรูปของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้ว	143
7.3 ความเป็นสามัญการของชาวยวนสีคิ้วที่ปรากฏในเรือนกรณีศึกษา.....	146
7.4 อัตลักษณ์ของเรือนยวนสีคิ้ว.....	147
7.5 ข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะบางประการของเรือนยวนกลุ่มเชียงใหม่.....	151
บทที่ 8 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	159
8.1 สรุปผลการวิจัย.....	159
8.2 ข้อค้นพบจากการวิจัย	161
8.3 อภิปรายผล	167
8.4 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	172
8.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	173
รายการอ้างอิง	175
ภาคผนวก ก ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี.....	184
ภาคผนวก ข ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี.....	201
ภาคผนวก ค ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุต่ำกว่า 65 ปี	214
ประวัติผู้เขียน.....	223

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยสำหรับการอ่านและวิเคราะห์เรื้อนยวนสีคิ้ว	44
ตารางที่ 2 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรื้อนกรณีศึกษา.....	63
ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรื้อนกรณีศึกษาที่ 1 - 5.....	80
ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง “เรื้อนยวนสีคิ้ว” “เรื้อนไม้บะเก่า” และ “เรื้อนกาแล”	84
ตารางที่ 5 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรื้อนกรณีศึกษากลุ่ม A (ประกอบด้วยเรื้อนกรณีศึกษาที่ 1 - 5).....	105
ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรื้อนกรณีศึกษาที่ 1 - 5.....	107
ตารางที่ 7 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรื้อนกรณีศึกษากลุ่ม B (ประกอบด้วยเรื้อนกรณีศึกษาที่ 6 - 9).....	108
ตารางที่ 8 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรื้อนกรณีศึกษาที่ 6 - 9 (กลุ่ม B).....	115
ตารางที่ 9 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรื้อนกรณีศึกษากลุ่ม C (ประกอบด้วยเรื้อนกรณีศึกษาที่ 10 - 13).....	116
ตารางที่ 10 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรื้อนกรณีศึกษาที่ 10 - 13 (กลุ่ม C).121	121
ตารางที่ 11 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างเรื้อนกรณีศึกษากลุ่ม A กลุ่ม B และกลุ่ม C	122
ตารางที่ 12 แสดงการดำรงอยู่ของปัจจัยดั้งเดิมส่วนต่างๆ ในเรื้อนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12.....	125
ตารางที่ 13 แสดงการดำรงอยู่ของคุณลักษณะส่วนต่างๆ ในเรื้อนยวนสีคิ้วแต่ละกลุ่มอายุ.....	133
ตารางที่ 14 แสดงคุณลักษณะของเรื้อนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรื้อนแบบแผนไถยวนในวรรณกรรม.136	136
ตารางที่ 15 แสดงคุณลักษณะของเรื้อนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรื้อนไทยภาคกลาง	139
ตารางที่ 16 แสดงคุณลักษณะของเรื้อนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรื้อนโคราช (เรื้อนพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา).....	140
ตารางที่ 17 แสดงคุณลักษณะเฉพาะของเรื้อนยวนสีคิ้วซึ่งไม่ตรงกับเรื้อนไถยวนในวรรณกรรม เรื้อนไทยภาคกลาง และเรื้อนโคราช	149

ตารางที่ 18 แสดงคุณลักษณะบางประการของเรือนยวนสี่คิ้ว เรือนยวนลับแล และเรือนเจ้าแม่ยอดคำ
ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน 156

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่นในชุมชนชาวยวนสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา.....	3
ภาพที่ 2 จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน แสดงลักษณะชายและหญิงชาวยวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยผู้ชายมีวัฒนธรรมการสีกายด้วยหมึกสีเข้มตามตัวตั้งแต่ช่วงเอวหรือพุงลงไปถึงขา อันเป็นที่มาของชื่อ “ลาวพุงดำ”	10
ภาพที่ 3 แผนที่อาณาจักรล้านนาเมื่อราว พ.ศ.2093 จากข้อมูลในเอกสารจีนโบราณที่เรียกล้านนาว่า “ปาไป๋ (ปาไป๋สืฟู-ปาไป๋ต้าเตี้ยน)” ซึ่งในขณะนั้นมีศูนย์กลางอยู่ 2 แห่ง คือ ปาไป๋ใหญ่ในบริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน และปาไป๋น้อยในบริเวณที่ราบลุ่มน้ำกก	12
ภาพที่ 4 แสดงตำแหน่งบ้านเมืองสำคัญบริเวณที่ราบแอ่งหุบเขาในเขตภูมิภาคเหนือของไทย ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 อาณาบริเวณนี้คือ “มณฑลพายัพ” ซึ่งเกิดจากการผนวกหัวเมืองใหญ่ที่สืบทอดมาจากรัฐจารีตล้านนาดั้งเดิม ได้แก่ นครเชียงใหม่ (ครอบคลุมเมืองเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และเชียงราย) นครลำพูน นครลำปาง นครน่าน นครแพร่ และนครเถิน เข้ามารวมกับรัฐสยามสมัยใหม่ (ทั้งนี้ไม่รวมถึงเมืองอุดรดิตถ์ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบวัฒนธรรมล้านนา และถูกจัดให้รวมเข้ากับเขตภาคเหนือในภายหลัง).....	13
ภาพที่ 5 แสดงลักษณะเรือนไม้ (ซ้าย) และเรือนกาแล (ขวา) ณ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.....	17
ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบเรือนของประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมไตยวนในภาคเหนือ ประกอบด้วย (ก) เรือนไม้บัว (ข) เรือนไม้พื้นถิ่น และ (ค) เรือนกาแล	21
ภาพที่ 7 แสดงเรือนที่มีไม้บันลดยาวไขว่กันและฝาเรือนผายออก จากจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ (หลังเก่า) ของวัดจันทบุรี จ.สระบุรี เป็นร่องรอยหนึ่งของชาวยวนกลุ่มเชียงแสนที่ตั้งถิ่นฐานในเมืองสระบุรี ซึ่งโน้มน้าวว่าคนกลุ่มนี้เคยอยู่อาศัยในบ้านเรือนที่มีลักษณะร่วมกันกับเรือนกาแลในวรรณกรรม ทว่า ในปัจจุบันไม่พบเรือนลักษณะนี้แล้ว	23
ภาพที่ 8 ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่บางส่วนของประเทศไทย แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนออกจากเมืองเชียงแสน โดยส่วนหนึ่งได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านสีคิ้ว (เขตเมืองนครราชสีมา) ผ่านทางเมืองสระบุรีและเวียงจันทน์.....	26

ภาพที่ 9 แสดงแผนที่การเดินทางของเอเจียน แอมอนิเย ช่วงจากเมืองนครราชสีมา (Korat) ถึงบริเวณปากช่อง (เป็นเส้นทางต่อไปยังเมืองสระบุรี) โดยแสดงตำแหน่งบ้านสีคิ้ว (Ban Si Khieu) ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ก่อนที่จะเข้าสู่เขตภูเขาและชายป่าดงพญาไฟ.....	27
ภาพที่ 10 แผนที่บริเวณอำเภอสีคิ้วแสดงตำแหน่งหมู่บ้านของชาวยวน	36
ภาพที่ 11 ภาพถ่ายมุมสูงบริเวณชุมชนเมืองของตัวอำเภอสีคิ้ว ซึ่งพัฒนาและขยายตัวมาจากบ้านสีคิ้วเดิม	37
ภาพที่ 12 บ้านถนนคดเป็นตัวอย่างชุมชนชาวยวนในอำเภอสีคิ้วที่ยังปรากฏร่องรอยของชุมชนเกษตรกรรมที่ชัดเจน	38
ภาพที่ 13 สตรีชาวยวนสีคิ้วหลายคนยังนิยมนุ่งผ้าซิ่นยวนในชีวิตประจำวัน.....	40
ภาพที่ 14 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา	47
ภาพที่ 15 แสดงแผนที่อำเภอสีคิ้ว และเขตการปกครองระดับตำบล	48
ภาพที่ 16 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา	49
ภาพที่ 17 แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสีคิ้ว (มุมมองทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นเขตภูเขาและป่าไม้).....	50
ภาพที่ 18 แผนที่เครือข่ายของหมู่บ้านต่างๆ บริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขาในเขตอำเภอสีคิ้ว	56
ภาพที่ 19 แผนที่หมู่บ้านของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ บริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขาในเขตอำเภอสีคิ้ว.....	56
ภาพที่ 20 แสดงลักษณะของเสาเรือน และลักษณะทางขึ้นเรือนของเรือนในด้านหลัง (บริเวณบ้านเหนือ)	58
ภาพที่ 21 แสดงลักษณะของฝาเรือนและเทคนิคทางโครงสร้างของเสาดั้ง (บริเวณบ้านเหนือ)	58
ภาพที่ 22 แสดงรูปทรงหลังคา ลักษณะฝาเรือน และระบบโครงสร้างของเสาดั้งตั้งต้นที่อยู่ด้านหน้า (บริเวณบ้านเหนือ)	59
ภาพที่ 23 แสดงรูปทรงหลังคาไม้ป้านลมแบบมีตัวหมากและฝาเรือนรุ่นหลังที่ทำเป็นฝาไม้กระดานตีเกล็ด (บริเวณบ้านใต้)	59
ภาพที่ 24 แสดงเรือนสามจั่ว ณ บ้านกลาง (ภาพซ้าย) และเรือนสองจั่ว ณ บ้านใต้ (ภาพขวา) ...	60
ภาพที่ 25 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านใต้ บ้านกลาง และบ้านเหนือ (แต่เดิมคือบ้านสีคิ้ว) และตำแหน่งของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 – 5.....	62

ภาพที่ 26 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 1	65
ภาพที่ 27 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 2	66
ภาพที่ 28 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 3	67
ภาพที่ 29 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 4	68
ภาพที่ 30 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 5	69
ภาพที่ 31 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 1	70
ภาพที่ 32 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 2	70
ภาพที่ 33 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 3	71
ภาพที่ 34 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 4	71
ภาพที่ 35 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 5	71
ภาพที่ 36 ภาพถ่ายทางอากาศของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 แสดงการวางตัวเรือนขวางตะวัน	72
ภาพที่ 37 แสดงตัวอย่างผังพื้นดั้งเดิมและแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสีควู้ (เรือนสองหลังร่วมพื้น)	74
ภาพที่ 38 แสดงตัวอย่างผังพื้นดั้งเดิมและแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสีควู้ (เรือนสามหลังร่วมพื้น)	74
ภาพที่ 39 แสดงผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 และ 3 ซึ่งมีตำแหน่งของเสาตั้งแบ่งพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจน	75
ภาพที่ 40 ผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 4 และ 5 แสดงส่วนในเฮือนและเตียงหลักซึ่งรวมอยู่ในระยะ 3 หรือ 5 ช่วงเสา	76
ภาพที่ 41 แสดงเรือนของนางลอง สมใจเพ็ง ที่หันหน้าเรือนไปทิศเหนือแต่ตำแหน่งเรือนประธานอยู่ทางทิศตะวันตก	77
ภาพที่ 42 แสดงส่วนประกอบและเทคนิคก่อสร้างของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (มุมมองด้านสกัดข้าง หลังเรือน)	78
ภาพที่ 43 ลักษณะของ “ควูน” หรือหิ้งเก็บของเหนือพื้นที่ภายในเรือน ซึ่งเคยปรากฏในเรือนยวนสีควู้	79

ภาพที่ 44 แสดงส่วนประกอบและเทคนิคก่อสร้างของเรือนกรณีศึกษาที่ 4 (มุมมองด้านสกัดข้างหลังเรือน)..... 79

ภาพที่ 45 แสดงภาพถ่ายบรรพบุรุษผู้ล่วงลับในส่วนเดินของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (ชาย) และเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (ขวา)..... 83

ภาพที่ 46 ลักษณะของเสาเรือนหน้าตัดแปดเหลี่ยม และการวางแป้วเสาและซี่ร้อยกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา..... 86

ภาพที่ 47 ลักษณะของ “ฝาเล็บนาง” ของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 (ชาย) และเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (ขวา)..... 87

ภาพที่ 48 ลักษณะของ “แหนบเดิน” ของเรือนกรณีศึกษาที่ 4..... 87

ภาพที่ 49 ลักษณะของ “ทำยนตร์” เหนือประตูเข้าห้องนอน ที่พบในเรือนกรณีศึกษาที่ 2 88

ภาพที่ 50 ลักษณะของ “เสาดั้งวางบนรอดซึ่งมีเสาดอม่อรับ (ดูคล้ายกับต่อเสา)” ที่พบในเรือนกรณีศึกษาที่ 1 88

ภาพที่ 51 ลักษณะของ “การวางตงแนวนอน” ในส่วนของเรือนประธานที่พบในเรือนกรณีศึกษาที่ 5 88

ภาพที่ 52 แสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 1 และ 4 ที่มีหลังคาทรงจั่วทำหลังคาปีกนกขนาดใหญ่คลุมพื้นที่ 1 ช่วงเสาด้านหน้า 89

ภาพที่ 53 แสดงเรือนที่มีหลังคาทรงจั่วและทำหลังคาปีกนกด้านหน้า โดยมีได้ต่อเนื่องเป็นชั้นเดียวกันจากจิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำวัดพระสิงห์ฯ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถูกวาดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 90

ภาพที่ 54 แสดงลักษณะของ “แป้นเลียบ” 91

ภาพที่ 55 แสดงตัวอย่างการใช้พื้นที่ชานโถงหรือชานกลางบ้านสำหรับรองรับกิจกรรมจำลองที่หลากหลาย 92

ภาพที่ 56 แสดงงานแต่งงานโดยใช้พื้นที่ชานโถงสำหรับกิจกรรมการผูกข้อมือ (ทดแทนส่วนเดินที่คับแคบ) 92

ภาพที่ 57 แสดงงานศพโดยมีการตั้งศพและรับรองพระสงฆ์ในบริเวณเดิน (ชาย) และใช้พื้นที่ชานโถงหรือชานกลางบ้านสำหรับรับรองชาวบ้าน (ขวา) 93

ภาพที่ 58 แสดงระบบแผ่นฝาประกอบวางบนพริ้งของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 ลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมฝาสายบัว 93

ภาพที่ 59 แสดงร่องรอยการใช้ฝาเรือนที่คล้ายกับฝาปะก้นผสมฝาสายบัววางบนพริ้ง ในเรือนกรณีศึกษาที่ 3	94
.....	94
ภาพที่ 60 แสดง “พริ้ง” ที่ปรากฏในส่วนตีนของฝาเรือนกรณีศึกษาที่ 1 2 และ 4.....	94
ภาพที่ 61 แสดง “ฝาประกอบสำเร็จ” ของเรือนนางลอง สมใจเพ็ง ที่ชุมชนบ้านเหนือ (เรือนอายุประมาณ 100 ปี)	95
.....	95
ภาพที่ 62 แสดงลักษณะ “ฝาปรือ” ของเรือนพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา	96
ภาพที่ 63 ช่องระบายอากาศที่หน้าจั่วเรือนกรณีศึกษาที่ 3 ลักษณะคล้าย “รัศมีดวงอาทิตย์” บ้างก็ว่า “นภยูงลำแพน”	97
.....	97
ภาพที่ 64 เรือนกรณีศึกษาที่ 5 สามารถถ่ายเทอากาศและรับแสงธรรมชาติได้ดีด้วยช่องเปิดส่วนหน้าจั่วและฝาเรือน	97
.....	97
ภาพที่ 65 ปั้นลมแบบตัวเหงา.....	98
ภาพที่ 66 “ควั่น” มุมมองจากภายใน (ซ้าย) และภายนอกเรือน (ขวา).....	98
ภาพที่ 67 ตัวอย่างการเหลาตกแต่งเสาตั้ง (โดยทั่วไปจะทำส่วนบนของเสาสอบเล็กและปลายเสาบานออก)	99
.....	99
ภาพที่ 68 แผนที่แสดงชุมชนของชาวยวนสี่ควั้วที่เลือกเรือนกรณีศึกษาในกลุ่มช่วงอายุต่างๆ (A B และ C)	101
.....	101
ภาพที่ 69 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านสี่ควั้วเดิม และตำแหน่งของเรือนกรณีศึกษาที่ 6 7 (กลุ่ม B) และ 10 11 12 (กลุ่ม C).....	103
ภาพที่ 70 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านโนนนาและตำแหน่งเรือนกรณีศึกษาที่ 8 (กลุ่ม B) และ 13 (กลุ่ม C)	104
.....	104
ภาพที่ 71 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านถนนคดและตำแหน่งเรือนกรณีศึกษาที่ 9 (กลุ่ม B)	104
.....	104
ภาพที่ 72 แสดงแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสี่ควั้วกลุ่ม A (เรือนสองหลังร่วมพื้น และเรือนสามหลังร่วมพื้น).....	106
ภาพที่ 73 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 6	109
ภาพที่ 74 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 7	109

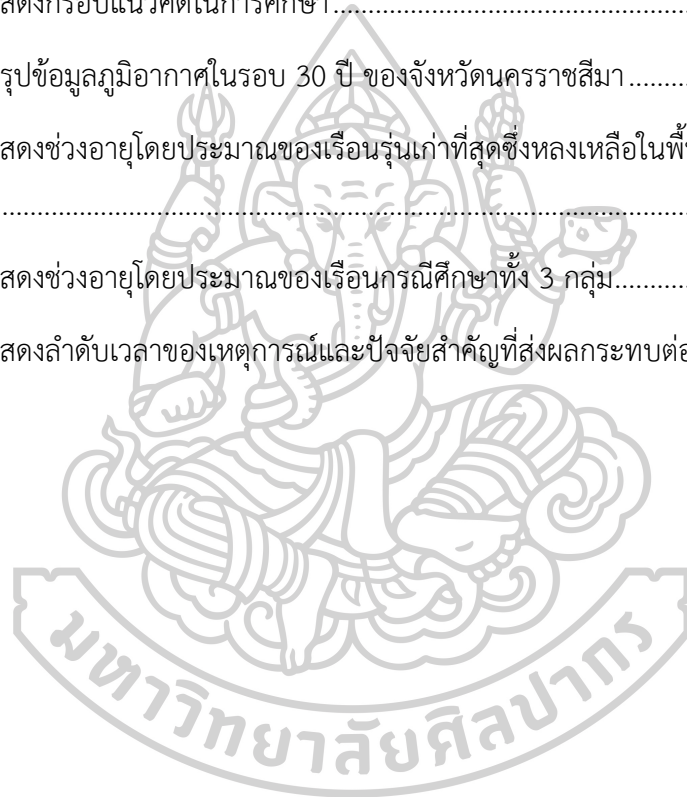
ภาพที่ 75 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 8	110
ภาพที่ 76 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 9	110
ภาพที่ 77 ภาพถ่ายทางอากาศของเรือนกรณีศึกษาที่ 6 - 9 แสดงการวางตัวเรือนตามแนวตะวัน .	111
ภาพที่ 78 แสดงแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสี่คี่วกุ่ม B (เรือนสองหลังร่วมพื้น).....	112
ภาพที่ 79 แสดงตัวอย่างฝาเรือนแผ่นไม้ติดกับโครงเคร่า และหลังคามุงด้วยสังกะสี ของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B.....	113
ภาพที่ 80 แสดงเทคนิคการใช้ “เสาม้าต่างใหม่” ที่พบในโครงสร้างเครื่องบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 7	114
ภาพที่ 81 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 10	117
ภาพที่ 82 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 11	117
ภาพที่ 83 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 12	118
ภาพที่ 84 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 13	118
ภาพที่ 85 ภาพถ่ายทางอากาศของเรือนกรณีศึกษาที่ 10 - 13 แสดงการวางตัวเรือนขวางตะวันและตามแนวตะวัน	119
ภาพที่ 86 แสดงลักษณะโครงสร้างส่วนหลังคาของเรือนกรณีศึกษาที่ 12	120
ภาพที่ 87 แสดงลักษณะฝาเรือนของเรือนกรณีศึกษาที่ 10 (ชาย) และเรือนกรณีศึกษาที่ 11 (ขวา) 120	
ภาพที่ 88 ลักษณะ “รอดสอดเสา” ในเรือนกรณีศึกษาที่ 12 (ชาย) และ “คานทับเสา” ในเรือนกรณีศึกษาที่ 13 (ขวา)	120
ภาพที่ 89 แสดงภาพถ่ายทางอากาศและตำแหน่งของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ในบริเวณบ้านกลาง	124
ภาพที่ 90 แสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ในบริเวณบ้านกลาง.....	124
ภาพที่ 91 แสดงเรือนที่เคยปลูกสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2515 - 2520 (เรือนด้านหลังคือเรือนกรณีศึกษาที่ 7)	126
ภาพที่ 92 แสดงเรือนทรงปั้นหยา บริเวณบ้านเหนือ (ชาย) และเรือนทรงปั้นหยา บริเวณบ้านใต้ (ขวา)	127

ภาพที่ 93 แสดงเรือนที่มีหลังคาทรงปั้นหยาผสมผสานกับหลังคาจั่ว บริเวณด้านเหนือของวัดใหญ่สี่ควั	127
.....	
ภาพที่ 94 แสดงเรือนแฝดของนางรัตนาภคจันท์กบ้านใต้ (ซ้าย)และเรือนแฝดของนางสมัยเปี้ยจันท์กบ้านโนนกลุ่ม (ขวา)	128
.....	
ภาพที่ 95 แสดงเรือนแฝดของนางวันเพ็ญ ชูศิริ บ้านโนนกลุ่ม (เรือนนอนมีหลังคาทรงปั้นหยา)	128
ภาพที่ 96 แสดงรูปแบบ ผังพื้นชั้นบน และแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนนางวันเพ็ญ ชูศิริ บ้านโนนกลุ่ม	129
.....	
ภาพที่ 97 แสดงตัวอย่างเรือนยกพื้นหลังคาแบน (เรือนทรงบังกะโล) บริเวณบ้านเหนือ	130
ภาพที่ 98 แสดงระบบเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้น ซึ่งธำรงอยู่ในเรือนยวนสี่ควักรณีศึกษาทุกรุ่น	135
.....	
ภาพที่ 99 แสดงลักษณะพหุลักษณะทางสถาปัตยกรรมในเรือนยวนสี่ควักรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี	141
ภาพที่ 100 แสดงภาพจำลองรูปลักษณะภายนอกของเรือนยวนสี่ควักรณีศึกษากลุ่ม A B และ C ซึ่งมีคุณลักษณะบางประการที่สอดคล้องกับเรือนแบบแผนไต้ยวน เรือนไทยภาคกลาง และเรือนโคราช	142
.....	
ภาพที่ 101 แสดงตัวอย่างเรือนยวนสี่ควัจากภาพถ่ายในอดีต โดยใช้ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบน พริงและไม้ป็นลมแบบตัวเหงา (ตัวเหงาในภาพชำรุด) ที่สร้างรูปลักษณะภายนอกทางสถาปัตยกรรมให้ สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลาง	144
ภาพที่ 102 แสดงเรือนของชาวไทโคราช (บ้านบุงลำไย) ที่ใช้ระบบโครงสร้างแบบ “เรือนสองหลังร่วมพื้น”	150
.....	
ภาพที่ 103 แสดงเรือนของชาวไทลาว (ชุมชนพ่อพระยาสี่เขี้ยว) ที่มีผังพื้นสัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต้ยวน	150
.....	
ภาพที่ 104 แสดงตัวอย่างเรือนชาวยวนที่อำเภอลับแล	152
ภาพที่ 105 แสดงเรือนเจ้าแม่ยอดคำ จังหวัดลำปาง.....	152
ภาพที่ 106 แสดงลักษณะของหน้าจั่วเรือนแบบ “ตาลคลี่” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนชาวยวนลับแล	153
.....	

ภาพที่ 107 แสดงลักษณะ “เทิง” เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้าสำหรับเก็บของใต้ชายคาของเรือนชาวยวนลับลแ	154
.....	
ภาพที่ 108 แสดงบริเวณรอยต่อระหว่างพื้นดินและพื้นชานของเรือนชาวยวนลับลแ ที่เรียกว่า “แป้นเลียบ”	154
.....	
ภาพที่ 109 แสดงลักษณะของหน้าจั่วหลังคาส่วนเต็นรูปแบบ “ตาลคลี่” ของเรือนเจ้าแม่ยอดคำ .	155
ภาพที่ 110 แสดงลักษณะแผ่นไม้วางพาดบนเต้าสำหรับเก็บของใต้ชายคาของเรือนเจ้าแม่ยอดคำ	155
ภาพที่ 111 แสดงรูปแบบหน้าจั่วของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (ด้านซ้ายคือเรือนประธาน ด้านขวาคือเรือนโถง)	158
.....	
ภาพที่ 112 แสดงเรือนชาวลื้อในตอนเหนือของประเทศลาว มีหน้าจั่วเป็นรัศมีดวงอาทิตย์และมีทึ่มไม้พาดบนเต้า	158
.....	
ภาพที่ 113 แสดงระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งและเทคนิคเสาดั้งของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A เป็นร่องรอยของการรับวัฒนธรรมไทยจากลุ่มน้ำภาคกลางซึ่งปรากฏในเรือนยวนสี่คิ้ว	163
ภาพที่ 114 แสดงไม้ปั้งลมแบบตัวเหงาของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (ซ้าย) และเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (ขวา) เป็นร่องรอยของการรับวัฒนธรรมไทยจากลุ่มน้ำภาคกลางซึ่งปรากฏในเรือนยวนสี่คิ้ว	163
ภาพที่ 115 แสดงคุณลักษณะซึ่งเป็นขอบเขตทางสถาปัตยกรรมที่ใช้นิยมความเฉพาะของเรือนกลุ่มชาติพันธุ์ยวน	165
.....	
ภาพที่ 116 แสดงรูปลักษณะของหน้าจั่วที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนกลุ่มยวนเชียงแสนที่ จ.อุตรดิตถ์ และ จ.ลำปาง	166
ภาพที่ 117 แสดงควันและแป้นเลียบที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนกลุ่มยวนเชียงแสนบางแห่ง	166
.....	
ภาพที่ 118 แสดงส่วนเต็นที่อยู่ด้านหน้าส่วนในเฮือนของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 ซึ่งมีระดับพื้น สูงกว่าชาน ทำให้พื้นที่เว้นว่าง (space) ของเรือนประธานมีความโดดเด่นกว่าเรือนโถงอย่างชัดเจน	169
ภาพที่ 119 แสดงภาพถ่ายมุมสูงของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B และ C เป็นตัวอย่างการวางอาคารตามแนวตะวัน.....	170
ภาพที่ 120 แสดงช่องเปิดสำหรับรับรับแสงธรรมชาติและถ่ายเทอากาศภายในเรือนกรณีศึกษาที่ 5	171

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 แสดงข้อสังเกตและสมมุติฐานของการศึกษา.....	5
แผนภูมิที่ 2 แสดงปฏิทินวิถีดั้งเดิมของชาวยวนสีคิ้วในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 - ต้นพุทธศตวรรษ ที่ 26	39
แผนภูมิที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา.....	42
แผนภูมิที่ 4 สรุปรูปข้อมูลภูมิอากาศในรอบ 30 ปี ของจังหวัดนครราชสีมา	52
แผนภูมิที่ 5 แสดงช่วงอายุโดยประมาณของเรือนรุ่นเก่าที่สุดซึ่งหลงเหลือในพื้นที่ศึกษา (อายุระหว่าง 81-100 ปี)	61
แผนภูมิที่ 6 แสดงช่วงอายุโดยประมาณของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม.....	102
แผนภูมิที่ 7 แสดงลำดับเวลาของเหตุการณ์และปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนยวนสีคิ้ว.....	132

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยประกอบด้วยประชากรที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิหลังทางชาติพันธุ์ที่แตกต่าง นอกเหนือจากวัฒนธรรมไทยอันเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของรัฐชาติแล้ว ในท้องถิ่นและภูมิภาคต่างๆ ยังมีการแสดงออกทางสังคมของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อยและสำนึกทางชาติพันธุ์เฉพาะกลุ่ม นอกจากนี้ยังปรากฏกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมข้ามพรมแดนตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ต่างๆ¹ ซึ่งส่วนหนึ่งของประชากรเหล่านี้ยังสามารถธำรงความเป็นตัวตนเอาไว้ได้อย่างโดดเด่นท่ามกลางสังคมแวดล้อมที่แตกต่าง แม้ว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์และปะทะสังสรรค์กับชนกลุ่มอื่นมาโดยตลอด เกิดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในการธำรงตัวตนของกลุ่มประชากรที่ตั้งถิ่นฐานข้ามพรมแดนวัฒนธรรม ภายใต้กระบวนการสร้างสมดุลกับสังคมของคนกลุ่มใหญ่และวัฒนธรรมไทยกระแสหลักสะท้อนไปสู่ลักษณะโครงสร้างของสังคมไทยที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายและยังมีการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอยู่มาก ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ยังคงปรากฏอยู่ทั่วไปและดำรงอยู่แม้ในปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาปรากฏการณ์การธำรงตัวตนของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมข้ามพรมแดน จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการแสวงหาคำตอบ เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจและเป็นพื้นฐานไปสู่ทางเลือกในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมมากขึ้นในอนาคต

ยวน หรือ ไตยวน (Tai Yuan) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่ง ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนใต้ของประเทศจีนมาแต่โบราณ และเป็นชนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย² ในสมัยแคว้นโยนกและรัฐจาร์ตลันนา นอกจากนี้ ภายใต้เงื่อนไขและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ยังส่งผลให้มีชาวยวน

¹ เกิดจากการอพยพหรือเคลื่อนย้ายประชากรออกจากมาตุภูมิหรือขอบเขตพื้นที่ซึ่งมีสังคมวัฒนธรรมเดียวกัน ไปยังพื้นที่อื่นและกลายเป็นประชากรกลุ่มย่อยของสังคมใหม่ (ในภาษาอังกฤษนิยมใช้คำว่า “diaspora” สำหรับนิยามกลุ่มคนที่มีเงื่อนไขดังข้างต้น)

² ประกอบด้วยพื้นที่ 9 จังหวัดซึ่งมีลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในเขตภูเขา ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และอุตรดิตถ์ ตามการแบ่งภูมิภาคของประเทศไทยแบบ 6 ภูมิภาค ซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติเมื่อ พ.ศ.2520 และประกาศใช้โดยราชบัณฑิตยสถาน (นฤมล บุญแดง, ม.ป.ป.) พื้นที่โดยรวมของภูมิภาคดังกล่าวมีความเกี่ยวเนื่องทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกับรัฐจาร์ตลันนาในอดีต โดยมีจังหวัดอุตรดิตถ์เป็นพื้นที่ซึ่งมีความคาบเกี่ยวและถือเป็นชายขอบของเขตวัฒนธรรมดังกล่าว

บางกลุ่มตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย³ ซึ่งอยู่นอกขอบเขตพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิมและมีบริบทแวดล้อมที่แตกต่าง บรรพชนของชาวยวนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทยส่วนใหญ่ได้เคลื่อนย้ายมาจากกลุ่มเมืองเชียงแสนเมื่อสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หลังจากเหตุการณ์ “ศึกเชียงแสน” ในปี พ.ศ.2347 ประชากรชาวยวนกลุ่มนี้ถือเป็นตัวแทนที่มีความสำคัญต่อการศึกษาและเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยวน ด้วยบรรพชนของประชากรกลุ่มดังกล่าวได้เคลื่อนย้ายออกจากดินแดนภาคเหนือของไทยก่อนที่ภูมิภาคดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรครั้งใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น⁴ ชาวยวนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทยจึงเป็นร่องรอยของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนหรือประชากรที่สืบทอดวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งมีได้ผสมผสานอัตลักษณ์กลายเป็น “คนเมือง” ดังเช่นประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือ

ถึงแม้ว่าบรรพชนของประชากรชาวยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวยวนที่เคลื่อนย้ายมาจากกลุ่มเมืองเชียงแสน ได้เคลื่อนย้ายออกนอกมาตุภูมิดั้งเดิมมานานกว่า 200 ปีแล้ว ทว่า ส่วนหนึ่งของประชากรเหล่านี้ยังแสดงสำนึกทางชาติพันธุ์และดำรงสัมพันธภาพทางวัฒนธรรมบางประการของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนเอาไว้อย่างโดดเด่น รวมถึงการปรากฏตัวของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นที่มีลักษณะสำคัญร่วมกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือและมีแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในสอดคล้องกับจารีตล้านนา อันนำไปสู่ประเด็นความสนใจในการศึกษากายภาพสรรค์สร้างของกลุ่มชาวยวนซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม ผ่านการก่อรูปของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น ทั้งนี้ จากการทบทวนสารสนเทศทางประวัติศาสตร์และการสำรวจภาคสนาม พบว่า ชุมชนชาวยวนในพื้นที่อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี และอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นชุมชนชาวยวนเชียงแสนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทยที่มีความเก่าแก่ที่สุด รองลงมาคือชุมชนชาวยวนในอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นประชากรชาวยวนที่แยกออกมาจากเมืองสระบุรีในสมัยรัชกาลที่ 2 อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจในภาคสนาม พบว่า

³ ในที่นี้มีได้หมายถึงขอบเขตของภูมิภาคตามเกณฑ์ทางภูมิศาสตร์หรือการปกครอง หากแต่หมายถึงภูมิลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวยวนที่มีการเคลื่อนย้ายอยู่ในตำแหน่งคาบเกี่ยวบริเวณศูนย์กลางของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยขอบเขตพื้นที่ภาคกลาง รวมไปถึงพื้นที่ภาคตะวันตก พื้นที่ภาคตะวันออก และพื้นที่บริเวณชายขอบของภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนซึ่งมีความต่อเนื่องกับเขตภาคกลาง

⁴ นักวิชาการท้องถิ่นภาคเหนือนิยมเรียกช่วงเวลาดังกล่าวว่า “สมัยเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นหลังจากศึกเชียงแสน โดยมีการเคลื่อนย้ายประชากรกลุ่มใหญ่จากดินแดนลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำสาละวิน เช่น ชาวกระเหรี่ยง ชาวไทใหญ่ ชาวไทเขิน ชาวไทลื้อ และชาวเมืองยอง เข้ามาเติมเต็มบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากร พัฒนาการทางสังคม และการผสมผสานวัฒนธรรมของภูมิภาคดังกล่าวในสมัยต่อมา

เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในชุมชนของชาวยวนที่อำเภอสีคิ้วสามารถอ้างลักษณะสำคัญร่วมกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนืออย่างชัดเจน ในขณะที่แห่งอื่นไม่อาจอ้างอยู่ได้หรือปรากฏอย่างชัดเจนนัก สอดคล้องกับผลการสำรวจของ ลัดดา ปานุทัย และคณะ (2526) ที่ได้อธิบายไว้ว่า “เรือนชาวยวนในอำเภอสีคิ้วมีลักษณะแตกต่างจากเรือนของชาวยวนพื้นที่อื่นๆ (ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย) เรือนชาวยวนที่อำเภอเสนาให้ (จังหวัดสระบุรี) ส่วนใหญ่จะมีลักษณะทั่วไปเป็นแบบเรือนภาคกลาง และเมื่อเปรียบเทียบกับเรือนชาวยวนที่บ้านหนองโพ บ้านคูบัว และบ้านดอนแร่ (อำเภอโพธาราม และอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี) เรือนชาวยวนในอำเภอสีคิ้วก็ยังมีลักษณะคล้ายเรือนภาคเหนือมากกว่า ทั้งลักษณะรูปทรงและการเรียกชื่อส่วนต่างๆ ของเรือน” นอกจากนี้ ชุมชนชาวยวนในอำเภอสีคิ้วหรือที่มักเรียกว่า “ชุมชนยวนสีคิ้ว” ยังมีลำดับเส้นทางการเคลื่อนย้ายและตั้งถิ่นฐานที่โดดเด่นกว่าชุมชนชาวยวนพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนวัฒนธรรมถึงสองครั้ง ครั้งแรกเป็นการเคลื่อนย้ายจากเมืองเชียงแสนเข้าสู่บริเวณลุ่มน้ำภาคกลาง (ลุ่มน้ำ ป่าสักในเขตเมืองสระบุรี) และได้เคลื่อนย้ายอีกครั้งเข้าสู่บริเวณที่ราบสูงโคราช (ลุ่มน้ำลำตะคองในเขตเมืองนครราชสีมา) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ยังมีประชากรชาวยวนเชียงแสนจากเมืองเวียงจันทน์เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนยวนสีคิ้วด้วย ชุมชนยวนสีคิ้วจึงเป็นตัวแทนที่เข้มข้นสำหรับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ยวนที่ตั้งถิ่นฐานนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิมในบริบทที่แตกต่าง ซึ่งยังสามารถอ้างความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์เอาไว้ได้อย่างโดดเด่นท่ามกลางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่หลากหลาย

ภาพที่ 1 ตัวอย่างเรือนพื้นถิ่นในชุมชนชาวยวนสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2557

ถึงแม้ว่าชาวยวนสีคิ้วในปัจจุบันจะมีได้ปลูกสร้างบ้านเรือนตามจารีตแบบแผนไต่ยวนอีกแล้ว เนื่องจากได้มีการเปลี่ยนผ่านไปสู่การปลูกสร้างอาคารพักอาศัยตามวิถีชีวิตร่วมสมัย ตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 เป็นต้นมา ภายใต้สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่าง

รวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ร่องรอยของเรื้อนพื้นถิ่นจำนวนหนึ่งที่ปรากฏในชุมชนยวนสี่คิ้วซึ่งแสดงคุณลักษณะสำคัญร่วมกับเรื้อนแบบแผนไตยวนในวรรณกรรมอย่างชัดเจน ถือเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับการศึกษาการเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการอ้างอัตลักษณ์ของเรื้อนแบบแผนไตยวนนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ในขณะที่เรื้อนแบบแผนไตยวนในชุมชนแห่งอื่นไม่อาจอ้างอยู่ได้หรือปรากฏอย่างชัดเจนนัก ทั้งนี้ จากการทบทวนสถานภาพองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ยวน ยังไม่ปรากฏผลการศึกษเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยวนบริเวณตอนกลางของประเทศไทย ในมิติทางสถาปัตยกรรมโดยตรง ดังนั้น การศึกษา “การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการอ้างอัตลักษณ์ของเรื้อนชาวยวนเชียงแสนนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนชาวยวนอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา” จึงเป็นการเติมเต็มองค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนในวงวิชาการให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และสร้างความเข้าใจในสังคมมนุษย์ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมผ่านองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมศาสตร์ โดยมีเรื้อนพักอาศัยเป็นตัวแทนหนึ่งของปัจจัยสี่ซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

1.2 คำถามของการศึกษา

คำถามหลัก

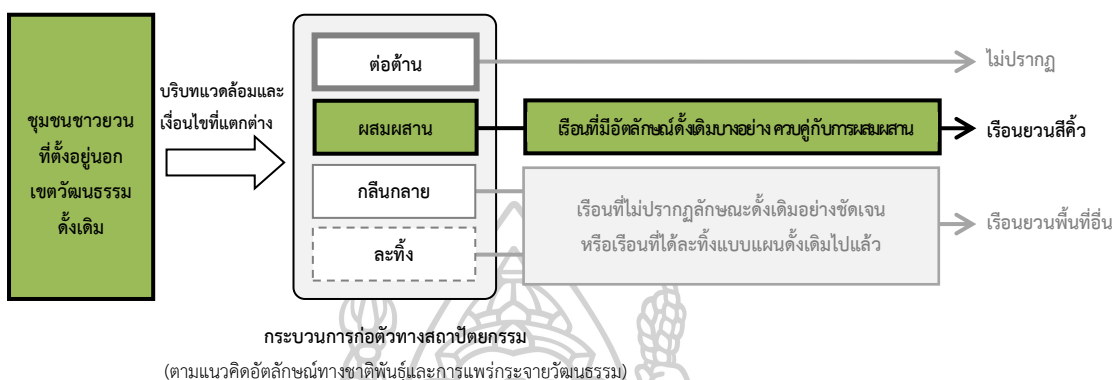
เรื้อนพักอาศัยของชาวยวนสี่คิ้วสามารถอ้างตัวตนทางชาติพันธุ์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างได้อย่างไร? มีการปรับตัวภายใต้กระบวนการและเงื่อนไขใด?

คำถามรอง

- 1) เรื้อนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้ว แตกต่างจากเรื้อนแบบแผนไตยวนในวรรณกรรมอย่างไร?
- 2) สิ่งใดคือความเป็นสามัญการ (Generalization) ที่ปรากฏในเรื้อนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้ว และสิ่งนั้นสามารถใช้อธิบายความเป็นสามัญการในเรื้อนพื้นถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนพื้นที่อื่นๆ ได้หรือไม่?

1.3 ข้อสังเกต/สมมุติฐาน

แผนภูมิที่ 1 แสดงข้อสังเกตและสมมุติฐานของการศึกษา

ชาวยวนสี่คิ้วได้มีการปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่นๆ ในบริบทที่แตกต่าง โดยมีสภาพเป็นชนกลุ่มน้อยของสังคมแวดล้อม เช่นเดียวกับกับชาวยวนในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่นอกเขตวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม ทว่า เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้วยังสามารถอ้างลักษณะสำคัญของเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือเอาไว้ได้อย่างชัดเจน ควบคู่กับการเปลี่ยนถ่ายลักษณะทางสถาปัตยกรรมบางประการให้กลมกลืนกับกลุ่มวัฒนธรรมแวดล้อม ปรากฏการณ์ข้างต้นแสดงสมมุติฐานโดยนัยแล้วว่า ชุมชนยวนสี่คิ้วมีเงื่อนไขการก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ และมีกระบวนการอ้างความเป็นตัวตนเอาไว้อย่างผสมผสานและยืดหยุ่น (ซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมตามแนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม)

1.4 วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นยวนสี่คิ้ว
- 2) ค้นหาความเป็นสามัญการของชาวยวนสี่คิ้วที่ปรากฏในเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นกรณีศึกษา
- 3) อธิบายทฤษฎีหรือพัฒนาชุดความคิดจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระทางวัฒนธรรมและกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ปรากฏในเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้ว

1.5 ขอบเขตการศึกษาและวิธีการดำเนินงาน

ขอบเขตการศึกษารอบคลุมเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตเนื้อหาหลักทางสถาปัตยกรรม

- 1) รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม
- 2) รูปทรงและการสร้างมวล
- 3) การวางผัง
- 4) การใช้สอยพื้นที่และการจัดกลุ่มอาคาร
- 5) เทคโนโลยีก่อสร้างหรือเทคนิคเชิงช่าง และวัสดุ
- 6) วัฒนธรรมการอยู่อาศัยและความเชื่อที่ปรากฏในเรือน

1.5.2 ขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง (สภาพแวดล้อมองค์รวม)

- 1) ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์และสังคม
- 2) การตั้งถิ่นฐาน
- 3) กายภาพชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ
- 4) ภูมิอากาศวิทยาและสภาวะสบายเชิงอุณหภูมิต
- 5) วิถีชีวิต ประเพณี สังคม และวัฒนธรรม

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตของการวิจัยนี้ มีพื้นที่ศึกษาและสำรวจคือ ชุมชนชาวยวนในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) สามารถเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยวนให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น
- 2) มีองค์ความรู้ใหม่ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 3) สามารถอธิบายทฤษฎีหรือพัฒนาชุดความคิดจากเงื่อนไขการก่อรูปและเปลี่ยนแปลงสัมภาระทางวัฒนธรรมในเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวยวนในพื้นที่ศึกษา
- 4) มีฐานข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนชาวยวนสีคิ้ว ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมถึงใช้สำหรับอ้างอิงในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมได้ในอนาคต
- 5) สามารถขยายแนวทางในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภายใต้การบูรณาการกับศาสตร์แขนงอื่นๆ ซึ่งช่วยสร้างมุมมองความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและมนุษย์ในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น

1.7 ข้อตกลงของการศึกษา

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในชุมชนของชาวยวนซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม (นอกเขตภาคเหนือของประเทศไทย) เจาะจงกลุ่มประชากรที่ยึดถือความเชื่อเชิงอัตวิสัยร่วมกันว่า ตนสืบเชื้อสายมาจากบรรพชนที่เคลื่อนย้ายออกมาจากกลุ่มเมืองเชียงแสน จากเหตุการณ์ “ศึกเชียงแสน” ในปี พ.ศ.2347 โดยเลือกชุมชนชาวยวนในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่กรณีศึกษา และเรียกประชากรกลุ่มนี้ว่า “ยวน⁵” อันเป็นชื่อสามัญที่ประชากรกลุ่มดังกล่าวรับรู้และใช้เรียกตนเองมาแต่ดั้งเดิม

ในปัจจุบัน เป็นที่รับรู้ว่าคุณกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือของไทยไม่ได้เรียกตนเองว่า “คนยวน” อีกแล้ว แต่รับรู้และเรียกตนเองว่า “คนเมือง” หรือเป็นคนไทยในบริบทของรัฐสมัยใหม่ นอกจากนี้ นักวิชาการท้องถิ่นภาคเหนือยังมักใช้คำว่า “ล้านนา” ในหลายกรณีเพื่อสื่อถึงดินแดน วัฒนธรรม หรือประชากรกลุ่มใหญ่ของภาคเหนือซึ่งสืบทอดหรือมีรากฐานทางวัฒนธรรมมาจากรัฐจารีตล้านนา ดังนั้น การอ้างอิงข้อมูลบางส่วนซึ่งปรากฏในงานวิจัยนี้ จึงอาจพบคำว่า “ชาวล้านนา” “ไทล้านนา” หรือ “ไทยล้านนา” ในบริบทที่หมายถึงคนยวนหรือประชากรที่สืบทอดวัฒนธรรมไตยวนเป็นสำคัญ

1.8 นิยามศัพท์

ยวน (Yuan) ; กลุ่มชาติพันธุ์ยวน ไตยวน หรือชาวยวน

ยวนเชียงแสน (Chiang Saen's Yuan) ; ในที่นี้หมายถึงประชากรชาวยวนกลุ่มที่มีหลักฐานหรือมีความเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากบรรพชนชาวยวนที่เคลื่อนย้ายออกมาจากเมืองเชียงแสน เช่น ชาวยวนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดราชบุรี สระบุรี และนครราชสีมา หลังจากเหตุการณ์ “ศึกเชียงแสน” ในปี พ.ศ.2347

ยวนสีคิ้ว (Sikhio's Yuan) ; ชาวยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

เรือนยวน ; เรือนไตยวน ; เรือนพักอาศัยที่ปลูกสร้างตามแบบแผนและจารีตวัฒนธรรมไตยวน

⁵ นอกจากคำนี้แล้ว แหล่งข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ ยังพบการใช้คำว่า “ไตยวน” ควบคู่กับคำว่า “ไทยวน” และ “ไท-ยวน” สำหรับสื่อความหมายเดียวกัน และยังมีคำว่า “ไทยยวน” ที่เป็นผลจากการเมืองการปกครองของรัฐไทยสมัยใหม่ ซึ่งเจาะจงว่าเป็นชาวยวนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้จะเลือกใช้คำว่า “ยวน” เป็นหลัก และในบางกรณีอาจจะใช้คำว่า “ไตยวน” ซึ่งเป็นการถอดเสียงตามสำเนียงการพูดในภาษายวนหรือภาษาไทยถิ่นภาคพายัพ (ที่ออกเสียง “ท” เป็น “ต”)

เรือนไทยภาคกลาง ; เรือนพักอาศัยที่ปลูกสร้างขึ้นโดยมีแบบแผนวัฒนธรรมของชาวไทยในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางเป็นแกนกลาง

เรือนโคราช ; เรือนพื้นถิ่นโคราช หรือเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาซึ่งปลูกสร้างขึ้นโดยมีแบบแผนวัฒนธรรมของชาวไทโคราชเป็นแกนกลาง ในบริบทนี้หมายรวมถึงเรือนพื้นถิ่นของชาวลาวบางกลุ่มในเขตจังหวัดนครราชสีมาซึ่งรับแบบแผนเรือนโคราชไปใช้ด้วย

สัมภาระทางวัฒนธรรม (Cultural Baggage) ; การแสดงออกทางวัฒนธรรม อันเป็นผลลัพธ์จากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้การเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาและสถานที่ (เช่น การอพยพ การย้ายถิ่นฐาน หรือการเปลี่ยนแปลงบริบทของพื้นที่)

พรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม ; เขตวัฒนธรรมดั้งเดิม ; ขอบเขตพื้นที่ซึ่งมีภูมิลักษณะของประชากรที่มีลักษณะร่วมทางชาติพันธุ์หรือสังคมวัฒนธรรม และเป็นที่ยอมรับหรือมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนานหลายชั่วอายุคน เช่น ภาคเหนือของประเทศไทยเป็นเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนหรือชาวล้านนา

ดินแดนวัฒนธรรมล้านนา ; พรมแดนวัฒนธรรมล้านนา ; เขตวัฒนธรรมล้านนา ; ขอบเขตพื้นที่ซึ่งมีภูมิลักษณะของประชากรที่แสดงตัวตนและวัฒนธรรมซึ่งเชื่อว่าสืบทอดมาจากรากฐานของวัฒนธรรมไตยวนหรือวัฒนธรรมในสมัยรัฐจารีตล้านนา ในที่นี้คือ ขอบเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยและพื้นที่ชายขอบซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกัน

กลุ่มประชากรที่ตั้งถิ่นฐานนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม ; กลุ่มประชากรที่ตั้งถิ่นฐานข้ามพรมแดนวัฒนธรรม ; กลุ่มประชากรที่มีชาติพันธุ์ วัฒนธรรม หรือลักษณะทางสังคมร่วมกัน ซึ่งได้เคลื่อนย้ายหรือโยกย้ายออกจากถิ่นฐานหรือขอบเขตพรมแดนของสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยตั้งถิ่นฐานและเป็นพลเมืองในพื้นที่ใหม่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากมาตุภูมิหรือถิ่นฐานดั้งเดิม⁶

⁶ เสร็จไชยงตันตรงกับคำว่า “Diaspora” ในภาษาอังกฤษ ทว่า ตามพจนานุกรมทั่วไปให้ความหมายคำนี้ในภาษาไทยว่า “พลัดถิ่น” ซึ่งสื่อความหมายในเชิงลบหรือสื่อว่าประชากรกลุ่มนี้อยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำแต่เพียงด้านเดียว สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการสื่อความหมายคำว่า “Diaspora” อย่างเป็นทางการพร้อมกับปรับให้เข้ากับบริบทและเงื่อนไขของงานวิจัย จึงได้เลือกใช้ประโยค “กลุ่มประชากรที่ตั้งถิ่นฐานนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม” หรือ “กลุ่มประชากรที่ตั้งถิ่นฐานข้ามพรมแดนวัฒนธรรม” สำหรับเรียกกลุ่มประชากรที่มีเงื่อนไขดังกล่าว แทนการใช้คำว่า “พลัดถิ่น”

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม สารสนเทศ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การประมวลองค์ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับศึกษาการเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของเรือนชาวยวนเชียงแสนนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนชาวยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยเนื้อหา 2 กลุ่มหลัก กลุ่มแรกเป็นเรื่องของพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยวน ส่วนกลุ่มหลังเป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ว่าด้วยเรื่องพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยวน

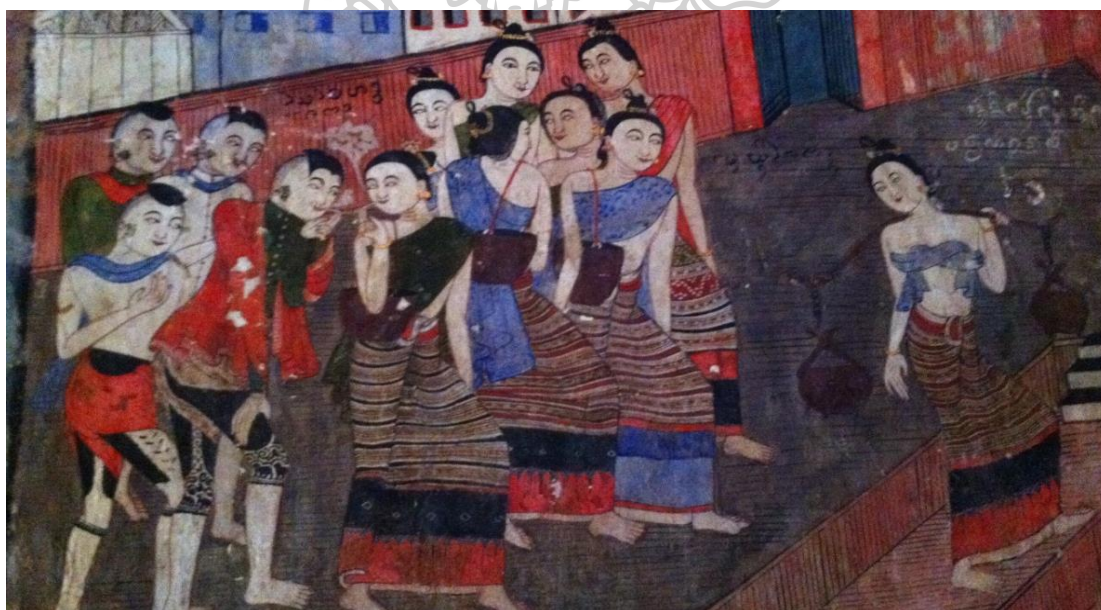
- 2.1 ชาติพันธุ์ยวน (Tai Yuan ; ไตยวน)
- 2.2 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ (ในฐานะเรือนพักอาศัยของประชากรผู้สืบทอดจารีตล้านนาและวัฒนธรรมไตยวน)
- 2.3 ภูมิหลังการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนเชียงแสนออกจากเขตวัฒนธรรมดั้งเดิม และการตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา

- 2.4 แนวคิดชาติพันธุ์ (Ethnicity) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)
- 2.5 แนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

2.1 ชาติพันธุ์ยวน (Tai Yuan ; ไตยวน)

ชาติพันธุ์ยวน (Tai Yuan ; ไตยวน) หรือชื่อเรียกอื่นๆ เช่น ไทยวน ไทยยวน ยน โยน โยนก ไทล้านนา ไทยถิ่นเหนือ ไทยพายัพ หรือคนเมือง และในอดีตยังเคยถูกเรียกว่า ลาว ลาวยวน และลาวพุงดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยใช้ภาษาไทยถิ่นภาคพายัพ (ภาษายวน ; คำเมือง) อันเป็นภาษาย่อยของกลุ่มภาษาเชิงแสนในตระกูลภาษาไท-กะได ตามตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุนว่า บรรพชนของชาวยวนอาจเป็นกลุ่มคนผู้พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มแรกที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานและสร้างบ้านแปงเมืองในเขตแดนประเทศไทย โดยพบการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนมาแต่โบราณ และเป็นชนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ภาคเหนือของไทยในสมัยแคว้นโยนกและรัฐจารีตล้านนา สืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนที่จะมีกระบวนการเปลี่ยนผ่านของท้องถิ่นล้านนาซึ่งกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสมัยใหม่

ภาพที่ 2 จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน แสดงลักษณะชายและหญิงชาวยวนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยผู้ชายมีวัฒนธรรมการสักลายด้วยหมึกสีเข้มตามตัวตั้งแต่ช่วงเอวหรือพุงลงไปถึงขา อันเป็นที่มาของชื่อ “ลาวพุงดำ”

ความเป็นมาของชาติพันธุ์ยวน

ตำนานพงศาวดารล้านนา เช่น ตำนานเมืองสุวรรณโคมลาคำ ตำนานสิงหนวัติ และ พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน ได้กล่าวถึงการอพยพผู้คนเข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง บริเวณที่ราบลุ่มในเขตจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จากนั้นได้มีการสร้างบ้านแปงเมืองหลายครั้งและสืบทอดต่อมาอีกหลายชั่วคนจนถึงผู้ปกครองในราชวงศ์มังราย จึงได้เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ไทในดินแดนภาคเหนือ⁷ เมื่อมีบันทึกกล่าวถึงการรวบรวมดินแดนในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกก แม่น้ำลาว และแม่น้ำอิง (แคว้นโยน หรือ โยนรัฐ) โดยพญามังราย จากนั้นได้ขยายอำนาจไปสู่ลุ่มแม่น้ำปิง (แคว้นหรือญไฮ⁸) และพื้นที่โดยรอบ มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองเชียงราย เวียงฝาง เวียงกุมกาม และเชียงใหม่⁹ ตามลำดับ ในเวลาต่อมาเป็นที่รู้จักในชื่ออาณาจักรล้านนา¹⁰ ซึ่งหลอมรวมประชากรในเขตอำนาจและวัฒนธรรมเดียวกัน โดยมี “ชาวยวน” เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

ธิดา สารเยา (2553) อธิบายถึงภูมิหลังความเป็นมาของรัฐชนชาติไทในดินแดนภาคเหนือ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวของชนเผ่าในหลายระดับ ด้วยการขยายโคตรวงศ์ของพญามังรายมีจุดเริ่มต้นมาจากการรวมตัวแบบเครือญาติระหว่างชนชั้นปกครองของชนชาติที่พูดภาษาตระกูลไทแถบสิบสองปันนาและตอนเหนือของที่ราบลุ่มเชียงราย ซึ่งในสมัยที่พญามังรายเริ่มสร้างบ้านเมือง ยังปรากฏชนชาติและชนเผ่าต่างๆ ปะปนกันอยู่ในดินแดนภาคเหนือของไทย ในตำนานเรียกว่า เมงค้-มอญ ม่าน เงี้ยว ข่า ลัวะ ไต กร่อม ฯลฯ โดยมีทั้งกลุ่มที่รวมตัวกันเป็นแคว้น (เช่น หรือญไฮ และพะเยา) และกระจัดกระจายอยู่ในที่สูงและที่ราบ การขยายอำนาจของพญามังรายในบริเวณที่ราบลุ่มเชียงรายจึงเริ่มต้นด้วยการปราบปรามกวาดต้อนและจัดระบบชนเผ่า ซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชาติพันธุ์ยวนในเวลาต่อมา

ชาติพันธุ์ยวนจึงเป็นผลและร่องรอยจากการรวมประชากรกลุ่มต่างๆ อย่างเข้มข้นในยุครัฐจารีตล้านนา ภายใต้อำนาจกระแสหลักของกลุ่มวัฒนธรรมไทในดินแดนภาคเหนือ จนมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจน หลังจากสถาปนาอาณาจักรได้สองร้อยปีเศษ อาณาจักรล้านนาของชาวยวนเริ่ม

⁷ อ้างอิงจากหลักฐานการใช้ตัวอักษรไทที่เก่าแก่ที่สุดในดินแดนล้านนาคือ “จารีตวัดพระยืน” ซึ่งใช้อักษรไทฝักขามสันนิษฐานว่าสร้างเมื่อปี พ.ศ.1913 ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนาธรรมิกราช กษัตริย์ลำดับที่ 6 แห่งราชวงศ์มังราย (ศุนย์มานุษยวิทยาสรีนธร, 2558)

⁸ ต่อมาคือ แคว้นพิงค์ บ้างก็เรียกว่า พิงครรัฐ หรือ สมันตประเทศ

⁹ นับตั้งแต่สมัยพญาแสนภู กษัตริย์ลำดับที่ 3 แห่งราชวงศ์มังราย เป็นต้นมา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมืองเชียงแสนเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะเมืองใหญ่หรือเมืองหลวงอีกแห่งหนึ่งทางตอนบนของล้านนาควบคู่กับเมืองเชียงใหม่

¹⁰ คำว่า “ล้านนา” ถูกใช้ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - 2030) รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์มังราย (สร้อยสวดี อ่องสกุล, 2554)

เสื่อมอำนาจลงและถูกปกครองในฐานะรัฐบริวารการของอาณาจักรอื่นจนสิ้นฐานะความเป็นอาณาจักรในเวลาต่อมา สิ่งที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือร่องรอยทางภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยในภาคเหนือ

ภาพที่ 3 แผนที่อาณาจักรล้านนาเมื่อราว พ.ศ.2093 จากข้อมูลในเอกสารจีนโบราณที่เรียกล้านนาว่า “ปาไป่ฯ (ปาไป่สีฟู-ปาไป่ต้าเต๋ย่น)” ซึ่งในขณะนั้นมีศูนย์กลางอยู่ 2 แห่ง คือ ปาไป่ฯใหญ่ในบริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน และปาไป่ฯน้อยในบริเวณที่ราบลุ่มน้ำกก

ที่มา: Foon Ming Liew-Herres, Grabowsky, and Aroonrut Wichienkeo (2008)

การตั้งถิ่นฐาน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534) อธิบายว่า ชาวไทภาคเหนือหรือชาวล้านนา อันหมายถึงชาวยวน ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มในหุบเขา ตามลำน้ำ ด้วยมีอาชีพทำนา ลักษณะการขยายตัวของชุมชนจะเคลื่อนย้ายเข้าไปหักร้างถางพงตามหุบเขาที่รกร้าง จนกระทั่งในปัจจุบันแทบไม่พบหุบเขาใดในภาคเหนือที่ว่างจากการตั้งถิ่นฐานของผู้คน การตั้งถิ่นฐานในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนหรือบ้านเมืองต่างๆ ตั้งอยู่กระจายและแยกออกจากกัน ในอดีตจะมีความสัมพันธ์กันทางการเมืองและวัฒนธรรม โดยชุมชนและเมืองในแต่ละหุบเขาจะเป็นเครือข่ายในการปกครองของเมืองที่เป็นศูนย์กลาง มีการประกอบพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างร่วมกัน ส่วนในด้านสังคมและเศรษฐกิจจะจำกัดอยู่ในกลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2556)

ภาพที่ 4 แสดงตำแหน่งบ้านเมืองสำคัญบริเวณที่ราบแอ่งหุบเขาในเขตภูมิลักษณะภาคเหนือของไทย ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 อาณาบริเวณนี้คือ “มณฑลพายัพ” ซึ่งเกิดจากการผนวกหัวเมืองใหญ่ที่สืบทอดมาจากรัฐจารีตล้านนาดั้งเดิม ได้แก่ นครเชียงใหม่ (ครอบคลุมเมืองเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และเชียงราย) นครลำพูน นครลำปาง นครน่าน นครแพร่ และนครเถิน เข้ามารวมกับรัฐสยามสมัยใหม่ (ทั้งนี้ไม่รวมถึงเมืองอุตรดิตถ์ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบวัฒนธรรมล้านนา และถูกจัดให้รวมเข้ากับเขตภาคเหนือในภายหลัง)

ที่มา: Hdamm (2008) จาก <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lanna-Map.svg>

พรชัย สุจิตต์ (2537) อธิบายว่า ชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่ตั้งเป็นกระจุกเล็กๆ มีวัดเป็นศูนย์กลาง วัดแต่ละแห่งจะมีขนาดไม่ใหญ่โตมากนัก กระจายอยู่ตามพื้นที่ในแต่ละหุบเขาหรือท้องถิ่นใหญ่ๆ ที่มีหลายชุมชนอยู่รวมกัน โดยมักจะทำสร้างวัดหรือสถูปเจดีย์ขึ้นตามไหล่เขาหรือบนเขาที่สามารถมองเห็นแต่ไกลเพื่อให้ผู้คนได้กราบไหว้และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งจัดงานประเพณีรื่นเริงร่วมกัน ลักษณะเด่นชัดทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในภาคเหนือก็คือ บรรดาชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ใกล้กันจะมีความสัมพันธ์กันทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด เห็นได้จากความร่วมมือกันในการทำชลประทานเหมืองฝาย โดยแต่ละชุมชนจะต้องมาร่วมกันลงแขกทำฝายหรือเขื่อนกันน้ำและขุดลอกลำเหมืองเพื่อระบายน้ำจากฝายที่กั้นลำน้ำไปเลี้ยงที่นาของแต่ละชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละหุบเขามีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ลาดลงสู่บริเวณที่เป็นแอ่งกระทะตอนกลางที่มีลำน้ำไหลผ่าน ลำน้ำดังกล่าวเกิดจากลำธารหรือลำน้ำสาขาที่ไหลลงจากที่สูงโดยรอบข้างหุบเขามาสมทบด้วย ซึ่งลำน้ำเหล่านี้มักมีปริมาณจำกัดและไม่เพียงพอแก่การเพาะปลูกของชุมชน จึงจำเป็นต้องทำฝายทดน้ำ และขุดเหมืองจากบริเวณลำน้ำหรือธารน้ำนั้นเข้าไปเลี้ยงที่นาและใช้สอยในชุมชน จึงต้องมีการออกแรงร่วมกัน เกิดเป็นกฎเกณฑ์และแบบแผนในการร่วมแรงกันทำเหมืองฝายมาแต่โบราณ

เชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ (2552) ศึกษาชุมชนโบราณสมัยล้านนาในพื้นที่เชียงใหม่-ลำพูน พบว่าร่องรอยของการตั้งถิ่นฐานในสังคมโบราณของล้านนา มีลักษณะเป็นลำดับขั้น โดยแอ่งที่ราบหุบเขาแต่ละแห่งที่เป็นพื้นที่เมืองโบราณที่ปรากฏเวียงศูนย์กลางของเมือง ซึ่งมีอำนาจในการปกครองดูแลตนเอง แวดล้อมไปด้วยการจัดแบ่งพื้นที่ตามระบบพื่นนา เวียงที่มีลำดับขั้นสูงในฐานะศูนย์กลางของเมืองจะมีขอบเขตอำนาจครอบคลุมแอ่งที่ราบแต่ละแห่ง โดยต่างมีลักษณะทางกายภาพของเวียงที่โดดเด่น ทั้งในเรื่องขนาดพื้นที่และรูปร่างของเวียงรวมทั้งลักษณะสภาพที่ตั้งและอยู่ใกล้แหล่งน้ำที่ใช้ในการติดต่อคมนาคม สำหรับชุมชนระดับหมู่บ้าน พบการกระจายตัวและความต่อเนื่องระหว่างชุมชนหมู่บ้านในแอ่งที่ราบแต่ละแห่งมีระยะทางห่างกันประมาณ 1 - 3 กิโลเมตร ตามความเหมาะสมของพื้นที่และปัจจัยด้านอื่นๆ

จุดเปลี่ยนของประชากรชาวยวนในดินแดนภาคเหนือ

นับตั้งแต่อาณาจักรล้านนาของชาวยวนได้สิ้นสภาพความเป็นอาณาจักร โดยกลายเป็นรัฐบรรณาการของอาณาจักรพม่า (ราชวงศ์ตองอู-ราชวงศ์คองบอง) ในระหว่างปี พ.ศ.2101 จนถึง พ.ศ. 2317 ถึงแม้ว่าจะมีบางช่วงเวลาที่สามารถดำรงความเป็นแคว้นอิสระได้ หากแต่สภาพบ้านเมืองก็ไร้เสถียรภาพ โดยเฉพาะในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ดินแดนล้านนาค้นหมายถึงบ้านเมืองในบริเวณ

ภาคเหนือของประเทศไทยได้แตกแยกออกเป็นเขตแคว้นและบ้านเมืองอิสระ¹¹ โดยได้รับพุงกันเอง เพื่อแย่งชิงทรัพยากรดินและผู้คน และถูกพม่าตีได้อีกครั้งในช่วงปี พ.ศ.2304 - 2305 โดยถูกกวาดต้อนประชากรจำนวนมากไปเป็นเชลย เพื่อลดทอนประชากรและกำลังมิให้สามารถต่อต้านการปกครองของพม่าได้โดยง่าย จากนั้นในระหว่างช่วงสมัยธนบุรีไปจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ ดินแดนล้านนายังเป็นสมรภูมิแห่งการชิงอำนาจระหว่างสยามกับพม่า ประชากรชาวล้านนาได้รับความเดือดร้อนจากการเกณฑ์แรงงานและผู้คนไปใช้ในสงคราม และยังถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยในดินแดนอื่นเป็นจำนวนมาก บางส่วนจึงได้หลบหนีเข้าป่า ทิ้งบ้านเมืองรกร้าง ส่งผลให้หัวเมืองล้านนาส่วนใหญ่กลายเป็นเมืองร้าง ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ได้กล่าวถึงสภาพบ้านเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมล้านนา ความว่า “...ยามนั้นในเวียงเชียงใหม่ เป็นป่ารกอกุหนาดันด้วยคุ่มไม้เครือเขาเถาวัลย์ เป็นที่อยู่แรด ช้าง เสือ หมี ผู้คนก็ป่าหลาย ช้อนกันอยู่ เท้าพ้อหมดแต่ร่มชายคาและหนทางเที่ยวไปมาหากัน เหตุว่าปมโอกาสจักได้่าง...”¹² จนกระทั่ง พระเจ้ากาวิละแห่งราชวงศ์ทิพย์จักร (พระยานครลำปางผู้ได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้านครเชียงใหม่) ได้ฟื้นฟูบ้านเมืองขึ้นอีกครั้งในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยการเคลื่อนย้ายประชากรจากดินแดนลุ่มน้ำโขงในบริเวณตอนใต้ของประเทศจีนและลุ่มน้ำสาละวิน อาทิ กะเหรี่ยง ไทใหญ่ ลื้อ ยอง และเขิน เข้ามาเติมเต็มประชากรในดินแดนล้านนา (นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนิยมเรียกช่วงเวลานี้ว่า “สมัยเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”) จนสามารถฟื้นฟูบ้านเมืองได้สำเร็จ และถือเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรในดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยครั้งใหญ่

ไกรศรี นิมมานเหมินท์ นักวิชาการด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยา ได้เคยประมาณไว้ว่า ร้อยละ 60 ของประชากรในจังหวัดเชียงใหม่เป็นลูกหลานเชลยศึกหรือผู้อพยพ ส่วนที่จังหวัดลำปางและลำพูนมีสัดส่วนประชากรผู้สืบเชื้อสายเชลยหรือผู้อพยพสูงกว่าคือร้อยละ 80¹³ สอดคล้องกับบันทึกของ ริชาร์ดสัน (Dr. Richardson)¹⁴ นักการทูตอังกฤษที่เมืองตะนาวศรี ซึ่งเคยสำรวจเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ในช่วงปี พ.ศ.2372 - 2373 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3) โดยได้อธิบาย

¹¹ ในปี พ.ศ.2244 ราชสำนักพม่า (อังวะ) ได้แบ่งแยกการปกครองในดินแดนล้านนาออกเป็น 2 แคว้น โดยแยกกลุ่มเมืองเชียงแสนออกจากแคว้นเชียงใหม่เดิม จากนั้นในปี พ.ศ.2275 ดินแดนล้านนาได้แตกแยกออกเป็นแคว้นสำคัญ 4 แคว้น ได้แก่ แคว้นเชียงใหม่ แคว้นเชียงแสน-เชียงราย แคว้นน่าน และแคว้นลำปาง รวมถึงบ้านเมืองเล็กๆ บางเมืองที่ตั้งตัวเป็นอิสระและยกกำลังเข้าตีปล้นบ้านเมืองที่อยู่ใกล้ๆ เพื่อแย่งชิงทรัพยากรดินและเชลย (สืบศักดิ์ พรหมแย้ม และคณะ, 2546)

¹² เนื้อความจาก “ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ผูกที่ 6” สอบชำระโดย สมหมาย เปรมจิตต์ (2540)

¹³ อ้างใน ฟอลเกอร์ กราบอฟสกี (2538), “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ใน *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 มกราคม 2538, หน้า 110.

¹⁴ อ้างใน Blundell (1836)

ว่า ชาวล้านนาดั้งเดิม (ไตยวน) ขณะนี้เป็นคนส่วนน้อย บางทีอาจจะไม่ถึงหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด จากความข้างต้นให้ข้อสังเกตว่า ชาวยวนอาจมิใช่ประชากรกลุ่มใหญ่ของภาคเหนืออีกแล้ว

ปัจจุบันประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือของไทยมิได้เรียกตนเองว่า “คนยวน” อีกแล้ว แต่มีสำนึกเป็น “คนเมือง” และเรียกภาษาที่ตนพูดว่า “คำเมือง” ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า “คนเมือง” ถูกใช้เรียกเฉพาะคนพื้นเมืองกลุ่มใหญ่ที่อยู่บริเวณรัฐจารีตล้านนาดั้งเดิมในเขตภาคเหนือของประเทศไทยเท่านั้น ส่วนประชากรชาวยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกเขตแดนดังกล่าว เช่น ในจังหวัดสุโขทัย อุตรดิตถ์ สระบุรี ลพบุรี ราชบุรี นครปฐม นครราชสีมา และภาคเหนือของประเทศไทย มีหลายกลุ่มที่ยังเรียกตนเองว่าคนยวนเช่นเดิม

สร้อย สร้อยกุล ยืนยันถึงคำว่า “คนเมือง” มีปรากฏครั้งแรกในรายงานของกรมหมื่นพิชิตปรีชากรที่ขึ้นไปปฏิบัติราชการในหัวเมืองล้านนา เมื่อ พ.ศ.2427 (ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)¹⁵ จิตร ภูมิศักดิ์ (2519) เสนอว่า การเรียกตนเองว่าคนเมืองเป็นการโต้ตอบการถูกเหยียดหยามจากพม่าและสยาม ส่วน ชยันต์ วรรธนะภูติ (2549) อธิบายถึงคำว่า “เมือง” ในความหมายของกลุ่มคนที่มีรูปแบบทางสังคมและระบบการปกครองแบบเมือง “คนเมือง” จึงเป็นคำที่มีความหมายแสดงสถานะทางสังคมและอำนาจที่เหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในดินแดนล้านนา ธเนศวร์ เจริญเมือง (2546) อธิบายที่มาของ “คนเมือง” ว่า เป็นคำที่คนยวนใช้เรียกตนเองตั้งแต่สมัยช่วงต้นรัตนโกสินทร์ คาดว่าเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ.2348 ที่ได้กวาดต้อนประชากรจากถิ่นอื่น โดยเฉพาะคนเมืองของเข้ามาในแผ่นดินล้านนาจำนวนมาก ขณะที่สภาพบ้านเมืองล้านนามีประชากรชาวยวนลดน้อยลง การใช้คำว่า “คนเมือง” ในระยะแรกเป็นการแสดงออกต่อประชากรกลุ่มอื่นๆ เพื่อบอกว่าตนเป็นคนพื้นเมือง หากแต่ในระยะที่ล่อง คำว่า “คนเมือง” ถูกใช้อย่างมีนัยทางสังคมเพื่อแสดงว่าตนเป็น “คนเมือง” ไม่ใช่ “ลาว” อย่างที่ชาวไทยสยามเรียก ส่วน กัญญา ลีลาสัย (2544) อธิบายว่า คนไทพื้นเมืองของภาคเหนือหรือที่มักเรียกว่า คนเมือง เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ ในที่นี้ได้แก่ ไทยวน ไทยอง ไทลื้อ และไทเขิน จากความข้างต้น สรุปได้ว่า ประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือของไทย ซึ่งเชื่อว่ามีกรหลอมรวมเอาคนหลากหลายกลุ่มเข้ามาอยู่รวมกันโดยมีวัฒนธรรมไตยวนของชนชั้นปกครองเป็นรากฐานและศูนย์กลาง ได้สร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นปะทะกับส่วนกลาง โดยมีสำนึกใหม่เป็น “คนเมือง” อย่างไรก็ตาม คนเมืองกับคนยวนเป็นการจัดกลุ่มบนฐานจำแนกคนละระบบ เนื่องจาก “คนเมือง” มีความเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) มากกว่าจะเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) และคนเมืองมิได้หมายถึง

¹⁵ สรุปรจาก เอกสารจากการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง คนเมืองท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลง โดย ธเนศวร์ เจริญเมือง และวสันต์ ปัญญาแก้ว (2543) ภาควิชารัฐศาสตร์ และ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ธันวาคม 2543

ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ยวนแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น หากแต่รวมถึงประชากรพื้นเมืองในภาคเหนือ กลุ่มต่างๆ ที่มีสำนึกและการแสดงออกทางสังคมร่วมกันว่าตนเป็นกลุ่มชนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมและ วิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง ที่สะท้อน กระบวนการเปลี่ยนผ่านของท้องถิ่นล้านนาซึ่งกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสมัยใหม่

2.2 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ

(ในฐานะเรือนพักอาศัยของประชากรผู้สืบทอดจารีตล้านนาและวัฒนธรรมไตยวน)

เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือภายใต้บริบทที่หมายถึงเรือนพักอาศัยของประชากรผู้สืบทอดจารีต ล้านนาและวัฒนธรรมไตยวนนั้น สามารถแบ่งตามชนิดของวัสดุและเทคนิคการก่อสร้างเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เรือนไม้บัว (ไม้ไผ่) หรือเรือนเครื่องผูก ทางภาคเหนือเรียกเรือนประเภทนี้ว่า “ตูป” และ 2) เรือนไม้จริงหรือเรือนเครื่องสับ (อัน นิมมานเหมินท์, 2521) หากแบ่งตามสภาพการใช้งานจะมี 3 ประเภท ได้แก่ เรือนชนบท (หรือเรือนขานาขาวไร่) เรือนไม้ และ เรือนกาแล (อนุวิทย์ เจริญศุภ กุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2539) หากแบ่งตามคุณลักษณะของการใช้สอยที่ว่างอาคาร ในส่วนของ เรือนแบบดั้งเดิมที่ใช้สำหรับพักอาศัยจะแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ 1) เรือนเดี่ยว และ 2) เรือนแฝด (สมคิด จิระทัศน์กุล, 2543)

ภาพที่ 5 แสดงลักษณะเรือนไม้ (ซ้าย) และเรือนกาแล (ขวา) ณ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

อัน นิมมานเหมินท์ (2521) อธิบายว่า เรือนของชาวล้านนา อันหมายถึงชาวยวนเป็นสำคัญ นั้น โดยทั่วไปจะประกอบด้วยอาคารอย่างน้อย 2 หลัง คือ 1) เรือนใหญ่ สำหรับเป็นที่พักหลับนอน มี

ส่วนระเบียงภายใต้หลังคา เรียกว่า “เต็น” เป็นที่นั่งเล่น รับแขก หรือเป็นที่นอนแขกในเวลาากลางคืน
 2) *เรือนครัว* สำหรับเป็นที่ปรุงอาหาร สำหรับครอบครัวใหญ่อาจมีเรือนใหญ่เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหลัง หรือสร้างเรือนขวางสำหรับรับแขกและนั่งเล่น อาคารหลังต่างๆ เหล่านี้ บางทีก็แยกออกจากกัน บางทีก็มีชายคาชนกันและมีรางระบายน้ำอยู่ตรงกลาง โดยทั่วไปแล้วจะมีชานเชื่อมติดต่อกันตลอด เมื่อมีความจำเป็นจะต้องขยายเนื้อที่ก็ใช้วิธีต่อเติมสร้างหลังใหม่ให้มีชายคาชนกัน หรือโดยวิธียื่นชายคาลงไปพร้อมกับลดระดับพื้นเป็นแบบเล่นระดับ (Split Level) การประกอบตัวอาคารต่างๆ ไม่นิยมทำเป็นแบบสมมาตร (Symmetry) หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นเรือนพักอาศัยแบบประกอบด้วยหลายหน่วยหรือหลายหลังที่เชื่อมกันอย่างหลวมๆ เป็นสมดุลแบบพลวัต (Dynamic Balance) เรือนล้านนาถือว่าด้านจั่วเป็นด้านสำคัญ ส่วนใหญ่จะหันจั่วไปรับลมประจำทิศใต้ ฝาเรือนจะสอปอก เมื่อการช่างก้าวหน้าขึ้นได้ทำขึ้นส่วนบางอย่างแบบสำเร็จรูป (Prefab) ไม่ปั้นลมหน้าจั่วมักจะต่อให้สูงพื้นหลังคาเป็นรูปตัว V เรียกว่า “กาแล” ถือว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความสิริมงคล

ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (2521) อธิบายว่า เรือนแบบล้านนามักจะปลูกเป็นเรือน 2 หลังฝาแฝดติดกัน เรียกว่า “เรือนสองหลังร่วมพื้น” ใช้ด้านหน้าจั่วเป็นด้านหน้าของเรือน ซึ่งมีชานกว้าง ถัดเข้าไปเป็นเฉลียงเรียกว่า “เต็น” เป็นที่โล่งกันฝาด้านเดียว ด้านหน้าของเต็นเปิดเป็นโถงโล่ง ใช้เป็นที่นั่งเล่นและรับแขก บางทีก็ใช้เป็นที่นอนของผู้เฒ่าผู้แก่ เด็กวัยรุ่น หรือแขกผู้มาเยือนซึ่งเป็นผู้ชาย ส่วนใหญ่จะมีหิ้งพระตั้งติดอยู่ที่ฝาข้างเรือนที่เป็นเต็นนี้ ถัดต่อไปจะเป็นฝาที่บและมีประตูเปิดเข้าไปภายในเรือนหลังละ 1 ประตู บนเหนือประตูนี้มีแผ่นไม้แกะสลักลวดลายแบบต่างๆ ตามรสนิยมของเจ้าของเรือน เรียกว่า “ห้ายน” ไม้แผ่นนี้มีได้เป็นเพียงของประดับเรือนเท่านั้น แต่ยังเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ซึ่งติดตั้งไว้เพื่อป้องกันอันตรายต่างๆ ที่จะผ่านประตูเรือนเข้าไป เมื่อเข้าไปในเรือนจะเป็นห้องนอนซึ่งมีขนาดตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวหรือความมั่งคั่งของผู้อาศัย ในห้องนอนบริเวณฝาเรือนที่อยู่ติดกับเสาเอกจะมีหิ้งสำหรับตั้งเครื่องบูชา “ผีปู่ย่า” เป็นผีของบรรพบุรุษและบรรพสตรีของเจ้าบ้าน ส่วนครัวจะแยกไว้นอกชานอีกด้านหนึ่ง (แตกต่างกับเรือนของชาวลื้อและชาวยองที่ตั้งเตาไฟและมีครัวอยู่ในห้องนอน) เรือนล้านนามีเอกลักษณ์ดังนี้ 1) มี “เต็น” อยู่ด้านจั่วตอนหน้าของเรือน และมีนอกชานตั้งอยู่ทั้งทางด้านจั่วหน้าและตอนหลังของเรือน 2) นอกชานมี “ร้านน้ำ” สำหรับตั้งหม้อน้ำดื่ม 3) บริเวณเต็นมีหิ้งบูชาพระ 4) มี “ห้ายน” อยู่เหนือประตูเข้าห้องนอนรวม 5) ในห้องนอนรวมมีหิ้งบูชาผีปู่ย่า แต่บางแห่งอาจตั้งเป็นศาลเล็กๆ ไว้ในบริเวณบ้าน 6) มักจะสร้างเป็นเรือนแฝด เรียกว่า “เรือนสองหลังร่วมพื้น” 7) ฝาเรือนด้านข้างจะเอน ไม่ตั้งฉากกับพื้นและเสา โดยตอนบนของฝาจะเอนออกข้างนอก 8) มีไม้ปั้นลมยาวไขว้กันอยู่บนจั่วหลังคา เรียกว่า “กาแล” 9) ครัวที่ใช้ทำอาหารจะแยกออกมาอยู่ที่นอกชาน (มีได้อยู่ในห้องนอน) 10) ใต้ถุนเรือนยกสูง เพียงพอสำหรับใช้เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร สามารถตั้งหูกทอผ้าและยกร้านเตี้ยๆ สำหรับเป็นที่นั่งได้

เนลียว ปิยะชน (2537) อธิบายว่า เรือนกาแลประกอบด้วยเรือนอย่างน้อยสองหลังปลูกคู่ขนานกัน เป็นเรือนแฝดอย่างที่เรียกว่า “เรือนสองหลังร่วมพื้น” อย่างไรก็ตาม ชื่อนี้หมายถึงเพียงเรือนที่ปลูกไว้คู่กันสองหลังและมีพื้นติดต่อกันเท่านั้น ซึ่งพบได้เสมอและมีจำนวนหนึ่งที่เรือนครัวเป็นหลังหนึ่งในจำนวนสองหลัง นอกจากเรือนครัวจะมีขนาดเล็กกว่าเรือนประธานแล้วยังมักมีความประณีตในการปลูกสร้างน้อยกว่า และอาจพบกลุ่มเรือนอีกจำนวนไม่มากนักที่ประกอบด้วยสามหลังหรือมากกว่า กลุ่มเรือนกาแลที่ประกอบด้วยเรือนอย่างน้อยสองหลังนั้นจะมีขนาดไม่เท่ากัน หลังที่เป็นเรือนประธาน (เรือนนอน) จะมีขนาดใหญ่กว่าเรือนครัวหรือเรือนนอนอีกหลังหนึ่ง โดยเรือนหลังใหญ่มักจะอยู่ทางทิศตะวันออก ทิศทางการปลูกเรือนคือหันจั่วเรือนไปสู่ทิศเหนือ-ใต้ โดยสำรวจพบเรือนหันหน้าไปทางทิศใต้มากกว่า และไม่พบเรือนกาแลปลูกหันหน้าไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก แม้แต่หลังเดี่ยว

อรศิริ ปาณินท์ (2539) อธิบายว่า เรือนยวนมืองค์ประกอบพื้นฐานเหมือนกันคือ เป็นเรือนใต้ถุนสูง ชั้นล่างโล่งใช้งานอเนกประสงค์ บันไดขึ้นเรือนจะเป็นบันไดขึ้นใต้ชายคาไปถึงชานหน้าเรือน และต่อด้วยพื้นที่ซึ่งเรียกว่า “เต็น” ที่เป็นบริเวณโล่งมีฝาทั้งด้านเดียว จั่วเรือนหันทางทิศเหนือ-ใต้ เนื่องจากชาวยวนถือว่าการหันจั่วไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตกเป็นการอัปมงคล (ซึ่งอาจเป็นการเลี่ยงไม่ให้เข้ากับแกนการวางทิศทางของวัดซึ่งจะวางในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก) บริเวณเต็นเป็นส่วนใช้งานอเนกประสงค์ เพราะใช้ทั้งพักผ่อน รับแขก ที่นอนสำหรับลูกชายหรือพ่อ และยังใช้เป็นที่ตั้งศพเวลามีคนในบ้านตายลงด้วย เมื่อพิจารณาตามสภาพดินฟ้าอากาศ จะพบว่าเรือนแถบนี้ต้องการแดดในช่วงฤดูหนาว ถ้าเต็นหันไปทางทิศใต้และทิ้งชายคายาวให้คลุมกันแดดฝน จะทำให้การใช้สอยคล่องตัวขึ้น บริเวณเต็นนี้จะพบร้านน้ำดื่มซึ่งเป็นชั้นสูงจากพื้นประมาณ 80 เซนติเมตร วางหมอนน้ำดื่มพร้อมกระบวยเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือนและใช้ดื่มเองด้วย บริเวณเพดานของเต็นมักห้อยโครงไม้เพื่อเก็บของเครื่องใช้ โครงนี้เรียกว่า “ควั่น” ด้านทิศตะวันออกของเต็นจะเป็นหิ้งพระและสิ่งสักการบูชาอื่นๆ ตามแบบแผนของการปลูกเรือนยวนที่ตำแหน่งเต็นอยู่ทางทิศบังคับคือทิศใต้ ทำให้ส่วนใช้งานประจำของบ้านมีความอบอุ่นตลอดเวลา ถัดจากเต็นจะเป็นห้องนอนซึ่งเป็นสัดส่วนเฉพาะของบ้าน เป็นห้องปิดมีฝาทั้ง 4 ด้าน ป้องกันอากาศหนาวเย็นและเพื่อความปลอดภัย การใช้สอยพื้นที่ภายในห้องนอนแบ่งเป็นส่วนนอน และส่วนเก็บของ (เสื้อผ้า เครื่องใช้) ซึ่งจะอยู่ปลายเท้า สำหรับส่วนครัวไฟ ถ้าเป็นเรือนไม้บัวครัวไฟจะไม่แยกต่างหาก ถ้าเป็นเรือนไม้จริงครัวไฟจะแยกเป็นสัดส่วนต่างหาก สิ่งสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวยวนในบริเวณบ้านยังมียุ้งข้าว ครกกระเดื่อง โรงเลี้ยงสัตว์ และบ่อน้ำใช้ ทำให้บ้านยวนมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น

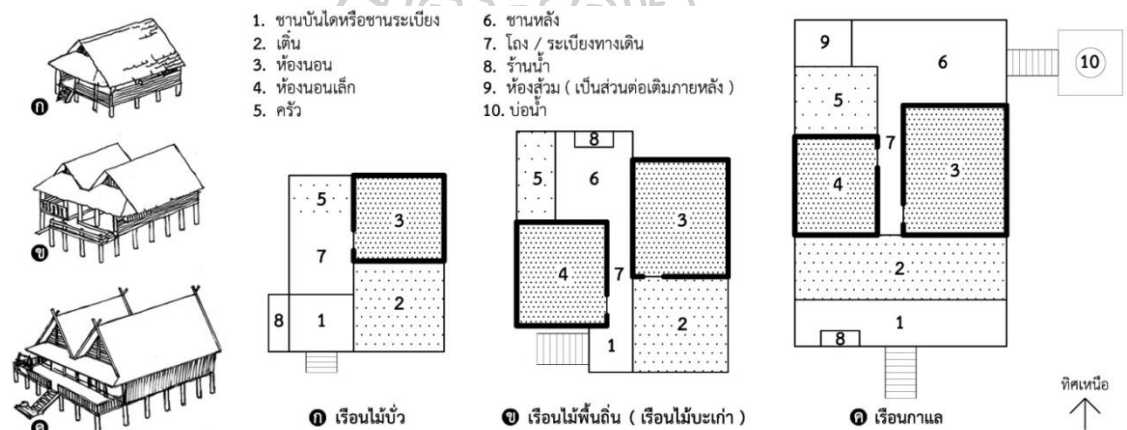
อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมีพันธ์ (2539) และ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2553) เรือนล้านนาแบ่งออกเป็น 1) เรือนชนบท หรือ เรือนชาวนาชาวไร่ ส่วนใหญ่เป็นเรือนโดดๆ สร้างด้วยวัสดุ

กิ่งถาวร เช่น ไม้ไผ่ แผลก ใบพลวง เรือนพักอาศัยขนาดมาตรฐานของชาวเหนือโดยทั่วไป ใช้เรือนขนาด 1 ห้องนอนเป็นเกณฑ์ 2) เรือนไม้ เป็นเรือนที่ใช้วัสดุถาวร เช่น ไม้เนื้อดี หลังคามุงกระเบื้องแบบแผนการออกแบบเนื้อที่ต่างๆ จะสอดคล้องกับประเพณีเดิมดังเช่นเรือนชนบท แต่ขนาดของเนื้อที่ได้ขยายตัวหลวมขึ้น 3) เรือนกาแล เป็นเรือนพักอาศัยของผู้มีอันจะกินหรือบุคคลชั้นสูงในวงสังคม เรือนประเภทนี้มีลักษณะพิเศษที่ยอดจั่วประดับกาแลไม้สลักอย่างงดงาม ใช้วัสดุก่อสร้างคุณภาพดีเยี่ยม งานช่างฝีมือมีความประณีต แต่มีแบบแผนค่อนข้างตายตัว ส่วนใหญ่จะเป็นเรือนแฝด ขานกว้างมีขนาดตั้งแต่หนึ่งห้องนอนขึ้นไป เรือนกาแลจะมีแผนผังสองแบบใหญ่ๆ คือ แบบเอาบันไดขึ้นตรงติดชานนอกโอดๆ กับ แบบเอาบันไดอิงชิดแนบฝาใต้ชายคาคลุม แต่ทั้งสองแบบจะใช้รั้วน้ำตั้งเป็นหน่วยโดดๆ มีโครงสร้างของตนเอง และไม่นิยมตีฝ้าเพดาน

สมคิด จิระทัศนกุล (2543) อธิบายว่า เรือนล้านนาหมายถึงเรือนพักอาศัยของชนที่มีเชื้อสาย “ไท” ในดินแดนแถบภาคเหนือของประเทศไทยที่แสดงลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่น ภายใต้พื้นฐานทางวัฒนธรรมบนกรอบโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน แม้ว่าบางพื้นที่จะต่างสายพันธุ์ก็ตาม เรือนล้านนาแบบดั้งเดิมที่สร้างสำหรับพักอาศัยนั้น แบ่งออกเป็น 1) เรือนเดี่ยว หมายถึง เรือนหลังเดี่ยว ขนาดค่อนข้างเล็กมีทั้งประเภทที่เป็นเรือนไม้บัว (ไม้ไผ่) และเรือนไม้จริง ส่วนใหญ่มักเป็นเรือนของผู้ที่มีฐานะไม่สูงจะตึกหรือเป็นเรือนของครอบครัวที่ตั้งต้นใหม่ โดยเป็นเรือนขนาด 3 ช่วงเสา ห้องแรกของส่วนหน้าเป็นเต็น ส่วนหลังกันเป็นห้องนอน หน้าเต็นลดระดับลงเป็นชานแคบๆ โดยมีบันไดซึ่งมีชายคาคลุมพาดขึ้นเรือน ด้านข้างเรือนด้านหนึ่งเป็นชานยาวจากหน้าเรือนไปจรดส่วนครัวท้ายเรือน เรือนประเภทนี้หากเป็นเรือนไม้จริงจะใช้ไม้กระดานตีกันฝาอย่างหยาบๆ เช่นเดียวกับพื้นเรือนซึ่งอาจใช้ไม้กระดานหรือฟาก ส่วนเครื่องมุงหลังคาใช้ใบตองตึงหรือแป้นเกล็ด แต่ถ้าเป็นเรือนไม้บัว ส่วนใหญ่จะใช้ฝาขัดแตะ ฝ้าฟาก หลังคามุงด้วยใบตองตึงหรือแฝก 2) เรือนแฝด หมายถึง เรือนที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ซึ่งทำเป็นเรือนไม้สองหลังขนาดติดกัน หันจั่วเรือนไปในทิศทางเดียวกัน โดยเรือนหลังหนึ่งจะมีขนาดใหญ่กว่าอีกหลังหนึ่ง เรือนประเภทนี้มักใช้ไม้จริงเป็นวัสดุหลักทั้งหมด ตัวเรือนหลังใหญ่ใช้เป็นเรือนประธานหรือเรือนนอน ส่วนเรือนหลังเล็กส่วนใหญ่ใช้เป็นเรือนครัว ในกรณีที่มีกลุ่มอาคารรวมกันมากกว่าสองเรือนขึ้นไป จะมีเรือนหลังเล็กถูกใช้เป็นเรือนนอนประกอบอีกหลังหนึ่ง เรือนแบบนี้ส่วนใหญ่่มักเป็นเรือนของผู้ที่มีฐานะทางสังคมอยู่ในระดับที่ดี รวมไปถึงเป็นลักษณะของครอบครัวขยายที่มีความมั่นคงพอสมควรแล้ว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าเรือนแฝดจะมีขนาดพื้นที่ องค์กรประกอบ และรูปทรงที่ซับซ้อนมากขึ้น แต่การจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยโดยรวมยังคงเป็นไปตามสัดส่วนและระบบการใช้งานแบบเดียวกับเรือนเดี่ยว แม้ว่าขนาดอาคารจะขยายขึ้นเป็น 5 ช่วงเสาก็ตาม

ฐาปนีย์ เครือระยา (2554) อธิบายถึงหลักการสำคัญของการสร้างเรือนล้านนาไว้ว่า ทิศหัวนอนต้องอยู่ทางทิศตะวันออกจึงจะเป็นมงคล โดยเรือนจะหันด้านหน้าจั่วออกสู่ทิศเหนือและทิศใต้เสมอ ซึ่งในทางช่างเรียกว่า “เรือนขวางตะวัน” นอกจากทิศหัวนอนต้องอยู่ทางทิศตะวันออกแล้ว ชาวล้านนายังเชื่อว่าที่นอนของคนต้องอยู่ระหว่างเสา ห้ามนอนในแนวใต้ซื่อซึ่งถือว่าเป็นที่ของคนตาย สิ่งเหล่านี้เป็นหนึ่งใน “ซัด” หรือข้อห้ามสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

วิวัฒน์ เตมีย์พันธ์ (2557) อธิบายว่า เรือนชาวยวนหรือเรือนล้านนามีการจัดวางอาคารอิงแนวซื่อที่เป็นด้านสกัดของเรือน (มิใช่แนวอกไก่หรือสันหลังคา) โดยให้ความสำคัญกับการวางแนวซื่อตามตะวันหรือวางซื่อในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับแนวซื่อเมืองและแปเมืองในวัฒนธรรมล้านนา หากไม่เป็นดังนี้ ชาวยวนถือว่า “ซัด” หรือเป็นเสนียดแก่ผู้อยู่อาศัย

ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบเรือนของประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมไตยวนในภาคเหนือ ประกอบด้วย (ก) เรือนไม้บัว (ข) เรือนไม้พื้นถื่น และ (ค) เรือนกาแล

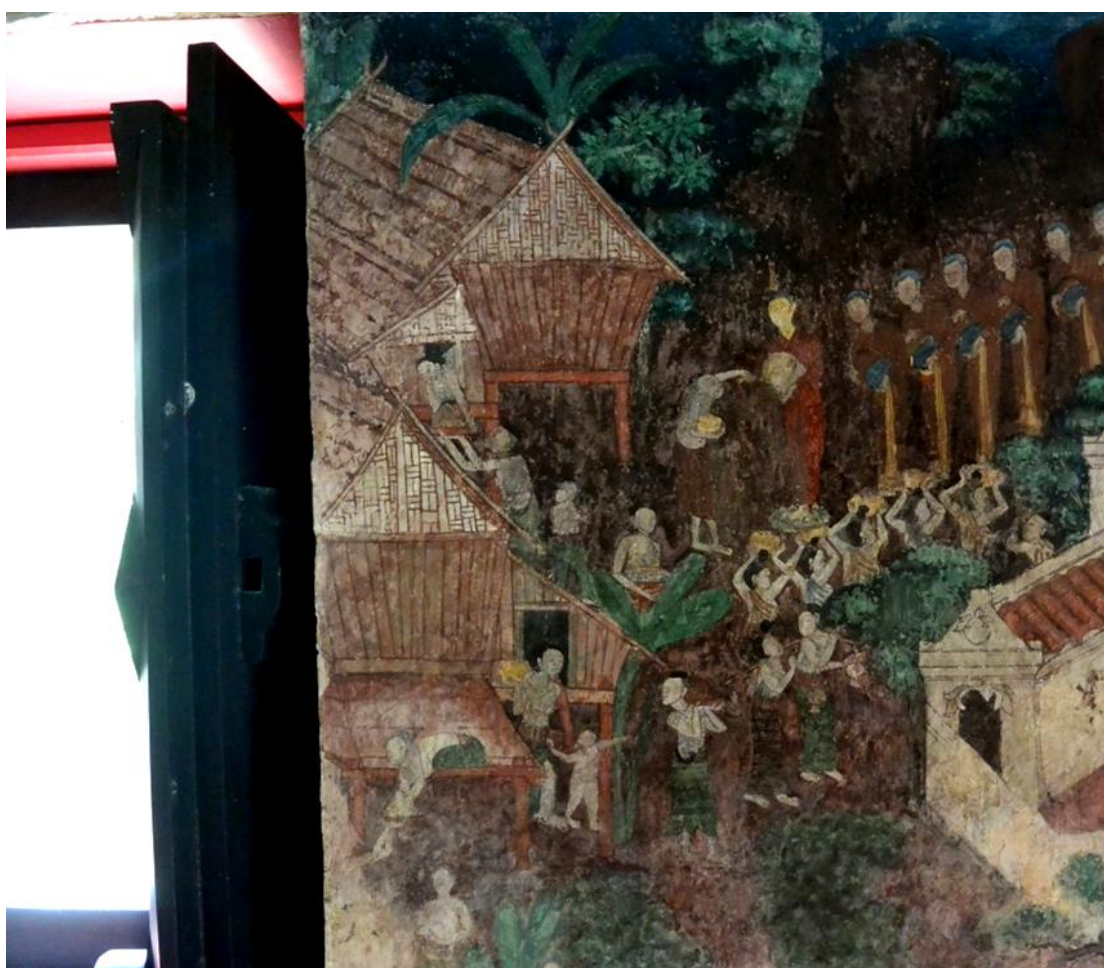
ที่มา : คัดลอกจากข้อมูลของ อัน นิมมานเหมินท์ (2521) อนุวิทย์ เจริญศุกุล และวิวัฒน์ เตมีย์พันธ์ (2539) และ สมคิด จิระทัศน์กุล (2543)

สรุปได้ว่า เรือนพื้นถื่นภาคเหนือหรือเรือนล้านนา ภายใต้บริบทที่หมายถึงเรือนของประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมยวนในภาคเหนือนั้น แบ่งออกเป็นเรือนเครื่องผูก (เรือนไม้บัว ; เรือนไม้ไผ่) และเรือนเครื่องสับ (เรือนไม้จริง) โดยมีองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกันคือ เป็นเรือนยกใต้ถุน ชั้นล่างโล่งใช้งานอเนกประสงค์ หลังคาทรงจั่ว จัดวางเรือนแบบ “ขวางตะวัน” คือ วางแนวสันหลังคาของเรือนอยู่ในแนวตั้งฉากกับการโคจรของดวงอาทิตย์ หันหน้าจั่วเรือนไปทางทิศเหนือ-ใต้ เนื่องจากชาวยวนถือว่าการหันหน้าจั่วไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตกเป็นการอัปมงคล มีการให้ความสำคัญกับด้านหน้าจั่วและใช้เป็นด้านหน้าของเรือน เรือนส่วนใหญ่หันไปทางทิศใต้ มีบันไดขึ้นเรือนจากใต้ชายคาไปถึงชาน

หน้าเรือน และต่อด้วยพื้นที่ “เต็น” เป็นส่วนใช้งานอเนกประสงค์ ใช้ทั้งพักผ่อน รับแขก ที่นอน สำหรับลูกชายหรือพ่อ และเป็นที่ตั้งศพเวลามีคนในบ้านตาย เพดานของเต็นมักห้อยโครงไม้เพื่อเก็บของเครื่องใช้ เรียกโครงไม้นี้ว่า “คว้น” ฝาเรือนด้านทิศตะวันออกของเต็นเป็นหิ้งพระและสิ่งสักการบูชาอื่นๆ ถัดจากเต็นจะเป็นห้องนอนซึ่งมีฝามิดชิดทั้ง 4 ด้าน ป้องกันอากาศหนาวเย็นและเพื่อความปลอดภัย โดยมีทิศหัวนอนอยู่ทางทิศตะวันออก การใช้สอยพื้นที่ภายในแบ่งเป็นส่วนที่นอน ส่วนเก็บสิ่งของซึ่งอยู่ปลายเท้า และมีหิ้งสำหรับตั้งเครื่องบูชา “ผีปู่ย่า” เป็นผีของบรรพชนของเจ้าบ้านอยู่ด้านหัวนอน สำหรับส่วนครัวไฟ ถ้าเป็นเรือนไม้บัวจะรวมครัวไฟอยู่ในเรือนหลังเดียวกัน ถ้าเป็นเรือนไม้จริงจะแยกเรือนครัวออกเป็นสัดส่วนต่างหาก นอกจากนี้ยังมีส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวยวน เช่น ยุงข้าว ครกกระเดื่อง โรงเลี้ยงสัตว์ และบ่อน้ำใช้

เรือนเครื่องผูกหรือเรือนไม้บัว เป็นเรือนยุคแรกๆ ของชาวยวน มีลักษณะเป็นเรือนกิ่งถาวร ปลูกสร้างด้วยวัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ แฝก ใบพลวง และอาจใช้ไม้จริงในบางส่วน โดยทั่วไปมักเป็นเรือนโดดๆ หลังคาจั่ว มีขนาดหนึ่งห้องนอนและมีพื้นที่ใช้สอยกระชับ สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน และการใช้ประโยชน์ ส่วนเรือนเครื่องสับหรือเรือนไม้จริง เป็นพัฒนาการต่อจากเรือนไม้บัว เป็นเรือนพักอาศัยของชาวบ้านซึ่งตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงหรือผู้มีอันจะกิน ปลูกสร้างด้วยวัสดุถาวร ส่วนใหญ่เป็นไม้จริง หลังคามุงกระเบื้องหรือแผ่นไม้ เมื่อการช่างก้าวหน้าขึ้นได้ทำขึ้นส่วนบางอย่างแบบประกอบสำเร็จรูป ส่วนแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในยังสอดคล้องกับวิถีชีวิตและประเพณีเดิมดังเช่นเรือนไม้บัว แต่ขนาดของเนื้อที่ได้ขยายตัวให้ใหญ่ขึ้น ประกอบด้วยเรือนหลายหน่วยหรือหลายหลังที่เชื่อมกันอย่างหลวมๆ มีพื้นที่ใช้สอยร่วมกัน เรือนใดยวนที่สร้างด้วยไม้จริงสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ เรือนไม้พื้นดิน (ชาวภาคเหนือเรียกเรือนประเภทนี้ว่า “เรือนไม้บะเก่า”) และเรือนกาแล โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นเรือนอย่างน้อยสองหลังที่ปลูกชิดขนานกัน เรียกว่า “เรือนสองหลังร่วมพื้น” ในที่นี้หมายถึงเรือนที่ปลูกไว้คู่กันสองหลังและมีพื้นติดต่อกันเท่านั้น นอกจากเรือนคู่กันสองหลังแล้วยังอาจพบกลุ่มเรือนอีกจำนวนไม่มากนักที่ประกอบด้วยสามหลังหรือมากกว่า มีขนาดตั้งแต่หนึ่งห้องนอนขึ้นไป หลังที่เป็นเรือนประธานหรือเรือนนอนหลักมีขนาดใหญ่กว่าเรือนครัวหรือเรือนนอนอีกหลังหนึ่ง โดยเรือนหลังใหญ่มักจะอยู่ทางทิศตะวันออกเสมอ ส่วนบันไดขึ้นเรือนจะเป็นแบบขึ้นตรงติดชานนอกหรือแบบบันไดอิงชิดแนบฝาใต้ชายคาคลุม กลุ่มเรือนเหล่านี้จะมีโถงทางเดินระหว่างเรือนที่เรียกว่า “ชานฮ่อม” เป็นพื้นที่ได้ส่วนชายคาซึ่งชนกันและมีรางระบายน้ำอยู่ตรงกลาง โดยมีชานเชื่อมต่อกันตลอด เมื่อมีความจำเป็นต้องขยายเนื้อที่ก็ใช้วิธีต่อเติมโดยสร้างเรือนหลังใหม่ให้มีชายคาชนกันกับเรือนเดิม หรือโดยการยื่นชายคาออกไปพร้อมกับลดระดับพื้นให้สัมพันธ์กับระดับชายคาของजूที่ลดต่ำลงมาเป็นแบบเล่นระดับ สำหรับเรือนกาแล อันเป็นเรือนของผู้มีอันจะกิน เช่น เจ้านาย ผู้นำชุมชน หรือผู้มีฐานะทางสังคม มีลักษณะโดยรวมเช่นเดียวกันกับเรือนไม้บะเก่า แต่

มักใช้วัสดุก่อสร้างคุณภาพดีและงานช่างมีความประณีตสูง โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญคือไม้ป้านลมของหน้าจั่วที่ต่อให้สูงพื้นหลังคาเป็นรูปตัว V เรียกว่า “กาแล” ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความสิริมงคล ในส่วนฝาเรือนที่มีประตูเข้าสู่ห้องนอน (ในเฮือน) ยังมีกระดืบแผ่นไม้แกะสลักกลายแบบต่างๆ ติดไว้เหนือประตู เรียกว่า “ห้ายนต์”¹⁶ เป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์เพื่อป้องกันอันตรายต่างๆ ที่จะผ่านประตูเรือนเข้าไป และมักติดตั้งฝาเรือนในด้านยาว (ซึ่งเป็นฝาแฝงประกอบ) ล้มเอียงไม่ตั้งฉากกับพื้นและเสา โดยให้ตอนบนของฝายออกข้างนอก

ภาพที่ 7 แสดงเรือนที่มีไม้ป้านลมยาวไขว้กันและฝาเรือนฝายออก จากจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ (หลังเก่า) ของวัดจันทบุรี จ.สระบุรี เป็นร่องรอยหนึ่งของชาวยวนกลุ่มเชียงแสนที่ตั้งถิ่นฐานในเมืองสระบุรี ซึ่งโน้มน้าวว่าคนกลุ่มนี้เคยอยู่อาศัยในบ้านเรือนที่มีลักษณะร่วมกันกับเรือนกาแลในวรรณกรรม ทว่า ในปัจจุบันไม่พบเรือนลักษณะนี้แล้ว

¹⁶ มีการเขียนหลายแบบ เช่น ห้ายนต์ ห้ายนต์ และห้ายนต์ ซึ่งหลังจากนี้จะเลือกใช้คำว่า “ห้ายนต์”

2.3 ภูมิหลังการเคลื่อนย้ายประชากรชาววนเชียงแสนออกจากเขตวัฒนธรรมดั้งเดิม และการตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ในช่วงตอนปลายของยุคสมัยที่พม่าปกครองดินแดนล้านนา (ระหว่างสมัยธนบุรีจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ประชาชนชาววนได้รับความเดือดร้อนจากผู้ปกครองชาวพม่า อันเนื่องมาจากการแสวงหาผลประโยชน์จากการเก็บส่วยและภาษีอากร รวมถึงถูกเกณฑ์แรงงานและผู้คนไปใช้ในสงคราม เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การ “พินม่าน¹⁷” หรือการต่อต้านการปกครองจากพม่าในดินแดนล้านนา เมื่อพระยาจำบ้านเมืองเชียงใหม่และพระยาภาวิไลเมืองลำปางได้หันไปร่วมมือกับพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงใหม่และดินแดนใกล้เคียง ส่งผลให้ดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยในช่วงระหว่างสมัยธนบุรีจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กลายเป็นสมรภูมิแห่งการช่วงชิงอำนาจระหว่างไทยกับพม่า ถึงแม้ว่าท้ายที่สุดจะสามารถขับไล่พม่าออกไปจากดินแดนล้านนาได้สำเร็จ หากแต่สถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชากรในดินแดนล้านนามากมายถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยศึกหรือต้องอพยพหลบหนีภัยสงคราม บ้านเมืองหลายแห่งถูกทิ้งร้างเนื่องจากมีประชากรไม่เพียงพอจะรักษาเมืองได้อย่างมั่นคง หากแต่ว่า เมืองเชียงแสนซึ่งเป็นเมืองใหญ่อยู่ทางตอนบนของดินแดนวัฒนธรรมล้านนา ยังมีประชากรชาววนอาศัยอยู่จนถึงการพินม่าน

ศึกเชียงแสน

ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ฯ (ข้าบุนนาค) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่กองทัพสยามเข้าตีเมืองเชียงแสน ในขณะนั้นหัวเมืองล้านนาส่วนใหญ่ได้เป็นอิสระจากพม่าแล้วตั้งแต่สมัยธนบุรี เหลือแต่กลุ่มเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นเมืองในดินแดนล้านนา กลุ่มสุดท้ายที่ยังอยู่ในการปกครองของพม่า) ซึ่งเป็นปฐมเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของชาววนในท้องที่ต่างๆ นอกเขตภาคเหนือของไทย ดังเนื้อความว่า “...ลจุลศักราช 1166 ปีชวดฉศก (พ.ศ.2347) เป็นปีที่ 23 ในรัชกาลที่ 1 เมื่อเดือน 5 กรมหลวงเทพหริรักษ์ พระยายมราช นายทัพ นายกอง ไทย ลาว (หมายถึงลาวพุงดำ; วนล้านนา และลาวพุงขาว; ลาวล้านช้าง) ก็ยกขึ้นไปเมืองเชียงแสน พมามีได้ออกสู้รบ เป็นแต่รักษาเมืองมั่นอยู่ กองทัพเข้าตั้งล้อมเมืองอยู่เดือนเศษจะหักเอามิได้ ด้วยพม่าอยู่ประจำรักษาหน้าที่และบนกำแพงเมืองเป็นสามารภ และกองทัพก็ขัดเสียบยง

¹⁷ การพินม่านที่สำคัญ เกิดขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อพระยาจำบ้านเมืองเชียงใหม่และพระยาภาวิไลเมืองลำปางได้หันไปร่วมมือกับพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงใหม่และเขตแดนใกล้เคียง จากนั้นได้มีการพินม่านในหัวเมืองต่างๆ ต่อเนื่องไปจนถึงการปลดปล่อยหัวเมืองล้านนา กลุ่มสุดท้ายใน “ศึกเชียงแสน” เมื่อปี พ.ศ.2347 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

อาหาร แล้วได้ข่าวว่ากองทัพเมืองอังวะจะยกมาช่วยเมืองเชียงแสน ครั้นเดือน 6 ข้างแรมเป็นเทศกาลฝนตกประปรายลงมาแผ่นดินก็ร้อนขึ้น ผู้คนในกองทัพเจ็บป่วยมาก... ..กรมหลวงเทพหริรักษ์ก็ให้ล่าวทัพลงมา ยังแต่ทัพลาว พวกลาวในเมืองเชียงแสน อุดเสบียงอาหาร ฆ่าโค กระบือ ช้าง ม้า กินจนสิ้น พวกลาวชาวเมือง (เชียงแสน) ก็ยอมสวามิภักดิ์แก่กองทัพเมืองลาว... ..กองทัพได้ครอบครั 23,000 เศษ ก็รื้อกำแพงเผาบ้านเมืองเสีย แล้วแบ่งครอบครักรันเป็น 5 ส่วน ให้ไปเมืองเชียงใหม่ส่วน 1 เมืองนครลำปางส่วน 1 เมืองน่านส่วน 1 เมืองเวียงจันทน์ส่วน 1 อีกส่วน 1 ถวายลงมา ณ กรุงเทพฯ โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรีบ้าง แบ่งไปอยู่เมืองราชบุรีบ้าง... ” (ทิพากรวงศ์, 2531)

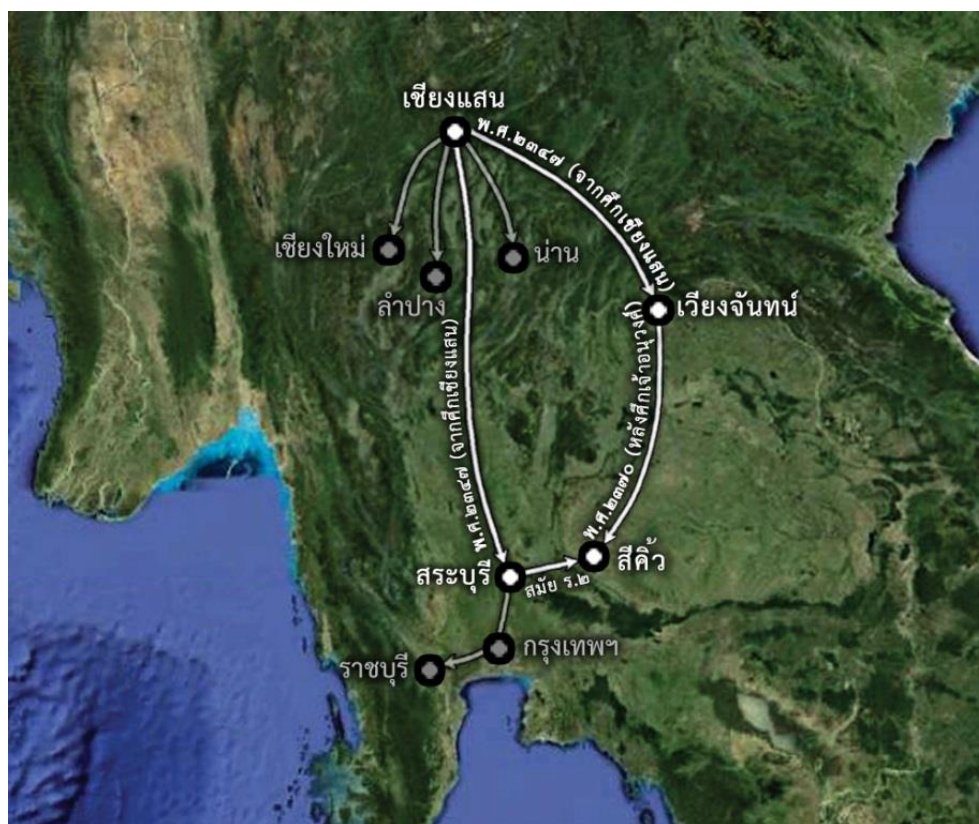
ผลจากการล่มสลายของเมืองเชียงแสน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเติมเต็มประชากรให้กับหัวเมืองอื่นๆ ในภาคเหนือของไทยซึ่งกำลังขาดสมดุลเชิงประชากรและแรงงาน สำหรับประชากรชาวยวนเมืองเชียงแสนกลุ่มที่ถูกเคลื่อนย้ายไปเมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง และเมืองน่าน ยังถือว่าได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตแดนวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวยวน ส่วนประชากรชาวยวนเมืองเชียงแสนกลุ่มที่ถูกเคลื่อนย้ายไปยังเมืองสระบุรี เมืองราชบุรี และเมืองเวียงจันทน์ ต้องกลายเป็นชาวยวนนอกพรมแดนวัฒนธรรมล้านนาที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างไกลจากดินแดนมาตุภูมิและเขตแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม

ชาวยวนเชียงแสนในเขตแดนวัฒนธรรมใหม่

ผลจากศึกเชียงแสนในปี พ.ศ.2347 ได้มีการกวาดต้อนประชากรชาวยวนเชียงแสนกลุ่มใหญ่ออกจากดินแดนวัฒนธรรมล้านนา โดยกลุ่มประชากรที่ถูกส่งไปให้กรุงเทพฯ นั้น ได้ไปตั้งถิ่นฐานในเมืองสระบุรีและเมืองราชบุรีอันเป็นหัวเมืองชั้นในของกรุงรัตนโกสินทร์

บังอร ปิยะพันธุ์ (2541) อธิบายว่า สาเหตุสำคัญที่กลุ่มประชากรชาวลาว (หมายรวมถึงชาวยวนเชียงแสน ; ลาวยวน หรือ ลาวพุงดำ) ถูกส่งไปหัวเมืองชั้นในในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเมืองเหล่านี้อยู่ไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัยดั้งเดิมจึงเป็นการป้องกันการหลบหนี และเป็นกำลังให้กับเมืองชั้นในในการป้องกันราชอาณาจักรสยาม รวมถึงเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม เป็นกำลังคนในการฟื้นฟูบ้านเมือง และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์เข้าแผ่นดิน ซึ่งรัฐมักจะให้ตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นกองตามเชื้อชาติ แยกออกจากกลุ่มชาวไทยพื้นเมือง แต่ละกองหรือชุมชนมีหน้าที่ส่งส่วยให้กับเมือง ซึ่งมีการควบคุมผ่านระบบไพร่สังกัดมูลนายต่างๆ

ส่วนประชากรชาวยวนเชียงแสนกลุ่มที่ถูกส่งไปเมืองเวียงจันทน์นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจน หากแต่ในภายหลังเชื่อว่าถูกกวาดต้อนเข้ามายังเมืองนครราชสีมาและเมืองสระบุรีพร้อมกับประชากรชาวลาว หลังจากเหตุการณ์ปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3

ภาพที่ 8 ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่บางส่วนของประเทศไทย แสดงเส้นทางการเคลื่อนย้ายประชากร ชาวขวนออกจากเมืองเชียงแสน โดยส่วนหนึ่งได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านสี่คิ้ว (เขตเมือง นครราชสีมา) ผ่านทางเมืองสระบุรีและเวียงจันทน์
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของเครือข่ายดาวเทียม Google, 2559

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาวขวนในเขตอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ชาวขวนสี่คิ้วมีความเกี่ยวข้องกับประชากรชาวขวนซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองสระบุรี จากเนื้อความในประวัติวัดไผ่ล้อม¹⁸ ได้กล่าวถึงชาวขวนเมืองสระบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ความว่า ปู่คัมภีระผู้นำชาวขวนบ้านไผ่ล้อม ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้ากองโค มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยารัตนกาษา มีหน้าที่ขนถ่ายสินค้าจากบ้านเมืองที่ห่างไกลไปยังกรุงเทพฯ และคุมกำลังเสบียงสำหรับส่งกองทัพในยามเกิดศึกสงคราม มีการส่งชาวขวนเป็นกองออกไปตั้งเป็นชุมชนกระจายอยู่โดยรอบ มีกองเลี้ยงโคที่สำคัญอยู่ที่บ้านโคกกลาง¹⁹ บ้านโคกแย้²⁰ และบ้านสี่คิ้ว²¹ โดยมี

¹⁸ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี

¹⁹ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

²⁰ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

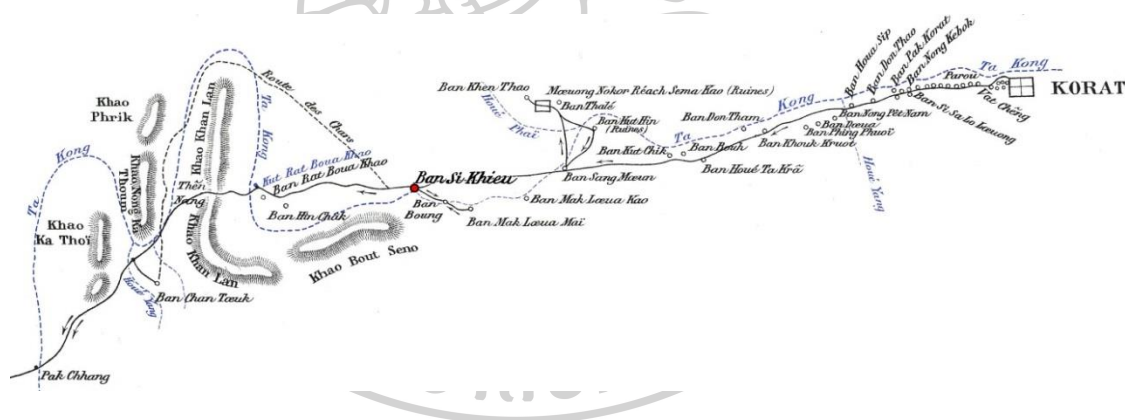
²¹ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

กองม้ออยู่ที่บ้านยาง²² เป็นหน่วยคุ้มกันกองเสปียง ((กองพุทธสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552) และสรุปจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิสีลาภิวัดณ์, จังหวัดสระบุรี วันที่ 17 มีนาคม 2559)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ได้เกิดเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้างเวียงจันทน์ในระหว่างปี พ.ศ.2369 - 2371 เป็นเหตุให้กองทัพสยามเข้าตีเวียงจันทน์และได้กวาดต้อนประชากรจากเวียงจันทน์เข้าสู่หัวเมืองชั้นในของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีชาวยวนสมทบมาด้วย

เมื่อกองซอลยผ่านมาถึงเขตนครจันทิก²³ ชาวยวนจากเวียงจันทน์ได้พบว่าชาวยวนบ้านสีคิ้วมีเชื้อสายเดียวกับพวกตน จึงขออนุญาตลงหลักปักฐานอยู่ร่วมกับชาวยวนที่บ้านสีคิ้ว ต่อมาภายหลังกองเลี้ยงโคบ้านสีคิ้วเริ่มแออัดคับแคบ จึงได้อพยพออกไปบุกเบิกที่ทำกินใหม่และตั้งถิ่นฐานที่บ้านโนนกุ่ม บ้านถนนคุด บ้านโนนแต้ บ้านน้ำเมา บ้านโนนทอง และบ้านไก่อ่เสา (สุรมน บุญเติม และสนิท เมณรัตน์, 2523)

ตามบันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสนาโดย เอเตียน แอมอนิเย ที่ได้เดินทางจากเขมรไปลาวและบางกอกในช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้เดินทางถึงบ้านสีคิ้ว ในปี พ.ศ.2427 ซึ่งพบว่าในขณะนั้นบ้านสีคิ้วเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และมีบ้านเรือนราว 200 - 300 หลังคาเรือนแล้ว (Étienne, 2000)

ภาพที่ 9 แสดงแผนที่การเดินทางของเอเตียน แอมอนิเย ช่วงจากเมืองนครราชสีมา (Korat) ถึงบริเวณปากช่อง (เป็นเส้นทางต่อไปยังเมืองสระบุรี) โดยแสดงตำแหน่งบ้านสีคิ้ว (Ban Si Khieu) ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ก่อนที่จะเข้าสู่เขตภูเขาและชายป่าดงพญาไฟ

ที่มา : Étienne (2000)

²² ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

²³ ช่วงเวลาดังกล่าวควรจะมีฐานะเป็น “ด่านจันทิก” ซึ่งเป็นหน้าด่านทางด้านทิศตะวันตกของเมืองนครราชสีมาในสมัยโบราณ (มีอาณาบริเวณโดยรวมครอบคลุมพื้นที่อำเภอสีคิ้วและอำเภอปากช่องของจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบัน) หลังจากเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้างเวียงจันทน์จึงได้ตั้งเป็นเมืองจันทิกหรือนครจันทิก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดตั้งเป็นอำเภอจันทิก และมีการย้ายที่ว่าการอำเภอถึง 2 ครั้ง จนท้ายที่สุดได้ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่บริเวณบ้านสีคิ้ว ในชั้นหลังจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอสีคิ้ว

2.4 แนวคิดชาติพันธุ์ (Ethnicity) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

คำว่า “ชาติพันธุ์” และ “อัตลักษณ์” มักถูกกล่าวถึงควบคู่กันในการศึกษาประชากรที่มีเชื้อชาติเดียวกันและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม โดยเป็นแนวคิดหนึ่งในการศึกษาการแสดงออกทางสังคมของกลุ่มชน ซึ่งในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งภายในกลุ่ม และภายนอก (ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงบริบทของรัฐชาติและกระแสสังคมโลก)

ชาติพันธุ์ (Ethnicity)

แนวคิดชาติพันธุ์เป็นผลจากความพยายามที่จะนิยามหรือแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรมของมนุษย์กลุ่มต่างๆ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2553) อธิบายว่า ในระยะแรกๆ นั้น มักจะแยกแยะกันตามลักษณะรูปธรรมของวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น ความแตกต่างของภาษาพูด เครื่องแต่งกาย และวิธีการดำรงชีวิต แต่หลังจากลัทธิล่าอาณานิคมได้ขยายตัวออกไปทั่วโลก ชาวยุโรปตะวันตกได้เริ่มใช้ความอคติทางชาติพันธุ์ (Ethnocentrism) มาเป็นพื้นฐานในการแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้น โดยการจัดแบ่งประชากรในโลกออกเป็นเชื้อชาติตามสีผิว (Race) ซึ่งแฝงนัยของลำดับชั้นเอาไว้ด้วย เนื่องจากมักจะจัดให้คนผิวขาวเช่นตนเองนั้นเป็นเชื้อชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ส่วนคนสีผิวอื่นๆ ก็จะลดลำดับความสำคัญลงมา ต่อมาเมื่อ ฟรานซ์ โบแอส (Boas, 1940) ได้นำเสนอข้อค้นพบทางวิชาการจำนวนมากที่ชี้ว่าการศึกษาประชากรมนุษย์จากเชื้อชาติ (Race) ภาษา (Language) และวัฒนธรรม (Culture) ไม่จำเป็นจะสอดคล้องต้องกันเสมอไป พร้อมกับเสนอให้แยกประเด็นทางชีววิทยา (เรื่องเชื้อชาติ) และทางสังคม (เรื่องภาษาและวัฒนธรรม) ออกจากกัน ควบคู่กับการต่อต้านการเหยียดสีผิว หลังจากปี ค.ศ. 1970 นักมานุษยวิทยาจึงเสนอให้หันมาเน้นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) เพราะเป็นกระบวนการแสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน แทนการจัดลำดับเชื้อชาติตามสีผิว ซึ่งถือเป็นกระบวนการกีดกันทางสังคม นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (ม.ป.ป.) อธิบายถึงคำว่า “Ethnic” มีรากศัพท์มาจากคำว่า “Ethnos” ในภาษากรีก หมายถึงกลุ่มคนที่มีขนบธรรมเนียมเดียวกัน คำนี้ปรากฏในภาษาอังกฤษในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 โดยใช้อธิบายประเทศที่มีประชากรมิใช่ชาวยิวหรือคริสเตียน เช่น พวกปาเลอหรือนอกรีต ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 คำนี้ใช้อธิบายความหมายที่ใกล้เคียงกับเชื้อชาติและประเทศ ความหมายของ Ethnicity จึงหมายถึงกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เป็นความต่างของขนบธรรมเนียมประเพณี การมีประวัติศาสตร์ของกลุ่มที่ต่างกัน และมีเอกราชทางวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 20

แม็ก เวเบอร์ (Weber, 1978) อธิบายว่า กลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มคนที่ยึดถือความเชื่อร่วมกันว่าพวกตนมีเชื้อสายหรือต้นกำเนิดอันเดียวกัน จากการมีรูปร่างหน้าตาหรือมีภาษาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน หรือมีความทรงจำร่วมกันในการตั้งถิ่นฐานหรือการอพยพย้ายถิ่น ความหมายสำคัญของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อยู่ที่สำนึกหรือความรู้สึกในความเหมือนกัน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสืบสายเลือดเหมือนกับความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แต่เน้นสำนึกที่มีต่อกลุ่มและความเชื่อร่วมกันบางอย่างที่ฝังแน่นอยู่ในสำนึกของสมาชิกแต่ละคน

อมรา พงศาพิชญ์ (2537) และอมรา พงศาพิชญ์ (2541b) อธิบายว่า กลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มคนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด และวิถีชีวิตเหมือนกัน อาจอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือแยกกันอยู่ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกของความเป็นสมาชิกของเผ่าพันธุ์เดียวกัน ภาษาพูดอาจแตกต่างกันบ้างที่สำเนียง และความหมายของคำบางคำอาจผิดกัน แต่โดยทั่วไปสื่อความหมายกันได้ และเป็นภาษาเดียวกัน เช่น ภาษาไทยภาคกลาง ไทยภาคเหนือ ไทยอีสาน และไทยปักษ์ใต้ สำหรับการมองว่ากลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมร่วมกันนั้น ด้วยในระยะแรกมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ มีลักษณะคล้ายครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อคนกลุ่มเล็กอาศัยอยู่ด้วยกัน ก็สามารถเข้าใจกันและประพฤติปฏิบัติต่อกันได้ โดยไม่มีความขัดแย้งเท่าใดนัก แต่เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น และมีคนหลายครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ส่งผลให้การดำเนินวิถีชีวิตอาจแตกต่างกันบ้าง ความคิดอาจไม่สอดคล้องกัน และปัญหาเรื่องความขัดแย้งก็คงจะตามมา ฉะนั้นเมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้นก็จำเป็นต้องมีระบบระเบียบมากขึ้น จึงมีข้อตกลงเกี่ยวกับวิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติ และความคิดความเชื่อ เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ และเรียกรวมๆ ว่า “วัฒนธรรม” ดังนั้น กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมร่วมกันจึงเรียกได้ว่าเป็นคนชาติพันธุ์เดียวกัน โดยปัจจัยสำคัญในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ ก็คือ “ความสำนึก” ของคนในกลุ่มนั้นว่าเป็นชาติพันธุ์ใด ปัจจัยทางด้านภาษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถกำหนดชาติพันธุ์ได้ ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมถือเป็นตัวกำหนดที่สำคัญกว่า นอกจากนี้ คนบางคนยังไม่อาจจะยึดในกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ตลอดไป เมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมหนึ่งก็มีสำนึกอย่างหนึ่ง เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปก็มีสำนึกอย่างหนึ่ง (เช่น คนภาคอีสานของไทยอาจจะเป็นคนลาว คนอีสาน หรือคนไทยก็ได้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม) การที่คนๆ เดียวมีความรู้สึกว่าเป็นหลายกลุ่มชาติพันธุ์ได้ มิใช่เรื่องประหลาดและมีเรื่องผิดหรือถูก แต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าความสำนึกในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้และไม่ถาวร ทั้งนี้ เมื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีสำนึกในกลุ่มชาติพันธุ์ชัดเจนไม่เปลี่ยนแปลง คนกลุ่มนั้นมักจะเป็นคนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และสัญชาติ สอดคล้องกัน

อมรา พงศาพิชญ์ (2541a) อธิบายว่า “ชาติพันธุ์” คือการมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน โดยเป็นกลุ่มคนที่

สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในทางสายเลือด มีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง (เชื้อชาติ ; Race) เหมือนกัน รวมถึงการสืบทอดบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและวัฒนธรรมพร้อมๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกันก็สามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน ความรู้สึกผูกพันนี้อาจเรียกว่า "สำนึก" ทางชาติพันธุ์หรือชาติลักษณะ (Ethnic Identity)²⁴

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2546) อธิบายว่า Ethnicity หมายถึง ความเป็นกลุ่มทางชาติพันธุ์ที่สมาชิกในกลุ่มมีวัฒนธรรมและการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มอย่างเป็นทางการอันหนึ่งอันเดียวกัน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ศาสนา ความเชื่อ การแต่งกาย หรือการทำมาากินแบบเดียวกัน บ่งชี้ให้ทราบความแตกต่างของขนบธรรมเนียมประเพณี การมีประวัติศาสตร์ของกลุ่มที่ต่างกัน และมีเอกราชทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

สรุปได้ว่า “ชาติพันธุ์” คือ อัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่เชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพชนกลุ่มเดียวกัน หรือเป็นกลุ่มคนที่มีสำนึกความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์เดียวกัน โดยมีการแสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมเป็นแบบแผนเดียวกัน ดังนั้น แนวคิดชาติพันธุ์จึงเป็นการนิยามบ่งชี้ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคน พร้อมกับจัดกลุ่มหรือจำแนกหน่วยทางวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

การใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในการอธิบายความแตกต่างของสังคมมนุษย์เริ่มขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โดยมีทฤษฎีภาษาศาสตร์หรือนิรุกติศาสตร์ (Linguistic Theories) เป็นศาสตร์ที่ทรงอิทธิพลในการจัดกลุ่มทางชาติพันธุ์หรือค้นหาหน่วยทางวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแนวคิดและวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ ที่สามารถตรวจสอบความสมเหตุสมผลได้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา แนวทางของคำถามโดยนักมานุษยวิทยาในเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ด้วยอิทธิพลจากผลงานของ เอ็ดมันด์ อาร์ ลีช (Edmund R. Leach, 1954) ซึ่งมีมุมมองใหม่ที่ทวนกระแสความเชื่อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีขอบเขตและมีตำแหน่งที่ตายตัว โดยเสนอแนวคิดเรื่องการข้ามไปมาระหว่างวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แปรผันไปตามสถานการณ์ (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

²⁴ อมรา พงศาพิชญ์ (2541a). “ชาติพันธุ์” ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 23. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. เผยแพร่ออนไลน์ใน <http://kanchanapisek.or.th/kp6/index.php> สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2559.

เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth 1969, อ้างถึงใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546)) อธิบายขยายแนวคิดเรื่องเส้นขอบเขตอันยืดหยุ่นของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ว่า เกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ ในการนิยามความเป็นตัวตนของตนเอง วัฒนธรรมจึงไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติหรือความเชื่ออันเดียว (a Culture) ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ แต่เป็นพหุวัฒนธรรม (Cultures) ที่กลุ่มคนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเองและกลุ่ม หรือใช้นิยามความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น อัตลักษณ์หรือตัวตนจึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปมาได้

ชาร์ล คายส์ (Charles Keyes 1976, อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ลีปรีชา (2547)) นำเสนอว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นการหล่อหลอมที่มีมายาวนานภายใต้ความรู้สึกร่วมกันในสายเลือด (Shared Descent) เช่น ภาษาที่สมาชิกในกลุ่มใช้สื่อสารกัน นิทานหรือเรื่องเล่าที่สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่ามีจุดกำเนิดร่วมกัน และบริบททางประวัติศาสตร์ที่สมาชิกในกลุ่มประสบมาด้วยกัน เป็นต้น

ในช่วงประมาณทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ได้เกิดแนวคิดในกระบวนทัศน์ว่าด้วยการสร้าง (Constructivist Paradigm) สำหรับการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมองว่าตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นมีความหลากหลายและเป็นพลวัต (ที่มีความสั่นไหวและสามารถเปลี่ยนแปลงได้) และเป็นสิ่งที่สามารถสร้างขึ้นใหม่ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีการกระบวนกรช่วงชิง ชัดขึ้น ต่อรอง และตอบโต้ด้วยการสร้างใหม่ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อยู่ตลอดเวลา (ประสิทธิ์ ลีปรีชา, 2557)

ริชาร์ด เจนกินส์ (Richard Jenkins 1996, อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ลีปรีชา (2547)) เสนอว่า อัตลักษณ์มิใช่เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในตัวของมันเอง หรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (ม.ป.ป.) อธิบายว่า อัตลักษณ์ก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยเป็นสิ่งสร้างทางสังคม (Social Construct) ซึ่งมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา โดยอัตลักษณ์ทั้งหลายทั้งปวงได้ถูกผลิต (Produced) ขึ้นมา ถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) ภายในวัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างความหมาย (Creating Meanings) ผ่านระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation)

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คือ คุณสมบัติทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งถูกสร้างขึ้นและมีความยืดหยุ่นในการแสดงเฉพาะทางชาติพันธุ์ ภายใต้ขอบเขตความเป็นตัวตนและลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนที่มีหรือรับรู้ร่วมกัน โดยเป็นเส้นขอบเขตที่ทำให้รับรู้ว่าเป็นใคร หรือบ่งบอกว่าใครเป็นชาติพันธุ์เดียวกันและแตกต่างออกไป

งานวิจัยนี้ ใช้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นแนวทางสำหรับอ่านความเป็นตัวตนของชาวยวนสี่คิ้วที่ปรากฏอยู่ในเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น โดยเชื่อว่ามี การแสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมเป็นแบบแผนเดียวกันภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากกลุ่มชนอื่น และยังมีพลวัตเฉพาะในการนิยามตนเองที่มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างจากกลุ่มชาวยวนในพื้นที่อื่นๆ

2.5 แนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

พื้นฐานแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม (Cultural Diffusionism) พัฒนาขึ้นโดยศาสตราจารย์ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย แนวทางการศึกษาและสร้างทฤษฎีของสำนักนี้มีลักษณะอนุมานแบบอุปนัย (Inductive) จากข้อมูลภาคสนามหรือข้อมูลที่สังเกตได้ (Boas, 1940)

ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ทำวิจัยสนามโดยเข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชาวเอสกีโมระหว่างปี ค.ศ.1883 - 1884 เพื่อพิสูจน์แนวความคิดที่ว่า “สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมจริงหรือไม่” ณ ที่นั้น เขากลับพบว่า จริงอยู่ที่สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ชาวเอสกีโมอาศัยอยู่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างวัฒนธรรมขึ้น แต่สภาพแวดล้อมมิได้เป็นเพียงปัจจัยเดียวที่กำหนดพฤติกรรมของพวกเขา ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยอื่น เช่น ปัจจัยด้านกฎเกณฑ์ทางประเพณีและประวัติศาสตร์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมานาน และปัจจัยด้านการติดต่อกับผู้คนที่มาจากภายนอกหรือจากชุมชนอื่น ได้ส่งผลให้เกิดการหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวเอสกีโมแม้ที่เขากำลังศึกษาซึ่งจะเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะแปลกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น (ศุภรัศมี ฐิติกุลเจริญ, 2540)

ความคิดพื้นฐานของโบแอสในระยะแรก คือการปฏิเสธแนวคิดของสำนักวิวัฒนาการ (ที่เชื่อว่าสังคมมนุษย์มีจุดกำเนิดร่วมกันแต่เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไปสู่รูปแบบต่างๆ ตามสภาพแวดล้อม) โบแอสมองว่าสังคมและวัฒนธรรมของคนอาจมีจุดเริ่มต้นที่เป็นอิสระและไม่เกี่ยวกัน เขาไม่เชื่อความเป็นหนึ่งเดียวของเผ่าพันธุ์มนุษยชาติ และเชื่อว่าการที่สังคมหลายๆ สังคมมีวัฒนธรรมเหมือนกันเป็นเพราะการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ทำให้สังคมมีวัฒนธรรมเหมือนกันได้โดยไม่จำเป็นว่าเป็นเพราะมีจุดกำเนิดร่วมกัน แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าวัฒนธรรมมีศูนย์กลางและแพร่กระจายสู่ชายขอบและสังคมอื่นๆ การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมของกันและกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมพัฒนาการแตกต่างกัน และมีการ

ผสมผสานเอาบางส่วนของวัฒนธรรมอื่นมาด้วย การปรับรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันนี้มีรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับกระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นในอดีต (อมรา พงศาพิชญ์, 2549)

อมรา พงศาพิชญ์ (2549) เชื่อว่าแนวคิดวิวัฒนาการและแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม ไม่ได้ขัดแย้งกันและมีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย ในการพิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมจึง รวมถึงความสัมพันธ์ที่เกิดจากพัฒนาการของสังคมที่ไม่เท่ากัน และความสัมพันธ์ของสังคมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบความสัมพันธ์นี้ได้ดี การพิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction) มีทั้งลักษณะที่สอดคล้องและขัดแย้งกัน และมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน การอธิบายกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้มีศัพท์ที่ใช้อยู่หลายคำ เช่น การปรับตัว (Adaption) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) บูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) ทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Double Ethnic Identity) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict)

งานวิจัยนี้ ใช้กรอบแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมเป็นแนวทางสำหรับเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างเรือนยวนสีคิ้วกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือ และเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชนอื่นๆ ภายใต้ความเชื่อที่ว่า การก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้วเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนต่างๆ ที่อยู่แวดล้อม โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมเป็นหลัก

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เรือ้นพักอาศัยพื้นถิ่นเป็นกรณีศึกษา ดำเนินการรวบรวมและอ่านข้อมูลด้วยวิธีการทางสถาปัตยกรรมศาสตร์บูรณาการร่วมกับกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์ โดยมีชุมชนยวนสีคิ้ว (ชุมชนชาวยวนในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา) เป็นพื้นที่ศึกษา เนื้อหาสาระในบทนี้ ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนกรณีศึกษา กรอบแนวคิดในการศึกษา การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล อันเป็นขั้นตอนสำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลและวิธีการอ่านข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ชุมชนกรณีศึกษา : ชุมชนยวนสีคิ้ว

ชุมชนยวนสีคิ้ว คือ หมู่บ้านหรือชุมชนของประชากรที่มีวัฒนธรรมไตยวนในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา คนกลุ่มนี้สืบเชื้อสายมาจากชาวเมืองเชียงแสน (ในเขตจังหวัดเชียงราย) ซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่เคยมีประชากรและวัฒนธรรมไตยวนที่เข้มข้น แต่ด้วยเงื่อนไขทางการเมืองและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (เหตุการณ์ “ศึกเชียงแสน” ในปี พ.ศ.2347) ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรกลุ่มนี้ลงมายังลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย และส่วนหนึ่งได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่ลุ่มน้ำลำตะคองในเขตจังหวัดนครราชสีมา ผ่านทางเมืองสระบุรีและเวียงจันทน์

การตั้งถิ่นฐาน

นราธิป ทับทัน (2561) อธิบายว่า ชุมชนยวนสีคิ้วมีพัฒนาการมาจากชุมชนกองโค-กองเสปียงของเมืองสระบุรี²⁵ ในอดีตชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาและเลี้ยงวัวเพื่อต่างสินค้าระหว่างโคราชและ

²⁵ เนื้อความในหนังสือ “ชีวประวัติพ่อค้าคัมภีระ” (หรือปู่คัมภีระ ผู้เป็นหัวหน้ากองโคหลวงและเจ้าเมืองสระบุรีในสมัยรัชกาลที่ 2-3) ได้อธิบายว่า “กองโคบ้านสีคิ้วตั้งขึ้นโดยดำริของเจ้าเมืองสระบุรี และถือเป็นไพร่สังกัดเมืองสระบุรี โดยเป็นกองโคที่ใหญ่กว่ากองโคทุกกองของเมืองสระบุรี และมีคนไปอยู่มาก ต่อมาทางกองโคจึงได้เลิกไปรวมขึ้นกับอำเภอในสมัยรัชกาลที่ 5” (ย้อย คัมภีระนันท์, ม.ป.ป.) สอดคล้องกับ จีรัตน์ ไอรักษ์วัฒน์ (2532) ที่อธิบายไว้ว่า “ราษฎรที่ขึ้นบัญชีไพร่พลเมืองนครราชสีมาในवंรรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ได้รวมถึงชาวยวนจากเมืองสระบุรีที่เข้ามาตั้งกองโคที่บ้านสีคิ้ว” ถึงแม้ว่าที่ตั้งของบ้านสีคิ้วจะอยู่ในอาณาเขตของต่านันท์ก็ เมืองนครราชสีมา แต่รูปแบบการปกครองตามระบบไพร่ในขณะนั้นได้ให้ความสำคัญกับการจัดการผู้คน (ในสังกัดกับขุนนาง) มากกว่าอาณาเขต อนึ่งผู้วิจัยไม่พบแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงได้ว่าบ้านสีคิ้วเริ่มเข้ามาอยู่ในปกครองของเมืองนครราชสีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่หลักฐานแวดล้อมได้โน้มน้าวว่า อาจเป็นช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการจัดตั้งเขตปกครองนครราชสีมาในปี พ.ศ.2436 เนื่องจากเป็นระบบการปกครองส่วนภูมิภาคที่มีการกำหนดอาณาเขตทางการปกครองเอาไว้อย่างชัดเจน พร้อมๆ กับทยอยยกเลิกระบบไพร่ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน

สระบุรี²⁶ เมื่อครั้งที่ชาวยวนกลุ่มแรกเข้ามาบุกเบิกและจับจองที่ทำกินบริเวณบ้านสีคิ้วอันเป็นเขตชายป่าของดงพญาไฟ²⁷ ขณะนั้นยังมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณนี้อย่างเบาบาง²⁸ ชาวยวนจึงสามารถจับจองพื้นที่ที่กว้างได้อย่างอิสระ โดยสร้างบ้านเรือนอยู่บนที่สันดอน (โคก) บริเวณริมลำน้ำลำตะคอง²⁹ เพื่ออาศัยแหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงโคและใช้ที่ราบบริเวณริมลำน้ำสำหรับทำนา พร้อมกับนำภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำและเหมืองฝายเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ชลประทาน จนสามารถขยายพื้นที่การเกษตร (ที่นา) ได้กว้างขวางและสามารถตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเกษตรกรรมขนาดใหญ่บริเวณตอนกลางของกลุ่มน้ำลำตะคอง ต่อมากลุ่มชาวยวนบ้านสีคิ้วได้ขยายออกไปตั้งหมู่บ้านในบริเวณต่างๆ ตามลำน้ำลำตะคองและลำน้ำสาขา โดยมักตั้งถิ่นฐานอยู่บนโคกใกล้กับที่ราบริมลำน้ำในบริเวณที่เอื้อต่อการใช้ภูมิปัญญาเหมืองฝายหรือระหัดวิดน้ำสำหรับพัฒนาระบบชลประทานเพื่อการเกษตรกรรม

หมู่บ้านขยายของชาวยวนสีคิ้วที่ปรากฏในปัจจุบันเริ่มเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 หลังจากที่มีการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค (จัดตั้งมณฑลนครราชสีมา) ยกเลิกระบบไพร่-ทาสน และมีเส้นทางรถไฟถึงเมืองนครราชสีมาแล้ว หมู่บ้านรุ่นแรกๆ ที่ขยายออกจากบ้านสีคิ้ว ได้แก่ บ้านโนนกลุ่ม³⁰ และ

²⁶ โดยผ่านเส้นทาง “ช่องดงพญาไฟ” ซึ่งเป็นทางเดินที่ใกล้ที่สุดระหว่างเมืองหลวง (กรุงเทพฯ) ผ่านเมืองสระบุรี และไปยังเมืองนครราชสีมา เนื่องจากตำแหน่งของกรุงเทพฯ ตั้งอยู่ห่างจากราชธานีเดิม (อยุธยา) ลงไปทางใต้ราว 80 กิโลเมตร การติดต่อระหว่างเมืองหลวงและเมืองนครราชสีมาในสมัยรัตนโกสินทร์จึงนิยมใช้เส้นทางนี้ แทนการเดินทางอ้อมขึ้นไปทางชัยบาดาล (ลพบุรี) ที่ผู้คนทั่วไปนิยมใช้ในสมัยอยุธยา

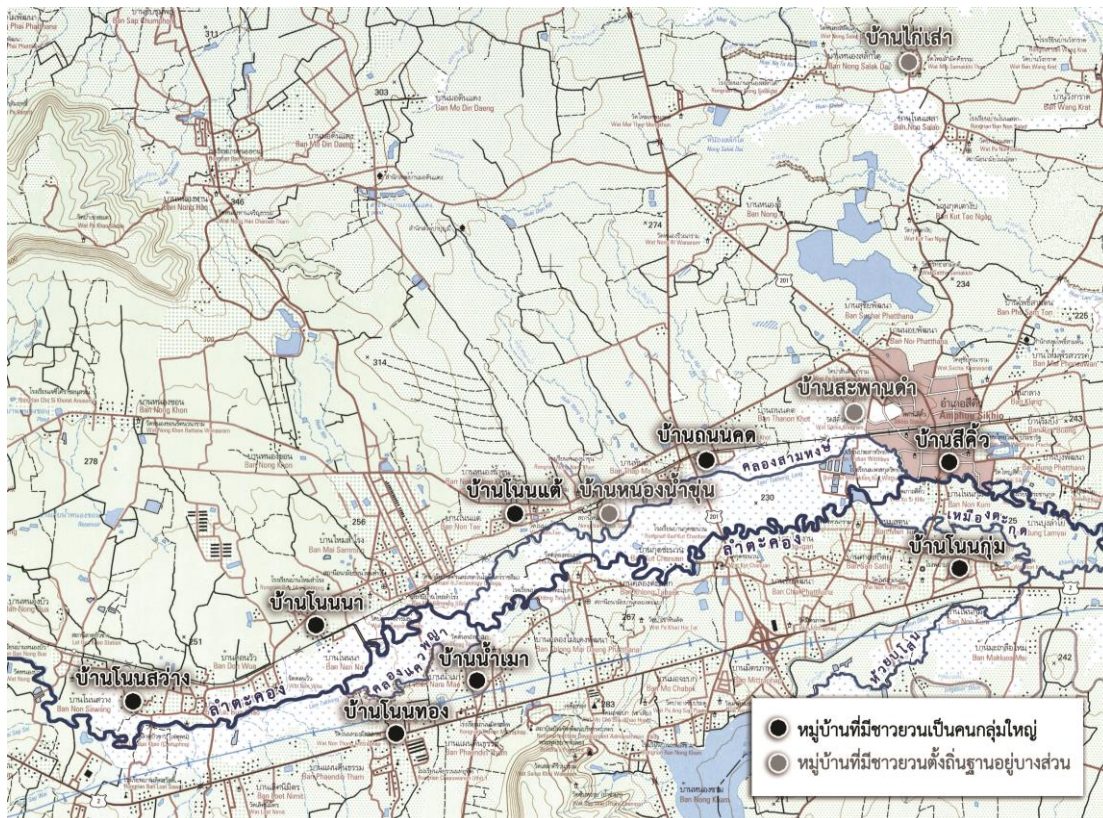
²⁷ เป็นป่าบริเวณรอยต่อของจังหวัดสระบุรีกับนครราชสีมา มีลักษณะเป็นป่ากรรณธรรมาติที่กันเขตแดนระหว่างลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช เส้นทางโบราณผ่านป่านี้เรียกว่า “ช่องดงพญาไฟ” มีสภาพเป็นป่าดงดิบทึบและมีพื้นที่กว้างใหญ่ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นหินปูน มีความสลับซับซ้อน เคยเป็นที่ล่องลัดด้านความทุรกันดาร ชุกชุมไปด้วยสัตว์ดุร้าย สัตว์มีพิษ ไข้ป่า และโจรผู้ร้าย การเดินทางไปมาระหว่างเมืองสระบุรีและเมืองนครราชสีมาในสมัยอยุธยา ผู้คนมักจะหลีกเลี่ยงเส้นทางดังกล่าว โดยการอ้อมขึ้นไปทางชัยบาดาล (ลพบุรี) ซึ่งมีระยะทางไกลขึ้นแต่ปลอดภัยมากกว่า ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการสร้างทางรถไฟจากอยุธยาไปถึงนครราชสีมา โดยตัดผ่านป่าทางช่องดงพญาไฟ จึงเริ่มมีผู้คนทยอยเข้าไปบุกเบิกที่ทำกินและตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มากขึ้นเป็นลำดับ และเปลี่ยนชื่อเรียกป่านี้เป็น “ดงพญาเย็น”

²⁸ เนื่องจากสภาพของอำเภอสีคิ้วอยู่ในเขตชายป่าและมีสภาพเป็นที่ดอนเชิงเขา บริเวณริมลำตะคองเป็นที่ราบแคบๆ และมีตลิ่งสูงชัน แตกต่างจากเขตที่ราบลุ่มของลำตะคองในบริเวณอำเภอเมืองนครราชสีมาและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นที่ราบกว้างสามารถทำนาได้มากและมีชาวไทโคราชตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น

²⁹ ลำตะคองเป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูล ต้นน้ำลำตะคองเริ่มจากบริเวณเทือกเขาชันกำแพง (เขตอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก) ไหลลงสู่จังหวัดนครราชสีมา ผ่านที่เชิงเขาและที่ลาดชันในเขตอำเภอปากช่อง โดยเริ่มมีที่ราบแคบๆ ริมลำน้ำเมื่อถึงบริเวณอำเภอสีคิ้ว ลักษณะเป็นที่ดอนราบสองฝั่งลำน้ำต่อเนื่องกันไปจนถึงอำเภอสูงเนิน และเริ่มเป็นที่ราบลุ่มเมื่อผ่านอำเภอลำทะเมนชัย อำเภอเมืองนครราชสีมา และไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ลำน้ำมีความยาวตลอดสายประมาณ 220 กิโลเมตร และมีขอบเขตลุ่มน้ำครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 3,518 ตารางกิโลเมตร

³⁰ ในวันที่ 1 มีนาคม 2542 อาจารย์สุรียา สมุทรคุปต์ ได้สัมภาษณ์ นายทอง โสมานุสรณ์ (ขณะนั้นอายุ 99 ปี) ประชากรอาวุโสและอดีตผู้ใหญ่บ้านโนนกลุ่ม ผู้ที่ย้ายตามพ่อแม่พี่น้องจากบ้านสีคิ้วออกมาตั้งบ้านโนนกลุ่มเป็นกลุ่มแรก เมื่ออายุประมาณ 12 - 13 ปี ได้ความว่า “...พ.ศ.2454 ย้ายจากบ้านสีคิ้วมาอยู่ตามไร่ตามนา เพราะเดินทางไปมาไม่สะดวก ตอนแรกมาตั้งแต่ 3 ครอบครัว พ.ศ.2456 ย้ายตามกันมาอีกประมาณ 30 ครอบครัว...” (สุรียา สมุทรคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา, 2544)

บ้านถนนคด³¹ (และยังคงมีบ้านดอนตำแย³²) โดยเกิดจากชาวยวนบ้านสี่คิ้วบางส่วนได้เคลื่อนย้ายออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตามไร่นาของตน และมีการตั้งถิ่นฐานอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนสามารถรวมกันตั้งเป็นหมู่บ้านในที่สุด ต่อมาเมื่อหมู่บ้านเหล่านี้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการบุกเบิกที่ทำกินเพิ่มเติมในพื้นที่ห่างไกลออกไปทางทิศตะวันตก³³ (นราธิป ทัพบัน, 2561)

ภาพที่ 10 แผนที่บริเวณอำเภอสี่คิ้วแสดงตำแหน่งหมู่บ้านของชาวยวน
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่อำเภอสี่คิ้ว ของกรมแผนที่ทหาร (2549)

³¹ ไม่ปรากฏแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงถึงประวัติการตั้งหมู่บ้าน แต่มีหลักฐานการสร้างโบสถ์วัดถนนคดในปี พ.ศ.2464

³² บ้านดอนตำแย เคยตั้งอยู่ระหว่างบ้านถนนคดและบ้านสะพานดำ (บริเวณที่สันดอนริมคลองสามหงส์ ทางทิศตะวันออกของบ้านถนนคด) แต่เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและเคยถูกโจรปล้นหลายครั้ง ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ชาวบ้านทั้งหมดจึงได้ย้ายออกไปรวมกับบ้านถนนคดและบ้านสะพานดำ หรืออพยพไปที่อื่นๆ และได้ยุบบ้านดอนตำแยลงไป (สัมภาษณ์ นายธรรมณูญ ยิ่งย็น บ้านถนนคด ตำบลสี่คิ้ว อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 2 ธันวาคม 2559 และนางทองหลอม ปันจันติก บ้านถนนคด ตำบลสี่คิ้ว อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 28 ตุลาคม 2560)

³³ ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการก่อสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ไปถึงเมืองนครราชสีมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้มีการแผ้วถางพื้นที่ข้างแนวรางรถไฟให้เป็นที่โล่งไปตลอด ทำให้ชาวบ้านสามารถใช้เป็นทางสัญจรและเข้าถึงพื้นที่ทางด้านตะวันตก (ซึ่งเคยเป็นป่ารก) ได้สะดวก

จากข้อมูลสารสนเทศและการสำรวจภาคสนามพบชาววนดั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มใหญ่อยู่ที่บ้านสี่คิ้ว (ชุมชนบ้านเหนือ บ้านกลาง และบ้านใต้) บ้านโนนกลุ่ม (ชุมชนโนนกลุ่มเหนือ และโนนกลุ่มใต้) บ้านถนนคด บ้านโนนแต่ บ้านน้ำเมา บ้านโนนทอง (ปัจจุบันคือ บ้านโนนทอง และบ้านแผ่นดินธรรม) บ้านโนนนา และบ้านโนนสว่าง นอกจากนี้ ยังมีชาววนบางส่วนได้ตั้งถิ่นฐานร่วมกับกลุ่มคนวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น บ้านหนองน้ำขุ่น บ้านสะพานดำ และบ้านไก่อ่เส้า

กายภาพของหมู่บ้านและชุมชนวนสี่คิ้ว

นราธิป ทับทัน (2561) อธิบายว่า หมู่บ้านชาววนสี่คิ้วมีลักษณะเป็นชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนรวมเป็นกลุ่ม (Cluster) อยู่บนเนินหรือที่สันดอน (บ้านโคก³⁴) บริเวณใกล้กับที่ราบที่มีลำน้ำไหลผ่าน โดยจะใช้ที่ราบริมลำน้ำสำหรับทำเกษตรกรรม นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน เช่น เติ่นกลางบ้าน ศาลตาปู่ วัด และป่าเหหัว บางหมู่บ้านอาจมีบึงหรือแหล่งน้ำสำหรับใช้ร่วมกันในชุมชน อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของชุมชนในปัจจุบันและการปรับเปลี่ยนภูมิประเทศ (เช่น การขุดสระ การถมที่นา) ส่งผลให้บางชุมชนหรือหมู่บ้านไม่ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มบนที่สันดอนได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 11 ภาพถ่ายมุมสูงบริเวณชุมชนเมืองของตัวอำเภอสี่คิ้ว ซึ่งพัฒนาและขยายตัวมาจากบ้านสี่คิ้วเดิม

³⁴ เป็นการตั้งถิ่นฐานภายใต้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสาน ซึ่งมักมีน้ำป่าไหลหลากถล่มและท่วมที่ราบริมน้ำในฤดูน้ำหลาก

ชาวยวนสี่คิ้วมีลักษณะภูมินามอย่างหนึ่งสำหรับใช้เรียกบริเวณต่างๆ ของหมู่บ้านอิงกับการโคจรของดวงอาทิตย์ โดยจะเรียกทิศทางที่ดวงอาทิตย์ขึ้นเป็นทิศเหนือ บริเวณชุมชนหรือคุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ทางฝั่งทิศตะวันออกของหมู่บ้านจึงถูกเรียกว่า “บ้านเหนือ” หรือ “คุ่มบ้านเหนือ” ส่วนชุมชนที่อยู่ทางฝั่งทิศตะวันตกจะเรียกว่า “บ้านใต้” หรือ “คุ่มบ้านใต้” ภูมินามลักษณะนี้ปรากฏอย่างชัดเจนที่บ้านสี่คิ้ว (มีบ้านเหนือ บ้านกลาง และบ้านใต้) บ้านโนนกลุ่ม (มีบ้านเหนือและบ้านใต้) และบ้านถนนคด (มีบ้านเหนือและบ้านใต้) (นราธิป ทับทัน, 2561)

วิถีชีวิต วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชาวยวนสี่คิ้ว

นราธิป ทับทัน (2561) อธิบายว่า ในอดีตชาวยวนสี่คิ้วส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำนาตามฤดูกาลและเพาะเลี้ยงปลุสสัตว์ เลี้ยงวัวควายเอาไว้กิน ขาย และใช้งาน ครอบครัวชาวยวนส่วนใหญ่มักจะมีที่นาทั้งในบริเวณที่ราบริมน้ำ (นาร่อง-นาตะคอง) และที่ดอน (นาบน-นาโคก) ซึ่งเป็นหลักประกันสำคัญของระบบการผลิตในครัวเรือน หากปีไหนแล้งน้ำจนทำให้นาโคกเสียหายหรือได้ข้าวน้อย จะสามารถพึ่งพาผลผลิตหลักจากนาตะคองได้ ส่วนปีไหนที่มีน้ำมากหรือเกิดอุทกภัยทำให้นาตะคองเสียหาย ก็ยังมีผลผลิตจากนาโคก นอกจากนี้ ยังมีชาวยวนบางส่วนขึ้นไปบุกเบิกที่ทำไร่บนโคก (บริเวณที่ดอนเชิงเขา) ควบคู่กับการทำนา เมื่อเว้นว่างจากทำนาจจะเป็นช่วงปล่อยวัวควายลงไปเลี้ยงในทุ่ง ปลูกผัก เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ หาปลา ทำเครื่องใช้ในครัวเรือน ทอผ้า และเป็นเวลาพบปะสังสรรค์ทางสังคมตามประเพณีต่างๆ หรือทำกิจกรรมทางศาสนา³⁵

ภาพที่ 12 บ้านถนนคดเป็นตัวอย่างชุมชนชาวยวนในอำเภอสี่คิ้วที่ยังปรากฏร่องรอยของชุมชนเกษตรกรรมที่ชัดเจน

³⁵ สรุปลงจากการสัมภาษณ์ 1) นางคำแปลง ยาวจันทิก อายุ 69 ปี บ้านโนนกลุ่ม (ชุมชนโนนกลุ่มใต้) ตำบลมิตรภาพ อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 27 พฤศจิกายน 2559, 2) นายเพี้ยน ทีจันทิก อายุ 81 ปี บ้านโนนกลุ่ม (ชุมชนโนนกลุ่มเหนือ) ตำบลมิตรภาพ อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 24 ธันวาคม 2559, 3) นายหลอด อ้ายจันทิก อายุ 86 ปี บ้านสี่คิ้ว (ชุมชนบ้านเหนือ) ตำบลสี่คิ้ว อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 27 เมษายน 2560 และ 3 มิถุนายน 2560 และ 4) นางน้อม ดิษฐานุสรณ์ อายุ 77 ปี บ้านสี่คิ้ว (ชุมชนบ้านเหนือ) ตำบลสี่คิ้ว อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 2 มิถุนายน 2560

แผนภูมิที่ 2 แสดงปฏิทินวิถีดั้งเดิมของชาวยวนสี่คว่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 26

ที่มา : นราธิป ทับทัน และคณะ (2560)

ภายใต้กระแสการพัฒนา สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ชาวยวนสี่คว่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม ปัจจุบันชาวยวนที่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะทำการเกษตรกรรมเพื่อการพาณิชย์เป็นหลัก โดยบางส่วนได้เปลี่ยนไปปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดต่างๆ แทนการปลูกข้าว หรือเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นๆ ตามสภาพเศรษฐกิจและวิถีทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ชาวยวนที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองจะประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ค้าขาย รับจ้าง ข้าราชการ และอื่นๆ ตามสภาพของชุมชนที่อยู่อาศัย และมีสัดส่วนการทำอาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลงไปตามลำดับ (นราธิป ทับทัน, 2561)

ในปัจจุบัน ชาวยวนในอำเภอสีคิ้วยังแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างโดดเด่น โดยนิยมใช้ภาษายวน (พู่ยวน³⁶) สื่อสารกันภายในกลุ่ม ทำอาหารพื้นบ้าน และแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นเมือง (ผ้าซิ่นยวน ผ้าหมัก และผ้าขาวม้า) เป็นเอกลักษณ์ และนอกเหนือจากประเพณีไทยสมัยนิยมซึ่งถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปแล้ว (เช่น การทำบุญปีใหม่ เล่นสงกรานต์ ลอยกระทง และการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา) ชาวยวนสีคิ้วยังได้สืบทอดจารีตประเพณีดั้งเดิมซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประเพณีที่พบในภาคเหนือ (เช่น การดำหัวในวันสงกรานต์³⁷ ประเพณีตานก๋วยสลาก³⁸ ตานขันข้าว³⁹ และปอยพระสงฆ์⁴⁰) และยังมีมรดกทางวัฒนธรรมเก่าแก่ในด้านอื่นๆ ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน (นราธิป ทับทัน, 2561)

ภาพที่ 13 สตรีชาวยวนสีคิ้วหลายคนยังนิยมนุ่งผ้าซิ่นยวนในชีวิตประจำวัน
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ, 2558

³⁶ หมายถึง พูดยวน (คำว่า “พูด” ในกลุ่มชาวยวนสีคิ้ว ยวนสระบุรี และยวนราชบุรี จะใช้คำว่า “พู” แต่ชาวภาคเหนือส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “อู้”)

³⁷ โดยรวมจะเหมือนกับประเพณีสงกรานต์ของคนไทยทั่วไป แต่จะเน้นการ “ดำหัว” (สรงน้ำพระ เณร และรดน้ำดำหัวเพื่อขอขมา-ขอพรผู้ใหญ่)

³⁸ หรืองานก๋วยตึ้นกิ้นสลาก จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ถือเป็นการทำบุญกลางพรรษาและทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ก๋วยสลาก” หรือ “ก๋วยตึ้น” (เป็นเครื่องจักสานบรรจุอาหารและของใช้จำเป็น แต่ในปัจจุบันนิยมทำเป็น “ต้นดอกไม้” แทน) โดยถวายแด่พระสงฆ์ พร้อมกับเขียนชื่อญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้พระสงฆ์กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลตามรายชื่อดังกล่าว

³⁹ เป็นการทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์พร้อมกับกรวดน้ำ เพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจะทำทุกวันพระ ในเวลาเช้ามืด (ก่อนเวลาดักบาตร)

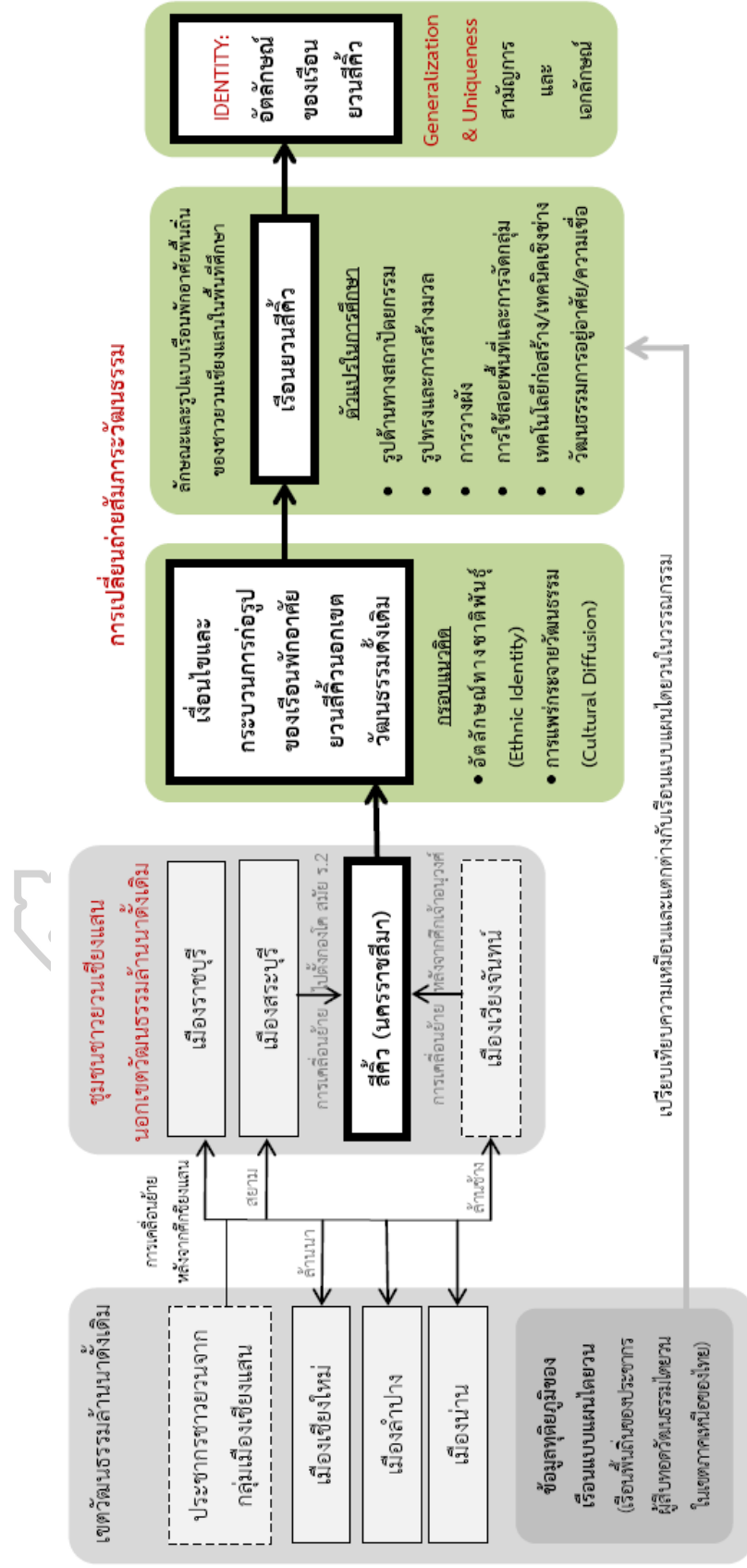
⁴⁰ เป็นการทำบุญใหญ่เพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว สามารถทำได้ตลอดทั้งปีตามวันที่สะดวก

3.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดของการศึกษานี้เป็นมุมมองความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแบบเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งเกิดจากพลวัตของเรือนพื้นถิ่นชาวยวนสีคิ้ว (ที่สามารถธำรงอัตลักษณ์เอาไว้ได้อย่างไม่เท่ากับเรือนพื้นถิ่นของชาวยวนนอกเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมพื้นที่อื่นๆ ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย) ใช้กระบวนการอ่านข้อมูลด้วยวิธีการทางสถาปัตยกรรมศาสตร์ผ่านกรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) และกรอบแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) โดยการเปรียบเทียบเรือนยวนสีคิ้วกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือ (จากการทบทวนวรรณกรรม) และพัฒนาการของเรือนในชุมชนกรณีศึกษา เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขการแปรเปลี่ยนและกระบวนการก่อรูปเรือนพักอาศัยของชุมชนชาวยวนสีคิ้ว

แผนภูมิที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

3.3 การรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยทางสถาปัตยกรรมศาสตร์ โดยใช้เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวยวนในอำเภอสีคิ้วเป็นประชากรในการศึกษา การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการกำหนดเกณฑ์ในการเลือกเรือนกรณีศึกษาที่มีคุณลักษณะดังนี้

- 1) เป็นเรือนพักอาศัยซึ่งเชื่อได้ว่าปลูกสร้างโดยครอบครัวของชาวยวน
- 2) มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี
- 3) มีลักษณะโดยรวมสัมพันธ์กับเรือนยวนแบบแผนดั้งเดิม

การอ้างอิงลักษณะของเรือนยวนแบบแผนดั้งเดิม ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ประชากรอาวุโสในชุมชนยวนสีคิ้ว ควบคุมข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ (ในบริบทที่เจาะจงถึงเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มประชากรที่สืบทอดวัฒนธรรมไตยวน) การกำหนดคุณลักษณะหรือเกณฑ์ข้างต้น มีจุดประสงค์เพื่อให้ได้เรือนตัวอย่างที่สะท้อนภาพโดยรวมของเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมของชุมชนยวนสีคิ้ว จากตัวอย่างของเรือนรุ่นเก่าที่สุดที่ปรากฏในชุมชน ไปจนถึงพัฒนาการของเรือนในรุ่นสุดท้าย (ก่อนที่ชาวยวนสีคิ้วจะละทิ้งรูปแบบเรือนพักอาศัยแบบประเพณี และเปลี่ยนไปปลูกสร้างอาคารพักอาศัยตามสมัยนิยม ซึ่งเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายเมื่อราว 50 ปี ที่ผ่านมา)

3.3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลจากเรือนกรณีศึกษา ครอบคลุมเนื้อหาหลักทางสถาปัตยกรรม และยังรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการปลูกสร้าง การอยู่อาศัย การปรับปรุงหรือต่อเติมเรือน และร่องรอยความเชื่อที่ปรากฏในเรือน โดยกำหนดตัวแปรหลักเอาไว้ดังนี้

- 1) รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม
- 2) รูปทรงและการสร้างมวล
- 3) การวางผัง
- 4) การใช้สอยพื้นที่และการจัดกลุ่มอาคาร
- 5) เทคโนโลยีก่อสร้างหรือเทคนิคเชิงช่าง และวัสดุ
- 6) วัฒนธรรมการอยู่อาศัยและความเชื่อที่ปรากฏในเรือน

การเก็บข้อมูลใช้วิธีการร้งวัดและเขียนแบบทางสถาปัตยกรรม และบันทึกภาพ ควบคู่กับการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนกรณีศึกษา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือแบบปลายเปิด (Unstructured or Open-Ended Interviews) อันเป็นวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยและสอบถามด้วยคำถามที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีการพูดคุยและเก็บข้อมูลมากกว่า 1 ครั้ง ในระหว่างปี 2558 - 2561 ตามกาลเทศะและโอกาสที่เอื้ออำนวย เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจ ซึ่งเป็นแนวทางไปสู่การเปิดใจและการให้ข้อมูลที่เป็นความจริง รวมถึงได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและลึกซึ้งจากประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์

3.4 การอ่านและวิเคราะห์ข้อมูล

Oliver (1997) ได้เสนอแนะแนวทางการจำแนก (Typologies) งานสถาปัตยกรรมพื้นฐานเอาไว้ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ ลักษณะของรูปด้าน (Elevation) รูปทรง (Forms) ผังพื้น (Plan) ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่ว่าง (Spatial Relationships) และลักษณะโครงสร้าง (Structural Types) ส่วน วีระ อินพันทัง และคณะ (2558) อธิบายแนวทางการศึกษาเอกลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่ส่งผลต่อการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม โดยใช้กรอบปัจจัยในการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ การวางผัง (ทิศทาง แนวแกน ลำดับ และระดับ) การจัดกลุ่มอาคาร และการสร้างมวล จากแนวทางข้างต้น ผนวกกับมุมมองทางด้านสังคมและวัฒนธรรมการอยู่อาศัย สามารถกำหนดปัจจัยสำหรับการอ่านและวิเคราะห์เรือนยวนสีคิ้วได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยสำหรับการอ่านและวิเคราะห์เรือนยวนสีคิ้ว

ปัจจัยทางสถาปัตยกรรม			ปัจจัยทางสังคม
สิ่งที่ปรากฏและรับรู้จากภายใน	สิ่งที่ปรากฏและแสดงสู่ภายนอก	อื่นๆ	วิถีชีวิตและความเชื่อ
ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย	รูปแบบหรือรูปทรง	เทคโนโลยีก่อสร้าง/เทคนิคเชิงช่าง	วิถีชีวิตและการใช้สอยพื้นที่
ลำดับหรือระดับ	ทิศทางหรือแนวการวางอาคาร	วัสดุ	ความเชื่อที่ปรากฏในเรือน
	ลักษณะที่ปรากฏในรูปด้าน		
	การตกแต่งหรือประดับประดา		

การอ่านและวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ใช้วิธีสัณฐานวิทยาวิเคราะห์ (Morphological Analysis) ร่วมกับวิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้ว และนำไปสู่การค้นหาความเป็น

สามัญการของชาวยวนสีคิ้วที่ปรากฏในเรือนกรณีศึกษา โดยใช้ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมเป็นเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 สันฐานวิทยาวิเคราะห์ (Morphological Analysis)

วิธีสันฐานวิทยาวิเคราะห์ใช้ข้อมูลจากการรังวัดและเขียนแบบทางสถาปัตยกรรม และภาพถ่าย เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของเรือน โดยครอบคลุมเนื้อหาทางสถาปัตยกรรมศาสตร์ตามตัวแปรของการเก็บข้อมูลทั้ง 6 ข้อในข้างต้น

3.4.2 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis)

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเป็นวิธีการสำหรับพิจารณาหาความเหมือนและแตกต่างระหว่างเรือนกรณีศึกษาและเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือ (เรือนแบบแผนไตยวนในวรรณกรรม) โดยใช้เนื้อหาที่อ่านได้จากแบบสถาปัตยกรรมและข้อมูลจากภาคสนาม (ข้อมูลปฐมภูมิ) และการทบทวนวรรณกรรม (ข้อมูลทุติยภูมิ) ขั้นตอนแรกเป็นการนำข้อมูลเรือนกรณีศึกษากลุ่มที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเปรียบเทียบกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือ โดยยึดข้อมูลของเรือนพื้นถิ่นในวรรณกรรมเป็นพื้นฐานในการเปรียบเทียบ ด้วยเชื่อว่าเป็นต้นแบบของเรือนไตยวนแบบแผนดั้งเดิมและมีการสืบทอดอยู่ในพรมแดนวัฒนธรรมล้านนา จากนั้นจึงเปรียบเทียบระหว่างเรือนกรณีศึกษาด้วยกันโดยแบ่งเป็นกลุ่มตามช่วงอายุของเรือน เพื่อหาความเหมือนและแตกต่างของเรือนกรณีศึกษาแต่ละช่วงอายุ ซึ่งความเหมือนและแตกต่างของเรือนกรณีศึกษาแต่ละช่วงอายุจะชี้ให้เห็นกระบวนการก่อรูปและพัฒนาการของเรือนยวนสีคิ้ว โดยความเหมือนคือลักษณะร่วมของเรือนยวนสีคิ้วที่สามารถอ้างเอาไว้ ส่วนความต่างจะเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์เงื่อนไขการแปรเปลี่ยนและกระบวนการก่อรูปของเรือนกรณีศึกษาในช่วงเวลาต่างๆ

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอสีคิ้ว เป็นอำเภอเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา แต่เดิมชื่อว่าอำเภोजันทิก เคยมีศูนย์กลางอยู่บริเวณบ้านจันทิก (เก่า) ซึ่งในปัจจุบันได้จมอยู่ใต้ระดับเก็บกักน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ทั้งนี้ บริเวณดังกล่าวยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีแสดงร่องรอยของชุมชนระดับเมืองขนาดเล็กในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี จนกระทั่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการยกบ้านจันทิก⁴¹ ขึ้นเป็นหน้าด่านทางทิศตะวันตกของเมืองนครราชสีมา เรียกว่า “ด่านจันทิก” หรือ “ด่านบ้านจันทิก” ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ภายหลังจากเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้างเวียงจันทน์ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3⁴² ได้มีการยกด่านบ้านจันทิกตั้งขึ้นเป็น “เมืองจันทิก” หรือ “นครจันทิก” จากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้มีการจัดตั้งเป็นอำเภोजันทิก ภายใต้นโยบายปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภोजันทิกตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2441 โดยมีที่ว่าการอำเภออยู่ที่บ้านจันทิก (เก่า) ต่อมาในปี พ.ศ.2444 ได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภोजันทิกไปตั้งที่บ้านหนองบัว⁴³ จากนั้นในปี พ.ศ. 2449 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภोजันทิกอีกครั้ง มาตั้งอยู่ที่บ้านสีคิ้ว ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอสีคิ้วในปัจจุบัน สาเหตุที่ต้องย้ายที่ว่าการอำเภอถึงสองครั้ง เนื่องจากบ้านจันทิกและบ้านหนองบัวเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและตั้งอยู่ในอาณาบริเวณของป่าดงพญาไฟ ซึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าชุกชุมไปด้วยสัตว์ดุร้ายและไข้ป่า จึงเป็นที่เกรงกลัวของข้าราชการจนไม่อยากจะเข้าไปประจำการ ต่างจากบ้านสีคิ้วที่เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และตั้งอยู่นอกเขตป่าดงพญาไฟ อย่งไรก็ดี หลังจากย้ายที่ว่าการอำเภोजันทิกมาตั้งที่บ้านสีคิ้ว ปรากฏว่าประชาชนบางส่วนยังไม่ทราบว่าได้ย้ายที่ว่าการอำเภอแล้ว หรือมักจะเข้าใจผิด โดยเดินทางไปติดต่อราชการที่บ้านจันทิกหรือโดยสารรถไฟไปลงที่สถานีจันทิกอยู่บ่อยๆ ในปี พ.ศ.2482 ทางราชการจึงได้

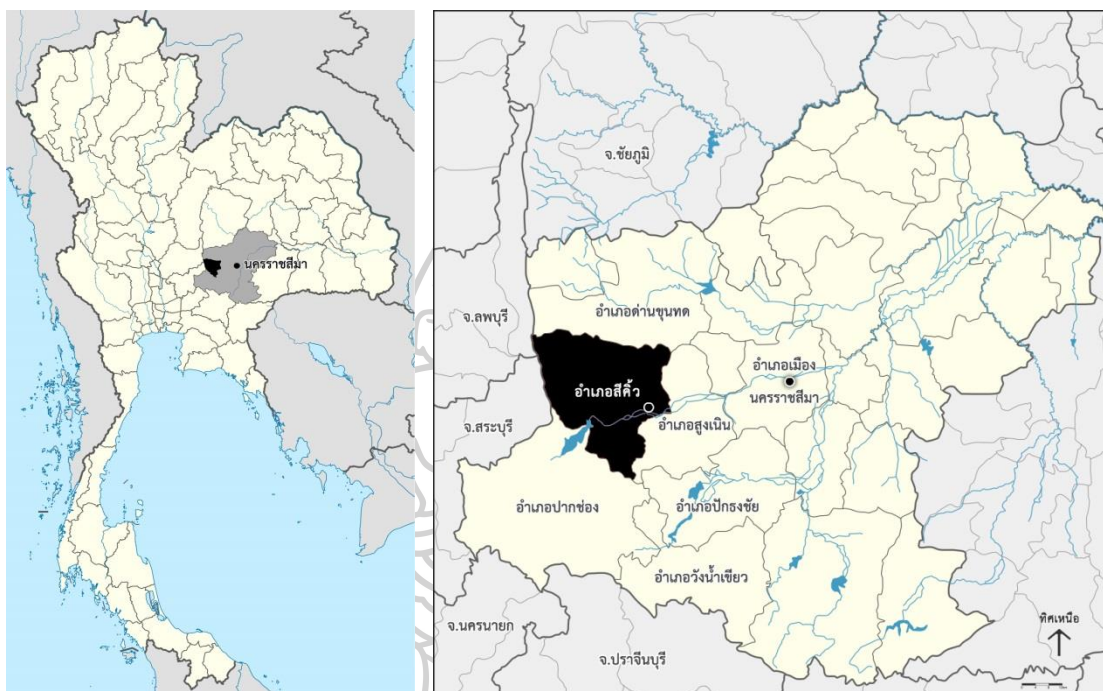
⁴¹ คือบริเวณบ้านจันทิกเก่า (ตำบลจันทิก อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา) ซึ่งในปัจจุบันบริเวณดังกล่าวได้จมอยู่ใต้ระดับเก็บกักน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง ส่วนบ้านจันทิกที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้ถูกตั้งขึ้นใหม่ เนื่องจากมีการสร้างเขื่อนลำตะคอง โดยมีการย้ายสถานีรถไฟจันทิก (เก่า) และประชาชนบางส่วนจากบ้านจันทิก (เก่า) ขึ้นมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่นอกบริเวณกักเก็บน้ำของอ่างเก็บน้ำลำตะคอง

⁴² วิทยานิพนธ์ของ ขจีรัตน์ ไอรวัฒน์วัฒน์ (2532) อธิบายไว้ว่า การยกด่านจันทิกขึ้นเป็นเมือง เกิดขึ้นปีใดปีหนึ่งในช่วงทศวรรษที่ 2370 หลังจากที่พบแหล่งทองแดง

⁴³ ปัจจุบันคือบริเวณบ้านหนองบัว หมู่ 1 ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา (เป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟลาดบัวขาว)

เปลี่ยนชื่อจากอำเภอจันทึกเป็น “อำเภอสีคิ้ว”⁴⁴ ตามชื่อของหมู่บ้านและสถานีรถไฟซึ่งเป็นที่ตั้งของ
ที่ว่าการอำเภอ เพื่อมิให้ประชาชนเกิดความสับสนในการติดต่อราชการ⁴⁵

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

ภาพที่ 14 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : ภาพซ้าย ปรับปรุงจาก “Thailand Nakhon Ratchasima locator map” (NordNordWest, 2011)

ภาพขวา ปรับปรุงจาก “Map of Nakhon Ratchasima Province, Thailand, highlighting the district Sikho” (Hdamm, 2015)

อำเภอสีคิ้วตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดนครราชสีมา อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง
ประมาณ 233 เมตร มีพื้นที่ประมาณ 1,225 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 765,625 ไร่ ที่ว่าการ
อำเภอสีคิ้วตั้งอยู่ริมถนนชุมคำ (เป็นส่วนหนึ่งของทางหลวงแผ่นดิน 201 สายเก่า หรือถนนสาย
สีคิ้ว-ชัยภูมิ) ห่างจากทางแยกถนนมิตรภาพประมาณ 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัด

⁴⁴ ขณะนั้นมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอสีคิ้วและอำเภอปากช่องในปัจจุบัน ต่อมาในปี พ.ศ.2500 จึง
มีการแยก 4 ตำบลทางทิศตะวันตกเฉียงใต้โดยตั้งเป็นกิ่งอำเภอปากช่อง และยกเป็นอำเภอปากช่องในปี พ.ศ.2501 (สรุปจาก
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 74 ตอนที่ 8 ง, 22 มกราคม 2500: 224-225, และ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 75 ตอนที่ 55 ก, 22
กรกฎาคม 2501: 321-327)

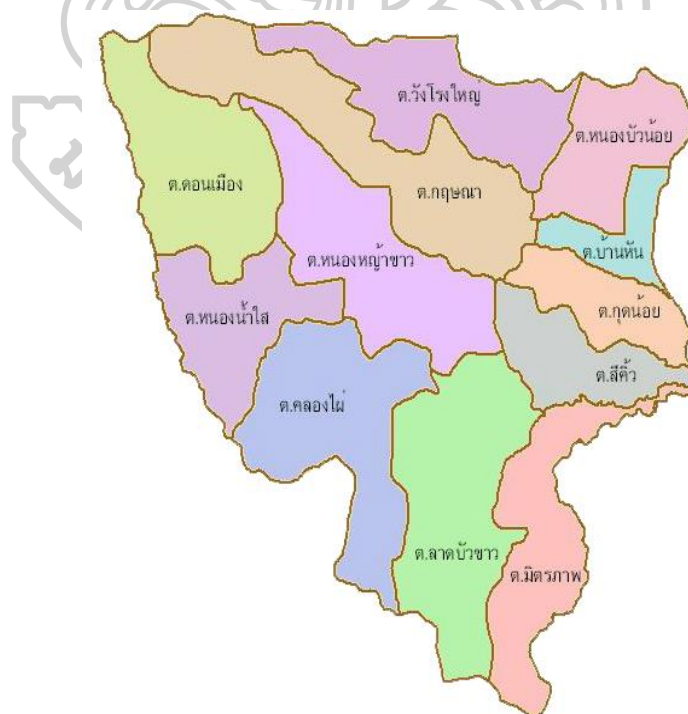
⁴⁵ สรุปจากข้อมูลของ สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา (ม.ป.ป.)

นครราชสีมาประมาณ 45 กิโลเมตร อำเภอสีคิ้วมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอปากช่อง และอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี และอำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี

การปกครอง

อำเภอสีคิ้วแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 169 หมู่บ้าน โดยมีหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลเมืองสีคิ้ว เทศบาลตำบลลาดบัวขาว เทศบาลตำบลคลองไผ่ เทศบาลตำบลหนองน้ำใส และองค์การบริหารส่วนตำบล 11 แห่ง ยกเว้นตำบลหนองน้ำใสที่ไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากพื้นที่ทั้งหมดของตำบลมีฐานะเป็นเทศบาลตำบล (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 15 แสดงแผนที่อำเภอสีคิ้ว และเขตการปกครองระดับตำบล

ที่มา : สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 นครราชสีมา (2554) (http://r03.ldd.go.th/MIS/MAIN/NR/NR_20.html)

สภาพภูมิศาสตร์และฤดูกาล

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของอำเภอสีคิ้วโดยทั่วไปเป็นเขตภูเขาและที่ราบสูง สลับกับที่ราบริมน้ำ ลักษณะพื้นที่ทางตอนเหนือของอำเภอเป็นที่ดอนลูกคลื่น พื้นที่ทางตอนใต้และตะวันตกของอำเภอเป็นเขตภูเขาและที่ราบเชิงเขา ส่วนพื้นที่ทางตะวันออกเป็นพื้นที่ราบริมน้ำ มีลำน้ำที่สำคัญคือ “ลำตะคอง” ซึ่งไหลมาจากทางทิศตะวันตก ผ่านพื้นที่เขตตำบลคลองไผ่ ตำบลลาดบัวขาว ตำบลมิตรภาพ และตำบลสีคิ้ว จากนั้นจึงไหลไปยังอำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 16 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : ปรับปรุงจาก “แผนที่ยุทธการร่วม (สำหรับหน่วยทางอากาศ) ลำดับชุด 1501 AIR อากาศ” ของกรมแผนที่ทหาร (2548)

ข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดินระบุว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอสีคิ้วไม่ได้มีความเหมาะสมสำหรับปลูกข้าว มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวสูง โดยเป็นพื้นที่

บริเวณริมน้ำลำตะคองและลำน้ำสาขาในเขตตำบลลาดบัวขาว ตำบลมิตรภาพ และตำบลสีคิ้ว และบริเวณที่ลุ่มทางตอนใต้ของตำบลกุดน้อย⁴⁶

ภาพที่ 17 แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสีคิ้ว (มุมมองทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นเขตภูเขาและป่าไม้)

สภาพภูมิอากาศ⁴⁷

ลักษณะอากาศทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมาอยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล 2 ชนิด คือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งพัดพามวลอากาศเย็นและแห้งจากประเทศจีนเข้าปกคลุมประเทศไทยตั้งแต่ประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงประมาณเดือนกุมภาพันธ์จะอยู่ในช่วงฤดูหนาวของประเทศไทย ทำให้จังหวัดนครราชสีมาอากาศหนาวเย็นและแห้งทั่วไป ส่วนมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะพัดเอาความชื้นจากทะเลและมหาสมุทรเข้าปกคลุมประเทศไทยในช่วงฤดูฝน ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงประมาณกลางเดือนตุลาคม ทำให้มีฝนตกชุกทั่วไป โดยมีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดทั้งปี ประมาณ 27.0 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 22.3 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย

⁴⁶ สรุปรจาก “แผนที่เขตเหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ.2556” (กลุ่มวางแผนการใช้ที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 นครราชสีมา, 2557)

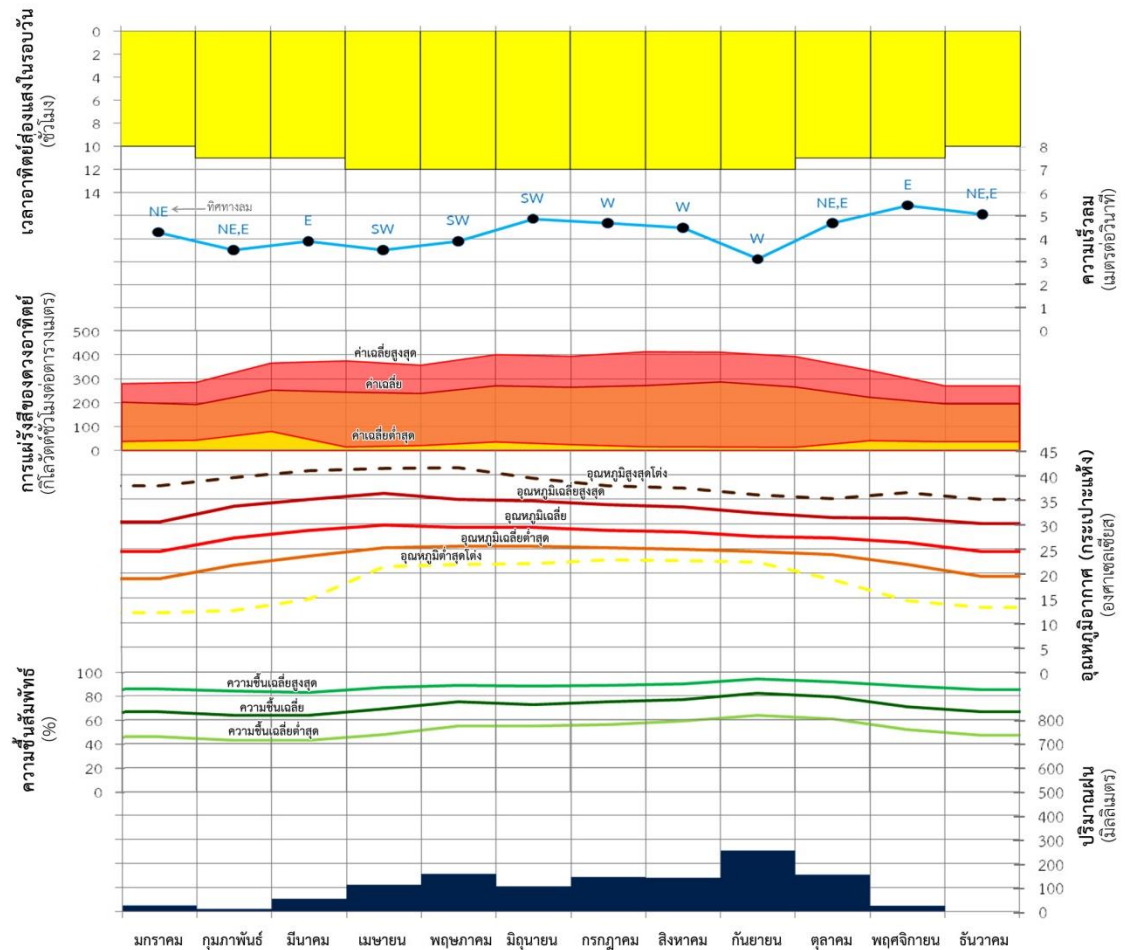
⁴⁷ ข้อมูลส่วนนี้อ้างอิงจากข้อมูลของศูนย์ภูมิอากาศ สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยา กรมอุตุนิยมวิทยา (2560) โดยใช้ข้อมูลจากสถานีตรวจอากาศนครราชสีมา ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองนครราชสีมา เนื่องจากเป็นสถานีตรวจอากาศของกรมอุตุนิยมวิทยาที่ตั้งอยู่ใกล้กับอำเภอสีคิ้วมากที่สุด

32.9 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุดในรอบปี ส่วนในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคมจะมีอากาศหนาวที่สุด ปริมาณฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,034.7 มิลลิเมตร และมีจำนวนวันที่ฝนตกในรอบปีเฉลี่ย 108.2 วัน ช่วงเดือนกันยายนจะมีฝนตกชุกมากที่สุด นอกจากนี้จังหวัดนครราชสีมายังมีโอกาสเกิดพายุหมุนเขตร้อน ซึ่งมีแหล่งกำเนิดมาจากทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิกเหนือ โดยเคลื่อนตัวผ่านประเทศเวียดนาม กัมพูชา และลาว ก่อนจะเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทำให้พายุหมุนเขตร้อนส่วนใหญ่มักอ่อนกำลังเป็นพายุดีเปรสชัน สำหรับช่วงเวลาที่พายุหมุนเขตร้อนเคลื่อนตัวผ่านหรือเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมาจะเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนเป็นต้นไปจนถึงเดือนพฤศจิกายน โดยเฉพาะในเดือนกันยายนถือเป็นช่วงที่พายุหมุนเขตร้อนมีโอกาสเคลื่อนเข้าสู่จังหวัดนี้มากที่สุด (ศูนย์ภูมิอากาศ สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยา กรมอุตุนิยมวิทยา, 2560)

ฤดูกาล

จังหวัดนครราชสีมา มี 3 ฤดู คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน โดยฤดูหนาวจะเริ่มต้นประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ เดือนที่มีอากาศหนาวมากที่สุดจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคม ส่วนฤดูร้อนจะเริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม โดยเฉพาะเดือนเมษายนจะเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุดในรอบปี สำหรับฤดูฝนจะเริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม โดยมีเดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีฝนตกชุกหนาแน่นมากที่สุดในรอบปี และหลังจากกลางเดือนตุลาคมเป็นต้นไปฝนจะเริ่มลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว (ศูนย์ภูมิอากาศ สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยา กรมอุตุนิยมวิทยา, 2560)

แผนภูมิที่ 4 สรุปข้อมูลภูมิอากาศในรอบ 30 ปี ของจังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : จัดทำขึ้นจากการสรุปข้อมูลภูมิอากาศจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ข้อมูลของกรมอุตุนิยมวิทยา พ.ศ.2521 - 2550

ทรัพยากรป่าไม้

ในอดีตพื้นที่อำเภอสีคิ้วเคยแวดล้อมด้วยป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ ซึ่งมีพรรณไม้ที่สำคัญมากมาย ทว่าในปัจจุบันอำเภอสีคิ้วมีพื้นที่ป่าไม้หลงเหลืออยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติซึ่งอยู่บริเวณทิศใต้และตะวันตกของอำเภอ เช่น “ป่าเขาเตียนและป่าเขาเขื่อนลั่น” ที่มีร่องรอยว่าเคยมีไม้ตะเคียน และไม้มะค่า⁴⁸ ส่วน “ป่าดงพญาเย็น” มีร่องรอยว่าเคยมีไม้เต็ง ไม้รัง

⁴⁸ “ป่าเขาเตียนและป่าเขาเขื่อนลั่น” ในเขตตำบลคลองไม่ต่อเนื่องไปถึงพื้นที่ของอำเภอปากช่อง ความตอนท้ายของกฎกระทรวง ฉบับที่ 67 (พ.ศ.2508) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 อธิบายเหตุผลในการประกาศให้ป่าเขาเตียนและป่าเขาเขื่อนลั่นเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ความว่า “...เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้ตะเคียน ไม้มะค่า และไม้ชนิดอื่นๆ ซึ่งมีจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย...”

ไม้แดง ไม้มะค่าแต่ ไม้ประดู่ ไม้กราด ไม้ตะแบก ไม้กะบก และไม้ตะคร้อ⁴⁹ “ป่าปากช่องและป่าหมีสี” มีร่องรอยว่าเคยมีไม้ยาง ไม้ตะเคียนหิน ไม้ตะแบก ไม้มะค่าโมง ไม้นางดำ และไม้นนทรี⁵⁰ และ “ป่าเขาซับประดู่ และป่าเขามะกอก” มีร่องรอยว่าเคยมีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้ตะคร้ำ ไม้ตะเคียน ไม้ยาง และไม้กะบาก⁵¹ นอกจากนี้ทางตอนบนของอำเภอยังมี “ป่าดงกะสังและป่าลำพญากลาง” ที่เคยมีไม้ยาง ไม้มะค่าโมง ไม้ตะเคียน ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่นซึ่งมีค่าจำนวนมาก⁵²

การคมนาคม

อำเภอสีคิ้วตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 210 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมือง นครราชสีมา 45 กิโลเมตร ปัจจุบันมีเส้นทางคมนาคมหลัก 2 ทาง คือ ทางรถยนต์และทางรถไฟ โดยมีถนนมิตรภาพหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ซึ่งเป็นทางหลวงสายประธานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัดผ่านพื้นที่ตำบลคลองไผ่ ตำบลลาดบัวขาว และตำบลมิตรภาพ (ทางแยกถนนมิตรภาพห่างจากที่ว่าการอำเภอสีคิ้วราว 2 กิโลเมตร) และมีเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีสถานีคลองไผ่ สถานีลาดบัวขาว สถานีบ้านใหม่สำโรง สถานีหนองน้ำขุ่น สถานีสีคิ้ว และสถานี

⁴⁹ “ป่าดงพญาเย็น” ในเขตตำบลคลองไผ่ ตำบลคอนเมือง ตำบลหนองน้ำใส ตำบลหนองหญ้าขาว ตำบลวังโรงใหญ่ และตำบลกฤษณา ต่อเนื่องไปถึงพื้นที่ของอำเภอปากช่อง ความตอนท้ายของกฎกระทรวง ฉบับที่ 135 (พ.ศ.2505) ออกตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ.2481 อธิบายเหตุผลในการประกาศให้ป่าดงพญาเย็นเป็นเขตป่าสงวน ความว่า “...เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้ชนิดดีมีค่าเป็นปริมาณมาก เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ไม้มะค่าแต่ ไม้ประดู่ ไม้กราด ไม้ตะแบก ไม้กะบก ไม้ตะคร้อ ฯลฯ...”

⁵⁰ “ป่าปากช่องและป่าหมีสี” ในเขตตำบลคลองไผ่ ตำบลลาดบัวขาว และตำบลมิตรภาพ ต่อเนื่องไปถึงพื้นที่ของอำเภอปากช่องและอำเภอสูงเนิน ความตอนท้ายของกฎกระทรวง ฉบับที่ 974 (พ.ศ.2525) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 อธิบายเหตุผลในการประกาศให้ป่าปากช่องและป่าหมีสีเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ความว่า “...มีไม้ยาง ไม้ตะเคียนหิน ไม้ตะแบก ไม้มะค่าโมง ไม้นางดำ ไม้นนทรี และไม้ชนิดอื่นที่มีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย...”

⁵¹ “ป่าเขาซับประดู่และป่าเขามะกอก” ในเขตตำบลมิตรภาพต่อเนื่องไปถึงพื้นที่ของอำเภอสูงเนิน ความตอนท้ายของกฎกระทรวง ฉบับที่ 160 (พ.ศ.2509) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 อธิบายเหตุผลในการประกาศให้ป่าเขาซับประดู่ และป่าเขามะกอกเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ความว่า “...เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้ตะคร้ำ ไม้ตะเคียน ไม้ยาง ไม้กะบาก และไม้ชนิดอื่น ๆ ซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย...”

⁵² “ป่าดงกะสังและป่าลำพญากลาง” ในเขตตำบลหนองบัวน้อยต่อเนื่องไปถึงพื้นที่ของอำเภอด่านขุนทด ความตอนท้ายของกฎกระทรวง ฉบับที่ 393 (พ.ศ.2512) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 อธิบายเหตุผลในการประกาศให้ป่าดงกะสังและป่าลำพญากลางเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ความว่า “...เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้ยาง ไม้มะค่าโมง ไม้ตะเคียน ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พลวง และไม้ชนิดอื่นซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วย...”

โคกสะอาด เป็นทางผ่านของขบวนรถไฟหลักสายกรุงเทพฯ-หนองคาย และสายกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี

สภาพเศรษฐกิจ

อำเภอสีคิ้วมีสถานประกอบการอุตสาหกรรม 190 แห่ง และมีนิติบุคคลที่จดทะเบียนทั้งสิ้น 366 ราย (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2560) ประชากรในอำเภอสีคิ้วมีรายได้เฉลี่ย 94,593 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งมากเป็นอันดับสองของจังหวัด ส่วนรายจ่ายเฉลี่ย 55,696 บาทต่อคนต่อปี มากเป็นอันดับสามของจังหวัด (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2559) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ได้แก่ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง ส่วนอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย รับราชการ และการอุตสาหกรรม มีอยู่ไม่มาก ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพด การอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กถึงขนาดกลางและเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.) สำหรับด้านปศุสัตว์ เกษตรกรในอำเภอสีคิ้วมีครัวเรือนที่ทำปศุสัตว์เลี้ยงโคมากที่สุด รองลงมาคือ สุกร ไก่ กระบือ เป็ด และแพะ ตามลำดับ (ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.)

ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอสีคิ้วนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดจำนวนทั้งสิ้น 105 แห่ง และที่พักรสงฆ์จำนวน 75 แห่ง (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2560) นอกจากนี้ยังสำรวจพบโบสถ์คริสต์จำนวน 3 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านโนนกลุ่ม ตำบลมิตรภาพ บ้านสุขชัยพัฒนา ตำบลสีคิ้ว และบ้านหัน ตำบลบ้านหัน และมีมัสยิดจำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านเขายายเที่ยงใต้ ตำบลคลองไผ่

ประชากร

ในปี พ.ศ.2559 อำเภอสีคิ้วมีประชากรทั้งสิ้น 125,619 คน อยู่ในเขตเทศบาล (เขตเมือง) ร้อยละ 31 และอยู่นอกเขตเทศบาล (ชนบท) ร้อยละ 69 (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2560) ซึ่งประกอบด้วยประชากรหลากหลายชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยมีประชากรกลุ่มใหญ่คือ ชาวไทย ไคราช ชาวลาว ชาวเขมร และชาวจีน

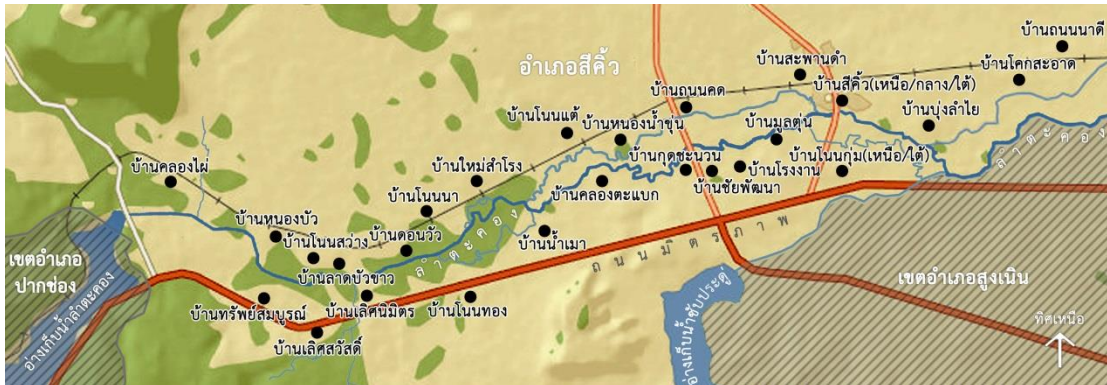
การตั้งถิ่นฐานและหมู่บ้านดั้งเดิมในเขตอำเภอสีคิ้ว

หมู่บ้านดั้งเดิมในเขตอำเภอสีคิ้ว แบ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณริมลำตะคอง รวมถึงลำน้ำสาขาสำคัญ⁵³ ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายผู้คนเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ซึ่งเอื้อต่อการทำนาในบริเวณที่ราบริมลำตะคอง และมีการตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่บ้านต่างๆ อาทิ บ้านลาดบัวขาว บ้านน้ำเมา บ้านคลองตะแบก บ้านกุดชะนวน บ้านถนนคด บ้านสีคิ้ว บ้านโนนกลุ่ม และบ้านบุงลำไย นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านดั้งเดิมอีกบางส่วนที่ตั้งอยู่ห่างจากลำตะคองออกไป อยู่บนโคกที่ใกล้หนองน้ำหรือลำห้วยสาขาของลำตะคอง อาทิ บ้านสุขุม บ้านห้วยลึก บ้านกุดน้อย และบ้านหัน โดยมีบางหมู่บ้านในช่วงต้นได้พัฒนาเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ จนสามารถตั้งเป็นตำบลต่างๆ ในเวลาต่อมา อาทิ ตำบลลาดบัวขาว (พัฒนาจากบ้านลาดบัวขาวของชาวไทโคราช) ตำบลสีคิ้ว (พัฒนาจากบ้านสีคิ้วของชาวยวน) ตำบลบ้านหัน (พัฒนาจากบ้านหันของชาวลาว) และตำบลกุดน้อย (พัฒนาจากบ้านกุดน้อยหรือกุดลำน้อยของชาวลาว)⁵⁴ ต่อมาจะมีการขยายชุมชนโดยเคลื่อนย้ายออกไปบุกเบิกที่ทำกินและตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่เพิ่มเติมตั้งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มใหม่อีกหลายระลอก เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนหมู่บ้านของกลุ่มสังคม เครือญาติ ชชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่หนาแน่นตามแนวลำตะคอง ทั้งนี้หมู่บ้านดั้งเดิมส่วนใหญ่ในอำเภอสีคิ้วล้วนมีลักษณะเป็นชุมชนบ้านนาหรือบ้านไร่ที่ตั้งอยู่บนโคก (ที่ดอน) ทั้งสิ้น เนื่องจากที่นาในเขตอำเภอสีคิ้วส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นนาดอนที่อาศัยน้ำจากฝนและการทดน้ำจากลำน้ำธรรมชาติ ส่วนบริเวณริมลำตะคองจะมีลักษณะเป็นนาทามที่มีน้ำท่วมถึงเป็นครั้งคราว (นราธิป ทัพบัน และคณะ, 2560)

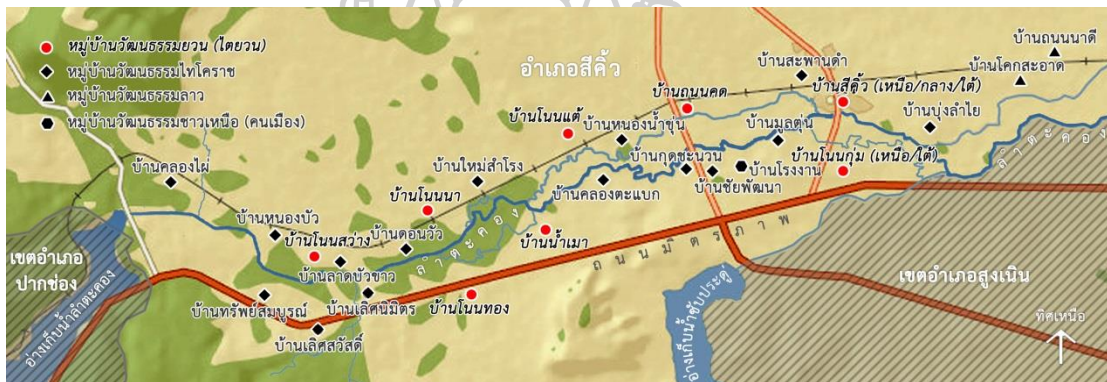
อำเภอสีคิ้วมีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่นบริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขา โดยเฉพาะในเขตตำบลลาดบัวขาว ตำบลสีคิ้ว และตำบลมิตรภาพ จะมีหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างกันประมาณ 1.5 กิโลเมตร ซึ่งมีความหนาแน่นมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ของอำเภอ และส่งผลให้บริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขาเป็นแหล่งประชากรที่หนาแน่นและมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยมีประชากรกลุ่มใหญ่คือ ชาวไทโคราช ชาวลาว และชาวยวน นอกจากนี้ ยังมีชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่นในย่านพาณิชยกรรมหลักของตัวอำเภอ

⁵³ ได้แก่ 1) เหมืองแควพญา (หรือคลองแควพญา) 2) คลองสามหงษ์ 3) เหมืองตะกุด (หรือคลองหลอด) และ 4) คลองตุม เป็นลำน้ำที่ไหลแยกออกจากลำน้ำหลักของลำตะคองในบางช่วง โดยมักจะไหลในแนวขนานกันไปและกลับมารวมกับลำน้ำหลักในที่สุด (เฉพาะคลองตุมจะไหลแยกไปรวมกับลำน้ำอื่น)

⁵⁴ ช่วงก่อนปี พ.ศ.2513 อำเภอสีคิ้วมีอยู่เพียง 4 ตำบล คือ ตำบลสีคิ้ว ตำบลลาดบัวขาว ตำบลบ้านหัน และตำบลกุดน้อย โดยแต่ละตำบลล้วนพัฒนามาจากหมู่บ้านดั้งเดิมที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งถือเป็นสี่บ้านหลักของอำเภอมาแต่เดิม (และยังคงมีตำบลปากช่อง ตำบลจันทัก ตำบลกลางดง และตำบลหมูสี ขึ้นอยู่กับอำเภอสีคิ้วด้วย แต่ได้แยกออกไปตั้งเป็นกิ่งอำเภอปากช่องเมื่อปี พ.ศ.2500)

ภาพที่ 18 แผนที่เครือข่ายของหมู่บ้านต่างๆ บริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขาในเขตอำเภอสีคิ้ว
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ของ NOSTRA MAP APPLICATION (<https://map.nostramap.com/Nostramap/map.aspx>)

ภาพที่ 19 แผนที่หมู่บ้านของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ บริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขาในเขตอำเภอสีคิ้ว
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ของ NOSTRA MAP APPLICATION (<https://map.nostramap.com/Nostramap/map.aspx>)

บทที่ 5

เรือนยวนสีคิ้วรุ่นเก่า ; ร่องรอยจากข้อมูลทุติยภูมิและการสำรวจในภาคสนาม

การพิจารณารูปแบบของเรือนพื้นถิ่นรุ่นเก่าในชุมชนยวนสีคิ้ว เป็นการอ้างอิงข้อมูลจากการ ทบทวนวรรณกรรม ภาพถ่ายเก่า และเทียบเคียงกับข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ประชากร อาวุโสและการศึกษาตัวแทนของเรือนรุ่นเก่าที่ยังหลงเหลือร่องรอยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นการ ตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อแสวงหาความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งที่ แตกต่างกัน

ทั้งนี้ ข้อมูลที่ใช้อ้างอิงและเรือนพักอาศัยรุ่นเก่าที่ใช้ในการศึกษานี้สามารถสืบย้อนไปได้ ประมาณ 100 ปีเศษเท่านั้น ดังนั้น รูปแบบเรือนยวนสีคิ้วรุ่นเก่าที่ปรากฏในภาคสนามในที่นี้ จึง หมายถึงรูปแบบของเรือนในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นหลัก

5.1 ข้อมูลจากวรรณกรรม

ลัดดา ปานุทัย และคณะ (2526) ได้ศึกษา “วัฒนธรรมพื้นบ้านยวนสีคิ้ว จังหวัด นครราชสีมา” มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เห็นภาพรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวยวนในเขตอำเภอสีคิ้ว โดยมีเนื้อหาส่วนหนึ่งได้อธิบายถึงลักษณะบ้านเรือนของชาวยวนสีคิ้ว ความว่า “...เรือนสีคิ้วมีลักษณะ คล้ายเรือนภาคเหนือ เป็นเรือนเครื่องสับ ใต้ถุนสูง หลังคามุงหญ้า กระเบื้องดินเผา กระเบื้องหน้าวัว และลั้งกะสี มีรูปทรงเป็นเรือนหลังคาแฝดสองหลังข้าง สามหลังข้าง นิยมสร้างหลังคาคลุมชานและ บันได ชานสร้างคู่กับตัวเรือนหรือสร้างด้านสกัดที่หัวเรือนและท้ายเรือน ครัวอาจจะปลูกต่างหาก หรือกั้นห้องไว้ที่ตัวเรือนอีกหลังหนึ่ง พื้นเรือนจะปูดหั่นกันกับชาน ฝาสร้างสำเร็จ มีหน้าต่างน้อย และเป็นบานหน้าต่างเล็ก ประตูบ้านมีรูปเคารพบูชา พื้นที่ใช้สอยหลักบนเรือนมีเต็น เต็นนอน และชาน...”

5.2 ข้อมูลจากภาพถ่ายในอดีต

ภาพถ่ายเก่าที่สืบค้นได้จากชุมชนชาวยวนในอำเภอสีคิ้ว เป็นแนวทางหนึ่งในการอ้างอิง รูปแบบเรือนพื้นถิ่นของชาวยวนในอดีต จากลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏในภาพถ่าย

ภาพที่ 20 เป็นภาพถ่ายการปลูกสร้างเรือน แสดงเสาเรือนที่เหลาหน้าตัดเป็นสี่เหลี่ยม และจากการสอบถามเพิ่มเติม ยังสามารถยืนยันได้ว่า เรือนที่อยู่ด้านหลังมีบันไดสำหรับขึ้นเรือนและ ฐานอยู่ทางด้านหน้าเรือนในด้านสกัดหรือด้านหน้าจั่ว ส่วนภาพที่ 21 แสดงการใช้ฝาเรือนประกอบ สำเร็จ ลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมกับฝายสายบัว แผ่นฝายวางบนพริง และใช้โครงสร้างแบบมีเสาดั้งวาง ครอบมอยู่บนรอด

ภาพที่ 20 แสดงลักษณะของเสาเรือน และลักษณะทางขึ้นเรือนของเรือนในด้านหลัง (บริเวณบ้านเหนือ)
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวประยูร เจือจันทิก (จากอัลบั้มภาพของครอบครัว ถ่ายเมื่อประมาณทศวรรษที่ 2500)

ภาพที่ 21 แสดงลักษณะของฝาเรือนและเทคนิคทางโครงสร้างของเสาดั้ง (บริเวณบ้านเหนือ)
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวประยูร เจือจันทิก (จากอัลบั้มภาพของครอบครัว ถ่ายเมื่อประมาณทศวรรษที่ 2500)

ภาพที่ 22 แสดงเรือนชาวยวนสีคิ้วที่มีหลังคาทรงจั่ว ปั้นลมยอดแหลม (คาดว่าเป็นปั้นลมแบบมีเหงา แต่ตัวเหงาหลุดออกไปแล้ว) และมีการซักหลังคาปีกนกออกมาคลุมพื้นที่ส่วนหน้าของเรือนใหญ่ ทำให้มุมมองด้านหน้าเรือนมีลักษณะหลังคาที่ดูคล้ายกับทรงมะนิลา นอกจากนี้ยังมีร่องรอยการใช้ฝาประกอบสำเร็จที่มีลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมกับฝาสายบัว หน้าต่างห้องนอนมีขนาดเล็ก และใช้ลักษณะโครงสร้างของเสาตั้งต้นที่อยู่ด้านหน้าเป็นแบบเสาต้นเดี่ยวยาวจากพื้นดินขึ้นมาถึงโครงหลังคา ส่วนฝาชั้นล่างเป็นส่วนต่อเติมภายหลัง ใช้ฝาไม้กระดานตีซ้อนเกล็ดแนวนอน มีหน้าต่างขนาดใหญ่เคียงกับหน้าต่างของบ้านเรือนทั่วไปในสมัยปัจจุบัน ส่วนภาพที่ 23 แสดงไม้ปั้นลมแบบตัวเหงาที่สมบูรณ์

ภาพที่ 22 แสดงรูปทรงหลังคา ลักษณะฝาเรือน และระบบโครงสร้างของเสาตั้งต้นที่อยู่ด้านหน้า (บริเวณบ้านเหนือ)
ที่มา: ธีรพงศ์ “คนเฒ่าบ้านโนนภูมิโคราช ThaiYuanKorat” (<https://www.facebook.com/pg/คนเฒ่าบ้านโนนภูมิโคราช ThaiYuanKorat-1564181077175561>)

ภาพที่ 23 แสดงรูปทรงหลังคาไม้ปั้นลมแบบมีตัวเหงา และฝาเรือนรุ่นหลังที่ทำเป็นฝาไม้กระดานตีเกล็ด (บริเวณบ้านใต้)
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ, ถ่ายเมื่อประมาณปี พ.ศ.2553

ภาพที่ 24 แสดงลักษณะของเรือนสามจั่ว (ภาพซ้าย) และเรือนสองจั่ว (ภาพขวา) โดยเรือนทั้งสองมีหลังคามุงด้วยสังกะสี และทำหลังคาปีกนกในด้านสกัด บันไดและชานมีหลังคาคลุม มีประตูหรือตำแหน่งทางเข้าสู่เรือนอยู่ในด้านสกัด ส่วนฝาเรือนเป็นลักษณะของฝาในรุ่นหลัง ที่มักจะเปลี่ยนจากฝาประกอบสำเร็จมาเป็นฝาไม้กระดานตีซ้อนเกล็ด หรือฝาลักษณะอื่นๆ

ภาพที่ 24 แสดงเรือนสามจั่ว ณ บ้านกลาง (ภาพซ้าย) และเรือนสองจั่ว ณ บ้านใต้ (ภาพขวา)
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสุธัญญา สิริทธิกุลเกียรติ, ถ่ายเมื่อประมาณปี พ.ศ.2553

5.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรอาวุโส

การสัมภาษณ์ประชากรอาวุโสเพื่อสืบค้นลักษณะบ้านเรือนของชาวยวนสีคิ้วในอดีต ได้เลือกตัวแทนประชากรชาวยวนสีคิ้วที่อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเกิดและโตในชุมชนแห่งนี้ เจาะจงผู้ที่ยังมีความจำและสุขภาพเอื้ออำนวยต่อการให้ข้อมูล รวมถึงมีบุคลิกหรือคุณลักษณะที่เชื่อว่าจะสามารถเรียบเรียงและให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรือนยวนสีคิ้วในอดีตได้

นายเฉลิม แสนธิ (2558) ประชากรอาวุโสและช่างพื้นบ้านชาวยวนสีคิ้ว อธิบายว่า “...เรือนยวนสีคิ้วแต่เดิมมีรูปแบบเป็นเรือนสองจั่วหรือสามจั่ว ส่วนใหญ่หันหน้าไปทางทิศเหนือ เรือนใหญ่เรียก “เฮือนป้อแม่ (เรือนพ่อแม่)” มีเต็นอยู่หน้าห้องนอน เรียกห้องนอนว่า “ในเฮือน” ส่วนชานกับครัวจะอยู่เรือนน้อยหรือ “เฮือนลูก (เรือนลูก)” พื้นของเรือนใหญ่จะมีระดับสูงกว่าเรือนน้อยเสมอ ตามความเชื่อที่ว่า ไม่ควรยกพื้นของเรือนลูกให้สูงข่มเรือนพ่อแม่ เนื่องจากจะทำให้บุพการีอายุสั้นและทำให้ผู้อยู่อาศัยไม่เจริญ การปลูกสร้างเรือนแต่ละหลังจะใช้เวลาสะสมไม้หลายปี เพราะต้องใช้เวลาช่วงที่เว้นว่างจากการทำนา ขึ้นไปตัดไม้บนเขาและใส่เกวียนลากลงมา แต่ละเที่ยวจะลากเสาไม้มาได้ทีละต้น ถ้ามากกว่านี้วัวจะลากไม่ไหว เสาไม้เหลาเป็นเหลี่ยม แปดเหลี่ยมก็มี สิบหกเหลี่ยมก็มี...” (สัมภาษณ์ นายเฉลิม แสนธิ อายุ 73 ปี บ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, ตุลาคม 2558)

นายหลอด อ้ายจันทิก (2560) ประชากรอาวุโสและช่างพื้นบ้านชาววนสืคิ้ว อธิบายว่า “...บ้านคนวนสมัยก่อนเป็นเรือนยกพื้นสูงพื้นหัว ส่วนใต้ถุนใช้เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย บนเรือนมีส่วนในเฮือน (ห้องนอน) เต็น ซาน ฯลฯ ส่วนสุขาทำแยกออกจากเรือน หลังคาเรือนสมัยก่อนมีไม้ปั้นลมเป็นยอดแหลม เรียกว่า “กาแล” เส้า (และส่วนโครงสร้างอื่นๆ) นิยมใช้ไม้มะค่าแต่ ไม้มะค่าแต่นี้ทน อยู่กันมาสามชั่วโคตรยังไม่พัง เรือนเก่าๆ ที่ยังเหลือมาถึงสมัยนี้ ถ้าเห็นเป็นไม้สีด้าๆ ก็น่าจะเป็นไม้มะค่าแต่ ทั้งนี้ คนรุ่นหลังๆ หรือครอบครัวที่มีฐานะไม่ดีเขาอาจใช้ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง หรือไม้ประดู่ เพราะไม้มะค่าหายากขึ้น บนประตูเข้าในเฮือนแต่ก่อนเขาทำเป็นบานเกล็ด บางคนทำเป็นป่องลม (ช่องลม) บางคนทำฝาทึบ หรือทำเป็นไม้แกะสลักก็มี แล้วแต่เขาจะทำ...” (สัมภาษณ์ นายหลอด อ้ายจันทิก อายุ 86 ปี บ้านเหนือ ตำบลสืคิ้ว อำเภอสืคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 27 เมษายน 2560)

5.4 ตัวแทนของเรือนรุ่นเก่าที่สุดซึ่งหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ศึกษา

จากการสำรวจหมู่บ้านและชุมชนของชาววนในเขตอำเภอสืคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา พบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาววนที่มีอายุมากกว่า 80 ปีหลงเหลือและปรากฏอยู่ในบริเวณบ้านสืคิ้วเป็นหลัก โดยเรือนที่มีอายุมากที่สุดและมีสภาพที่พอจะใช้เป็นกรณีศึกษาได้ จะมีอายุประมาณ 100 ปีเศษ และไม่พบหลักฐานหรือแหล่งข้อมูลในภาคสนามที่เพียงพอสำหรับการศึกษาเรือนที่มีอายุมากกว่านี้อีกแล้ว ดังนั้น การศึกษาจากตัวแทนของเรือนรุ่นเก่าที่สุดซึ่งหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ศึกษาแห่งนี้ จึงเป็นการอธิบายลักษณะของเรือนพื้นถิ่นที่มีอายุประมาณ 81 - 100 ปี หรือเรือนที่ปลูกสร้างในช่วงประมาณปี พ.ศ.2460 ถึง พ.ศ.2480 เป็นหลัก

แผนภูมิที่ 5 แสดงช่วงอายุโดยประมาณของเรือนรุ่นเก่าที่สุดซึ่งหลงเหลือในพื้นที่ศึกษา (อายุระหว่าง 81 - 100 ปี)

บ้านสืคิ้วสามารถแบ่งย่อยออกเป็นบ้านใต้ บ้านกลาง และบ้านเหนือ ในปัจจุบันมีฐานะเป็นชุมชนบ้านใต้ ชุมชนบ้านกลาง และชุมชนบ้านเหนือ ในเขตเทศบาลเมืองสืคิ้ว โดยถือเป็นพื้นที่ติดต่อกับเขตศูนย์กลางของหน่วยงานทางราชการและเป็นย่านพาณิชยกรรมหลักของอำเภอ จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของอำเภอสืคิ้วในปี พ.ศ.2560 ระบุว่าทั้งสามชุมชนมีจำนวนหน่วยครอบครัวรวมทั้งสิ้น 854 หลังคาเรือน โดยมีประชากรทั้งสิ้น 2,840 คน

ภาพที่ 25 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านใต้ บ้านกลาง และบ้านเหนือ (แต่เดิมคือบ้านสี่คู) และตำแหน่งของเรือนกรมณศึกษาที่ 1 - 5

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร, ถ่ายเมื่อ 14 ตุลาคม 2545

5.4.1 เรือนกรณีศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนยวนสีคิ้ว สามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ลักษณะดั้งเดิมของเรือนพักอาศัยของชุมชนแห่งนี้เป็น “เรือนไม้ยกใต้ถุนที่มีหลังคาทรงจั่ว โดยมีลักษณะเป็นเรือนสองหลังร่วมพื้นหรือเรือนสามหลังร่วมพื้น (กลุ่มเรือนสองหลังหรือสามหลังซึ่งปลูกชิดและขนานกัน) มีพื้นที่ใช้สอยหลักคือในเฮือน เต็น และชาน” การสำรวจในภาคสนามสามารถพบเรือนพักอาศัยจำนวนหนึ่งที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับลักษณะดังกล่าว ซึ่งพอจะใช้เป็นกรณีศึกษาได้ตามสมควร อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนนี้ได้พิจารณาเลือกเฉพาะเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของครอบครัวชาวยวนซึ่งมีลักษณะดั้งเดิมดังที่ได้กล่าวไว้ และมีอายุระหว่าง 81 - 100 ปี อันเป็นช่วงอายุของกลุ่มเรือนที่มีความเก่าแก่ที่สุดซึ่งพบจากการสำรวจภาคสนาม เพื่อเป็นตัวแทนในการศึกษาเรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสีคิ้วรุ่นเก่าที่สุดซึ่งปรากฏหลักฐานให้สืบค้นได้ โดยพบเรือนที่สามารถใช้เป็นกรณีศึกษาได้จำนวน 5 หลัง ดังตำแหน่งที่แสดงในภาพที่ 25 และข้อมูลในตารางที่ 2

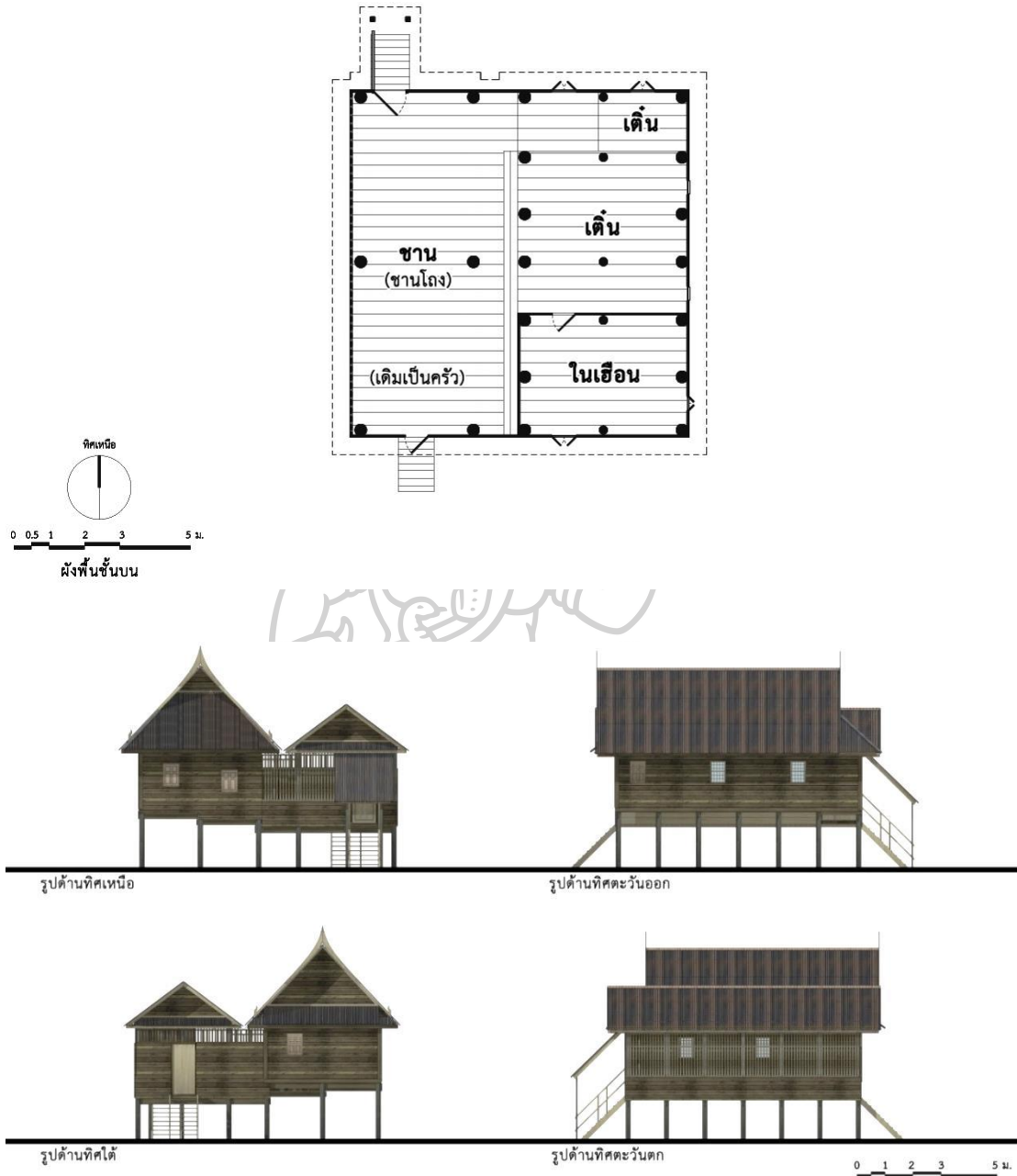
ตารางที่ 2 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรือนกรณีศึกษา

เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2
	
<p>เรือนนางชลธิชา พลอยเพชร ที่ตั้ง : เลขที่ 48 หมู่ 2 บ้านใต้ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 90 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'20.2"N 101°43'20.9"E</p>	<p>เรือนนางมูล คำสูงเนิน ที่ตั้ง : เลขที่ 53 หมู่ 2 บ้านใต้ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 90 ปี / สร้างประมาณปี พ.ศ.2470 พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'19.4"N 101°43'22.7"E</p>

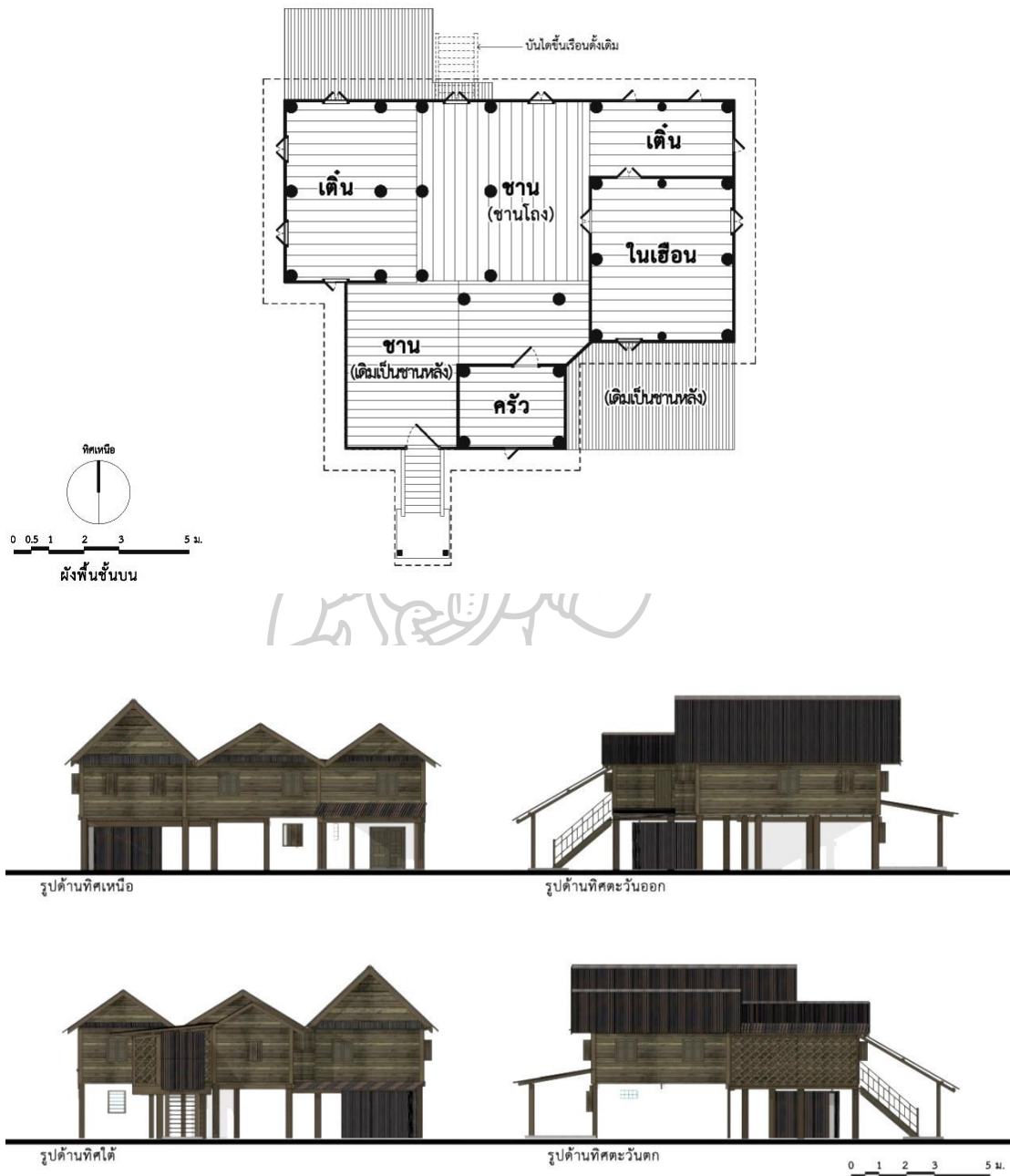
หมายเหตุ : เนื่องจากการสำรวจและเก็บข้อมูลในปี พ.ศ.2557 พบว่าเรือนกรณีศึกษาที่ 1 กำลังรื้อถอนบางส่วนออกไป ในตารางนี้จึงใช้ภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ.2553 เพื่อแสดงลักษณะที่สมบูรณ์ของเรือน (อนุเคราะห์ภาพถ่ายเรือนกรณีศึกษาที่ 1 โดย นางสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ, 2553)

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรือนกรณีศึกษา

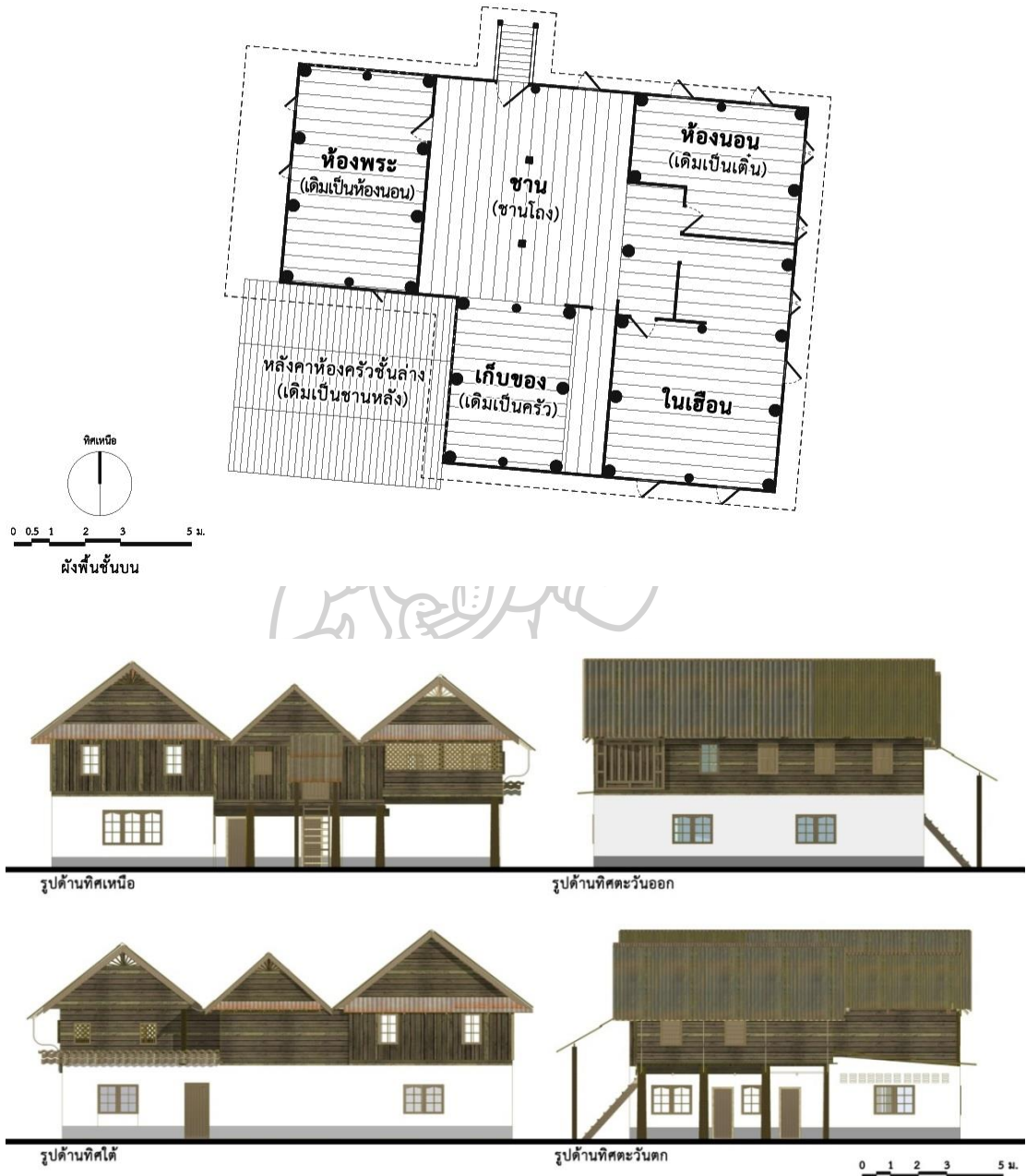
<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 3</p> 	<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 4</p>
<p>เรือนนางสมใจ มกรพงศ์ ที่ตั้ง : เลขที่ 177 หมู่ 9 บ้านกลาง ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 84 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'16.1"N 101°43'29.6"E</p>	<p>เรือนนางศรินวล เมืองจันทิก ที่ตั้ง : เลขที่ 15 หมู่ 4 บ้านเหนือ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 100 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'15.8"N 101°43'34.8"E</p>
<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 5</p> <p>เรือนนางไฉ่ คำสูงเนิน ที่ตั้ง : เลขที่ 89 หมู่ 4 บ้านเหนือ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 81 ปี / สร้างเมื่อ พ.ศ. 2479 พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'14.6"N 101°43'48.0"E</p>	

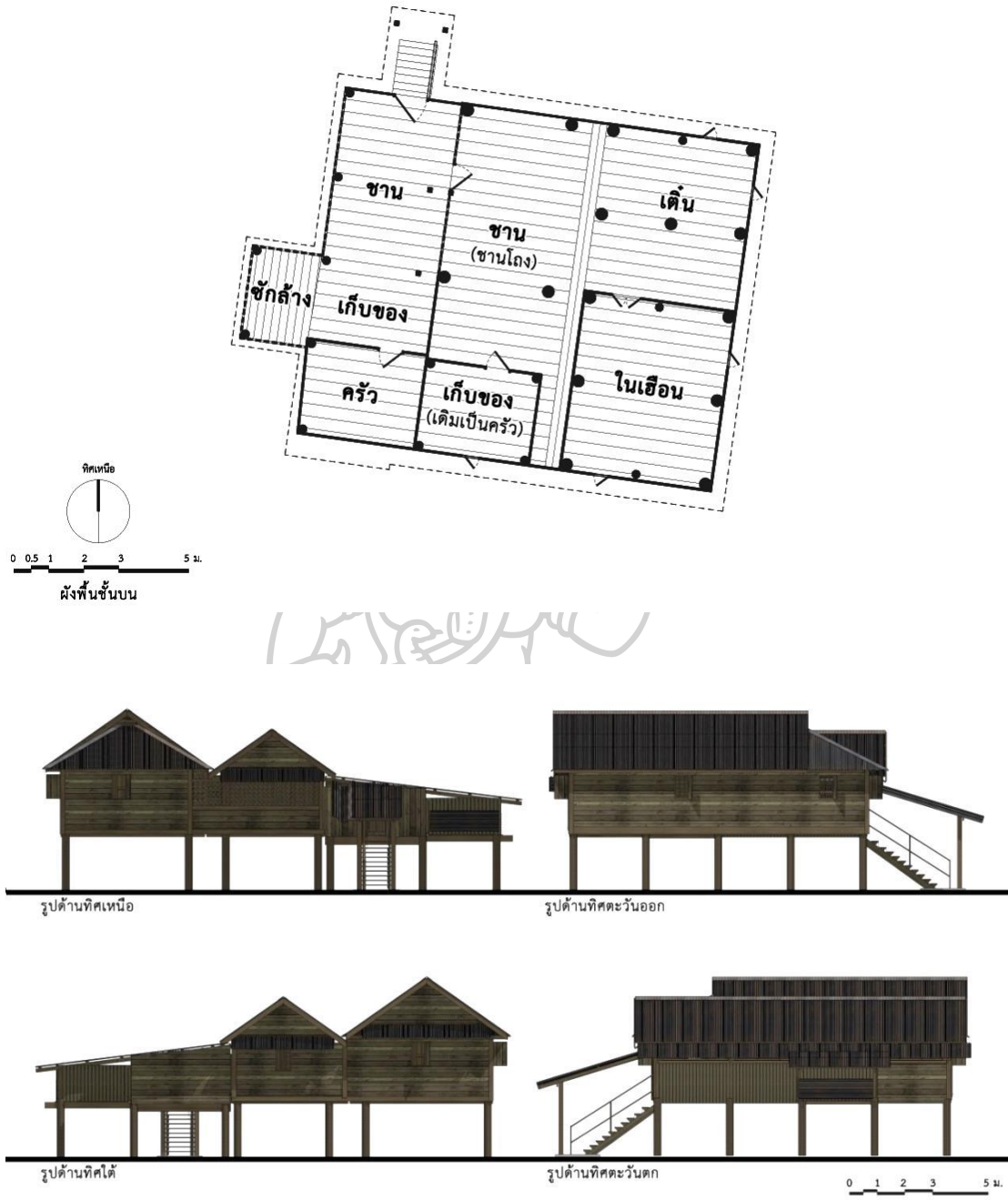
ภาพที่ 26 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 1

ภาพที่ 27 แสดงผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 2

ภาพที่ 28 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 3

ภาพที่ 29 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 4

ภาพที่ 30 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนและรูปด้านของเรือนกรณีศึกษาที่ 5

5.4.2 รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวยวนสีคิ้ว (จากการศึกษาเรือนที่มีอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)

1) รูปแบบเรือน เรือนยวนสีคิ้วกรณีศึกษาเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วมีชายคาปีกนก ด้านสกัด มีหลังคาคลุมชานและบันได ในหนึ่งครัวเรือนจะประกอบด้วยอาคารอย่างน้อยสองหลัง ซึ่งปลุกขนานชิดกันและมีพื้นที่ภายในต่อเนื่องถึงกัน โดยมีลักษณะเป็นกลุ่มเรือนที่มีอาคารหลังคาสองจั่วหรือสามจั่ว ชาวภาคเหนือเรียกเรือนลักษณะนี้ว่า “เฮือนสองหลังฮ่วมปิ่น (เรือนสองหลังร่วมพื้น)” หรือ “เฮือนสามหลังฮ่วมปิ่น (เรือนสามหลังร่วมพื้น)” หลังคามุงด้วยแผ่นสังกะสีทดแทนการมุงแฝกแบบดั้งเดิม หัวแปมีไม้ปิ่นลมแบบตัวเหงาซึ่งชาวยวนในอำเภอสีคิ้วจะเรียกส่วนปิ่นลมนี้ว่า “กาแล” เสาเรือนเป็นเสาไม้ตันเดี่ยวมีหน้าตัดแปดเหลี่ยมหรือสิบหกเหลี่ยม ฝาเรือนมีลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมฝาสายบัว ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ด ฝาไม้บังใบตีแนวตั้ง และฝาระแนงหรือลูกกรงไม้ เมื่อแรกสร้างเรือนกรณีศึกษาทุกหลังจะมีบันไดช่วงเดียวขึ้นเรือนจากทางทิศเหนือ (แต่ปัจจุบันเรือนกรณีศึกษาที่ 2 ได้เปลี่ยนบันไดไปอยู่ทางทิศใต้) และเรือนบางหลังเคยมีนอกชานอยู่ท้ายเรือน และมีบันไดลงด้านหลัง แต่ในปัจจุบันได้รื้อนอกชานท้ายเรือนหรือชานหลังบ้านออกไปหมดแล้ว

ภาพที่ 31 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 1

ภาพที่ 32 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 2

ภาพที่ 33 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 3

ภาพที่ 34 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 4

ภาพที่ 35 แสดงรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 5

ปัจจุบัน เรือนกรณีศึกษาแทบทุกหลังถูกต่อเติมหรือปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยจนมีขนาดเปลี่ยนแปลงไปจากตอนแรกสร้าง แต่ยังปรากฏร่องรอยของเรือนประธานดั้งเดิมที่มีส่วนในเฮือนหรือห้องนอนหลักยาว 2 ช่วงเสาเสมอ⁵⁵ โดยแต่แรกสร้างจะนิยมปลูกเรือนที่มีจำนวน 1 ห้องนอนเท่านั้น

2) การวางตัวเรือน เรือนกรณีศึกษาทั้งหมดวางอาคารให้แนวสันหลังคาของเรือนประธานอยู่ในแนวตั้งฉากหรือตัดกับแนวโคจรของดวงอาทิตย์ หน้าจั่วเรือนหันสู่ทิศเหนือ-ใต้ ตามแบบแผนและกฎเกณฑ์ทางสังคมของเรือนไทยวนในภาคเหนือ ซึ่งในมุมมองทางช่างทั่วไปและช่างร่วมสมัยจะอ้างถึงการวางเรือนกับแนวอกไก่หรือสันหลังคา ในปัจจุบันจึงเรียกเรือนลักษณะนี้ว่า “เรือนขวางตะวัน” ถึงแม้ว่าจารีตดั้งเดิมของชาวยวนจะได้มีมติการวางทิศทางเรือนให้ขวางกับอะไรก็ตาม ทั้งนี้ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2557) อธิบายว่า เรือนชาวยวนหรือเรือนล้านนามีการจัดวางอาคารอิงแนวชื่อที่เป็นด้านสกัดของเรือน (มิใช่แนวสันหลังคา) โดยให้ความสำคัญกับการวางแนวชื่อตามตะวันหรือวางชื่อในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับแนวชื่อเมืองและแปเมืองในวัฒนธรรมล้านนา หากไม่เป็นดังนี้ ชาวยวนถือว่า “ซิด” หรือเป็นเสียดแก่ผู้อยู่อาศัย (อย่างไรก็ดี เพื่อให้สะดวกต่อการเปรียบเทียบคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรม งานวิจัยนี้จะเรียกการวางเรือนลักษณะนี้ว่า “ขวางตะวัน” ตามมุมมองทางช่างร่วมสมัย)

ภาพที่ 36 ภาพถ่ายทางอากาศของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 แสดงการวางตัวเรือนขวางตะวัน

ที่มา : เฉพาะภาพเรือนกรณีศึกษาที่ 1 ปรับปรุงมาจากภาพถ่ายทางอากาศของเครือข่ายดาวเทียม Google, 2553

ถึงแม้ว่าเรือนกรณีศึกษาทั้งหมดจะเป็นเรือนขวางตะวันตามแบบแผนของเรือนภาคเหนือ หากแต่มีข้อแตกต่างบางประการคือ เรือนยวนสี่คี่มักหันด้านหน้าเรือนออกสู่ทิศเหนือ แตกต่างกับเรือนส่วนใหญ่ในภาคเหนือที่มักหันหน้าเรือนไปทางทิศใต้⁵⁶ ส่วนข้อมูลของ คมกริช โกศล (2554) ได้ อธิบายลักษณะเรือนกรณีศึกษาของชาวยวนในจังหวัดสระบุรี ส่วนใหญ่ยังนิยมหันหน้าเรือนไปทางทิศใต้เช่นเดียวกับเรือนในภาคเหนือ

⁵⁵ ตามแบบแผนของเรือนไทยจะเรียกเรือนลักษณะนี้ว่า “เรือนสองห้อง”

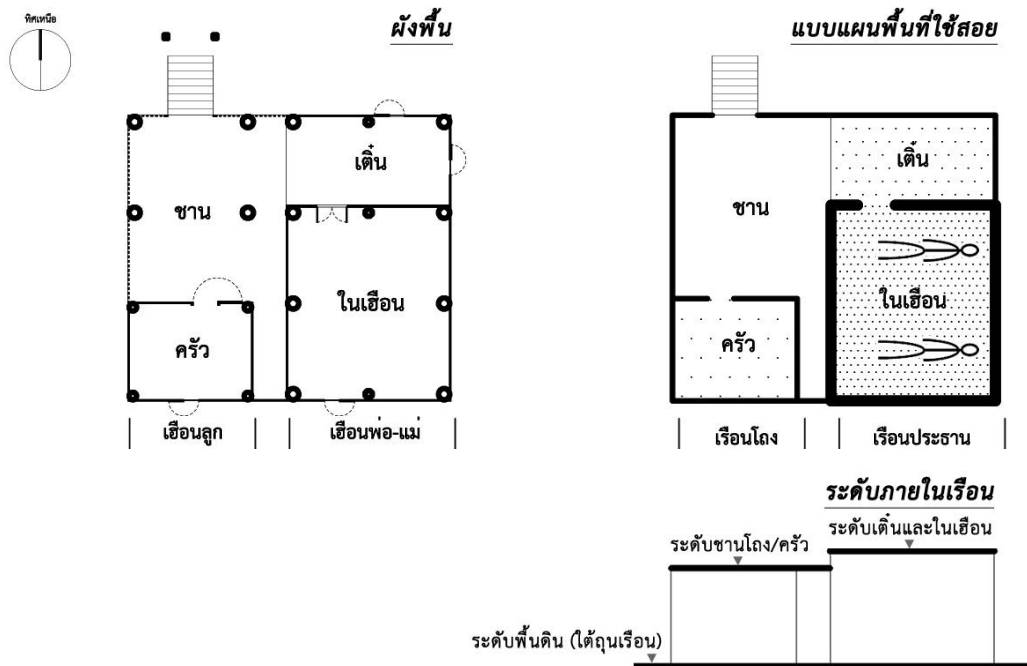
⁵⁶ การวางตัวเรือนของเรือนภาคเหนือ อ้างอิงจากข้อมูลของ เฉลียว ปิยะชน (2537)

3) **ผังพื้นและการแบ่งพื้นที่ใช้สอย** เรือนกรณีศึกษาทั้ง 5 หลังได้แสดงระบบผังพื้นเรือนยวน สี่คิ้วที่มีลำดับความสำคัญจากทางทิศตะวันออกออกไปทางทิศตะวันตก โดยมีเรือนประธาน (เฮือนพ่อแม่) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกภายใต้หลังคาจั่วขนาดใหญ่และมีระดับพื้นสูงที่สุด ส่วนเรือนโถง (เฮือนลูก) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกภายใต้หลังคาจั่วขนาดย่อมลงมาและมีระดับพื้นต่ำกว่าเรือนประธาน ในกรณีที่ปลูกสร้างเป็นเรือนจั่วสามหลัง เรือนโถงนี้จะอยู่ในตำแหน่งกลาง และจะมีเรือนอีกหลังหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกสำหรับเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ (เดิน) หรือกันห้องเป็นพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ส่วนพื้นที่ด้านหน้าเรือนและบริเวณรอบๆ มักเป็นลานโล่งเช่นเดียวกับ “ช่วงบ้าน” ในภาคเหนือ แต่ชาวยวนสี่คิ้วเรียกช่วงหรือลานบ้านว่า “เดิน” ตามภาษาไทโคราชและไทยถิ่นอีสาน

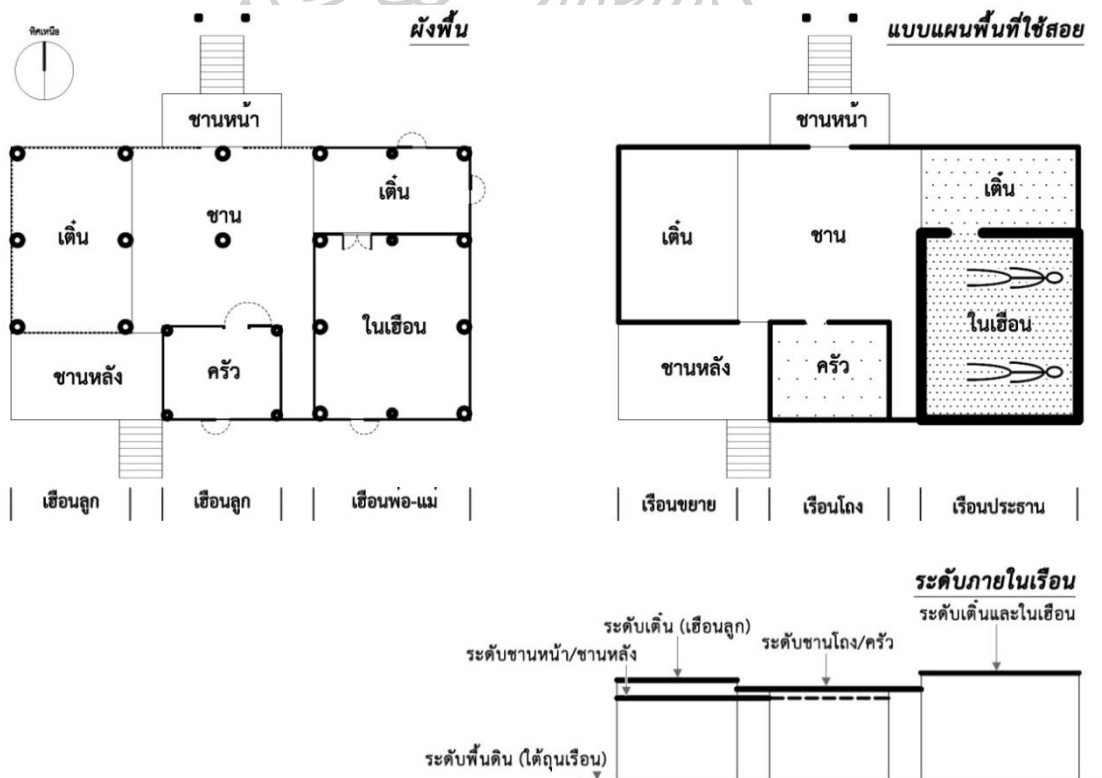
การใช้สอยพื้นที่ในเรือน จากบันไดขึ้นไปถึงชาน⁵⁷ (ชานหน้าเรือนหรือชานโถงในเรือน) เป็นลักษณะการเข้าสู่อาคารในเรือนโถง (เฮือนลูก ; เรือนที่อยู่ตรงกลางหรือเรือนฝั่งทิศตะวันตก) ก่อนเสมอ จากชานโถงจะต่อเนื่องไปยังส่วนครัวและนอกชาน (ชานหลัง) ที่อยู่ท้ายเรือน ส่วนด้านทิศตะวันออกของชานโถงจะเป็นเรือนประธาน (เฮือนพ่อแม่) ที่มีระดับพื้นสูงกว่าเรือนโถงราว 1 คืบ (ประมาณ 25 - 30 เซนติเมตร) พื้นที่ตอนหน้าของเรือนประธานเรียกว่า “เดิน” มีลักษณะเป็นพื้นที่ซึ่งเปิดฝาโล่งอย่างน้อย 1 ด้าน สำหรับใช้งานอเนกประสงค์ เช่น รับแขก ทำงาน หรือพักผ่อน ถัดจากเดินจะเป็นฝากันห้องและมีประตูเข้าสู่ห้องนอนหลัก (ในเฮือน) ซึ่งเป็นพื้นที่โรฐานและมักไม่เปิดให้คนนอกเข้าถึงในส่วนนี้ โดยมีฝากันทั้งสี่ด้าน ขนาดห้องมาตรฐานของเรือนยวนสี่คิ้ว ในด้านกว้างจะมีระยะ 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่นับรวมเสาดั้ง) และด้านยาวมีระยะ 2 ช่วงเสาเรือน

การใช้สอยเรือนในแนวตั้ง ชั้นบนจะเป็นพื้นที่หลักของผู้อาศัย โดยมีระดับพื้นบนเรือนแตกต่างเพื่อลำดับความสำคัญและแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกจากกัน โดยมีเรือนประธานเป็นพื้นที่สำคัญและมีระดับพื้นสูงที่สุด เรือนโถงและเรือนขยายจะมีระดับต่ำลงมา ส่วนใต้ถุนถือเป็นพื้นที่สำหรับใช้งานอเนกประสงค์และพื้นที่สำหรับสัตว์ (เช่น การทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เลี้ยงเป็ด-ไก่-วัว-ควาย-ม้า และเก็บของ) ส่วนยุ้งข้าว สุขา และคอกสัตว์ขนาดใหญ่ (หมู-วัว-ควาย) มักจะแยกออกจากตัวเรือน

⁵⁷ เนื่องจากในบางกรณี ชาวยวนสี่คิ้วมักเรียกพื้นที่ส่วนชานระเบียงหรือชานด้านหน้าเรือน (ชานหน้า) ชานกลางบ้าน (ชานโถง) และนอกชานท้ายเรือน (ชานหลัง) ว่า “ชาน” เช่นเดียวกัน ในที่นี้จะแบ่งการเรียกส่วนดังกล่าวเป็น “ชานหน้า” “ชานโถง” และ “ชานหลัง” เพื่อให้สะดวกต่อการสื่อสาร

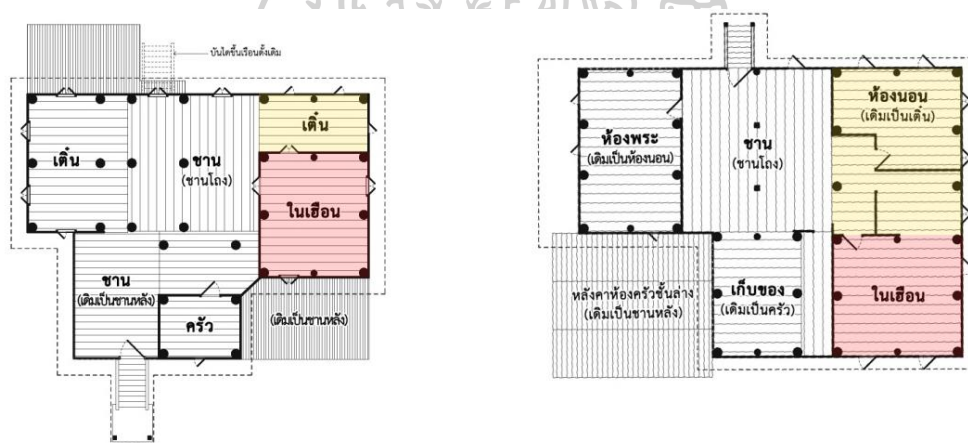

ภาพที่ 37 แสดงตัวอย่างผังพื้นดั้งเดิมและแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสี่คี่ (เรือนสองหลังร่วมพื้น)

ภาพที่ 38 แสดงตัวอย่างผังพื้นดั้งเดิมและแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสี่คี่ (เรือนสามหลังร่วมพื้น)

ผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 แสดงให้เห็นว่าเรือนประธานของเรือนกรณีศึกษาข้างต้น มีขนาดความยาวที่แตกต่างกันระหว่าง 3 - 6 ช่วงเสา เมื่อพิจารณาจำนวนช่วงเสาด้านยาวของเรือนประธานควบคู่กับพื้นที่ใช้สอยจะพบว่า พื้นที่ใช้สอยหลักของเรือนประธานจะมี “ในเฮือน” และ “เต็น (หน้าห้องนอน)” เป็นส่วนสำคัญซึ่งปรากฏอยู่เฉพาะในพื้นที่ความยาว 3 หรือ 5 ช่วงเสาแรกของเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด⁵⁸ โดยพื้นที่ส่วนในเฮือนจะมีความยาว 2 ช่วงเสาเสมอ ส่วนพื้นที่เต็นที่อยู่หน้าห้องนอนหลักนั้นจะมีขนาดไม่ตายตัว โดยพบความยาวระหว่าง 1 - 3 ช่วงเสา และจะมีตำแหน่งเสาดั้งเป็นจุดแบ่งพื้นที่ระหว่างในเฮือนและเต็นอย่างชัดเจน ดังนั้น พื้นที่ในความยาว 3 หรือ 5 ช่วงเสาของเรือนกรณีศึกษาซึ่งเป็นส่วนในเฮือนและเต็น (เต็นหลักหน้าห้องนอน)⁵⁹ นี้ จึงเป็นแบบแผนสำคัญของเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษา⁶⁰ และอาจเป็นแบบแผนของจำนวนช่วงเสาด้านยาวของเรือนประธานแบบดั้งเดิม โดยมีเสาดั้งเป็นจุดแบ่งพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ภายในเรือน

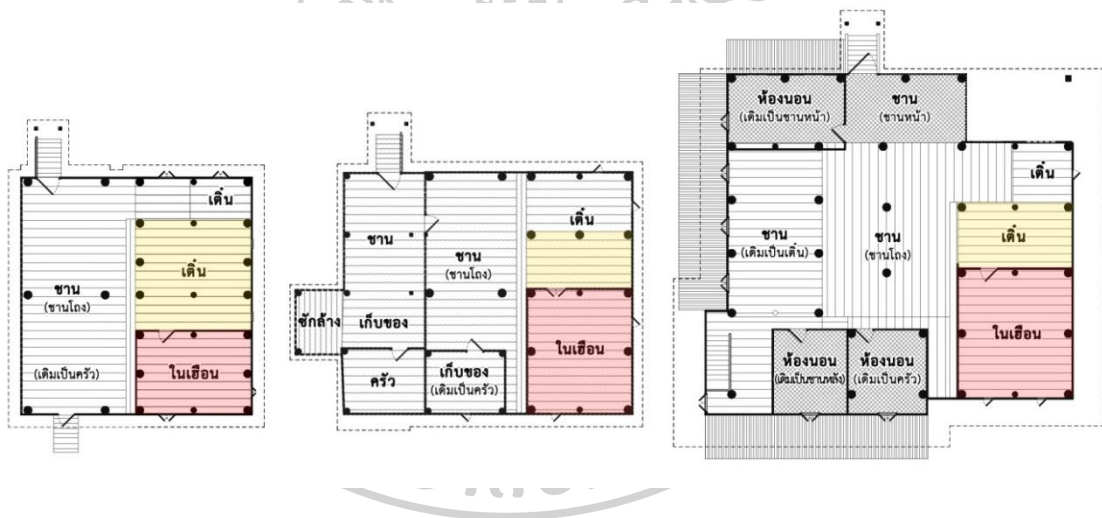
ภาพที่ 39 แสดงผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 และ 3 ซึ่งมีตำแหน่งของเสาดั้งแบ่งพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจน

⁵⁸ นับความยาว 3 หรือ 5 ช่วงเสาแรก โดยเริ่มจากแนวเสาทงด้านท้ายเรือน

⁵⁹ โดยจะมีเสาดั้งเป็นขอบเขตของ “เต็นหลัก” หรือ “เต็นหน้าห้องนอน” ซึ่งเรือนกรณีศึกษาทั้งหมดยังแสดงว่า ส่วนเต็นหลักนี้จะอยู่ใต้หลังคาทรงจั่วของเรือนประธานเท่านั้น ส่วนเต็นที่ถัดจากเสาดั้งออกไปด้านหน้าหรือเต็นน้อยที่ต่อเนื่องกันไปนั้นอาจจะอยู่ภายใต้หลังคาจั่วเดียวกันหรืออาจอยู่ภายใต้หลังคาปีกนกก็ได้ (เรือนกรณีศึกษาที่ 1 พื้นที่ส่วนเต็นน้อยด้านหน้าจะอยู่ภายใต้หลังคาปีกนก ส่วนเรือนกรณีศึกษาที่ 4 พื้นที่ส่วนเต็นที่ถัดจากเสาดั้งออกไปด้านหน้าจะอยู่ภายใต้หลังคาปีกนก และเรือนกรณีศึกษาที่ 5 พื้นที่ส่วนเต็นน้อยด้านหน้าจะอยู่ภายใต้หลังคาจั่วเดียวกันกับเรือนประธาน)

⁶⁰ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เฉลียว ปิยะชน (2537) ซึ่งทำการสำรวจเรือนกาแลในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ระหว่างปี พ.ศ.2528 - 2530 โดยพบว่า เรือนกาแลส่วนใหญ่มีขนาดยาว 5 ช่วงเสา และพบเรือนขนาดยาว 3 ช่วงเสาด้วย แต่มีจำนวนน้อย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงสารสนเทศเกี่ยวกับเรือนกาแล ความว่า เอกสารต่างๆ มักจะอธิบายถึงเรือนกาแลว่ามีขนาด 5 ช่วงเสาเสมอ

สำหรับเรือนกรณีศึกษาบางหลังซึ่งปรากฏเรือนประธานที่มีขนาดความยาว 4 และ 6 ช่วงเสา นั้น มักจะพบส่วนเดินที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและมีเสาดั้งตั้งอยู่ในพื้นที่เดิน หรือมี “เดินน้อย” ปรากฏเพิ่มเติมอยู่หน้าเรือนทางด้านสกัด โดยต่อออกมาจากส่วนเดินหน้าห้องนอนอีก 1 ช่วงเสา และในเรือนบางหลังยังพบการชักหลังคาปีกนกออกมาคลุมพื้นที่ 1 ช่วงเสาด้านหน้าของเรือน จึงนำไปสู่ข้อสังเกตที่ว่า เรือนกรณีศึกษาที่มีขนาดความยาวของเรือนประธานจำนวน 4 และ 6 ช่วงเสานี้ อาจเป็นผลจากความต้องการปลูกสร้างเรือนให้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น แต่ยังคงพื้นที่ใช้สอยสำคัญเอาไว้ตามแบบแผนดั้งเดิม จึงทำ “เดินน้อย” แยกออกจากพื้นที่ใช้สอยสำคัญตามแบบแผนดั้งเดิม (เช่น เรือนกรณีศึกษาที่ 1 และ 5) หรือชักหลังคาปีกนกออกมาคลุมพื้นที่เพิ่มเติมเหล่านี้เพื่อให้เกิดความแตกต่างกับพื้นที่ใช้สอยสำคัญซึ่งจะอยู่ใต้หลังคาจั่วหลักของเรือนประธาน (เช่น เรือนกรณีศึกษาที่ 1 และ 4) นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้ที่เรือนประธานซึ่งมีขนาดความยาว 4 และ 6 ช่วงเสานี้ อาจจะถูกต่อเติมมาจากเรือนเดิมที่มีขนาดความยาว 3 และ 5 ช่วงเสา ก็เป็นไปได้

ภาพที่ 40 ผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 14 และ 5 แสดงส่วนในเรือนและเดินหลักซึ่งรวมอยู่ในระยะ 3 หรือ 5 ช่วงเสา

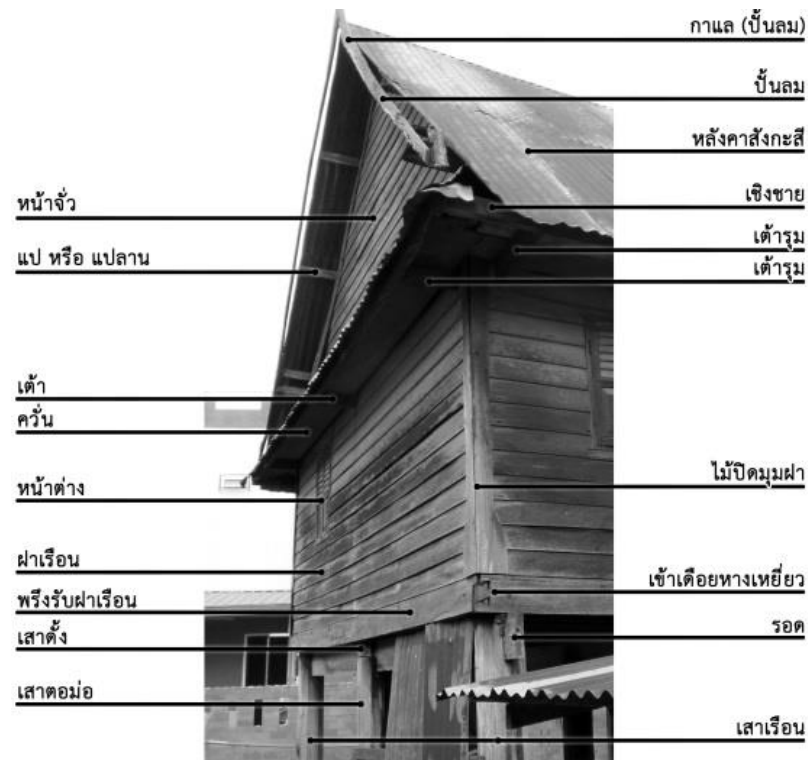
นอกเหนือจากเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 แล้ว ในภาคสนามยังปรากฏร่องรอยของเรือนยวนสี่คี่ที่มีอายุไล่เลี่ยกันอยู่อีกจำนวนหนึ่ง โดยพบว่ามีการหันหน้าเรือนหรือจัดผังพื้นที่แตกต่างออกไปจากเรือนกรณีศึกษาทั้ง 5 หลังในข้างต้น เช่น มีเรือนที่หันหน้าไปทางทิศใต้และมีตำแหน่งเรือนประธานตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก มีเรือนที่หันหน้าไปทางทิศใต้และมีตำแหน่งเรือนประธานตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก และมีเรือนที่หันหน้าไปทางทิศเหนือแต่ตำแหน่งของเรือนประธานตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก (ดังตัวอย่างในภาพที่ 41) แต่ด้วยสภาพที่ไม่สมบูรณ์ของอาคารหรือข้อจำกัดบางประการทำให้ไม่สามารถใช้เรือนเหล่านี้เป็นกรณีศึกษาได้

ภาพที่ 41 แสดงเรือนของนางลง สมใจเพ็ง ที่หันหน้าเรือนไปทิศเหนือแต่ตำแหน่งเรือนประธานอยู่ทางทิศตะวันตก

ดังนั้น ในที่นี้จึงขอชี้แจงเพิ่มเติมว่า เรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 ซึ่งหันหน้าไปทางทิศเหนือและมีเรือนประธานตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ถือเป็นตัวแทนของเรือนส่วนใหญ่ที่พบในพื้นที่ศึกษาเท่านั้น ในภาคสนามยังปรากฏเรือนที่หันหน้าไปทางทิศใต้และมีตำแหน่งของเรือนประธานตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกด้วย อย่างไรก็ตาม เรือนเหล่านี้ล้วนเป็นเรือนที่วางขวางตะวันทั้งสิ้น

4) เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุ เรือนกรณีศึกษาทุกหลังปรากฏร่องรอยว่าก่อสร้างด้วยระบบสำเร็จรูปแบบถอดประกอบได้ งานฝีมือเชิงช่างมีลักษณะประณีต โครงสร้างเรือนเป็นระบบเสาและคาน (Column and Beam Construction) โดยนิยมใช้ไม้มะค่าซึ่งเป็นไม้เนื้อดีและเคยมีอยู่มากในท้องถิ่น การทำเสาเรือนใช้ไม้ต้นเดียวขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ย 8 นิ้ว แต่งผิวให้มีหน้าตัดเสาเป็นแปดเหลี่ยมหรือสิบหกเหลี่ยม ปลายเสาเหล่านี้เป็นเดือย (หัวเทียน) สำหรับสอดยึดกับข้อและแปที่ศูนย์กลางเสา ตอนบนของเสาเจาะรูสำหรับสอดเต้า ส่วนตอนกลางเสาเจาะรูสำหรับสอดรอดเพื่อยึดโครงสร้างในลักษณะ “รอดสอดเสา” ส่วนโคนเสาฝังลงดินลึกประมาณ 1 - 2 คอก (0.5 - 1 เมตร) วิธีการก่อสร้างเรือนแต่เดิมเข้าไม้ด้วยการบาก สอด สลักและเข้าเดือย วัสดุผนังหลังคาแต่เดิมได้จากการรองหญ้าแฝกเป็นต้นนำไปมัดติดกับกลอนไม้ไผ่ หรือมุงด้วยแผ่นไม้ ต่อมาเปลี่ยนเป็นแผ่นสังกะสียึดกับแปไม้จริง ฝาเรือนเป็นแผงฝาประกอบวางบนพริ้ง ฝาส่วนคร้วเคยทำเป็นฝาไม้ไผ่ขัดแตะ ต่อมาเมื่อมีการปรับเปลี่ยนไปใช้ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ดบนโครงคร่าว ฝาไม้บังใบตีแนวตั้งและฝาระแนง จึงเริ่มใช้ตะปูประกอบการทำฝา พื้นเรือนใช้แผ่นไม้กระดานวางพาดบนตง หากเป็นพื้นของเรือนโถงบางเรือนอาจวางแผ่นไม้พาดบนรอด (โดยไม่มีตง) เฉพาะพื้นเรือนคร้วและนอกชานจะวางแผ่นไม้ห่างกันประมาณ 1 - 2 เซนติเมตร

ภาพที่ 42 แสดงส่วนประกอบและเทคนิคก่อสร้างของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (มุมมองด้านสกัดข้างหลังเรือน)

เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาทั้ง 5 หลัง มีระบบโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้างเป็นแบบแผนเดียวกัน ยกเว้นในกรณีของ “เสาตั้ง” ซึ่งมีความแตกต่างกันในบางหลัง โดยพบเรือนที่ใช้เสาตั้งที่วางบนรอดโดยมีเสาค่อมรองรับ จำนวน 1 หลัง คือ เรือนกรณีศึกษาที่ 1 และพบเรือนที่ใช้เสาตั้งคร่อมอยู่บนรอดโดยไม่มีเสาค่อมรองรับ จำนวน 4 หลัง คือ เรือนกรณีศึกษาที่ 2 - 5

ประชากรในพื้นที่ศึกษาอธิบายว่า นอกจาก “คว้น” หรือ “คว้น” ซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นไม้กระดานพาดอยู่บนเค้า ใช้เป็นhingสำหรับเก็บของอยู่นอกแนวฝาเรือน ในส่วนใต้ชายคายาวตลอดแนว (ดังในภาพที่ 42) ในอดีต เรือนยวนสี่คิ้วยังคงเคยมีการใช้ “คว้น” ที่มีลักษณะเป็นhingไม้วางขัดหรือพาดบนชื้อและแปหัวเสา ใช้สำหรับเก็บของบริเวณเหนือศีรษะในพื้นที่ภายในเรือนด้วย (ดังในภาพที่ 43) แต่ในช่วงหลังได้มีการรื้อถอนออกไปหมดแล้ว ดังนั้น ผลการสำรวจในภาคสนามจึงพบเฉพาะคว้นแบบที่อยู่ใต้ชายคาเท่านั้น (คว้นในภาพที่ 43 นี้เป็นลักษณะเดียวกันกับคว้นของเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม และสามารถพบได้ทั่วไปในเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ)

ภาพที่ 43 ลักษณะของ “ควั่น” หรือหิ้งเก็บของเหนือพื้นที่ภายในเรือน ซึ่งเคยปรากฏในเรือนยวนสีคิ้ว
ที่มา : ลัดดา ปานุทัย และคณะ (2526)

ภาพที่ 44 แสดงส่วนประกอบและเทคนิคก่อสร้างของเรือนกรณีศึกษาที่ 4 (มุมมองด้านสกัดข้าง
หลังเรือน)

ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5

	เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2	เรือนกรณีศึกษาที่ 3	เรือนกรณีศึกษาที่ 4	เรือนกรณีศึกษาที่ 5
การวาง	ขวางตะวัน (จั่วหันไปทิศเหนือ-ใต้) หน้าเรือนหันไปทางทิศเหนือ				
พื้นที่ใช้สอยเมื่อแรกสร้าง	ชานโล่ง	ชานบันได (มีหลังคาคลุม)	ชานบันได (มีหลังคาคลุม)	ชานโล่ง	ชานบันได (มีหลังคาคลุม)
		ชานโล่ง	ชานโล่ง	ชานโล่ง	ชานโล่ง
		ชานแคตท้ายเรือน (เรือออกแล้ว)	ชานแคตท้ายเรือน		ชานแคตท้ายเรือน
			เต็น		
รูปแบบ	ห้องนอน (จำนวน 1 ห้อง)				
	ครัว				
	ใต้ถุนนอกประสงค์				
	เรือนยกใต้ถุนสองหลังซึ่งปลูกชิดชานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือนสองจั่ว)	เรือนยกใต้ถุนสามหลังซึ่งปลูกชิดชานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือนสามจั่ว)	เรือนยกใต้ถุนสามหลังซึ่งปลูกชิดชานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือนสามจั่ว)	เรือนยกใต้ถุนสองหลังซึ่งปลูกชิดชานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือนสองจั่ว)	เรือนยกใต้ถุนสามหลังซึ่งปลูกชิดชานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือนสามจั่ว)
ขนาด	เรือนนอน (ในเรือน) ลักษณะเป็น “เรือนสองห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 2 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวมเสาดัง)				
	ความยาวของเรือนประธานมี 6 ช่วงเสา (ต่อเติมมาจากเรือน 5 ช่วงเสา)	ความยาวของเรือนประธานมี 3 ช่วงเสา	ความยาวของเรือนประธานมี 5 ช่วงเสา	ความยาวของเรือนประธานมี 4 ช่วงเสา (ต่อเติมมาจากเรือน 3 ช่วงเสา)	
ลักษณะหลังคา	ทรงจั่ว ลาดเอียงประมาณ 40 องศา มีชายคาปีกนกในด้านสกัด มุงด้วยสังกะสี (เดิมมุงแฝก) ปั้นลมแบบตัวเหงา เรียกว่า “กาแล” (เรือนบางหลังปั้นลมหลุดไปแล้ว)				
	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด ผนวนอนปิดทึบ	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด ผนวนอนปิดทึบ	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด ผนวนอน มีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์ หรือ นกยูงลำแพน	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด ผนวนอนปิดทึบ	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด ผนวนอน มีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์ หรือ นกยูงลำแพน
วัสดุหลัก	ไม้เนื้อแข็ง (ไม้มะค่า ไม้ประดู่ และไม้ตะเคียน) ไม้ไผ่ (เดิมใช้เป็นฝาครัว) และหลังคามุงสังกะสี (เดิมใช้แฝก)				
ลักษณะโครงสร้าง	เรือนแต่ละหลังมีโครงสร้าง (เสาและรอด) แยกออกจากกัน				
	เสาเรือนใช้ไม้ต้นเดียว มีรอดและเด้าสอดทะลุเสา ปลายเสาเหลาเป็นเดือย (หัวเทียน) โคนเสาฝังลงดิน 1 คอก				
	ชื่อและแปลมกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา มีจันทันวางยันกับแป				
	เสาด้านตัดแปดเหลี่ยม	เสาด้านตัดสิบหกเหลี่ยม			เสาด้านตัดแปดเหลี่ยม และสิบหกเหลี่ยม
โครงสร้าง	เสาดั้งวางคร่อมบนรอด และมีเสาด่อม่อรับ		เสาดั้งวางคร่อมบนรอด (ไม่มีเสาด่อม่อรับ)		เสาดั้งเดียววางจากพื้นดินถึงอกไม้
	วางตงแนวตั้งรับพื้นเรือน เรือนที่มีระดับต่ำกว่าเรือนประธานอาจวางแผ่นพื้นบนรอดโดยไม่มีตง			ส่วนต่อเติมวางตงแนวนอนรับพื้นเรือน	ส่วนเรือนดั้งเดิมวางตงแนวนอนรับพื้นเรือน
ลักษณะฝาเรือน	ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ด ตีกับโครงคร่ำ				
	(มีร่องรอยของแผ่นฝาประกอบ วางบนพริ้ง)		ลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมกับฝาสาวยาว วางบนพริ้ง		(มีร่องรอยของแผ่นฝาประกอบ วางบนพริ้ง)
			ฝาไม้บังใบตีแนวตั้งตีกับโครงคร่ำ		ฝาระแนงแนวตั้ง ตีกับโครงคร่ำ
			ฝาระแนงตีไม้ไขว้เป็นตาราง ตีกับโครงคร่ำ		
	มีท่อนค้ำเหนือประตูเข้าในเรือน		ฝาดำผ้า (แทนบดื่น; ส่วนฝากันห้องที่สูงต่อเนื่องไปถึงหลังคา)		

หมายเหตุ : ช่องที่แรงงาแน่นหนักเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 5 หลัง

ช่องที่แรงงาแน่นหนักอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 2 หลัง แต่ไม่ถึง 5 หลัง

จากร่องรอยของเรือนกรณีศึกษาชี้ว่า เรือนยวนสีคิ้วดั้งเดิมใช้วัสดุไม้เนื้อแข็งและไม่ไผ่ ร่วมกับวัสดุขี้ผึ้งที่หลากหลาย นอกเหนือจากหลังคามุงแฝกและสังกะสีแล้ว ยังเคยมุงด้วยแผ่นไม้แป้นเกล็ด ส่วนข้อมูลของ ลัดดา ปานุทัย และคณะ (2526) ซึ่งสำรวจชุมชนยวนสีคิ้วในปี พ.ศ.2526 ได้พบเรือนชาวยวนสีคิ้วที่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาและกระเบื้องหน้าวัว⁶¹ ด้วย ต่อมาเมื่อไม้ไผ่ แฝก แผ่นไม้แป้นเกล็ด กระเบื้องดินเผา และกระเบื้องหน้าวัวหมดความนิยม จึงปรากฏเฉพาะวัสดุไม้เนื้อแข็งและการมุงหลังคาด้วยสังกะสีเป็นหลัก

5) ความเชื่อเกี่ยวกับเรือน เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสีคิ้วยังปรากฏร่องรอยความเชื่อบางประการที่สอดคล้องกับคติความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือ จากการสัมภาษณ์นางชลธิชา พลอยเพชร นางมูล คำสูงเนิน นางสมใจ มกรพงศ์ นางสุตา เอกะสิงห์ นางไฉ่ คำสูงเนิน และ ประชากรในพื้นที่ศึกษา พบความเชื่อบางประการที่เกี่ยวข้องกับเรือน โดยมีตัวอย่างดังนี้

การปลูกเรือน : พื้นที่ปลูกเรือน “...เวลาจะปลูกเรือน ให้ดูว่าบริเวณที่จะสร้างบ้านเป็นที่มี *อาถรรพณ์หรือไม่ (เพื่อความสบายใจ) ให้ทำเครื่องเช่นไหว้ใส่กระทง หน้าวัว และนิมนต์พระ 4 รูป มาสวดเพื่อถอนสิ่งไม่ดีหรืออาถรรพณ์ของพื้นที่ที่จะปลูกสร้างเรือน...*”⁶² ความเชื่อแต่โบราณจะนิยามวงเรือนให้แนวชื่อตามตะวันหรือวางชื่อในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก จั่วเรือนหันทางทิศเหนือ-ใต้ เนื่องจากเชื่อว่าการหันจั่วไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตกถือเป็น การอัปมงคล ส่วนการสร้างเรือนโถงหรือต่อเติมเรือนขยาย (ซึ่งถือเป็นเรือนลูก) จะไม่สร้างยกพื้นเรือนให้สูงกว่าระดับพื้นเรือนประธาน (เรือนพ่อแม่) เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นการชมเรือนพ่อแม่ จะทำให้บุพการีอายุสั้นและผู้ อยู่อาศัยไม่เจริญ

การเกิด : เมื่อมีการคลอดบุตร ชาวยวนสีคิ้วมีแนวปฏิบัติในการนำรกของเด็กไปฝังไว้ใต้บันไดเรือน โดยเชื่อว่าจะทำให้เด็กที่เกิดมาอยู่ติดบ้าน เมื่อโตขึ้นจะได้อยู่ร่วมกัน ไม่ออกไปมีครอบครัวต่างบ้านหรือไปทำมาหากินไกลๆ (ในอดีตใช้พื้นที่ “ในเฮือน” สำหรับคลอดบุตรและอยู่ไฟ ปัจจุบันนิยมคลอดบุตรที่สถานพยาบาล แต่ยังคงมีความเชื่อในการฝังรกเอาไว้ใต้บันไดเรือนปรากฏอยู่หลายครอบครัว)

⁶¹ กระเบื้องซีเมนต์รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

⁶² ถอดความจากเนื้อความ “...เวลาจะยกบ้าน ะดูว่าที่บ้านนี้มันแข็งบ่ หื้อทำกระทงหน้าวัว พาพระ 4 องค์ มาสวดถอนของที่บ่ดีออก...” (สัมภาษณ์ นายหลอด อ้ายจันทิก อายุ 86 ปี วันที่ 27 เมษายน 2560)

การอยู่อาศัย : พื้นที่ซึ่งสมควรใช้หลับนอนคือ “ในเฮือน” หรือ “เต็น” โดยจะนอนหันหัวออกนอกเรือนเพื่อไม่ให้ผู้ที่อยู่ในเรือนมาเดินผ่านศีรษะซึ่งถือเป็นการเดินข้ามหัว เพราะเชื่อว่าจะทำให้ขวัญเสีย สติไม่อยู่กับร่องกับรอย ส่วนผู้ที่มีอาคมหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตัวก็จะเสื่อม และห้ามนอนใต้ชื่อบ้านหรือนอนขวางแนวชื่อเพราะเชื่อว่าผีจะอำ แต่เดิมชาววนสี่คิ้วมักหันหัวนอนไปทางทิศตะวันออกเพราะถือเป็นที่มงคล นอกจากนี้ ยังมีการตั้งหิ้งบูชาพระ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระบรมฉายาลักษณ์ หรือภาพบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วไว้บริเวณฝาเรือนกันห้องและเหนือประตูเข้าในเฮือน ซึ่งถือเป็นที่เหมาะสมและเชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองผู้อยู่อาศัยภายในเรือน

การตาย : เมื่อผู้อยู่อาศัยในเรือนเสียชีวิต จะตั้งศพไว้บริเวณเต็น แต่ถ้าหากศพนั้นตายผิดธรรมดา (ตายโหง) จะไม่ตั้งศพไว้ที่บ้าน จะต้องไปตั้งศพไว้ที่วัดเท่านั้น

ความเชื่อเรื่องผีปู้ย่า เป็นรูปธรรมหนึ่งที่แสดงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อดั้งเดิมของชาววนจากข้อมูลของ สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิติอาษา (2544) ที่สำรวจบ้านสี่คิ้วและบ้านโนนกลุ่มในช่วงปี พ.ศ.2542 และได้สัมภาษณ์พ่อใหญ่ทอง โสมานุสรณ์ อายุ 99 ปี ผู้อาวุโสชาววนบ้านโนนกลุ่ม ได้ความว่า “...ชาวบ้านมีผีปู้ย่าไว้ในเรือนหรือที่อยู่อาศัย ผีปู้ย่าปกป้องรักษาลูกสาวไม่ให้มีใครมาลวงละเมิดได้... ..ผีปู้ย่ามีตูปไว้ในพื้นที่บ้านและหิ้งผีปู้ย่าบนบ้าน เจ้าของบ้านต้องบอกกล่าวก่อนงานแต่งงานของลูกๆ โดยเฉพาะลูกสาว และต้องทำพิธีเลี้ยงประจำปีด้วย...” ข้อมูลข้างต้นเป็นร่องรอยหนึ่งที่ยืนยันได้ว่า ชาววนสี่คิ้วเคยนับถือผีปู้ย่าเช่นเดียวกับชาวภาคเหนือ ทว่าในปัจจุบันไม่ปรากฏ “หิ้งผีปู้ย่า” ในเรือนวนสี่คิ้วกรณีศึกษาทุกหลัง⁶³ แต่พบสัญลักษณ์แสดงการเคารพบูชาบรรพชนผู้ล่วงลับอยู่ในพื้นที่เต็น โดยการแขวนภาพถ่ายผู้ล่วงลับไว้กับฝาเรือน หรือตั้งอัฐิบูชาไว้กับหิ้งพระหรือตั้งหิ้งแยกไว้ใกล้ๆ กัน นอกจากนี้ ในปัจจุบันชาววนสี่คิ้วส่วนใหญ่ยังละเลิกพิธีกรรมเลี้ยงผีปู้ย่าลงไปคงไว้แต่พิธีกรรมทางพุทธสำหรับแสดงความกตัญญูต่อบรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น การทำบังสุกุล

⁶³ เหตุผลสำคัญคือ เรือนกรณีศึกษาทุกหลังไม่ใช่เรือนเจ้าก๊ก เนื่องจากการบูชาผีปู้ย่าของชาววนสี่คิ้วจะอยู่ที่บ้านของต้นบรรพชนที่เรียกว่า “เจ้าก๊ก” เท่านั้น โดยมีการสืบต่อผ่านทางเครือญาติฝ่ายหญิง คือ พ่อแม่จะยกเรือนให้กับลูกสาวคนเล็กซึ่งจะต้องรับผีปู้ยามาบูชาต่อด้วย ดังนั้น ชาววนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอสี่คิ้วส่วนใหญ่จะต้องไปบูชาผีปู้ย่าที่ใหญ่อของต้นที่บ้านเดิมต้นบรรพชนซึ่งอยู่ที่บ้านสี่คิ้ว (นอกจากนี้ยังเคยปรากฏร่องรอยการบูชาผีปู้ย่าที่บ้านโนนกลุ่มด้วย) แต่ในปัจจุบันไม่มีครอบครัวที่สืบทอดผีปู้ย่าหรือเจ้าก๊กอยู่อาศัยในเรือนแบบแผนใดยวนอีกแล้ว ในปัจจุบันครอบครัวที่ดูแลเจ้าก๊กทั้งหมดอยู่อาศัยในเรือนร่วมสมัยหรือบ้านปูน ซึ่งในบางครอบครัวยังมีการเลี้ยงผีปู้ย่าเจ้าก๊กอยู่ และมีบางครอบครัวที่ไม่ปรากฏหิ้งหรือสัญลักษณ์รูปธรรมของผีปู้ย่าแต่อย่างใด แต่จะทำการไหว้หรือบูชาในตำแหน่งบริเวณหัวนอน

ให้แก่บรรพชนในช่วงเทศกาลสงกรานต์ การทำบุญถึงญาติผู้ล่วงลับในพิธีตานก๋วยสลากในช่วงเดือนสิบ (สารทยวน) และการทำตานขันข้าว⁶⁴

ภาพที่ 45 แสดงภาพถ่ายบรรพบุรุษผู้ล่วงลับในส่วนเดินของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (ชาย) และเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (ขวา)

นอกเหนือจากความเชื่อข้างต้นแล้ว ในปัจจุบันชาวยวนสี่ควมมีความเชื่อโดยรวมคล้ายคลึงกับคนกลุ่มใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมาและสอดคล้องกับประเพณีไทยสากล เช่น การจัดงานศพโดยหันหัวศพไปทางทิศตะวันตก และความเชื่อเรื่องห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกเพราะถือเป็นทิศของคนตาย อย่างไรก็ตาม การสำรวจในภาคสนามได้พบว่าเรือนบางหลังมีการจัดที่นอนโดยหันหัวนอนไปทางทิศตะวันตกด้วย⁶⁵ อีกทั้งความเชื่อเรื่องทิศคนตายของชาวยวนในสมัยโบราณนั้นก็แตกต่างจากชาวไทยทั่วไป⁶⁶ จึงเชื่อได้ว่าความเชื่อเรื่องห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกของชาวยวนสี่ควมอาจเกิดขึ้นในภายหลัง และคงไม่ยึดถือเคร่งครัดนักในบางครอบครัว

⁶⁴ ตานขันข้าว หรือทานขันข้าว คือ การทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์พร้อมกับกรวดน้ำในช่วงเวลาเช้ามีด (ทำที่วัดก่อนเวลาตักบาตร ทุกวันพระ) เพื่ออุทิศให้แก่บรรพชนและญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

⁶⁵ พบทั้งในเรือนขวางตะวันที่มีเรือนนอนอยู่ด้านทิศตะวันตก และเรือนที่ปรับใช้พื้นที่ส่วนเดินหรือชานโถงด้านทิศตะวันตกเป็นที่นอน

⁶⁶ คมเนตร เชษฐพัฒน์นิข (2546) อธิบายถึงความเชื่อพื้นบ้านล้านนาว่า สมัยก่อนคนโบราณท่านห้ามไม่ให้นอนหลับโดยหันศีรษะไปทางทิศเหนือ เพราะถือว่าเป็นทิศที่เขาหันศีรษะคนตายไปทางนั้น เรียกว่า “ทิศผีนอน” สอดคล้องกับสนั่น ธรรมธิ (2556) ที่อธิบายว่า ชาวล้านนาหรือชาวยวนเชื่อว่าทิศเหนือเป็นทิศแห่งความตายที่เรียกว่า “ทิศผีตาย” โดยเป็นทิศที่ท้าวเวรหรือท้าวเวสสุวัณเจ้าแห่งผีสถิตอยู่ และสังเกตได้ว่า กองฟอน (ทางภาคเหนือเรียก “เดาเอา”) ทุกป่าช้าจะหันด้านหัวศพไปทางทิศเหนือ

5.5 การเปรียบเทียบระหว่าง “เรือนยวนสี่คิ้ว” “เรือนไม้บะเก่า” และ “เรือนกาแล”

เพื่อแยกแยะลักษณะร่วมและความแตกต่างระหว่างเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษา (ที่มีอายุระหว่าง 81 - 100 ปี) กับเรือนไต่ยวนในภาคเหนือ ในที่นี้ได้ใช้การเปรียบเทียบรูปแบบ การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ส่วนประกอบ และเทคนิคการก่อสร้าง ของเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษากับเรือนไม้บะเก่า⁶⁷ และเรือนกาแล⁶⁸ โดยอ้างอิงข้อมูลเรือนไต่ยวนในภาคเหนือจากการทบทวนวรรณกรรมในข้างต้น

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง “เรือนยวนสี่คิ้ว” “เรือนไม้บะเก่า” และ “เรือนกาแล”

	เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษา	เรือนไม้บะเก่า	เรือนกาแล	
ลักษณะ รูปแบบ และรูปร่าง	ลักษณะ	เรือนยกใต้ถุน หลังคาจั่ว มีชายคาปีกนกในด้านสกัด มีหลังคาคลุมชานและบันได		
	รูปแบบ	เรือนสองหลังร่วมพื้น หรือ เรือนสามหลังร่วมพื้น		
	การวางตัวเรือน	เรือนขวางตะวัน (หน้าจั่วเรือนหันไปทิศเหนือ-ใต้)		
	ด้านหน้าเรือน	ด้านสกัดหรือด้านหน้าจั่ว		
	ขนาดด้านยาว (ช่วงเสา)	ส่วนใหญ่หันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ		หันหน้าเรือนไปทางทิศใต้และเหนือ (ส่วนใหญ่หันไปทางทิศใต้)
		ขนาด 3 หรือ 5 ช่วงเสา		ขนาด 3 หรือ 5 ช่วงเสา
	ขนาดยาวห้องนอน	(ปัจจุบันพบการต่อเติมด้านยาว 4 - 6 ช่วงเสา)		(ส่วนใหญ่ยาว 5 ช่วงเสา ส่วนน้อยมี 3 ช่วงเสา)
		ยาว 2 ช่วงเสา	ยาว 2 - 3 ช่วงเสา	ส่วนใหญ่ยาว 3 ช่วงเสา (พบยาว 2 ช่วงเสาเป็น ส่วนน้อย เฉพาะในเรือนกาแลขนาดเล็ก)
	ขนาดกว้างห้องนอน	1 ช่วงเสาเสมอ (ไม่นับรวมเสาตั้ง)		
	หน้าจั่ว	หน้าจั่วที่มีกรเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน (ลักษณะคล้ายรั้วมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงล่าแพน)	จั่วปิดทึบ กรุด้วยแผ่นไม้เรียบๆ หรือกรุด้วย แผ่นไม้แป้นเกร็ด	จั่วปิดทึบ กรุด้วยแผ่นไม้แป้นเกร็ด หรือกรุด้วยแผ่นไม้ตีกรอบแบ่งเป็นช่องรูปแบบต่างๆ และอาจมีการตกแต่งเป็นสวดลาย
บันลุ่ม	บันลุ่มแบบตัวเหงา	บันลุ่มแบบเรียบง่าย อาจมีการตกแต่งด้วย	บันลุ่มต่อยอดเป็นตัว V เรียกว่า “กาแล”	
จันทัน	จันทันตรง (ไม่ได้เอนแบบเรือนไทยภาคกลาง)			
ลักษณะ รูปแบบ และรูปร่าง	ฝา	มีลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมฝาสายบัว (ใช้ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนทริ่ง)	ฝาตาผ้า (คล้ายฝาปะกน)	
			ฝาแป้นหลัง (คล้ายฝาสายบัว)	
		ฝาระแนงแนวตั้ง ตีกับโครงเคร่า		
		ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ด		
		ในอดีตใช้ฝาไม้บัว (ไม้ไผ่สาน) ในส่วนครัว		
	เสาตั้ง	หน้าตัดแปดเหลี่ยม มีการเหลาตกแต่งปลายเสา	หน้าตัดเสากลม แปดเหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยม	
เสาเรือน	เสาตันเดียว หน้าตัดแปดเหลี่ยม และสิบหกเหลี่ยม			
	เสาน้ำตักกลม (หน้าตัดสี่เหลี่ยมส่วนน้อย)			
บันได	บันไดช่วงเดียวมีหลังคาคลุม			

หมายเหตุ : ■ ช่องที่แรเงาน้ำหนักเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม

■ ช่องที่แรเงาน้ำหนักอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันมากกว่า 1 กลุ่ม แต่ไม่ถึง 3 กลุ่ม

⁶⁷ ในฐานะเรือนพื้นถิ่นไต่ยวนซึ่งเป็นตัวแทนของเรือนชาวบ้าน โดยอ้างอิงจากข้อมูลของ อัน นิมมานเหมินท์ (2521) ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (2521) อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2539) อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2553) อรศิริ ปาณินท์ (2539) สมคิด จิระทัศน์กุล (2543) ฐาปนีย์ เครือระยา (2554) และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2557)

⁶⁸ ในฐานะเรือนประเพณีซึ่งเป็นตัวแทนของเรือนชาวยวนผู้มีฐานะหรือชนชั้นปกครอง โดยอ้างอิงจากข้อมูลของ อัน นิมมานเหมินท์ (2521) ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (2521) เฉลียว ปิยะชน (2537) อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2539) และ ฐาปนีย์ เครือระยา (2554)

ตารางที่ 4 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง “เรือนยวนสี่คิ้ว” “เรือนไม้ชะเก๋า” และ “เรือนกาแล”

		เรือนยวนสี่คิ้วการศึกษา	เรือนไม้ชะเก๋า	เรือนกาแล	
ฝั่งพื้นที่และแบ่งพื้นที่ได้โดย	รูปแบบผังเรือน	เรือนเคียงชานซึ่งมีหลังคาคลุม อาจมีชานหน้าและหลังเรือน			
	ตำแหน่งเรือนหลัก	ทิศตะวันออก			
	ทิศหัวนอน	ทิศตะวันออก			
	ทางเข้าห้องนอน	เข้าจากเดินในด้านสกัด	ไม่แน่นอน เข้าจากเดินในด้านสกัด หรือเข้าจากชานอ้อมในด้านยาว		
	จำนวนห้องนอน	แรกสร้างจะมีจำนวน 1 ห้องนอนเสมอ	จำนวน 1 - 2 ห้องนอน		
	ชานแดด	หากมีมักจะต่อกับครัวอยู่ท้ายเรือน	พบทั้งหน้าเรือนและหลังเรือน (ในภาคเหนือนิยมเรียกว่า “ชานฝน”)		
	ระดับแนวตั้ง	เดินและห้องนอนมีระดับสูงกว่าชานและครัว			
ส่วนประกอบอื่นๆ	ห้ายันตร์	อยู่เหนือประตูเข้าห้องนอน (พบไม่มากนัก)		อยู่เหนือประตูเข้าห้องนอน	
	หิ้งผีปู่ย่า	ไม่พบ	เป็นหิ้งที่ฝาเรือนด้านหัวนอน ตรงมุมห้องอยู่ติดเสา หรือระหว่างเสามงคุดและเสาท้ายสุดของเรือน		
	อ้อมริน	ชายคาของเรือนประสานกับเรือนโถงมาจรดกันเหนือช่องทางเดินหรือชาน มีรางน้ำสำหรับรองน้ำฝนจากหลังคา			
	ฝาลับนาง	เป็นฝาเรือนซีกปลายท้ายยื่นเลยจากตัวเรือนนอนเลยเข้ายังส่วนเดินประมาณ 2 คืบ			
	ควั่น (หิ้งเก็บของ)	เป็นแผ่นไม้กระดานหรือไม้ไผ่วางทาบบนเต้า อยู่ใต้ชายคายาวตลอดแนว	เป็นโครงไม้จริงหรือไม้ไผ่วางขัดกันเป็นตะแกรง ติดตั้งอยู่เหนือศีรษะในระดับชื้อและแปหัวเสา		
	อ้านน้ำ (ร้านน้ำ)	เคยปรากฏอยู่ในส่วนชานหน้าเรือน	หิ้งสำหรับวางหม้อน้ำดื่ม สูงประมาณ 80 - 100 เซนติเมตร ตั้งอยู่บริเวณชานหน้าเรือน		
เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุ	ลักษณะโครงสร้าง	รอตสอดเสา โครงสร้าง (เสาและรอต) ของเรือนแต่ละหลังแยกออกจากกัน			
	การวางชื่อและแป	สวมกับหัวเทียนที่ตำแหน่งศูนย์กลางเสาเรือน			
	เสาดั้ง	เสาที่ตั้งบนรอตยาวถึงชื้อ มีเสาด้อมอรับ			
		เสาดั้งวางบนรอต (ไม่มีด้อมอรับ)	เสาดันเดียวยาวจากพื้นดินถึงชื้อ		
	ระบบฝา	เสาดันเดียวยาวจากพื้นดินถึงอกไก่			
		แผงฝาสำเร็จรูปวางบนพริ้ง (ดั้งเดิม) มักมีความยาวตามช่วงเสา	แผงฝาขึ้นเดียวยาวตลอดด้านยาวและด้านกว้างของเรือน ฝาด้านยาวหุ้มฝาด้านสกัด ฝาด้านยาววางบนรอต ฝาด้านสกัดวางบนพื้นหรือยึดกรอบล่างของฝาปิดหัวตง และอาจฝายฝายออก		
		ฝาไม้กระดานตีบนโครงเคร่า (สมัยหลัง)			
	ตง	วางตงแนวนอน ตงถี่ (ลักษณะดั้งเดิม)			
		วางตงแนวตั้ง (สมัยหลัง)			
	วัสดุผนัง	แฝก ไม้แป้นเกล็ด (ในอดีต)			
กระเบื้องดินเผา หรือ กระเบื้องดินขอ (ในอดีต)		กระเบื้องดินเผา (ปัจจุบัน)			
กระเบื้องหน้าวัว (ในอดีต)		ใบตองตึง หญ้าคา (ในอดีต)			
วัสดุโครงสร้าง	สังกะสี (ปัจจุบัน)				
	ไม้ชะเก๋า	ไม้สัก (ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ตะเคียน และไม้แดง เป็นส่วนน้อย)			

หมายเหตุ: ■ ช่องที่แรเงาหน้าหนักเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม

■ ช่องที่แรเงาหน้าหนักอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันมากกว่า 1 กลุ่ม แต่ไม่ถึง 3 กลุ่ม

5.6 ลักษณะร่วมของเรือนไถยวนและสัมภาระวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากเรือนภาคเหนือดั้งเดิม

เรือนยวนสี่คี่วงรีศึกษาทุกหลังมีลักษณะร่วมกันคือ เป็นกลุ่มเรือนสองหลังหรือสามหลังซึ่งปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน เรียกว่า “เรือนสองหลังร่วมพื้น” หรือ “เรือนสามหลังร่วมพื้น” แต่ละเรือนมีโครงสร้าง (เสาและรอด) เฉพาะแยกออกจากกัน โดยวางตัวเรือนแบบ “ขวางตะวัน” ทิศหัวนอนและเรือนประธานอยู่ทางตะวันออก เรือนประธานมีด้านยาวขนาด 3 หรือ 5 ช่วงเสา ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับเรือนไม้บะเก่าและเรือนกาแล โดยคงรูปแบบเป็นเรือนยกใต้ถุน หลังคาทรงจั่ว มีจันทันตรง (ไม้โค้งแอ่นเหมือนเรือนไทยภาคกลาง) มีชายคาปีกนกในด้านสกัด เสาเรือนเป็นเสาตันเดียวมีหน้าตัดแปดเหลี่ยมหรือสิบหกเหลี่ยม วางแปหัวเสาและช่อร้อยกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา และมีหลังคาคลุมชานและบันไดเช่นเดียวกับเรือนไม้บะเก่าในภาคเหนือ รวมไปถึงมีแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในเรือนที่สอดคล้องกับจารีตดั้งเดิมของชาวยวน และจัดอันดับพื้นเรือนอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดให้พื้นส่วนเดินและในเฮือนมีระดับสูงที่สุด รองลงมาคือส่วนครัว ชานโถง และชานหน้า/ชานหลัง ตามลำดับ

ภาพที่ 46 ลักษณะของเสาเรือนหน้าตัดแปดเหลี่ยม และการวางแปหัวเสาและช่อร้อยกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา

นอกจากนี้ ในเรือนบางหลังยังปรากฏองค์ประกอบและเทคนิคก่อสร้างเฉพาะตัว เช่น “ฝาลับนาง⁶⁹” “แหนบเต็น⁷⁰” และ “ห้ายนตรี⁷¹” รวมถึงเทคนิคการใช้เสาดั้งที่วางบนรอดโดยมีเสาต่อม่อรองรับ และลักษณะการวางตงแนวนอน ซึ่งล้วนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมในภาคเหนือเช่นกัน

⁶⁹ ฝาเรือนซีกปลายเท้ายื่นจากเรือนนอนเลยเข้ามาส่วนเดิน สำหรับบังสายตาและบังลม

⁷⁰ ฝาประกอบซึ่งมีจั่วกรสำหรับกันพื้นที่ระหว่างในเฮือนและเดิน และนิยมเจาะช่องอากาศในส่วนฝ้าจั่ว

⁷¹ แผ่นไม้แกะสลักเหนือประตูห้องนอน

ภาพที่ 47 ลักษณะของ “ฝาลับนาง” ของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 (ชาย) และเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (ขวา)

ภาพที่ 48 ลักษณะของ “แหนบเต็น” ของเรือนกรณีศึกษาที่ 4

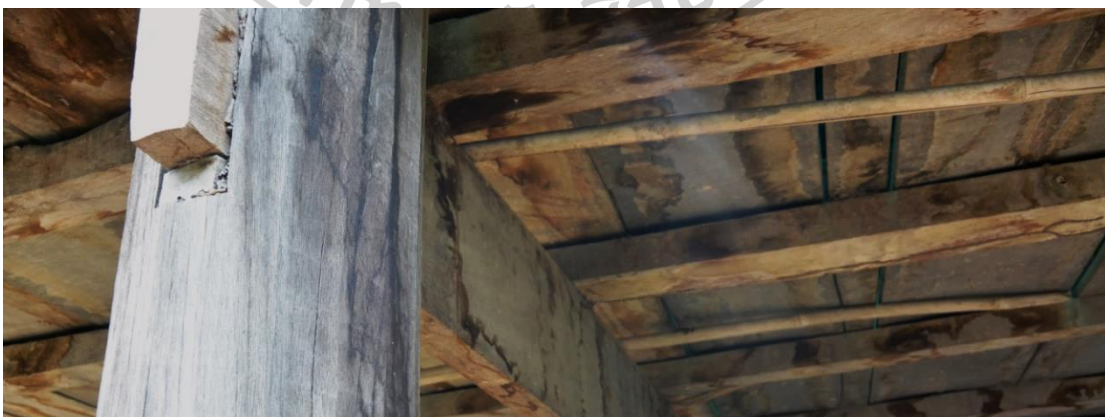
ที่มา: อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวปริญญช คำสนอง, 2558

ภาพที่ 49 ลักษณะของ “ห้ายนตร์” เหนือประตูเข้าห้องนอน ที่พบในเรือนกรณีศึกษาที่ 2

ภาพที่ 50 ลักษณะของ “เสาดั้งวางบนรอดซึ่งมีเสาทอม่อรับ (ตุ้คล้ายกับต่อเสา)” ที่พบในเรือนกรณีศึกษาที่ 1

ภาพที่ 51 ลักษณะของ “การวางตงแนวนอน” ในส่วนของเรือนประธานที่พบในเรือนกรณีศึกษาที่ 5

สำหรับในกรณีของรูปทรงหลังคาเรือนยวนสีคิ้ว นอกจากจะพบหลังคาทรงจั่วที่ทำหลังคาปีกนกยื่นออกมาจากแนวฝาเรือนด้านสกัด อันเป็นรูปแบบเดียวกันกับหลังคาของเรือนไถยวนที่กล่าวถึงในวรรณกรรมทั่วไปแล้ว เรือนยวนสีคิ้วบางหลัง ได้แก่ เรือนกรณีศึกษาที่ 1 และ 4 (รวมถึงร่องรอยของเรือนยวนสีคิ้วในอดีตซึ่งปรากฏในภาพที่ 22) ยังปรากฏรูปแบบหลังคาทรงจั่วที่มีหลังคาปีกนกขนาดใหญ่คลุมพื้นที่ 1 ช่วงเสาด้านหน้า ทำให้มุมมองด้านหน้าของเรือนประธานดูคล้ายกับเป็นหลังคาทรงมะนิลา โดยมีลักษณะเฉพาะคือ ส่วนพื้นหลังคาทรงจั่วและหลังคาปีกนกด้านหน้ามีได้ต่อเนื่องเป็นชิ้นเดียวกัน (ดังภาพที่ 52) ซึ่งหลังคารูปแบบนี้มีใช้รูปแบบของหลังคาที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากเรือนไม้บะเก่าและเรือนกาแลในภาคเหนือปัจจุบัน⁷²

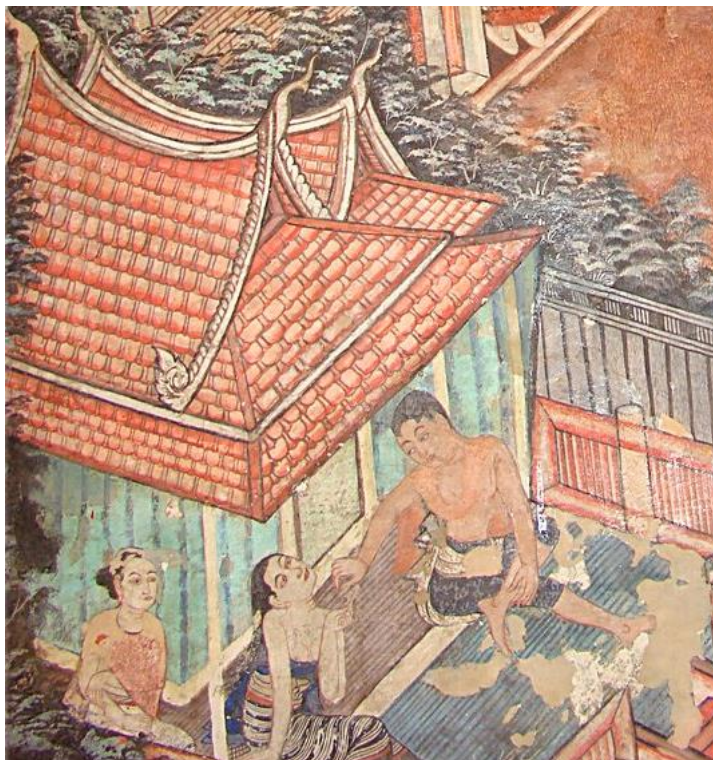

ภาพที่ 52 แสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 1 และ 4 ที่มีหลังคาทรงจั่วทำหลังคาปีกนกขนาดใหญ่คลุมพื้นที่ 1 ช่วงเสาด้านหน้า

เมื่อเทียบเคียงกับรูปภาพบ้านเรือนในงานจิตรกรรมฝาผนังเก่าแก่ที่ปรากฏในภาคเหนือ (ดังภาพที่ 53) ได้พบรูปภาพเรือนบางหลังที่มีรูปลักษณะของหลังคาค่อยคลึงกับหลังคาปีกนกด้านหน้าขนาดใหญ่ของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 และ 4 จึงเป็นข้อสังเกตว่า “รูปแบบหลังคาทรงจั่วที่มีการชักหลังคาปีกนกขนาดใหญ่คลุมพื้นที่ 1 ช่วงเสาด้านหน้า โดยที่ส่วนพื้นหลังคาจั่วและหลังคาปีกนกด้านหน้ามีได้ต่อเนื่องเป็นชิ้นเดียวกัน” อาจเป็นอีกร่องรอยหนึ่งของเรือนแบบแผนไถยวนดั้งเดิมที่เคยปรากฏอยู่ในภาคเหนือเช่นกัน แต่ได้สูญหายหรือหมดความนิยมลงไปแล้วในปัจจุบัน ดังนั้น เรือน

⁷² เรือนไม้บะเก่าและเรือนกาแลในภาคเหนือปัจจุบัน มักเป็น “หลังคาทรงจั่ว” ที่มีหลังคาปีกนกยื่นออกมาจากแนวฝาเรือนด้านสกัดและอาจมีหลังคาปีกนกในด้านยาวด้วย หรือเป็น “หลังคาทรงมะนิลา” ที่บางแหล่งข้อมูลเรียกว่า “หลังคาทรงปั้นหยาเปิดจั่ว” ซึ่งมีขอบพื้นหลังคาทางด้านยาวและด้านสกัดชนกันเป็นชิ้นเดียว

ไม้บะเก่าและเรือนกาแลในภาคเหนือจึงมักจะมีหลังคาทรงจั่วที่ทำหลังคาปีกนก หรือเป็นหลังคาทรงมะนิลา⁷³ ดังที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมและแหล่งข้อมูลสารสนเทศทั่วไป

ภาพที่ 53 แสดงเรือนที่มีหลังคาทรงจั่วและทำหลังคาปีกนกด้านหน้า โดยมีได้ต่อเนื่องเป็นชั้นเดียวกัน จากจิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำ 74 วัดพระสิงห์ฯ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถูกวาดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5

ที่มา : addsiripun (<https://www.bloggang.com/mainblog.php?id=addsiripun&month=14-01-2011&group=12&gblog=87>)

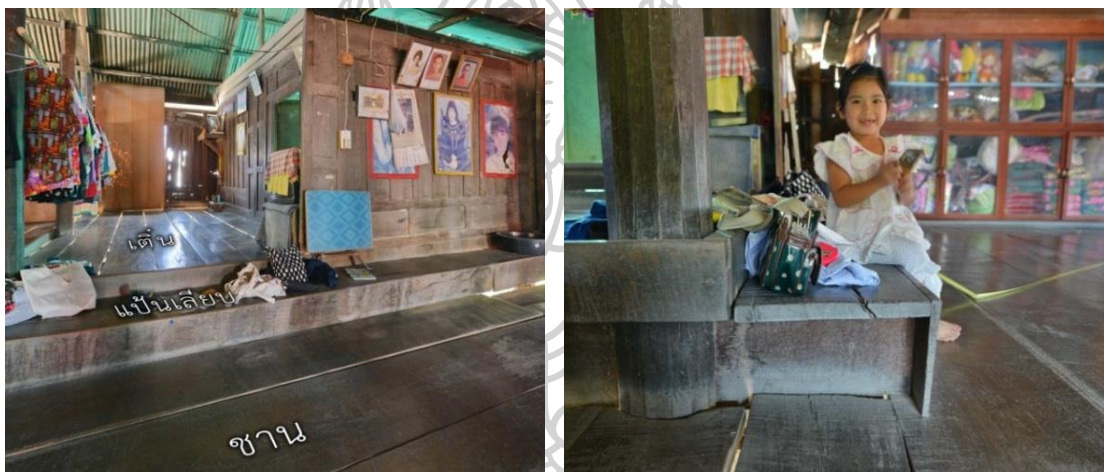
5.7 รูปแบบและองค์ประกอบของเรือนยวนสี่คิ้วที่แตกต่างจากเรือนไตยวนในวรรณกรรม

เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาทุกหลังมีองค์ประกอบเมื่อแรกสร้างเป็นเรือนที่มีจำนวน 1 ห้องนอนเท่านั้น (ส่วนเรือนไตยวนภาคเหนือที่ปรากฏในวรรณกรรมจะมีจำนวนไม่แน่นอน ระหว่าง 1 - 2

⁷³ บางแหล่งข้อมูลเรียกว่า “หลังคาทรงปั้นหยาเปิดจั่ว”

⁷⁴ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (2502) ได้กล่าวถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เอาไว้ว่า “...จิตรกรรมทางภาคเหนือนิยมเขียนภาพชีวิตประจำวัน... ลักษณะก็ยังเป็นภาพเหมือนชีวิตจริง ถ้าเรามองดูภาพที่งดงามเรื่องสังข์ทองในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เราจะรู้สึกคล้ายกับว่าเราเข้าไปอยู่ในสภาพการณ์ที่เป็นจริงตามความเป็นอยู่เมื่อ 100 ปีก่อน...” (ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงแปลไว้ในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย” จากหนังสือ อักษรศิลป์ พีระศรี. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537. หน้า 236 - 255)

ห้องนอน) โดยมีประตูเข้าสู่ห้องนอนจากส่วนเดินเป็นหลัก ส่งผลให้เรือนประธานมีระดับพื้นสูงกว่า เรือนจั่วหลังที่สองหรือเรือนลูกเสมอ เนื่องจากใช้เรือนลูกเป็นเรือนโถง ข้อแตกต่างดังกล่าวส่งผลให้ เรือนยวนสี่คิ้วมีพื้นที่ชานโถงหรือชานกลางบ้านกว้างขวางกว่าเรือนไม้บะเก่าและเรือนกาแลที่สร้าง เป็นเรือนจำนวน 2 ห้องนอน⁷⁵ และด้วยระดับของพื้นเรือนประธานและเรือนลูกที่มีความแตกต่างกัน จึงปรากฏ “แป้นเลียบ⁷⁶” เพื่อทอนระดับพื้นที่แตกต่าง นอกจากนี้ เรือนไต่ยวนในภาคเหนือทั่วไปยังมีตำแหน่งประตูเข้าสู่ห้องนอนที่หลากหลาย โดยพบทั้งการทำประตูเข้าห้องนอนจากส่วนเดินและจาก ชานฮ่อม ส่วนชานด้านหน้าหรือชานระเบียงของเรือนกาแลยังนิยมทำเป็นนอกชานซึ่งไม่มีหลังคาคลุม ซึ่งแตกต่างไปจากเรือนยวนสี่คิ้วและเรือนไม้บะเก่าที่นิยมทำหลังคาคลุมชาน

ภาพที่ 54 แสดงลักษณะของ “แป้นเลียบ”
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์, 2557

พื้นที่ “ชานโถง (ชานกลางบ้าน)” ของเรือนยวนสี่คิ้วมีบทบาทและความสำคัญมากกว่าเรือนไต่ยวนในภาคเหนือ เนื่องจากชาวยวนสี่คิ้วนิยมใช้ชานโถงเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมมอเนกประสงค์บน เรือนควบคู่กับส่วนเดิน ผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาทุกหลังจึงมีชานโถงขนาดใหญ่ แตกต่างจากผังเรือนไต่ยวนภาคเหนือที่มีพื้นที่ชานโถงเพียงเล็กน้อยเพื่อใช้เป็นทางสัญจร แต่มีพื้นที่เดินกว้างขวาง เนื่องจากนิยมใช้พื้นที่เดินสำหรับรองรับกิจกรรมมอเนกประสงค์เป็นหลัก

⁷⁵ ซึ่งมีห้องนอนเจ้าของเรือนอยู่ที่เรือนประธานและมีอีกห้องนอนหนึ่งวางขนานกันอยู่ที่เรือนลูก ส่งผลให้เรือนภาคเหนือที่มีจำนวน 2 ห้องนอนมักจะมีระดับพื้นของเรือนประธานกับเรือนลูกไม่แตกต่างกัน และมีโถงกลางบ้านเป็นเพียงพื้นที่ทางเดินแคบๆ เท่านั้น

⁷⁶ มีลักษณะเป็นแผ่นไม้กระดานอยู่ระหว่างพื้นชานและพื้นเรือนประธาน ใช้สำหรับนั่ง วางของ และใช้เป็นแนวทางเดินเลียบไปด้านหลังเรือน

ชานโถงของเรือนยวนสีคิ้วเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมล้าลองทั่วไปในชีวิตประจำวันแบบเดียวกับเต็น และสามารถรองรับผู้คนได้จำนวนมากเมื่อมีการจัดกิจกรรมทางสังคมบนเรือน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวยวนสีคิ้วที่มีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในกลุ่มสูง ควบคู่กับคติความเชื่อในการถือหัวที่สืบทอดมาแต่เดิม จึงไม่นิยมใช้พื้นที่ใต้ถุนสำหรับรับแขกสำคัญหรือทำกิจกรรมทางสังคม

ภาพที่ 55 แสดงตัวอย่างการใช้พื้นที่ชานโถงหรือชานกลางบ้านสำหรับรองรับกิจกรรมล้าลองที่หลากหลาย
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสุดา เอกะสิงห์ (ภาพซ้าย) และนางชลธิชา พลอยเพชร (ภาพขวา)

ภาพที่ 56 แสดงงานแต่งงานโดยใช้พื้นที่ชานโถงสำหรับกิจกรรมการผูกข้อมือ (ทดแทนส่วนเต็นที่คับแคบ)
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสุดา เอกะสิงห์

ภาพที่ 57 แสดงงานศพโดยมีการตั้งศพและรับรองพระสงฆ์ในบริเวณเต็น (ซ้าย) และใช้พื้นที่ชานโถงหรือชานกลางบ้านสำหรับรับรองชาวบ้าน (ขวา)

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสุดา เอกะสิงห์

สำหรับกรณีที่เรือนกรณีศึกษากลุ่มนี้ได้หันหน้าไปทางทิศเหนือทั้งหมด ในขณะที่เรือนไถยวนในวรรณกรรมส่วนใหญ่จะหันหน้าไปทางทิศใต้ เมื่อพิจารณาตามสภาพดินฟ้าอากาศจะพบว่าเรือนแบบนี้ต้องการหลีกเลี่ยงแสงแดดในช่วงเวลากลางวัน การหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือจะทำให้ส่วนเต็นได้รับร่มเงาและเอื้อต่อการใช้สอยพื้นที่ดังกล่าว

วิถีชีวิตและบริบทแวดล้อมใหม่เป็นปัจจัยให้เกิดการปรับปรุงรูปแบบบางประการในเรือนยวนสี่คิ้วให้แตกต่างออกไปจากเรือนไถยวนดั้งเดิมในภาคเหนือ โดยพบการใช้ฝาเรือนที่มีลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมกับฝาสายบัว เป็นแผ่นฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้ง อันเป็นระบบฝาเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยภาคกลาง รวมไปถึงการใช้เสาตั้งคร่อมอยู่บนรอดโดยไม่มีเสาดอม่อรับ (ในลักษณะเดียวกับเรือนไทยภาคกลางและเรือนโคราช) และพบการปรับวางตงเป็นแนวตั้ง (ในลักษณะเดียวกับโครงสร้างเรือนร่วมสมัย) แสดงให้เห็นว่าเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาเหล่านี้ปลูกสร้างและปรับปรุงในช่วงเวลาของ “การเปลี่ยนถ่ายเทคนิคการก่อสร้าง”

ภาพที่ 58 แสดงระบบแผ่นฝาประกอบวางบนพริ้งของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 ลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมฝาสายบัว

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์, 2557

ภาพที่ 59 แสดงร่องรอยการใช้ไฟฟ้าเรือนที่คล้ายกับฝาปะกนผสมฝาสายบัววางบนพริ้ง ในเรือนกรณีศึกษาที่ 3

ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน เรือนกรณีศึกษาที่ 1 2 และ 4 จะเป็นฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ดบนโครงคร่ำ แต่เรือนกรณีศึกษาข้างต้นยังปรากฏร่องรอยของ “พริ้ง” อยู่ในส่วนตีฝา ซึ่งส่วนพริ้งนี้ไม่ใช่องค์ประกอบที่จำเป็นในระบบฝาโครงคร่ำแต่อย่างใด แต่เป็นส่วนประกอบของระบบฝาเรือนประกอบสำเร็จ ใช้สำหรับรองรับแผงฝาประกอบ จึงเชื่อได้ว่าแต่เดิมเรือนเหล่านี้้อาจเคยใช้ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งมาก่อน ซึ่งหลักฐานแวดล้อมโน้มน้าวว่าควรจะเป็นฝาปะกนผสมกับฝาสายบัว หรือฝาประกอบสำเร็จชนิดอื่นๆ

ภาพที่ 60 แสดง “พริ้ง” ที่ปรากฏในส่วนตีของฝาเรือนกรณีศึกษาที่ 1 2 และ 4

นอกเหนือจากเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 แล้ว ในภาคสนามยังปรากฏร่องรอยของเรือนยวนสี่คิ้วซึ่งมีอายุมากกว่า 80 ปีอยู่อีกจำนวนหนึ่งที่ใช้ฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งเช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นเรือนที่มีสภาพทรุดโทรมหรือหลงเหลืออยู่เพียงองค์ประกอบบางส่วนของเรือน เช่น เรือนของนางลงสมใจเพ็ง (ในภาพที่ 61) ซึ่งถือเป็นหลักฐานแวดล้อมสนับสนุนว่าเรือนยวนสี่คิ้วที่ปลูกสร้างในช่วงสมัยดังกล่าวมีการใช้ฝาประกอบสำเร็จอย่างแพร่หลาย

ภาพที่ 61 แสดง “ฝาประกอบสำเร็จ” ของเรือนนางลง สมใจเพ็ง ที่ชุมชนบ้านเหนือ (เรือนอายุประมาณ 100 ปี)

ถึงแม้ว่าเรือนพื้นถิ่นของชาวไทยในจังหวัดนครราชสีมา (ในบริบทนี้ มิได้รวมถึงชาวยวนสี่คิ้ว) หรือที่รู้จักในชื่อ “เรือนโคราช”⁷⁷ จะใช้ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งเช่นเดียวกันกับเรือนไทยภาคกลาง แต่เรือนโคราชจะใช้ฝาประกอบประเภท “ฝาปรือ” หรือ “ฝาปรือกรูเซงดำ” เป็น

⁷⁷ กาญจนา ตัณสุวรรณ์รัตน์ (2546) อธิบายว่า เรือนโคราชเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูง ใต้ถุนโล่ง หลังคาทรงจั่ว โครงสร้างระบบเสาและคาน ใช้เสากลม ส่วนใหญ่ใช้ไม้เต็ง ไม้รัง วิธีการก่อสร้างหรือ “ปรุ้เรือน” เป็นระบบสำเร็จรูปแบบถอดประกอบได้ ฝาเรือนใช้แผงฝาสำเร็จรูปที่ประกอบเสร็จแล้วยกขึ้นวางบนพริ้ง เริ่มจากฝาปรือกรูเซงดำ ที่ใช้ไม้จริงทำกรอบฝาและลูกตั้ง ใช้ไม้ไผ่ทำลูกนอก (เซง) และใช้ปรือเป็นวัสดุกรุ ต่อมาจึงปรับเป็นฝาไม้กระดานเพื่อความคงทนกว่า ลักษณะเป็นฝาประกอบสำเร็จที่มีเคร่าตั้งด้านในตีฝากระดานทางนอนและตีไม้ทับเกล็ดด้านนอกเป็นช่องจันทะคล้ายกับฝาปรือกรูเซงดำ และฝาอื่นๆ เรือนดั้งเดิมแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ในเรือน ระเบียง นอกชาน และครัว ผังพื้นเรือนมี 2 ลักษณะ ได้แก่ “เรือน 2 ห้อง” หมายถึง เรือนนอนที่มีความยาว 2 ช่วงเสาและมีความกว้าง 1 ช่วงเสา และ “เรือน 3 ห้อง” เรือนนอนที่มีความยาว 3 ช่วงเสาและมีความกว้าง 1 ช่วงเสา โดยส่วนใหญ่เป็นเรือน 3 ห้องซึ่งแบ่งได้ 4 ลักษณะคือ เรือน 3 ห้องแบบดั้งเดิม เรือน 3 ห้องแบบเพิ่มจั่ว เรือน 3 ห้องแบบจั่วแฝด และเรือน 3 ห้องแบบสามจั่ว เรือนโคราชส่วนใหญ่หันจั่วด้านสกัดรับตะวันคือหันทางตะวันออก-ตะวันตก เรียกว่า “ล่องตะวัน”

เอกลักษณ์ ซึ่งมีใช้ฝาปะกนหรือฝาสายบัวแต่อย่างใด นอกจากนี้ กาญจนา ตันสุวรรณรัตน์ (2561) ได้ อธิบายเพิ่มเติมว่า “จากประสบการณ์การสำรวจเรือนโคราชจำนวนมากกว่า 100 หลัง ในช่วงเวลา 20 ปี ได้พบเรือนที่ใช้ฝาประกอบสำเร็จซึ่งมีลักษณะคล้ายกับฝาปะกนและฝาดั้งคล้ายกับฝาสายบัว จำนวนน้อย พบเพียงอย่างละ 2 หลังเท่านั้น งานฝีมือไม่ประณีตเท่ากับฝาปะกนและฝาสายบัวของ เรือนภาคกลาง⁷⁸” ฝาประกอบสำเร็จที่มีลักษณะคล้ายกับฝาปะกนและฝาสายบัวจึงไม่ใช่ฝาเรือนที่พบ โดยทั่วไปในจังหวัดนครราชสีมาและไม่อาจนิยามเป็นฝาสามัญของเรือนโคราชได้ ดังนั้น ฝาประกอบ สำเร็จที่มีลักษณะคล้ายกับฝาปะกนผสมฝาสายบัวของเรือนยวนสีคิ้วจึงมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับ เรือนไทยในกลุ่มน้ำภาคกลางมากที่สุด ทั้งนี้ ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและลำดับการปกครองของ ชุมชนยวนสีคิ้วได้สนับสนุนว่า ฝาเรือนลักษณะดังกล่าวควรจะได้รับแบบอย่างมาจากฝาปะกนและฝาสายบัวของเรือนไทยภาคกลาง ผ่านความสัมพันธ์กับเมืองสระบุรีเป็นหลัก

ภาพที่ 62 แสดงลักษณะ “ฝาปรือ” ของเรือนพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา

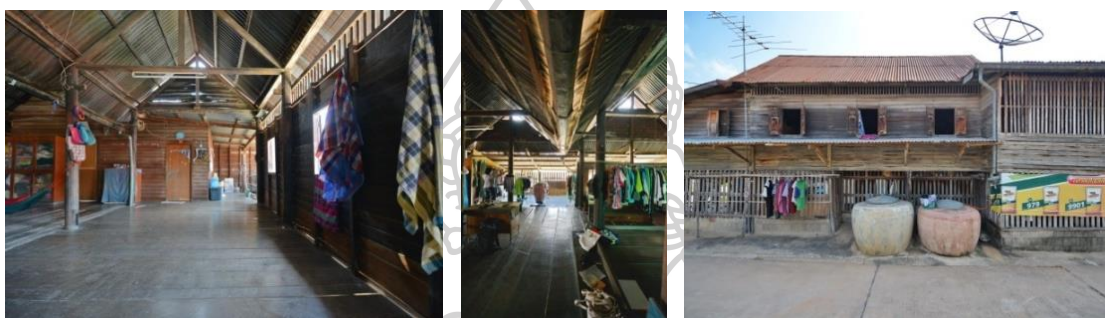
เรือนยวนสีคิ้วได้ปรับปรุงรูปแบบบางประการให้สอดคล้องกับสภาพอากาศของจังหวัด นครราชสีมาที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากกว่าทางภาคเหนือ การสร้างสภาวะสบายในการอยู่อาศัยจึง ต้องการระบายอากาศเพื่อถ่ายเทความร้อนเป็นหลัก โดยพบว่าเรือนยวนสีคิ้วทุกหลังมีการยกใต้ถุนสูง พันท้ว เนื่องจากสภาพอากาศและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวยวนสีคิ้วที่นิยมเลี้ยงวัว-ควายไว้ใต้ถุนเรือน ส่วนฝาเรือนที่ปรับปรุงในชั้นหลังยังมีความโปร่งหรือเปิดช่องให้เกิดการถ่ายเทอากาศมากยิ่งขึ้น ควบคู่ กับการเปิดช่องแสงหรือช่องระบายอากาศในส่วนหน้าจั่ว⁷⁹ ส่งผลให้พื้นที่ภายในของเรือนยวนสีคิ้วมี การถ่ายเทอากาศได้ดีและมีได้มืดที่บังเช่นเรือนพื้นถิ่นทั่วไปในภาคเหนือ

⁷⁸ สรุปรจากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์กาญจนา ตันสุวรรณรัตน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 16 มกราคม 2561

⁷⁹ หน้าจั่วของเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือส่วนใหญ่จะปิดทึบเพื่อป้องกันลมหนาว

ภาพที่ 63 ช่องระบายอากาศที่หน้าจั่วเรือนกรณีศึกษาที่ 3 ลักษณะคล้าย “รัศมีดวงอาทิตย์” บ้างก็ว่า “นกยูงลำแพน”

ภาพที่ 64 เรือนกรณีศึกษาที่ 5 สามารถถ่ายเทอากาศและรับแสงธรรมชาติได้ดีด้วยช่องเปิดส่วนหน้าจั่วและฝาเรือน
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์, 2557

เอกลักษณ์โดดเด่นของเรือนยวนสีคิ้วคือการใช้บันลุ่มแบบตัวเหงา ซึ่งแตกต่างจากบันลุ่มทั่วไปในเรือนภาคเหนือ ทว่า ชาวยวนสีคิ้วยังคงเรียกส่วนบันลุ่มนี้ว่า “กาแล” รวมถึงปรากฏส่วน “ควั่น” ที่มีลักษณะเป็นหิ้งสำหรับเก็บของ โดยใช้แผ่นไม้กระดานพาดไว้บนตัวยาวตลอดแนวชายคา ซึ่งส่วนประกอบนี้มีได้ปรากฏอยู่ทั่วไปในเรือนภาคเหนือและแตกต่างจากควั่นของเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม⁸⁰ ที่เป็นโครงไม้จริงหรือไม้ไผ่ วางขีดกันเป็นตะแกรงหรือวางเรียงชิดคล้ายโครงฝ้าเพดาน โดยติดตั้งอยู่เหนือศีรษะในระดับข้อและแปหัวเสา หากแต่มีประโยชน์ใช้สอยเป็นที่เก็บของเช่นเดียวกัน

⁸⁰ ในที่นี้คือ ข้อมูลวิทยุภูมิที่อธิบายแบบแผนของเรือนไต่ยวนเอาไว้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลการศึกษาเรือนพักอาศัยของประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมไต่ยวน (คนเมือง) ในบริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนเป็นสำคัญ

ภาพที่ 65 ปั้นลมแบบตัวเหงา ภาพที่ 66 “ควั่น” มุมมองจากภายใน (ซ้าย) และภายนอกเรือน (ขวา)

5.8 สรุป (ร่องรอยของเรือนยวนสี่ควั่นเก่าที่ปรากฏในภาคสนาม)

เรือนยวนสี่ควั่นกรณศึกษาที่มีอายุระหว่าง 81 - 100 ปี ได้แสดงลักษณะสำคัญที่มีร่วมกันกับเรือนไตยวนในภาคเหนือและมีแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในสอดคล้องกับประเพณีดั้งเดิมของชาวยวนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนปกปิด ขอบเขตสวนตัว หรือส่วนที่รับรู้จากการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือน (ได้แก่ ผังพื้น การจัดพื้นที่ใช้สอย และการจัดระดับหรืออันดับในเรือน) รวมไปถึงการคงรูปทรงทิศทางการวางอาคาร และระบบโครงสร้างหลักแบบเรือนภาคเหนือเอาไว้ อย่างไรก็ตาม เรือนกรณศึกษาได้มีการปรับใช้วัสดุในท้องถิ่น และแสดงเปลือกภายนอกทางสถาปัตยกรรมที่มีรูปลักษณะบางประการของเรือนไทยภาคกลาง (ได้แก่ การใช้ปั้นลมแบบตัวเหงา ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้ง และการวางดินเสาดั้งคร่อมบนรอดโดยไม่ใช้เสาดอม่อรับ)

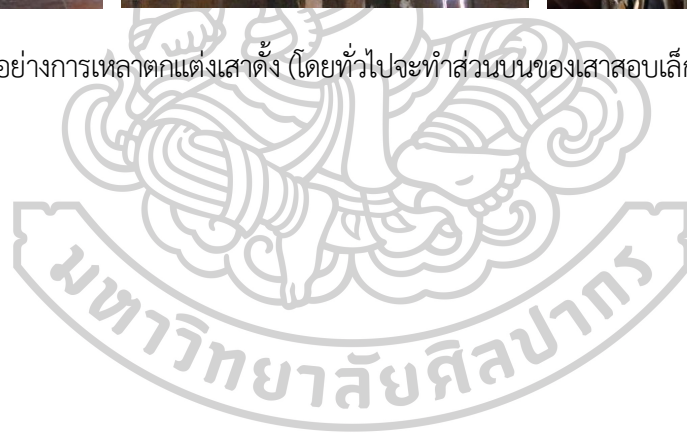
นอกจากนี้ ภายใต้บริบทแวดล้อมใหม่นอกเขตวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม ยังปรากฏคุณลักษณะและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบางอย่างที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง กล่าวคือ เรือนยวนสี่ควั่นส่วนใหญ่หันหน้าไปทางทิศเหนือ เมื่อแรกสร้างจะมีจำนวนหนึ่งห้องนอนเป็นมาตรฐานและยกใต้ถุนให้สูงพ้นหัวเสมอ ทางด้านการใช้สอยพื้นที่จะให้ความสำคัญกับสวนชานโรงหรือชานกลางบ้านซึ่งมักถูกใช้ในกิจกรรมอเนกประสงค์ควบคู่กับสวนเดิน และปรากฏสวนควั่นอยู่ใต้ชายคาเรือน ส่วนในด้านงานเชิงช่างมีความประณีตในการเหลาดกแต่งเสาดั้ง และมีการเปิดช่องแสงหรือช่องระบายอากาศในส่วนหน้าจั่วซึ่งมีลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพน ส่วนทางด้านวัสดุจะนิยมใช้ไม้มะค่าเป็นวัสดุโครงสร้างหลัก โดยเป็นวัสดุท้องถิ่นซึ่งค่ามีคุณสมบัติ (Strength Properties) สูงกว่าไม้สัก⁸¹ จึงเอื้อต่อเทคนิคก่อสร้างบางประการที่ก้าวหน้ากว่าเรือนไตยวนดั้งเดิม เช่น การวาง

⁸¹ สรุปจากการเทียบเคียง “ค่ากลสมบัติ” ระหว่างไม้มะค่าและไม้สัก โดยอ้างอิงข้อมูลของ ส่วนพัฒนาผลผลิตป่าไม้ สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้และผลผลิตป่าไม้ กรมป่าไม้ (2547). คุณลักษณะของไม้ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

เสาดั้งคร่อมบนรอดโดยไม่ใช้เสาดอม่อรับ ซึ่งเป็นเทคนิคก่อสร้างที่เชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากเรือนไทยภาคกลาง

ภาพที่ 67 ตัวอย่างการเหลาตกแต่งเสาดั้ง (โดยทั่วไปจะมีส่วนบนของเสาสอบเล็กและปลายเสาบานออก)

บทที่ 6

ลำดับพัฒนาการและพลวัตของเรือนพื้นถิ่นยวนสืคิ้ว

การศึกษาพัฒนาการและพลวัตของเรือนยวนสืคิ้ว ใช้แนวทางการเปรียบเทียบระหว่างเรือนยวนรุ่นเก่าที่สุดซึ่งปรากฏร่องรอยอยู่ในพื้นที่ศึกษา (เรือนที่มีอายุประมาณ 81 - 100 ปี) กับเรือนยวนรุ่นหลังซึ่งมีอายุตั้งแต่ 80 ปีลงมา เพื่ออ่านการแปรเปลี่ยน การปรับตัว และพัฒนาการของเรือนยวนสืคิ้วในช่วงเวลาต่างๆ ก่อนจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคสมัยที่ไม่นิยมก่อสร้างเรือนพักอาศัยตามแบบแผนจารีตไต่ยวนอีกแล้ว

จากร่องรอยที่ปรากฏในภาคสนาม ได้ชี้ว่ามีการปลูกสร้างเรือนพักอาศัยตามแบบแผนดั้งเดิมในชุมชนยวนสืคิ้วสืบต่อมาจนถึงช่วงต้นทศวรรษของ พ.ศ.2500⁸² หลังจากนั้น การปลูกสร้างอาคารพักอาศัยในชุมชนยวนสืคิ้วทั้งหมดได้ละทิ้งรูปแบบประเพณีดั้งเดิมลงไป พร้อมๆ กับกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 นอกจากนี้ เรือนที่ปลูกสร้างในช่วงหลังยังมีความประณีตลดน้อยลงและมักใช้ไม้ที่มีคุณสมบัติด้อยกว่าเดิม เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง หรือไม้ประดู่ เนื่องจากไม้มะค่าซึ่งเป็นวัสดุดั้งเดิมเริ่มหายากขึ้นและมีมูลค่าสูง ส่งผลให้เรือนไม้ที่ปลูกสร้างในช่วงหลัง โดยเฉพาะเรือนที่มีอายุน้อยกว่า 60 ปี มักจะเป็นเรือนที่มีรูปแบบเรียบง่ายและมีความคงทนด้อยกว่าเรือนรุ่นก่อนๆ ประกอบกับร่องรอยของอาคารพักอาศัยที่ปรากฏในชุมชนยวนสืคิ้วนับตั้งแต่เมื่อราว 100 ปีก่อนเป็นต้นมาจนถึงช่วงต้นทศวรรษของ พ.ศ.2500 ได้แสดงให้เห็นว่ามีการปลูกสร้างเรือนพักอาศัยตามแบบแผนไต่ยวนในสัดส่วนที่ลดน้อยลงเป็นลำดับ เนื่องจากมีกระแสความนิยมในการปลูกสร้างบ้านเรือนรูปแบบร่วมสมัยซึ่งมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ปัจจัยข้างต้นได้ส่งผลให้ปรากฏเรือนแบบแผนไต่ยวนรุ่นสุดท้ายอยู่ในพื้นที่ศึกษาไม่มากนัก และเรือนที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบันก็ล้วนเป็นเรือนไม้มะค่าทั้งสิ้น

⁸² ในภาคสนามพบเรือนแบบแผนไต่ยวนที่มีอายุน้อยที่สุดคือประมาณ 58 ปี ซึ่งปลูกสร้างเมื่อปี พ.ศ.2503

6.1 ตัวแทนของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นแต่ละช่วงเวลาปรากฏในพื้นที่ศึกษา

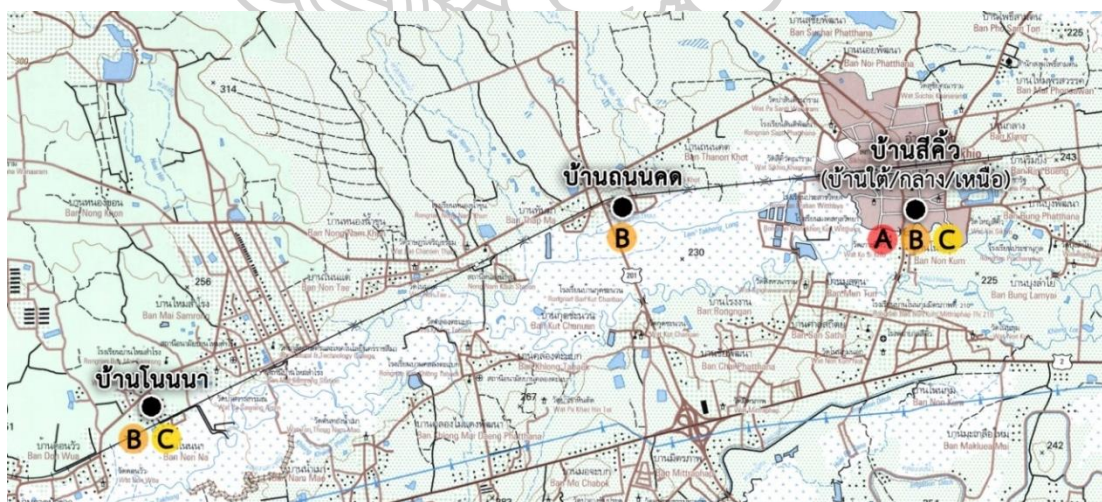
เรือนยวนสีคิ้วที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ ได้พิจารณาเลือกจากเรือนพักอาศัยที่มีคุณลักษณะสัมพันธ์กับแบบแผนและจารีตไทยวน⁸³ ซึ่งยังปรากฏอยู่ในกลุ่มเรือนที่มีอายุระหว่าง 58 - 100 ปี โดยประมาณ หรือเรือนที่ปลูกสร้างตั้งแต่ช่วงประมาณ พ.ศ.2460 จนถึงต้นทศวรรษของ พ.ศ.2500 ในพื้นที่ ได้เลือกเรือนสำหรับใช้เป็นกรณีศึกษาจำนวน 13 หลัง ซึ่งจำแนกหมวดหมู่ตามลักษณะและช่วงอายุของเรือนได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

เรือนกลุ่ม A เป็นเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี จำนวน 5 หลัง (คือ เรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5 ดังรายละเอียดที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 5)

เรือนกลุ่ม B เป็นเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี จำนวน 4 หลัง (คือ เรือนกรณีศึกษาที่ 6 - 9)

เรือนกลุ่ม C เป็นเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี จำนวน 4 หลัง (คือเรือนกรณีศึกษาที่ 10 - 13)

สำหรับตัวแทนของเรือนกลุ่ม B และกลุ่ม C นั้น ส่วนหนึ่งได้สำรวจพบในหมู่บ้านอื่นๆ นอกเหนือจากเขตชุมชนบ้านใต้ ชุมชนบ้านกลาง และชุมชนบ้านเหนือ หรือบ้านสีคิ้วดั้งเดิมด้วย

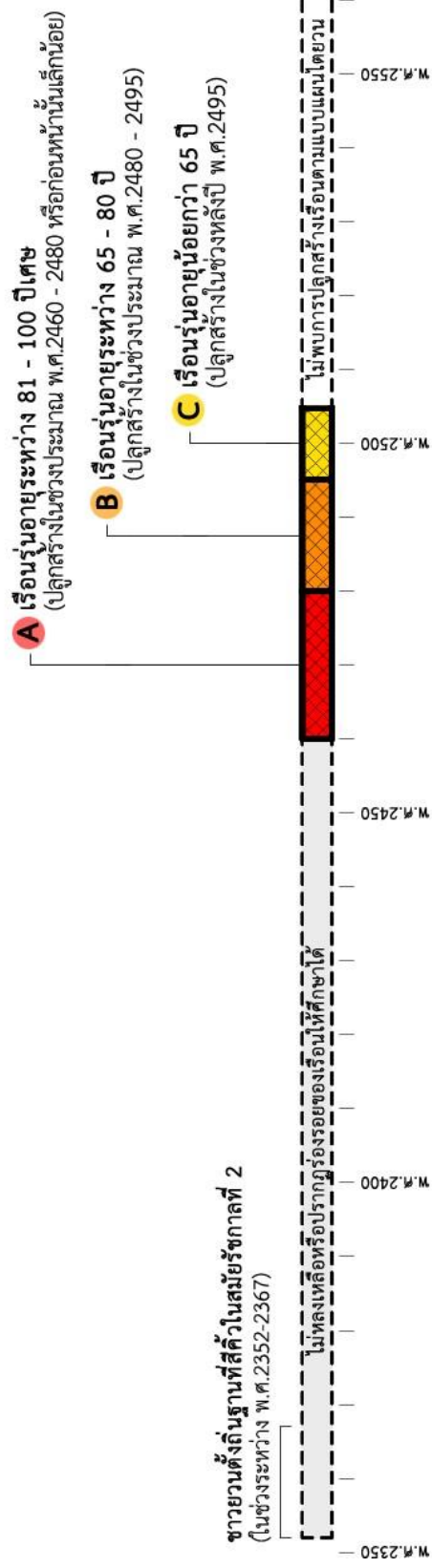

ภาพที่ 68 แผนที่แสดงชุมชนของชาวยวนสีคิ้วที่เลือกเรือนกรณีศึกษาในกลุ่มช่วงอายุต่างๆ (A B และ C) ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่อำเภอสีคิ้ว ของกรมแผนที่ทหาร ระวาง 5338 IV ลำดับชุด L7018S, 2549

⁸³ คือ เรือนไม้ยกใต้ถุนหลังคาทรงจั่ว ลักษณะเป็นเรือนสองหลังร่วมพื้นหรือเรือนสามหลังร่วมพื้น และมีพื้นที่ใช้สอยหลักคือ ในเรือน เต้น และชาน

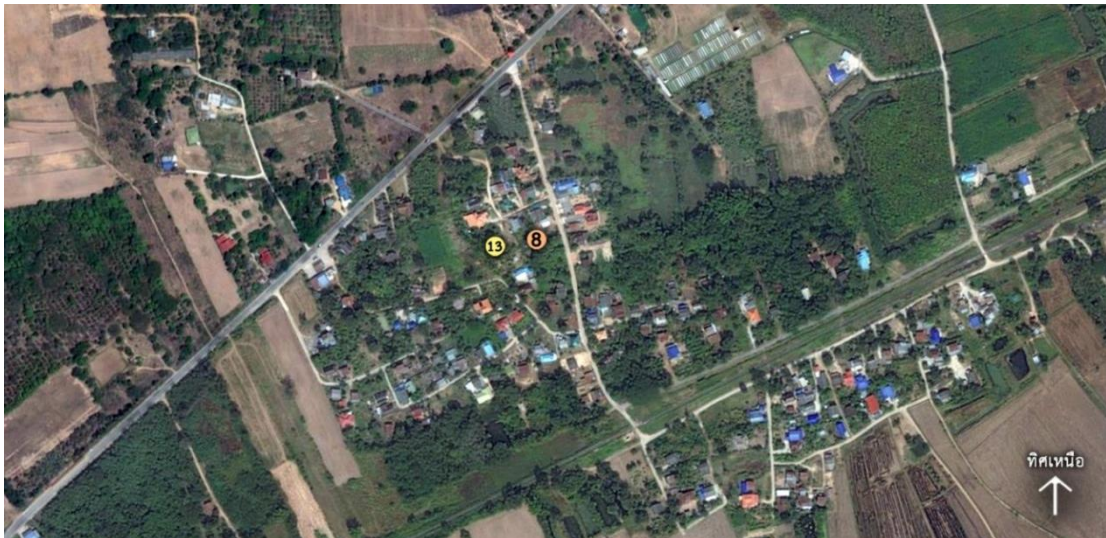
แผนภูมิที่ 6 แสดงช่วงอายุโดยประมาณของเรือนกวิเศษทั้ง 3 กลุ่ม

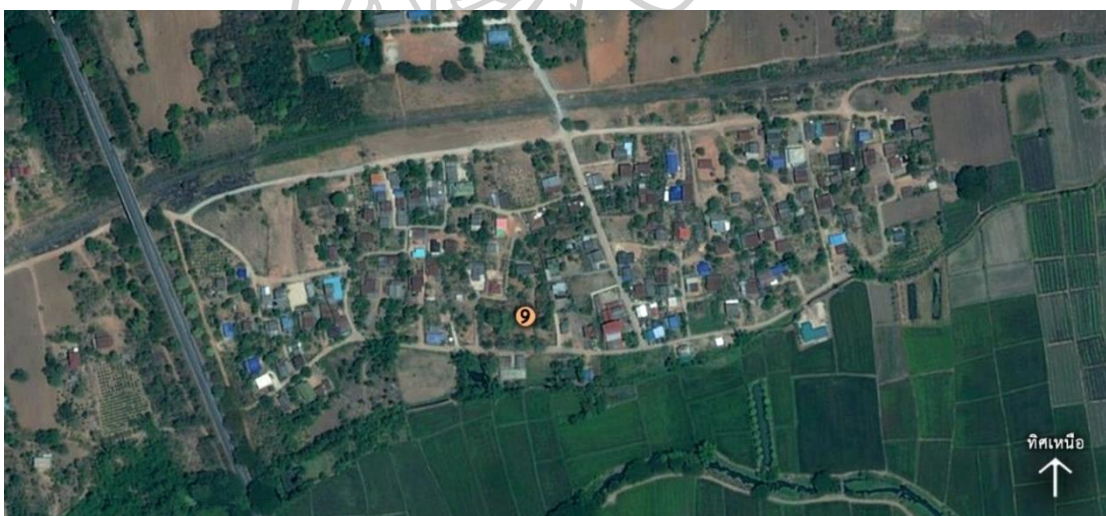

ภาพที่ 69 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านสี่คว้เดิม และตำแหน่งของเรือนกรมศึกษาที่ 6 7 (กลุ่ม B) และ 10 11 12 (กลุ่ม C)

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร, ถ่ายเมื่อ 14 ตุลาคม 2545

ภาพที่ 70 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านโนนนาและตำแหน่งโรงเรียนกรณีสึกษาที่ 8 (กลุ่ม B) และ 13 (กลุ่ม C)
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION (<https://map.nostramap.com/Nostramap/map.aspx>)

ภาพที่ 71 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณบ้านถนนคดและตำแหน่งโรงเรียนกรณีสึกษาที่ 9 (กลุ่ม B)
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION (<https://map.nostramap.com/Nostramap/map.aspx>)

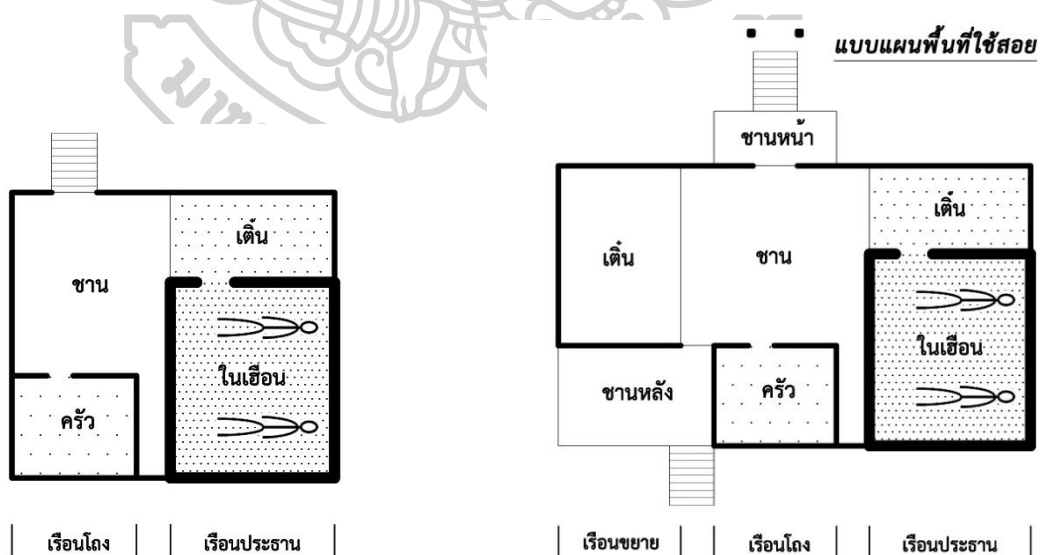
เนื่องจากได้มีการอธิบายรายละเอียดของโรงเรียนกรณีสึกษากลุ่ม A เอาไว้แล้วในบทที่ 5 ในส่วนนี้จะมีการนำมากล่าวซ้ำเฉพาะสาระที่เกี่ยวกับการเปรียบเทียบเท่านั้น พร้อมกับนำเสนอรายละเอียดของโรงเรียนกรณีสึกษากลุ่ม B และกลุ่ม C เป็นสำคัญ

6.1.1 เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี (กลุ่ม A)

ตารางที่ 5 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (ประกอบด้วยเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5)

เรือนกรณีศึกษาที่ 1	เรือนกรณีศึกษาที่ 2
	
<p>เรือนนางชลธิชา พลอยเพชร ที่ตั้ง : เลขที่ 48 หมู่ 2 บ้านใต้ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 90 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'20.2"N 101°43'20.9"E</p>	<p>เรือนนางมุล คำสูงเนิน ที่ตั้ง : เลขที่ 53 หมู่ 2 บ้านใต้ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 90 ปี / สร้างประมาณปี พ.ศ.2470 พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'19.4"N 101°43'22.7"E</p>
เรือนกรณีศึกษาที่ 3	เรือนกรณีศึกษาที่ 4
	
<p>เรือนนางสมใจ มกรพงศ์ ที่ตั้ง : เลขที่ 177 หมู่ 9 บ้านกลาง ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 84 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'16.1"N 101°43'29.6"E</p>	<p>เรือนนางศรินวล เมืองจันทิก ที่ตั้ง : เลขที่ 15 หมู่ 4 บ้านเหนือ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 100 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'15.8"N 101°43'34.8"E</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ) แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (ประกอบด้วยเรือนกรณีศึกษาที่ 1 - 5)

ภาพที่ 72 แสดงแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสีคิ้วกลุ่ม A (เรือนสองหลังร่วมพื้น และเรือนสามหลังร่วมพื้น)

ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรือกรณีศึกษาที่ 1 - 5

	เรือกรณีศึกษาที่ 1	เรือกรณีศึกษาที่ 2	เรือกรณีศึกษาที่ 3	เรือกรณีศึกษาที่ 4	เรือกรณีศึกษาที่ 5
การวาง	ขวางตะวัน (จั่วหันไปทิศเหนือ-ใต้) หน้าเรือหันไปทางทิศเหนือ				
พื้นที่ใช้สอยเมื่อแรกสร้าง	ชานโล่ง	ชานบันได (มีหลังคาคลุม)	ชานบันได (มีหลังคาคลุม)	ชานโล่ง	ชานบันได (มีหลังคาคลุม)
		ชานโล่ง	ชานโล่ง	ชานโล่ง	ชานโล่ง
		ชานแดดท้ายเรือ (เรือออกแล้ว)	ชานแดดท้ายเรือ		ชานแดดท้ายเรือ
		เดิน			
		ห้องนอน (จำนวน 1 ห้อง)			
รูปแบบ	ครีว				
	ใต้ถุนยกประสม				
	เรือยกใต้ถุนสองหลังซึ่งปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือสองจั่ว)	เรือยกใต้ถุนสามหลังซึ่งปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือสามจั่ว)	เรือยกใต้ถุนสามหลังซึ่งปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือสามจั่ว)	เรือยกใต้ถุนสองหลังซึ่งปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือสองจั่ว)	เรือยกใต้ถุนสามหลังซึ่งปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน (เรือสามจั่ว)
	เรือนอน (ในเขื่อน) ลักษณะเป็น "เรือสองห้อง" คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 2 ช่วงเสาเรือ ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือ (ไม่รวมเสาดัง)				
	ความยาวของเรือประธานมี 6 ช่วงเสา (ต่อเติมมาจากเรือ 5 ช่วงเสา)	ความยาวของเรือประธานมี 3 ช่วงเสา	ความยาวของเรือประธานมี 5 ช่วงเสา	ความยาวของเรือประธานมี 4 ช่วงเสา (ต่อเติมมาจากเรือ 3 ช่วงเสา)	
ลักษณะหลังคา	ทรงจั่ว ลาดเอียงประมาณ 40 องศา มีชายคาปีกนกในด้านสกัด มุงด้วยสังกะสี (เดิมมุงแฝก) ปั้นลมแบบตัวเหง เรียกว่า "กาแล" (เรือบางหลังปั้นลมหลุดไปแล้ว)				
	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด แนวนอนปิดทับ	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด แนวนอนปิดทับ	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด แนวนอน มีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์ หรือ นกยูงลำแพน	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด แนวนอนปิดทับ	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ด แนวนอน มีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์ หรือ นกยูงลำแพน
วัสดุหลัก	ไม้เนื้อแข็ง (ไม้มะค่า ไม้ประดู่ และไม้ตะเคียน) ไม้ไผ่ (เดิมใช้เป็นฝาครีว) และหลังคามุงสังกะสี (เดิมใช้แฝก)				
ลักษณะโครงสร้าง	เรือแต่ละหลังมีโครงสร้าง (เสาและรอด) แยกออกจากกัน				
	เสาเรือใช้ไม้ต้นเดียว มีรอดและเด้าสอดทะลุเสา ปลายเสาหลายเป็นเดือย (หัวเทียน) โคนเสาฝังลงดิน 1 สอก				
	ชื่อและแปลรวมกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา มีจันทันวางยันกับแป				
	เสาดัดแปดเหลี่ยม	เสาดัดสิบหกเหลี่ยม			เสาดัดแปดเหลี่ยม และสิบหกเหลี่ยม
	เสาดัดวงกลมบรรทัด และมีเสาดมรองรับ	เสาดัดวงกลมบรรทัด (ไม่มีเสาดมรองรับ)			เสาดัดเดี่ยวจากพื้นดินถึงอกไก่
วางตงแนวตั้งรับพื้นเรือ			ส่วนต่อเติมวางตงแนวนอนรับพื้นเรือ	ส่วนเรือดั้งเดิมวางตงแนวนอนรับพื้นเรือ	
วางตงแนวตั้งรับพื้นเรือ เรือที่มีระดับต่ำกว่าเรือประธานอาจวางแผ่นพื้นบรรทัดโดยไม่มีตง					
ลักษณะฝาเรือ	(มีร่องรอยของแผ่นฝาประกอบ วางบนพริ้ง)		ลักษณะคล้ายฝาปกนมผสมกับฝาสายบัว วางบนพริ้ง	(มีร่องรอยของแผ่นฝาประกอบ วางบนพริ้ง)	ลักษณะคล้ายฝาปกนมผสมกับฝาสายบัว วางบนพริ้ง
	ฝาไม่กระดานติดตามนอนแบบซ้อนเกล็ด ตีกับโครงคร่า				
			ฝาไม้บังใบตีแนวตั้งตีกับโครงคร่า	ฝากระแนงแนวตั้ง ตีกับโครงคร่า	
		ฝากระแนงตีไม้ไขว้เป็นตาราง ตีกับโครงคร่า			
	มีหยายนต์เหนือประตูเข้าในเขื่อน		ฝาด้าม้า (แหบนต์เดิน; ส่วนฝากันห้องที่สูงต่อเนื่องไปถึงหลังคา)		

หมายเหตุ : ช่องที่แรเงาน้ำหนักเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 5 หลัง

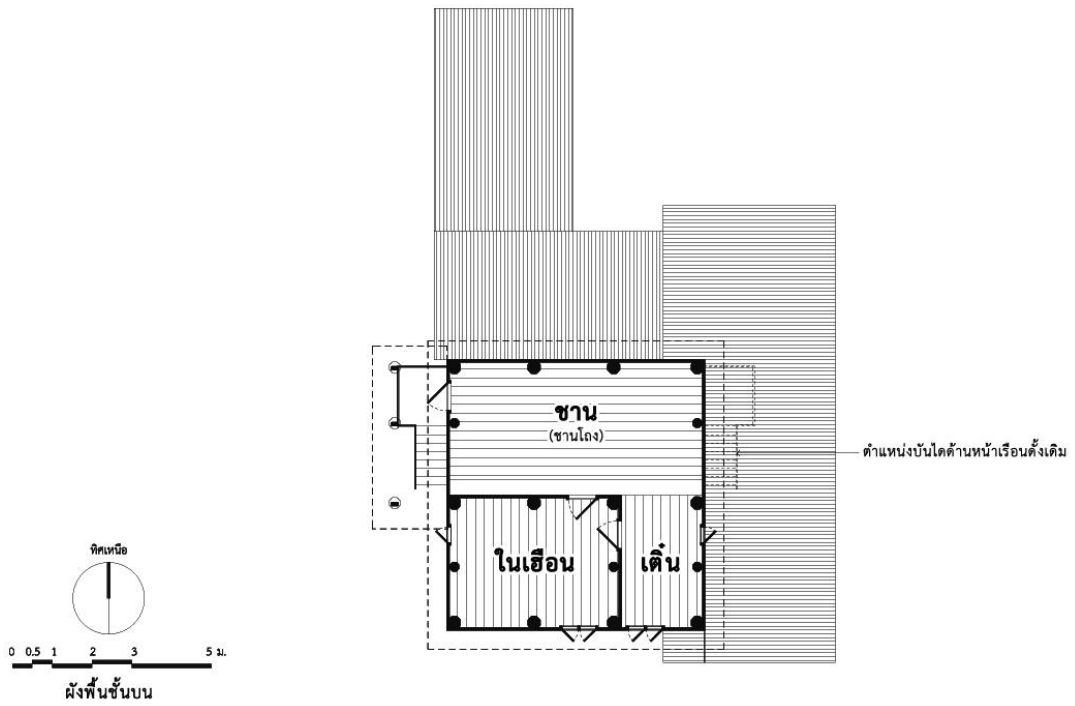
ช่องที่แรเงาน้ำหนักอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 2 หลัง แต่ไม่ถึง 5 หลัง

6.1.2 เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี (กลุ่ม B)

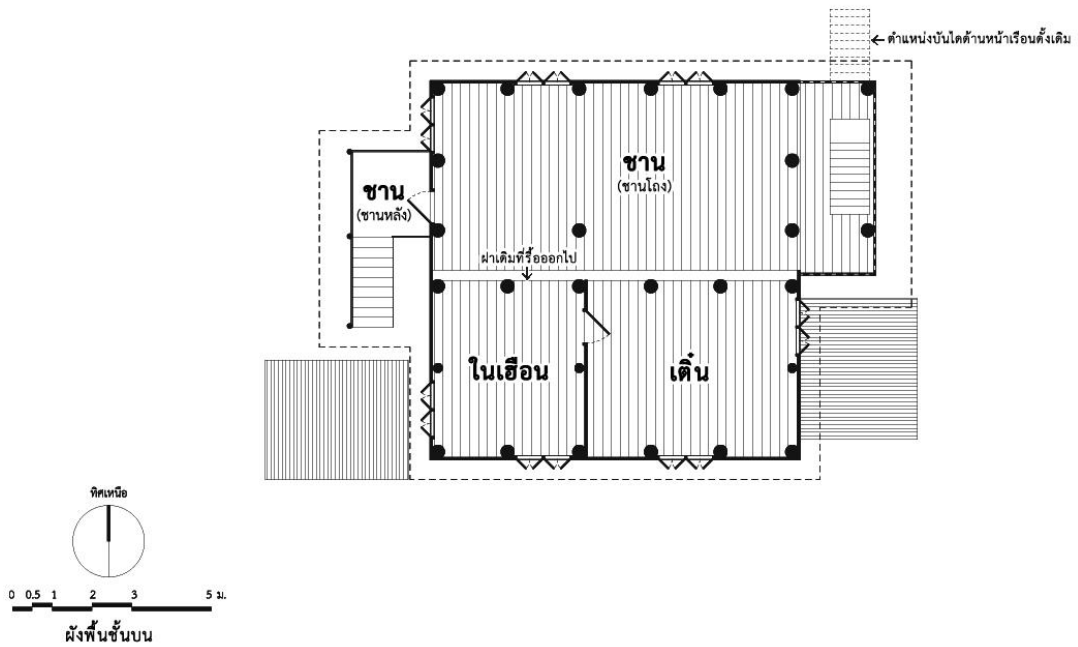
ตารางที่ 7 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (ประกอบด้วยเรือนกรณีศึกษาที่ 6 - 9)

<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 6</p> 	<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 7</p>
<p>เรือนนางทองใส ชาตบุรี ที่ตั้ง : เลขที่ 34 หมู่ 2 บ้านใต้ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 68 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'16.9"N 101°43'18.5"E</p>	<p>เรือนนางสุดา เอกะสิงห์ ที่ตั้ง : เลขที่ 180 หมู่ 9 บ้านกลาง ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 70 - 80 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'17.6"N 101°43'28.6"E</p>
<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 8</p>	<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 9</p>
	
<p>เรือนนางสาวจันทร์เพ็ญ หลอดจันทิก⁸⁴ ที่ตั้ง : เลขที่ 23 หมู่ 8 บ้านโนนนา ต.บึงตลาดบัวขาว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 70 - 80 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°51'54.3"N 101°37'54.7"E</p>	<p>เรือนนางทองหลอม ปันจันทิก ที่ตั้ง : เลขที่ 39 หมู่ 11 บ้านถนนคต ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 80 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'17.9"N 101°41'26.1"E</p>

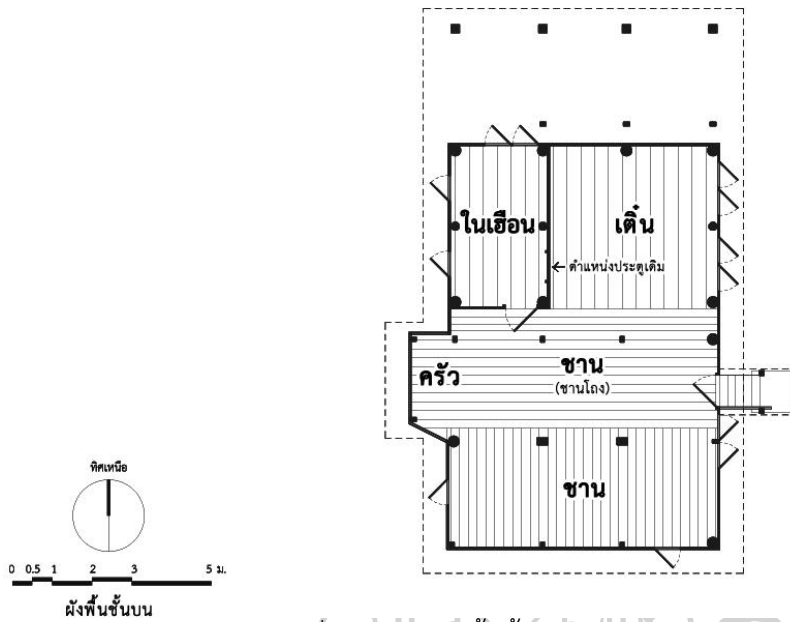
⁸⁴ เรือนหลังนี้ผ่านการปรับปรุงและซ่อมแซมมาหลายครั้ง ส่งผลให้ความลาดชันของหลังคาและตำแหน่งประตูเข้าสู่ส่วนในเอียงเปลี่ยนไป แต่ในส่วนของโครงสร้างยังปรากฏเทคนิคเชิงช่างแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ในบริเวณรอบๆ เรือนยังมีกม็อน้ำท่วมขัง ส่งผลให้เรือนทรุดต่ำลงไปและมีตะกอนดินโคลนไหลเข้ามาทับถม จนไม่สามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้เช่นเดิม (สรุปจากการสัมภาษณ์ นางสาวจันทร์เพ็ญ หลอดจันทิก อายุ 60 ปี บ้านโนนนา ตำบลตลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 10 กันยายน 2560)

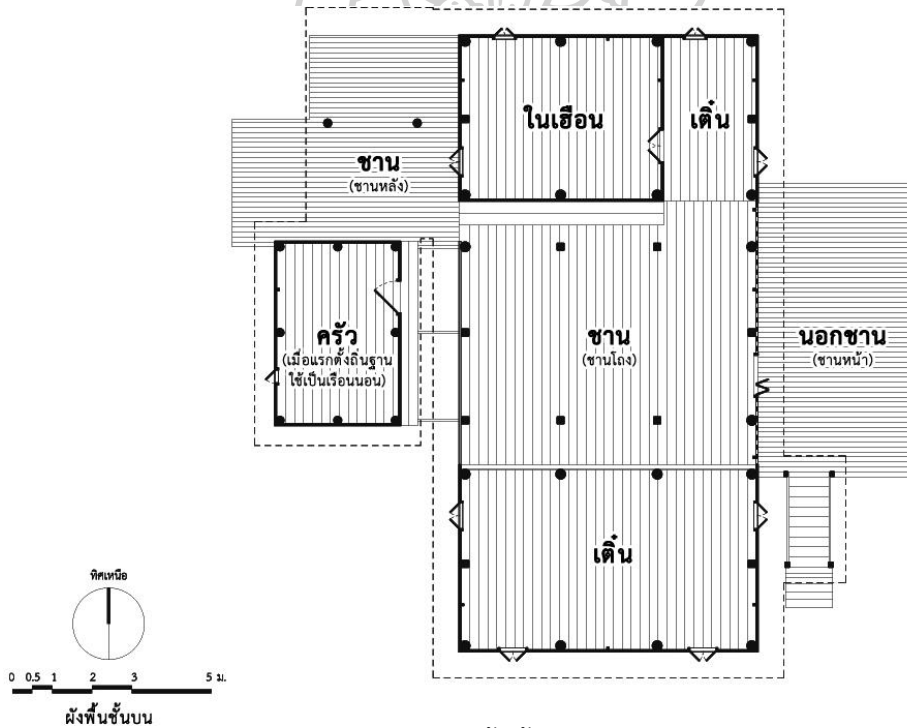
ภาพที่ 73 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 6

ภาพที่ 74 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 7

ภาพที่ 75 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 8⁸⁵

ภาพที่ 76 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 9

⁸⁵ พื้นที่ส่วนในเฮือนที่ปรากฏในปัจจุบันซึ่งมีระยะด้านยาวเพียง 1 ช่วงเสาเรือน อาจมีใช้ขนาดดั้งเดิม เนื่องจากเรือนหลังนี้ผ่านการปรับปรุงและซ่อมแซมมาหลายครั้ง

6.1.2.1. รูปแบบเรือน เรือนยวนสี่ควมณีศึกษากลุ่มนี้ มีรูปแบบเป็นเรือนสองหลังร่วมพื้น หรือเรือนสามหลังร่วมพื้นเช่นเดียวกับเรือนรุ่นก่อน โดยมีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ส่วนใหญ่ยังทำชายคาปีกนกด้านสกัด⁸⁶ และปรากฏร่องรอยว่ามีการใช้ไม้ชั้นลมแบบตัวเหงารวมถึงนิยมทำหลังคาคลุมชานและบันได⁸⁷ เสาเรือนเป็นเสาไม้ต้นเดียวมีหน้าตัดแปดเหลี่ยมหรือสิบหกเหลี่ยม ส่วนข้อแตกต่างจากเรือนรุ่นก่อนก็คือ เรือนในรุ่นนี้มักใช้แผ่นสังกะสีเป็นวัสดุคุมหลังคา มาแต่แรก และนิยมใช้ฝ้าไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ดบนโครงเคร่า และมักพบฝาระแนงหรือลูกกรงไม้ด้วย นอกจากนี้ ยังพบการใช้บานประตู-หน้าต่างไม้แปรรูปสำเร็จที่มีขายตามท้องตลาด ทำให้ช่องประตูและหน้าต่างของเรือนรุ่นนี้มักจะมีขนาดใหญ่กว่าเรือนรุ่นก่อน บางหลังพบการใช้เสาหน้าตัดสี่เหลี่ยมร่วมด้วย

6.1.2.2. การวางตัวเรือน เรือนกรณีศึกษากลุ่มนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวแกนการวางอาคารให้เป็น “ตามแนวตะวัน” โดยปลูกสร้างเรือนให้แนวสันหลังคาของเรือนประธานอยู่ในแนวขนาดกับแนวการโคจรของดวงอาทิตย์ หน้าจั่วเรือนจึงหันสู่ทิศตะวันออกและตะวันตก ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมและความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา คือ ชาวไทโคราช และชาวลาว (อีสาน) ที่มีข้อห้ามในการปลูกสร้างเรือนขวางแนวตะวัน โดยเรือนกรณีศึกษาทั้งหมดได้ปลูกสร้างเรือนให้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก⁸⁸

ภาพที่ 77 ภาพถ่ายทางอากาศของเรือนกรณีศึกษาที่ 6 - 9 แสดงการวางตัวเรือนตามแนวตะวัน

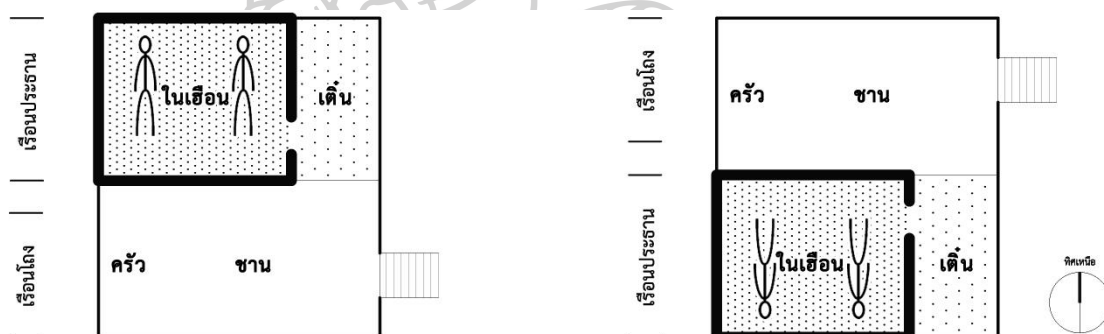
⁸⁶ ยกเว้นเรือนกรณีศึกษาที่ 8 ที่ไม่ปรากฏชายคาปีกนกด้านสกัด เนื่องจากมีการซ่อมและปรับปรุงเรือนในภายหลัง

⁸⁷ ยกเว้นเรือนกรณีศึกษาที่ 9 ซึ่งเป็นเรือนหลังเดียวที่พบนอกชานอยู่ด้านหน้าเรือน

⁸⁸ กรณีของเรือนกรณีศึกษาที่ 6 แต่แรกมีด้านหน้าเรือนและบันไดหลักอยู่ทางทิศตะวันออก และมีบันไดหลังอยู่ทางทิศตะวันตก ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2512 ได้มีการรื้อบันไดทางทิศตะวันออกออกไป จึงได้เปลี่ยนไปใช้บันไดท้ายเรือนทางด้านทิศตะวันตกเป็นบันไดหลัก (สรุปจากการสัมภาษณ์ นางทองใส ชาตบุตร อายุ 65 ปี ชุมชนบ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 20 ตุลาคม 2557)

นอกเหนือจากเรือนกรณีศึกษาข้างต้น ในภาคสนามยังปรากฏร่องรอยของเรือนอีกจำนวนหนึ่งที่มีอายุระหว่าง 65 - 80 ปีเช่นเดียวกัน โดยส่วนใหญ่เป็นเรือนที่มีสภาพไม่สมบูรณ์และทรุดโทรมหรือมีข้อจำกัดบางประการจึงไม่สามารถใช้เป็นกรณีศึกษาได้ แต่เรือนเหล่านี้ได้ปรากฏร่องรอยว่า ยังมีเรือนส่วนน้อย (ประมาณ 1 - 2 หลัง) ที่มีการวางตัวเรือนขวางตะวันแบบเดียวกับเรือนรุ่นก่อนด้วย ดังนั้น แบบแผนการวางตัวเรือนตามแนวตะวันซึ่งพบจากเรือนกรณีศึกษารุ่นนี้ จึงเป็นการอธิบายตามเรือนกรณีศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของเรือนส่วนใหญ่ โดยแสดงนัยว่า เมื่อราว 80 ปีก่อนชาวยวนสี่คิ้วส่วนใหญ่ได้เริ่มเปลี่ยนมาปลูกสร้างเรือนตามแนวตะวันอย่างแพร่หลาย ตามแบบแผนและความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา

6.1.2.3. ผังพื้นและการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระบบผังพื้นของเรือนกรณีศึกษากลุ่มนี้ยังคงผังพื้นและตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยสัมพันธ์กับเรือนรุ่นก่อน โดยมีพื้นที่ใช้สอยหลักคือ ในเฮือน เต็น ชาน และครัว⁸⁹ อย่างไรก็ตาม การปรับแนวแกนของอาคารจากการวางเรือนขวางตะวันไปเป็นตามตะวัน ส่งผลให้ตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยบนเรือนหมุนตามไปด้วย ตำแหน่งเรือนประธานและทิศหัวนอนของเรือนในรุ่นนี้จึงได้เปลี่ยนไปอยู่ทางทิศเหนือ⁹⁰ หรือทิศใต้

ภาพที่ 78 แสดงแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนยวนสี่คิ้วกลุ่ม B (เรือนสองหลังร่วมพื้น)

6.1.2.4. เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุ เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B ทุกหลังยังคงระบบโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้างโดยรวมแบบเดียวกับเรือนรุ่นก่อน คือ เข้าไม้ด้วยการบาก สอด สลักและเข้าเดือย แต่ได้มีการใช้ตะปูในบางส่วนและมีร่องรอยการใช้เครื่องมือร่วมสมัยสำหรับทุ่นแรงในการแปรรูปไม้ ส่วนเทคนิคทางโครงสร้างยังเป็นการทำปลายเสาเหลาเป็นเดือย (หัวเทียน) สำหรับสอดยึด

⁸⁹ ในปัจจุบันไม่ปรากฏพื้นที่ส่วนครัวในผังพื้นที่ชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาบางหลังแล้ว เนื่องจากในช่วงหลังได้มีการปรับย้ายส่วนครัวลงไปอยู่ชั้นล่าง

⁹⁰ ความเชื่อเรื่องห้ามหันหัวนอนไปทางทิศเหนือซึ่งเป็นทิศผีตายหรือทิศฝันอนตามจารีตล้านนาจึงไม่ปรากฏในชุมชนยวนสี่คิ้ว หรืออาจจะคลี่คลายลงไป พร้อมกับ การปรับเปลี่ยนแนวแกนอาคารไปเป็นตามแนวตะวัน

กับชื้อและแปที่ศูนย์กลางเสา ตอนบนของเสาเจาะรูสำหรับสอดเต้า ส่วนตอนกลางเสาเจาะรูสำหรับสอดรอดเพื่อยึดโครงสร้างในลักษณะ “รอดสอดเสา” ส่วนโคนเสาฝังลงดินลึกประมาณ 1 - 2 ศอก (0.5 - 1 เมตร) เสาตั้งวางคร่อมอยู่บนรอดโดยไม่มีเสาดอม่อรับ อย่างไรก็ตาม เรือนรุ่นนี้ส่วนใหญ่จะใช้แผ่นสังกะสีเป็นวัสดุผนังหลังคาตั้งแต่แรกสร้าง และเปลี่ยนไปใช้ฝาเรือนในระบบฝาไม้ตีกับโครงเคร่า รวมถึงใช้บานประตูและบานหน้าต่างไม้แปรรูปสำเร็จ

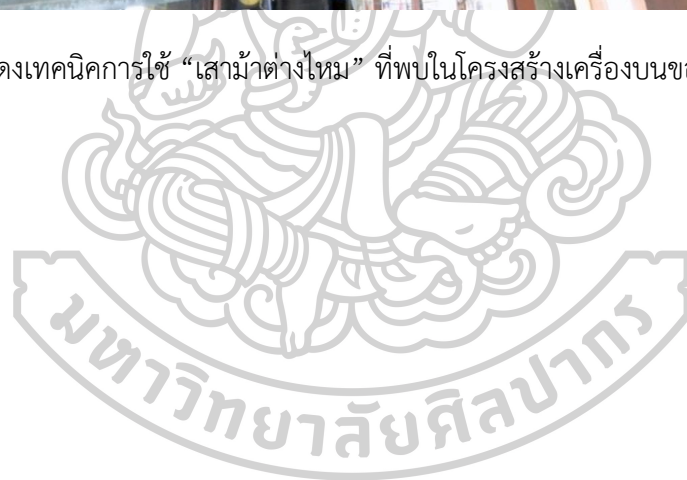

ภาพที่ 79 แสดงตัวอย่างฝาเรือนแผ่นไม้ตีกับโครงเคร่า และหลังคามุงด้วยสังกะสี ของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B

นอกจากนี้ โครงสร้างเครื่องบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 7 ยังปรากฏ “เสาม้าต่างไหม” ซึ่งเป็นเทคนิคโครงสร้างหนึ่งของเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ เฉลียว ปิยะชน (2537) อธิบายว่า เสาม้าต่างไหม คือ เสาซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางเท่าๆ กับเสาเรือนต้นอื่นหรือเล็กกว่า แต่สั้นกว่า ดินเสาบากคาบตั้งบนช่อคว้าน (ช่อคัต) ปลายหัวเสาทำเป็นหัวเทียนสอดยึดกับชื้อและ แปฟ่าง (แปหัวเสา) จากภาพที่ 80 จะเห็นว่าเสาม้าต่างไหมและชื้อคัตเป็นตัวรับโครงสร้างเครื่องบนโดยไม่มีเสาชวงล่าง พื้นเรือนบริเวณนั้นจะโล่ง ตามภาษาไทยถิ่นภาคพายัพ (คำเมือง) คำว่า ป็อก แปลว่า เตี้ยหรือสั้น ดังนั้นเสาที่มีลักษณะสั้นจึงเรียก “เสाप็อก” ได้

ภาพที่ 80 แสดงเทคนิคการใช้ “เสาไม้ต่างไหม” ที่พบในโครงสร้างเครื่องบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 7

ตารางที่ 8 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรือนกรณีศึกษาที่ 6 - 9 (กลุ่ม B)

	เรือนกรณีศึกษาที่ 6	เรือนกรณีศึกษาที่ 7	เรือนกรณีศึกษาที่ 8	เรือนกรณีศึกษาที่ 9
การวาง	ตามแนวตะวัน (จั่วหันไปทิศตะวันออก-ตะวันตก) หน้าเรือนหันไปทางทิศตะวันออก			
พื้นที่ใช้ สอยเมื่อ แรก สร้าง	ชานบันไดหน้าเรือน (รี้ออกแล้ว)	ชานหน้า/ชานบันได (มีหลังคาคลุม)		นอกชาน (ด้านหน้าเรือน)
	ชานโถง	ชานโถง	ชานโถง	ชานโถง
	ชานบันไดท้ายเรือน (มีหลังคาคลุม)			ชานท้ายเรือน (มีหลังคาคลุม)
	เดิน			
	ห้องนอน (จำนวน 1 ห้อง)			
รูปแบบ	(ครัวอยู่ใต้ถุนแต่แรก)	ครัว (อยู่บนเรือน)		
	ใต้ถุนยกประสงค์			
ขนาด	เรือนสองหลังร่วมพื้น			เรือนสามหลังร่วมพื้น
	เรือนนอน (ในเฮือน) ลักษณะเป็น “เรือนสองห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 2 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวมเสาดัง) ความยาวของเรือนประธานมี 3 ช่วงเสา	เรือนนอน (ในเฮือน) ลักษณะเป็น “เรือนสองห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 2 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวมเสาดัง) ความยาวของเรือนประธานมี 5 ช่วงเสา	เรือนนอน (ในเฮือน) ลักษณะเป็น “เรือนหนึ่งห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 1 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวมเสาดัง) ความยาวของเรือนประธานมี 3 ช่วงเสา	เรือนนอน (ในเฮือน) ลักษณะเป็น “เรือนสองห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 2 ช่วงเสาเรือน ส่วนด้านกว้างมี 1 ช่วงเสาเรือน (ไม่รวมเสาดัง) ความยาวของเรือนประธานมี 3 ช่วงเสา
ลักษณะ หลังคา	ทรงจั่ว ลาดเอียงประมาณ 40 องศา มีชายคาปีกนกในด้านสกัด มุงด้วยสังกะสี มีร่องรอยการใช้ปูนสมแบบตัวเหงา	ทรงจั่ว ลาดเอียงประมาณ 25 องศา มุงด้วยสังกะสี (เรือนนี้มีการปรับเปลี่ยนและซ่อมแซมหลายครั้ง แต่เดิมเคยมีหลังคาชัน)	ทรงจั่ว ลาดเอียงประมาณ 40 องศา มีชายคาปีกนกในด้านสกัด มุงด้วยสังกะสี มีร่องรอยการใช้ปูนสมแบบตัวเหงา	
	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ดแนวนอนมีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์ หรือ นกยูงลำแพน	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ดแนวนอนมีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์ หรือ นกยูงลำแพน	หน้าจั่วไม่กระดานซ้อนเกล็ดแนวนอนปิดทึบ (อาจไม่ใช่ลักษณะหน้าจั่วดั้งเดิม เนื่องจากเรือนนี้ผ่านการซ่อมแซมหลายครั้ง)	(เฉพาะหน้าจั่วเรือนครัวมีการเปิดช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายนกยูงลำแพน)
วัสดุ หลัก	โครงสร้างไม้เนื้อแข็ง (ไม้ระเคาะ ไม้ประดู่ และไม้ตะเคียน) หลังคามุงสังกะสี			
	แต่เดิมหลังคามุงแฝก			
ลักษณะ โครงสร้าง	เรือนหลังคาจั่วแต่ละหลังมีโครงสร้าง (เสาและรอด) แยกออกจากกัน			
	เสาเรือนใช้ไม้ต้นเดียว มีรอดและเด้าสอดทะลุเสา ปลายเสาเหลาเป็นเดือย (หัวเทียน) โคนเสาฝังดิน 1 คอก			
	ชื่อและแปลสมกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา มีจันทันวางยันกับแป			
	เสาหน้าตัดแปดเหลี่ยม	เสาหน้าตัดสิบหกเหลี่ยม	เสาหน้าตัดแปดและสิบหกเหลี่ยม	เสาหน้าตัดสิบหกเหลี่ยม
	เสาไม้ซุง (ส่วนซ่อมแซม)		เสาหน้าตัดสี่เหลี่ยม (ส่วนซ่อมแซม)	เสาหน้าตัดสี่เหลี่ยม
ลักษณะ ฝาเรือน	เสาดั้งวางคร่อมบนรอด (ไม่มีเสาดอมอรับ)			
	วางตงแนวตั้งรับพื้นเรือน เรือนที่มีระดับต่ำกว่าเรือนประธานอาจวางแผ่นพื้นบนรอดโดยไม่มีตง			
	ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ด ตีกับโครงคร่า			
		ฝาไม้บังใบตีแนวตั้ง ตีกับโครงคร่า	ฝาไม้กระดานตีตามนอน ตีกับโครงคร่า	
	ฝากระแนงแนวตั้ง ตีกับโครงคร่า			

หมายเหตุ : ช่องที่แรงงาหน้าหนักเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 4 หลัง

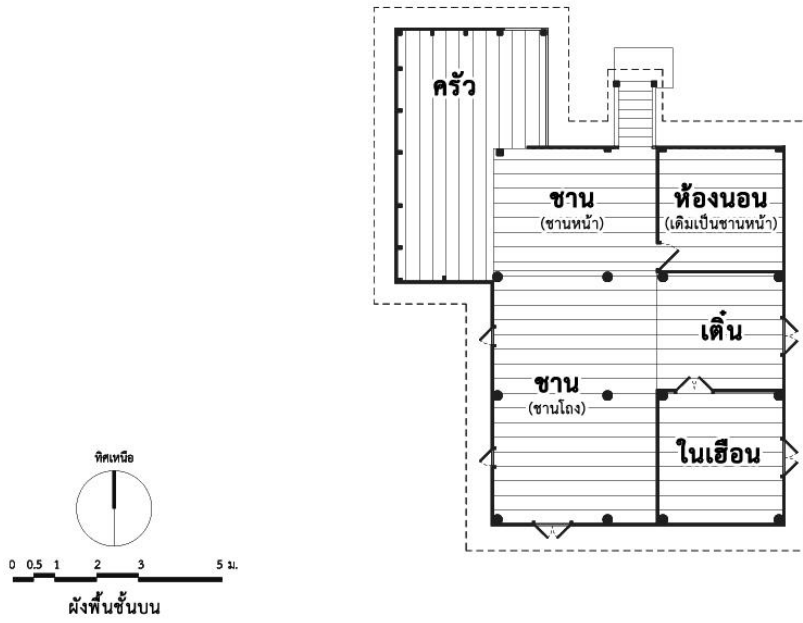
ช่องที่แรงงาหน้าหนักอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 2 หลัง แต่ไม่ถึง 4 หลัง

6.1.3 เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุต่ำกว่า 65 ปี (กลุ่ม C)

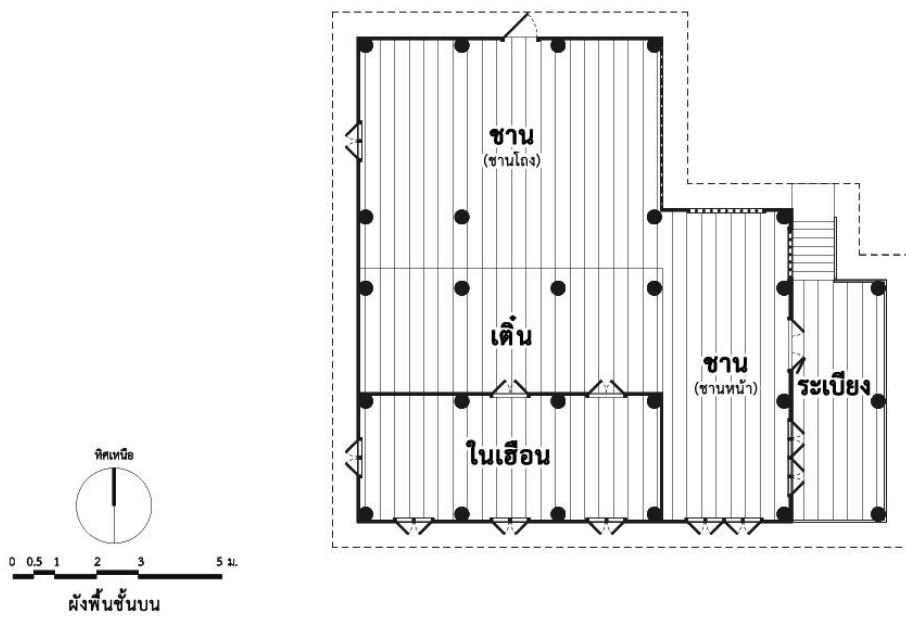
ตารางที่ 9 แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเบื้องต้นของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (ประกอบด้วยเรือนกรณีศึกษาที่ 10 - 13)

<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 10</p> 	<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 11</p>
<p>เรือนนางโปรง ระลอกน้ำ ที่ตั้ง: เลขที่ 113 หมู่ 14 บ้านศาลเจ้าพ่อ⁹¹ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นม. อายุเรือน : ประมาณ 60 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'16.7"N 101°43'16.9"E</p>	<p>เรือนนายบุญมี จันทร์คำใจ ที่ตั้ง: เลขที่ 182 หมู่ 9 บ้านกลาง ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 58 ปี / สร้างเมื่อ พ.ศ.2503 พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'17.6"N 101°43'28.6"E</p>
<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 12</p> 	<p style="text-align: center;">เรือนกรณีศึกษาที่ 13</p>
<p>เรือนนางพิมพ์พรรณ เรืองฉาย ที่ตั้ง: เลขที่ 179 หมู่ 9 บ้านกลาง ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 64 ปี / สร้างประมาณ พ.ศ.2497 พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°53'16.5"N 101°43'29.1"E</p>	<p>เรือนนายมานิช ทิพนัส ที่ตั้ง: เลขที่ 26 หมู่ 8 บ้านโนนมาตลาดบัวทอง อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อายุเรือน : ประมาณ 63 ปี / สร้างประมาณ พ.ศ.2498 พิกัดภูมิศาสตร์ : 14°51'54.1"N 101°37'53.2"E</p>

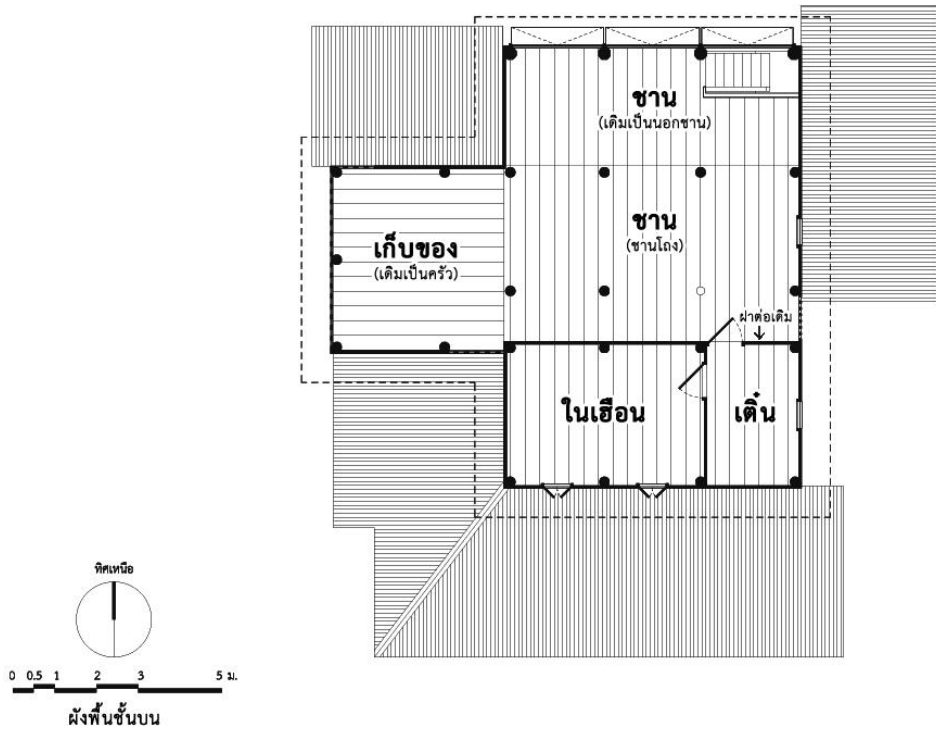
⁹¹ บ้านศาลเจ้าพ่อเป็นชุมชนที่แยกออกมาจากบ้านใต้ หลังจากการจัดตั้งเขตเทศบาล

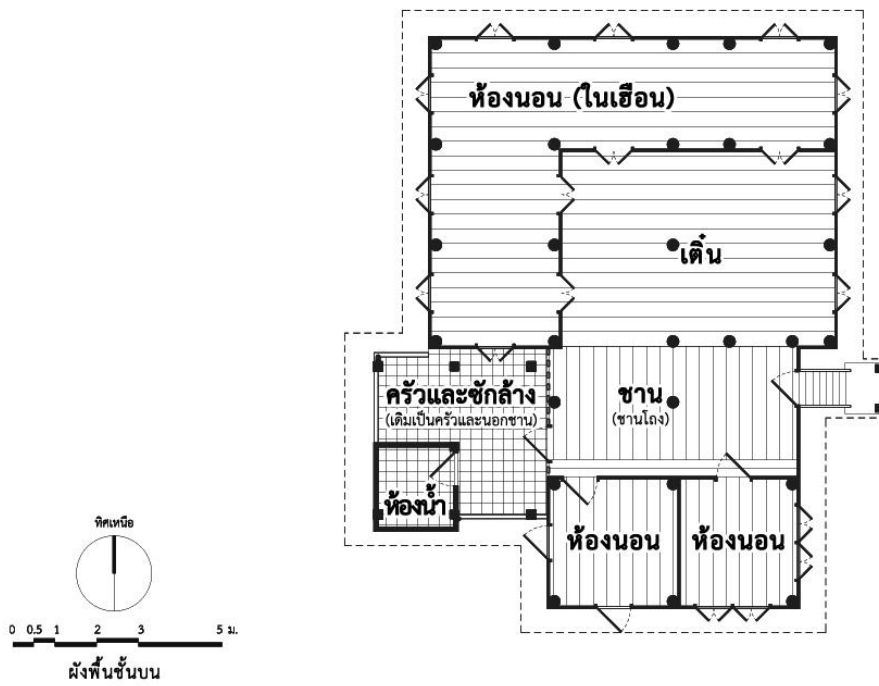
ภาพที่ 81 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 10

ภาพที่ 82 แสดงผังพื้นที่ชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 11

ภาพที่ 83 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 12

ภาพที่ 84 แสดงผังพื้นชั้นบนของเรือนกรณีศึกษาที่ 13

6.1.3.1. รูปแบบเรือน เรือนยวนสี่คิ้วกรณศึกษากลุ่มนี้ มีความประณีตลดลงจากเรือนรุ่นก่อนๆ และไม่พบการใช้ไม้ป็นลมนแบบตัวเหงาแล้ว แต่ยังมีรูปแบบเป็นเรือนสองหลังร่วมพื้นหรือเรือนสองจั่ว โดยมีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ลาดเอียงประมาณ 25 - 30 องศา⁹² ส่วนใหญ่ยังทำชายคาปีกนกในด้านสกัด⁹³ รวมถึงนิยมทำหลังคาคลุมชานและบันได เสาเรือนเป็นเสาไม้ต้นเดียวที่มีหน้าตัดแปดเหลี่ยมและสิบหกเหลี่ยม เรือนกรณศึกษาทุกหลังใช้แผ่นสังกะสีหรือกระเบื้องลอนเป็นวัสดุมุงหลังคา ใช้ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ดบนโครงคร่ำ และใช้บานประตู-หน้าต่างไม้แปรรูปสำเร็จที่มีขายตามท้องตลาด

6.1.3.2. การวางตัวเรือน เรือนกรณศึกษาส่วนใหญ่วางอาคารแบบ “ตามแนวตะวัน” โดยหันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออก ยกเว้นเรือนกรณศึกษาที่ 10 ที่วางเรือนแบบ “ขวางตะวัน” ตามขอบเขตของที่ดินและแนวเส้นถนนที่ตัดผ่าน

ภาพที่ 85 ภาพถ่ายทางอากาศของเรือนกรณศึกษาที่ 10 - 13 แสดงการวางตัวเรือนขวางตะวันและตามแนวตะวัน
ที่มา : เฉพาะภาพเรือนกรณศึกษาที่ 11 ปรับปรุงมาจากภาพถ่ายทางอากาศของเครือข่ายดาวเทียม Google, 2557

6.1.3.3. ผังพื้นและการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระบบผังพื้นของเรือนยวนสี่คิ้วกลุ่ม C มีพื้นที่ใช้สอยหลักคือ ในเือน เต็น ชาน และครัว คล้ายคลึงกับเรือนรุ่นก่อน อย่างไรก็ตาม เรือนกรณศึกษาบางหลังยังมีผังพื้นและตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยบางประการแตกต่างออกไปจากเรือนรุ่นก่อน เช่น เรือนกรณศึกษาที่ 11 มีตำแหน่งเต็นอยู่ด้านข้างและมีประตูเข้าสู่ในเือนจากด้านข้าง ทำให้ผังเรือนนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับผังของเรือนโคราช ส่วนเรือนกรณศึกษาที่ 13 มีผังพื้นของในเือนเป็นห้องรูปตัวแอล (L) ขนาดใหญ่ โดยมีเต็นอยู่ด้านหน้า

6.1.3.4. เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุ เรือนกรณศึกษากลุ่ม C ทุกหลังมีการใช้ระบบโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้างร่วมสมัย คือ เข้าไม้ด้วยตะปูหรือสกรู และใช้เครื่องมือร่วมสมัย

⁹² ยกเว้นเรือนกรณศึกษาที่ 11 ที่มีหลังคาลาดชันประมาณ 40 องศาแบบเรือนรุ่นก่อน

⁹³ ยกเว้นเรือนกรณศึกษาที่ 13

สำหรับทุนแรงในการแปรรูปไม้ ส่วนเทคนิคทางโครงสร้าง ในบางหลังยังเป็นระบบดั้งเดิมคือ “รอดสอดเสา” แต่บางหลังได้เปลี่ยนเป็นระบบ “คานทาบกับเสาและยึดด้วยตะปู” ตามสมัยนิยม เรือนรุ่นนี้มิได้ใช้เทคนิคเสาดั้งวางคร่อมอยู่บนรอดแล้ว ส่วนฝาเรือนเป็นระบบฝาไม้ตีกับโครงคร่ำ และพบการใช้บานประตู-บานหน้าต่างไม้แปรรูปสำเร็จ

ภาพที่ 86 แสดงลักษณะโครงสร้างส่วนหลังคาของเรือนกรณีศึกษาที่ 12

ภาพที่ 87 แสดงลักษณะฝาเรือนของเรือนกรณีศึกษาที่ 10 (ชาย) และเรือนกรณีศึกษาที่ 11 (ขวา)

ภาพที่ 88 ลักษณะ “รอดสอดเสา” ในเรือนกรณีศึกษาที่ 12 (ชาย) และ “คานทาบเสา” ในเรือนกรณีศึกษาที่ 13 (ขวา)

ตารางที่ 10 แสดงรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และวัสดุของเรือนกรณีศึกษาที่ 10 - 13 (กลุ่ม C)

	เรือนกรณีศึกษาที่ 10	เรือนกรณีศึกษาที่ 11	เรือนกรณีศึกษาที่ 12	เรือนกรณีศึกษาที่ 13
การวาง	ขวางแนวตะวัน (จั่วหันไปทิศเหนือ-ใต้) หน้าเรือนหันไปทางทิศเหนือ	ตามแนวตะวัน (จั่วหันไปทิศตะวันออก-ตะวันตก) หน้าเรือนหันไปทางทิศตะวันออก		
พื้นที่ใช้	ชานหน้าเรือน	ชานหน้า/ชานบันได (มีหลังคาคลุม)	ชานโถง	
	ชานโถง			
สอยเมื่อ	ชานข้างเรือน (เดิมเป็นนอกชาน)			
	ชานท้ายเรือน (มีหลังคาคลุม)			
สร้าง	ดิน			
	ห้องนอน (จำนวน 1 ห้อง)			
	ครัว (อยู่บนเรือน)	(ครัวอยู่ใต้ถุนแต่แรก)	ครัว (อยู่บนเรือน)	
รูปแบบ	ใต้ถุนยกประสงค์			
	เรือนสองหลังร่วมพื้น			
ขนาด	เรือนนอน (ในเรือน) ลักษณะเป็น “เรือน หนึ่งห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 1 ช่วงเสาเรือน	เรือนนอน (ในเรือน) ลักษณะเป็น “เรือนสามห้อง” คือ ห้องนอนหลักมี ด้านยาว 3 ช่วงเสาเรือน	เรือนนอน (ในเรือน) ลักษณะเป็น “เรือน สองห้อง” คือ ห้องนอนหลักมีด้านยาว 2 ช่วงเสาเรือน	เรือนนอน (ในเรือน) ลักษณะเป็น ผัง รูปตัวแอล “L” มีด้านกว้าง 1 ช่วงเสา เรือน และด้านยาว 4 ช่วงเสาเรือน
	ความยาวของเรือนประธานมี 3 ช่วง เสา	ความยาวของเรือนประธานมี 5 ช่วง เสา	ความยาวของเรือนประธานมี 3 ช่วง เสา	ความยาวของเรือนประธานมี 4 ช่วง เสา
ลักษณะ หลังคา	ทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสี			
	ลาดเอียงประมาณ 25 องศา	ลาดเอียงประมาณ 40 องศา	ลาดเอียงประมาณ 25 องศา	
	ไม่มีชายคาปีกนกในด้านสกัด	มีชายคาปีกนกในด้านสกัด		ไม่มีชายคาปีกนกในด้านสกัด
วัสดุ	โครงสร้างไม้เนื้อแข็ง (ไม้มะค่า)			
	หลังคามุงสังกะสี			หลังคามุงกระเบื้องลอน
ลักษณะ โครงสร้าง	เรือนหลังคาจั่วแต่ละหลังมีโครงสร้าง (เสาและคาน) แยกออกจากกัน			
	เสาเรือนใช้ไม้ต้นเดียว มีรอดและเด้าสอดทะลุเสา โคนเสาฝังลงดิน 1 คอก และไม่พบการใช้เสาตั้ง			
	ใช้รอดสอดทะลุเสา (ร่องรอยเดิม)		ใช้รอดสอดทะลุเสา	ใช้รอดสอดทะลุเสา (ร่องรอยเดิม)
	คานทาบเสา และยึดด้วยตะปู (ปัจจุบัน)	คานทาบเสา และยึดด้วยตะปู	คานทาบเสา และยึดด้วยตะปู (ส่วนซ่อมแซมหรือต่อเติม)	คานทาบเสา และยึดด้วยตะปู (ปัจจุบัน)
	โครงสร้างหลังคาใช้เทคนิคทางช่างแบบร่วมสมัย คือ อดเส ซื่อ และจันทันตีตะปูยึดกับหัวเสา แปะยึดกับจันทันด้วยตะปู ใบบังตั้งบนข้อ เสาน้ำตัดลิบหกเหลี่ยม			
เสาน้ำตัดแปดเหลี่ยม (โคนเสา)		เสาน้ำตัดแปดเหลี่ยม (ส่วนต่อเติม)		
ฝาเรือน	คานหรือรอดรับตง วางตงแนวตั้งรับพื้นเรือน			
	ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ด ตีกับโครงคร่า			
	ฝาไม้ระแนงตีตารางเป็นกากบาท	ฝาไม้ระแนงตีตาราง		
ฝาเรือน	ฝาไม้บังใบตีแนวตั้ง ตีกับโครงคร่า			
	ฝาลูกกรงเหล็ก	ฝากระแนงแนวตั้ง ตีกับโครงคร่า		

หมายเหตุ : ช่องที่แรเงาน้ำหนักเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 4 หลัง

ช่องที่แรเงาน้ำหนักอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 2 หลัง แต่ไม่ถึง 4 หลัง

6.2 การเปรียบเทียบระหว่างเรือนกรณีศึกษาแต่ละรุ่น

เพื่อให้สามารถจำแนกความคงอยู่และความแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้นกับเรือนยวนสี่ตัวกรณีศึกษาในช่วงเวลาระหว่าง 57 - 100 ปีที่ผ่านมา ในที่นี้ได้ใช้การเปรียบเทียบรูปแบบ การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ส่วนประกอบ และเทคนิคการก่อสร้าง โดยใช้ข้อมูลจากตัวแทนของเรือนกรณีศึกษาแต่ละรุ่น ได้แก่ เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B และเรือนกรณีศึกษากลุ่ม C ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A กลุ่ม B และกลุ่ม C

	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81-100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65-80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)	
ลักษณะ รูปแบบ และรูปร่าง	เรือนยกใต้ถุน หลังคาจั่ว มีชายคาปีกนกในด้านสกัด มีหลังคาคลุมชานและบันได			
	เรือนสองหลังร่วมพื้น			
	เรือนสามหลังร่วมพื้น			
	การวางตัวเรือน	วางเรือนขวางตะวัน	วางเรือนตามแนวตะวัน	วางเรือนขวางตะวันและตามแนวตะวัน
	ด้านหน้าเรือน	ด้านสกัดหรือด้านหน้าจั่ว		
		ส่วนใหญ่หันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ	ส่วนใหญ่หันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออก	
	ขนาดด้านยาว (ช่วงเสา)	ขนาด 3 ช่วงเสา		
		ขนาด 5 ช่วงเสา		ขนาด 4 ช่วงเสา
	ขนาดยาวห้องนอน	ยาว 2 ช่วงเสา	เรือนส่วนใหญ่ยาว 2 ช่วงเสา	แตกต่างกัน ยาวตั้งแต่ 1 - 4 ช่วงเสา
	ขนาดกว้างห้องนอน	1 ช่วงเสาเสมอ (ไม่นับรวมเสาดัง)		
		มี 1 หลังที่ฝั่งพื้นเป็นรูปตัวแอล (L)		
	หน้าจั่ว	หน้าจั่วปิดทึบ กรุด้วยไม้กระดานซ้อนเกล็ดแนวนอนปิดทึบ		
		หน้าจั่วมีการเปิดช่องระบายอากาศ กรุด้วยไม้กระดานซ้อนเกล็ดแนวนอนมีการเว้นช่องระบายอากาศในช่วงบน ลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพน	หน้าจั่วปิดทึบ กรุด้วยแผ่นไม้	
	พื้นลม	ไม่มีพื้นลมแบบตัวเหงา หรือมีร่องรอยว่าเคยใช้พื้นลมลักษณะนี้		ไม่มีพื้นลมแบบเรียบง่าย
จันทัน	จันทันตรง (ไม่แอ่น)			
ฝา	ฝาประกอบสำเร็จ (ฝาปะกนผสมฝาสายบัว)			
	คริวในอิตใช้ฝาไม้บัว (ไม้ไผ่สานขัดแตะ)		ฝาลูกทรงเหล็ก	
	ฝาไม้กระดานตีตามนอนแบบซ้อนเกล็ด ตีกับโครงคร่าว			
	ฝาไม้ระแนงแนวตั้ง ตีกับโครงคร่าว			
	ฝาไม้บังใบแนวตั้ง ตีกับโครงคร่าว			
	ฝาไม้ระแนงตีไขว้เป็นตาราง ตีกับโครงคร่าว	ฝาไม้กระดานตีตามนอน ตีกับโครงคร่าว	ฝาไม้ระแนงตีไขว้เป็นตาราง ตีกับโครงคร่าว	
เสาดัง	หน้าตัดแปดเหลี่ยม			
	(มีการเหลาตกแต่งปลายเสา)	หน้าตัดสี่เหลี่ยม		
เสาเรือน	เสาต้นเดียว หน้าตัดแปดเหลี่ยม			
	เสาต้นเดียว หน้าตัดสี่เหลี่ยม			
บันได	บันไดช่วงเดียวมีหลังคาคลุม			

หมายเหตุ : ช่องที่แรเงาหน้าทึบเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม ช่องที่แรเงาหน้าทึบอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันมากกว่า 1 กลุ่ม แต่ไม่ถึง 3 กลุ่ม

ตารางที่ 11 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบระหว่างเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A กลุ่ม B และกลุ่ม C

		เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81-100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65-80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)	
ฝั่งพื้นและการแบ่งพื้นที่ใช้สอย	รูปแบบผังเรือน	เรือนเคียงชานซึ่งมีหลังคาคลุม			
	ตำแหน่งเรือนหลัก	ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก (นอกจากเรือนกรณีศึกษา ยังพบเรือนอื่นๆ ที่มีตำแหน่งเรือนหลักอยู่ทางทิศตะวันตกด้วย)	อยู่ทางทิศเหนือหรือทิศใต้	พบทั้งทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก	
	ทิศหัวนอน	ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก (พบส่วนน้อยที่ทิศหัวนอนอยู่ทางตะวันตกด้วย)	อยู่ทางทิศเหนือหรือทิศใต้	พบทั้งทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก (ไม่พบปฏิบัติพบกันหัวนอนไปทางตะวันตกด้วย)	
	ทางเข้าห้องนอน	เข้าจากเดินในด้านสกัด			
	จำนวนห้องนอน	แรกสร้างจะมีจำนวน 1 ห้องนอนเสมอ			
	ชานแดด/นอกชาน	หากมีมักจะต่อกับครัวอยู่ท้ายเรือน	พบ 1 หลังที่มีนอกชานอยู่ด้านหน้าเรือน	หากมีมักจะต่อกับชานโรงอยู่ข้างเรือน	
	ระดับแนวตั้ง	เดินและห้องนอนมีระดับสูงกว่าชานและครัว			
ส่วนประกอบอื่นๆ	ท้ายนตร์	อยู่เหนือประตูเข้าห้องนอน			
	อ้อมริน	ชายคาของเรือนประธานกับเรือนโถงมาจรดกันเหนือช่องทางเดินหรือชาน มีรางน้ำสำหรับรองน้ำฝนจากหลังคา			
	ฝาเล็บาง	เป็นฝาเรือนซีกปลายท้ายยื่นเลยจากตัวเรือนนอนเลยเข้ามาข้างส่วนเดินประมาณ 2 คืบ			
	ควั่น (หิ้งเก็บของ)	เป็นโครงไม้จริงหรือไม้ไผ่วางขัดกันเป็นตะแกรง ติดตั้งอยู่เหนือศีรษะในระดับชื้อและแปหัวเสา			
	ฮ้านน้ำ (รำนน้ำ)	เคยปรากฏอยู่ในส่วนชานหน้าเรือน			
เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุ	ลักษณะโครงสร้าง	รอดสอดเสา โครงสร้าง (เสาและรอด) ของเรือนแต่ละหลังแยกออกจากกัน			
	การวางชื้อและแป	สวมกับหัวเทียนที่ตำแหน่งศูนย์กลางเสาเรือน	คานทาบทหรือประกอบกับเสา ยึดด้วยตะปู		
	เสาดั้ง	เสาที่ตั้งบนรอดยาวถึงชื้อ มีเสาดอม่อรับ			
		เสาดันเดียวยาวจากพื้นดินถึงอกไก่			
		เสาดั้งวางบนรอด (ไม่มีดอม่อรับ)			
	ระบบฝา	แผงฝาสำเร็จรูปวางบนพรี้ง	ฝาไม้กระดานตีบนโครงเคร่า		
		ฝาไม้กระดานตีบนโครงเคร่า (สมัยหลัง)			
	ตง	วางตงแนวนอน ตงถี่ (ลักษณะดั้งเดิม)			
		วางตงแนวตั้ง			
	วัสดุผนัง	แฝก ไม้แป้นเกล็ด กระเบื้องดินเผา และกระเบื้องหน้าวัว (วัสดุดั้งเดิม)			กระเบื้องลอน (ปัจจุบัน)
สังกะสี (ปัจจุบัน)					
วัสดุโครงสร้าง	ไม้มะค่า				
	พบการใช้ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง และไม้ประดู่ เป็นส่วนน้อย				

หมายเหตุ : ช่องที่แรเงาพื้นหน้าเข้ม คือมีลักษณะร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม ช่องที่แรเงาพื้นหน้าอ่อน คือมีลักษณะร่วมกันมากกว่า 1 กลุ่ม แต่ไม่ถึง 3 กลุ่ม

ในที่นี้ได้ยกตัวอย่างของเรือน 3 หลังในบริเวณบ้านกลาง ได้แก่ เรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ซึ่งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันแบบญาติมิตร โดยเรือนแต่ละหลังได้ปลูกสร้างในลำดับช่วงเวลาที่แตกต่างกัน (ตามช่วงอายุของกลุ่ม A B และ C) เพื่อแสดงความแปรเปลี่ยนและพัฒนาการของเรือนยวนสี่ควมกรณีศึกษาแต่ละรุ่นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 89 แสดงภาพถ่ายทางอากาศและตำแหน่งของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ในบริเวณบ้านกลาง

ภาพที่ 90 แสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ในบริเวณบ้านกลาง

ตารางที่ 12 แสดงการดำรงอยู่ของปัจจัยดั้งเดิมส่วนต่างๆ ในเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12

	เรือนกรณีศึกษาที่ 3 (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81-100 ปี)	เรือนกรณีศึกษาที่ 7 (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65-80 ปี)	เรือนกรณีศึกษาที่ 12 (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุต่ำกว่า 65 ปี)	ดำรง อยู่
สิ่งที่ปรากฏ และรับรู้จากภายใน	ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย	ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย	ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย	✓
	ลำดับหรือระดับ	ลำดับหรือระดับ	ลำดับหรือระดับ	✓
สิ่งที่ปรากฏ และแสดงสู่ ภายนอก	รูปแบบหรือรูปทรง	รูปแบบหรือรูปทรง	รูปแบบหรือรูปทรง	✓
	ทิศทางหรือแนวการวางอาคาร	เปลี่ยนเป็น “ตามแนวตะวัน”	สืบทอด “ตามแนวตะวัน”	-
	ลักษณะที่ปรากฏในรูปด้าน (ฝาเรือน หน้าต่าง-ประตู วัสดุผนัง)	เปลี่ยนเป็น “ฝาไม้กระดานตีกับ โครงเคร่า เริ่มใช้บานประตู- หน้าต่างสำเร็จรูป และมุงสังกะสี”	สืบทอด “ฝาไม้กระดานตีกับโครง เคร่า ใช้บานประตู-หน้าต่าง สำเร็จรูป และมุงสังกะสี”	-
	การตกแต่งหรือประดับประดา	การตกแต่งหรือประดับประดา	ไม่มี เน้นความเรียบง่าย	-
อื่นๆ	เทคโนโลยีก่อสร้าง / เทคนิคเชิงช่าง	เทคโนโลยีก่อสร้าง / เทคนิคเชิงช่าง	เปลี่ยนเป็น “งานช่างร่วมสมัย”	-
	วัสดุหลัก (ไม้มะค่า)	วัสดุหลัก (ไม้มะค่า)	วัสดุหลัก (ไม้มะค่า)	✓

เรือนกรณีศึกษาที่ 3 เป็นตัวแทนของเรือนกลุ่ม A ซึ่งแสดงลักษณะสำคัญที่มีร่วมกันกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือและมีแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในสอดคล้องกับประเพณีดั้งเดิมของชาวยวนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนผังพื้นและการจัดระดับหรืออันดับในเรือน รวมถึงสามารถคงรูปแบบเป็น “เรือนสามหลังร่วมพื้น” วางตัวเรือนแบบ “ขวางตะวัน” และใช้ระบบโครงสร้างหลักแบบเดียวกับเรือนภาคเหนือ นอกจากนี้ยังมีรูปลักษณะภายนอก ได้แก่ บันลมแบบตัวเหงา ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้ง และระบบเสาดั้ง ซึ่งเชื่อมโยงกับรูปลักษณะของเรือนไทยภาคกลาง

เรือนกรณีศึกษาที่ 7 เป็นตัวแทนของเรือนกลุ่ม B ซึ่งมีลักษณะโดยรวมร่วมกันกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือเช่นเดียวกับเรือนรุ่นก่อน โดยยังสามารถคงไว้ซึ่งแบบแผนของผังพื้น การจัดระดับหรืออันดับในเรือน รูปแบบ “เรือนสองหลังร่วมพื้น” และใช้ระบบโครงสร้างหลักแบบเดียวกับเรือนภาคเหนือ เพียงแต่ว่าเรือนส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนการวางตัวเรือนเป็นแบบ “ตามแนวตะวัน” ตามความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา และไม่พบการใช้ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งอีกแล้ว เนื่องจากงานฝีมือเชิงช่างได้เปลี่ยนแปลงไป โดยนิยมใช้ระบบฝาไม้กระดานตีกับโครงเคร่า และเริ่มใช้บานประตู-หน้าต่างสำเร็จรูป แต่ยังคงปรากฏบันลมแบบตัวเหงาอยู่เช่นเดียวกันกับเรือนรุ่นก่อน

เรือนกรณีศึกษาที่ 12 เป็นตัวแทนของเรือนกลุ่ม C ลักษณะสำคัญที่มีร่วมกันกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือหลงเหลืออยู่เฉพาะผังพื้น การจัดระดับหรืออันดับในเรือน และรูปแบบ “เรือนสองหลังร่วมพื้น” เท่านั้น ถึงแม้ว่าจะใช้โครงสร้างแบบ “รอดสอดเสา” เช่นเดิม แต่เทคนิคโครงสร้างหลักแบบเรือนภาคเหนือไม่น่าปรากฏแล้ว เนื่องจากกระบวนการก่อสร้างและงานเชิงช่างได้เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีและเทคนิคการก่อสร้างแบบร่วมสมัย โดยมีการใช้เครื่องมือทุ่นแรงสำหรับแปรรูปไม้ มีความ

นิยมในการใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น ตะปู สังกะสี และบานประตู-หน้าต่างสำเร็จรูป หลังคาจึงมีความลาดชันลดลง เข้าไม้ด้วยการทาบและตอกยึดด้วยตะปู ไม้ป่นลมทำเป็นแผ่นไม้แบบเรียบง่าย ส่วนการวางอาคารนั้นได้สืบทอดการวางตัวเรือนตามแนวตะวันต่อมาจากรือนรุ่นก่อน นอกจากนี้ยังปรากฏส่วนนอกชานอยู่ทางด้านยาวของเรือน (ปัจจุบันทำหลังคาคลุมแล้ว) ซึ่งแตกต่างจากรือนแบบแผนไถยวนที่มีกม้นอกชานอยู่ในด้านสกัด การต่อนอกชานในลักษณะนี้มีความคล้ายคลึงกับนอกชานของเรือนพื้นถิ่นชาวไทโคราช และเรือนพื้นถิ่นชาวลาวในจังหวัดนครราชสีมา

ความแปรเปลี่ยนและพัฒนาการของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเรือนยวนสี่คิ้วสามารถดำรงแบบแผนของระบบผังพื้น การจัดระดับหรืออันดับในเรือน และรูปแบบ “เรือนสองหลังหรือเรือนสามหลังร่วมพื้น” เอาไว้อย่างเข้มแข็ง ในขณะที่ปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่นๆ ได้แปรเปลี่ยนไปตามบริบทของแต่ละยุคสมัย ข้อสังเกตที่น่าสนใจก็คือ ผังพื้นของเรือนกรณีศึกษาที่ 12 ซึ่งเป็นตัวอย่างของเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี ได้คุณลักษณะบางประการโน้มไปหาแบบแผนผังเรือนโคราชแล้ว⁹⁴

นอกจากนี้ บริเวณที่ตั้งของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 7 และ 12 ยังเคยมีเรือนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งปลูกสร้างเมื่อราวปี พ.ศ.2515 - 2520 ดังภาพที่ 91 เรือนหลังนี้เคยตั้งอยู่ระหว่างเรือนกรณีศึกษาที่ 7 และเรือนกรณีศึกษาที่ 12 โดยเป็นเรือนที่มีรูปแบบเรียบง่าย มีความประณีตน้อย ใช้ไม้แปรรูปเป็นหลัก หลังคาจั่วแบน และมีได้มีลักษณะที่สัมพันธ์กับแบบแผนเรือนไถยวนดั้งเดิม (ปัจจุบันเรือนดังกล่าวถูกรื้อออกไปแล้วและพื้นที่บริเวณนั้นได้ก่อสร้างเป็นบ้านปูน 2 ชั้น) ตัวอย่างนี้เป็นร่องรอยหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ในช่วงหลังจากทศวรรษแรกของปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา กระแสการปลูกสร้างอาคารพักอาศัยในชุมชนยวนสี่คิ้วได้เปลี่ยนแปลงไปและมีได้นิยมใช้แบบแผนของเรือนไถยวนดั้งเดิมอีกแล้ว

ภาพที่ 91 แสดงเรือนที่เคยปลูกสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2515 - 2520 (เรือนด้านหลังคือเรือนกรณีศึกษาที่ 7) ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายศิริพงษ์ มกรพงษ์ (จากอัลบั้มภาพครอบครัว)

⁹⁴ เรือนโคราชนิยมต่อนอกชานหรือชานลดระดับอยู่ในด้านยาวของเรือน แตกต่างจากรือนแบบแผนไถยวนที่นิยมต่อนอกชานหรือชานลดระดับอยู่ในด้านสกัดของเรือน

6.3 การปลูกสร้างเรือนพักอาศัยรุ่นหลังในชุมชนยวนสีคิ้ว

นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษแรกของ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา กระแสการปลูกสร้างบ้านเรือนในชุมชนยวนสีคิ้วได้เริ่มคลี่คลายไปสู่รูปแบบสมัยนิยม ซึ่งแปรผันไปตามวิถีชีวิต สภาพสังคม รสนิยม ฝีมือแรงงาน รวมถึงทรัพยากรและเทคโนโลยีการก่อสร้างเป็นสำคัญ บ้านเรือนเหล่านี้มีได้ก่อรูปขึ้นตามแบบแผนของเรือนไทยดั้งเดิม และมีได้มีรูปแบบเป็นเรือนสองหลังร่วมพื้นหรือเรือนสามหลังร่วมพื้นอีกแล้ว แต่จะจัดพื้นที่ใช้สอยตามแต่เจ้าของเรือนหรือผู้ปลูกสร้างจะกำหนด ผังพื้นจึงมีความหลากหลาย ไม่มีพื้นที่ส่วนเดิน และมักสร้างบันไดอยู่ภายในเรือน ส่วนใหญ่นิยมทำหลังคาทรงปั้นหยา มะนิลา หรือรูปทรงอื่นๆ

ภาพที่ 92 แสดงเรือนทรงปั้นหยา บริเวณบ้านเหนือ (ซ้าย) และเรือนทรงปั้นหยา บริเวณบ้านใต้ (ขวา)

ภาพที่ 93 แสดงเรือนที่มีหลังคาทรงปั้นหยาผสมผสานกับหลังคาจั่ว บริเวณด้านเหนือของวัดใหญ่สีคิ้ว

อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากเรือนทรงปั้นหยาหรือทรงมะนิลาตามสมัยนิยมแล้ว ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันนี้ต่อเนื่องไปจนถึงประมาณปี พ.ศ.2520 ยังปรากฏเรือนพื้นถิ่นอีกจำนวนหนึ่งที่มีรูปแบบเป็น “เรือนแฝด” ซึ่งพอจะมีความเชื่อมโยงทางด้านรูปทรงกับเรือนสองหลังร่วมพื้นอยู่บ้าง แต่มิได้ปรากฏคุณลักษณะอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไถยวนอย่างชัดเจน เรือนเหล่านี้มีการจัดผังพื้นอย่างง่าย ส่วนใหญ่วางเรือนตามแนวตะวัน เรือนนอนอยู่ทางทิศเหนือหรือทิศใต้ มีลักษณะเป็นเรือนสามห้อง⁹⁵ นิยมทำห้องนอนเต็มด้านยาวของเรือนนอน และมีประตูเข้าสู่ห้องนอนในทางด้านยาว พื้นที่ใช้สอยหลักบนเรือนมักจะมีเฉพาะห้องนอนและชานโถงกว้างสำหรับใช้งานอเนกประสงค์ โดยทั่วไปเรือนกลุ่มนี้จะไม่นิยมทำพื้นต่างระดับ ยกเว้นการลดระดับในส่วนระเบียงบันไดหรือส่วนอื่นๆ ที่ต่อเติมขึ้นภายหลัง บันไดขึ้นเรือนมักวางขนานอยู่กับตัวเรือนทางด้านยาวและอาจย้ายเข้าไปอยู่ในส่วนใต้ถุนเรือน

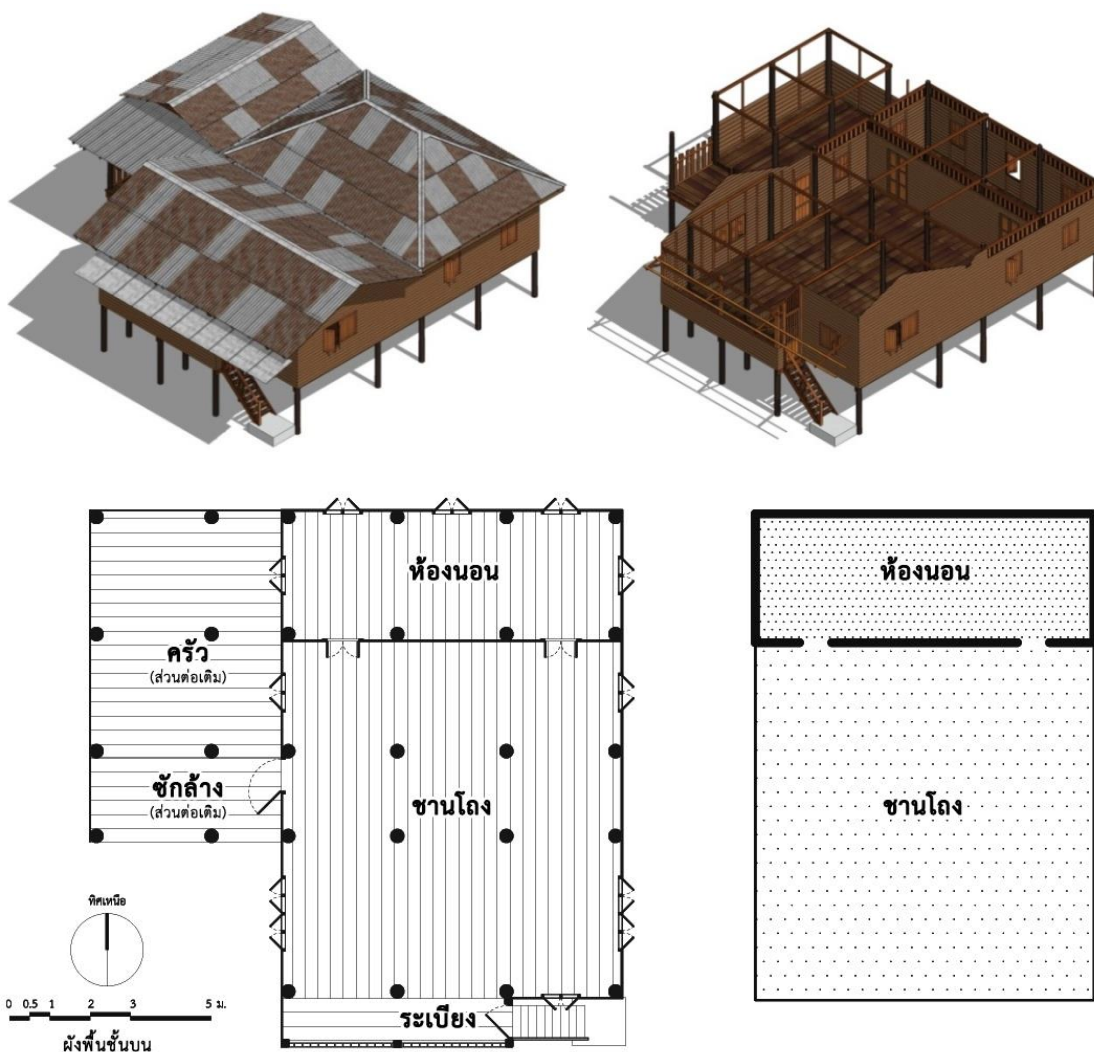

ภาพที่ 94 แสดงเรือนแฝดของภรรจัตนภคสถานจันทิกบ้านใต้ (ซ้าย) และเรือนแฝดของนางสมัยเปี้ยจันทิกบ้านโนนกลุ่ม (ขวา)

ภาพที่ 95 แสดงเรือนแฝดของนางวันเพ็ญ ชูศิริ บ้านโนนกลุ่ม (เรือนนอนมีหลังคาทรงปั้นหยา)

⁹⁵ ยาว 3 ช่วงเสาเรือน (มีแนวเสา 4 ต้น)

ภาพที่ 96 แสดงรูปแบบ ผังพื้นชั้นบน และแบบแผนพื้นที่ใช้สอยของเรือนนางวันเพ็ญ ชูศิริ บ้านโนนกลุ่ม

เรือนนางวันเพ็ญ ชูศิริ (ดังภาพที่ 95 และ 96) เป็นตัวอย่างของเรือนแฝดในชุมชนยวนสี่คิ้ว ที่สร้างหลังจากปี พ.ศ.2500 ซึ่งหากพิจารณาผังพื้นของเรือนกลุ่มนี้จะพบว่า การที่ส่วน “เต็น” ได้หายไปนั้นเป็นไปในทางเดียวกันกับเรือนพักอาศัยทั่วไปในชุมชนยวนสี่คิ้วที่ปลูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน เนื่องจากแบบแผนการดำเนินชีวิตดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับเรือนได้คลี่คลายลงไปและการจัดพื้นที่ใช้สอยถูกทำให้ง่ายขึ้น พื้นที่ “ชานโถง” จึงเพียงพอต่อการรองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ต่างๆ บนเรือน นอกจากนี้ยังมีการปรับใช้ใต้ถุนเรือนรองรับกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากพื้นที่บนเรือนที่มุงหลังคาด้วยสังกะสีนั้นมักจะมีอากาศร้อนอบอ้าวในช่วงกลางวัน การปรับตัวนี้ยังส่งผลให้ความเชื่อเรื่องการถือหัวและการจัดระดับของเรือนเริ่มคลี่คลายลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม ความเชื่อที่ยังปรากฏอย่างชัดเจนก็คือคติการวางเรือนตามแนวตะวันออกซึ่งได้รับมาจากคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา

รวมถึงการทำห้องนอนเต็มด้านยาวของเรือนนอนและมีประตูเข้าสู่ห้องนอนในทางด้านยาว ซึ่งเป็นแบบแผนเดียวกันกับเรือนพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา ดังนั้น คุณลักษณะของเรือนแฝดกลุ่มนี้จึงแสดงความลงตัวของวิถีชีวิตชาวยวนสีคิ้วที่มีความเชื่อมโยงกับเรือนพื้นถิ่นของชนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมามากกว่าแบบแผนของเรือนไทยวนดั้งเดิม ทั้งการจัดวางแนวอาคารและการวางผังพื้นที่ใช้สอยล้วนโน้มเอียงไปหาคุณลักษณะของเรือนไทโคราชและเรือนอีสาน (ลาวใน⁹⁶) ทั้งสิ้น เรือนเหล่านี้จึงกลายเป็น “เรือนพื้นถิ่นนครราชสีมา” หรือ “เรือนพื้นถิ่นโคราช” โดยมีนัยว่า วิถีชีวิตของชาวยวนสีคิ้วได้มีความใกล้ชิดและกลมกลืนกับสังคมของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมาอย่างแนบแน่นแล้ว

อย่างไรก็ดี ในช่วงประมาณ พ.ศ.2520 เป็นต้นมา เรือนยกพื้นหลังคาแบนหรือเรือนทรงบังกะโล่เข้ามาแทนที่และกลายเป็นที่นิยมในทุกภูมิภาคของไทย รวมทั้งในชุมชนชาวยวนสีคิ้วด้วย ต่อมาในภายหลังยังนิยมกันฝาดต่อเติมส่วนใต้ถุนของเรือนพักอาศัยให้กลายเป็นบ้านสองชั้น จนกระทั่งการปลูกสร้างอาคารพักอาศัยประเภท “เรือน” หรืออาคารไม้ยกใต้ถุนสูงได้หมดความนิยมลงไปมากที่สุด

ภาพที่ 97 แสดงตัวอย่างเรือนยกพื้นหลังคาแบน (เรือนทรงบังกะโล่) บริเวณบ้านเหนือ

⁹⁶ หรือลาวข้าวเจ้า ในที่นี้หมายถึง ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีอัตลักษณ์บางประการที่แตกต่างจากชาวลาวกลุ่มอื่นๆ ในภาคอีสานและประเทศลาว สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ (2540) อธิบายว่า การแบ่งลาวข้าวเจ้าในจังหวัดนครราชสีมาออกจากลาวข้าวเหนียวในภาคอีสานอาจจะไม่แตกต่างกันในแง่ของชาติพันธุ์ แต่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนลาวที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน ซึ่งต้องการแสดงให้เห็นว่าการกินข้าวเจ้านั้นทำให้ตนเองแตกต่างจากลาวอีสานที่กินข้าวเหนียวเป็นหลัก แล้วยังใกล้เคียงกับคนไทโคราชและคนไทยภาคกลางซึ่งกินข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก

บทที่ 7

การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมและการธำรงอัตลักษณ์ของเรือนยวนสีคิ้ว

เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการเรียบเรียง วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล โดยมีสาระสำคัญเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามของงานวิจัยที่ว่า

- 1) เรือนพักอาศัยของชาวยวนสีคิ้วสามารถธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างได้อย่างไร? มีการปรับตัวภายใต้กระบวนการและเงื่อนไขใด?
- 2) เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสีคิ้ว แตกต่างจากเรือนแบบแผนใดยวนในภาคเหนืออย่างไร?
- 3) สิ่งใดคือความเป็นสามัญการ (Generalization) ที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสีคิ้ว และสิ่งนั้นสามารถใช้อธิบายความเป็นสามัญการในเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนพื้นที่อื่นๆ ได้หรือไม่?

7.1 การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมของเรือนยวนสีคิ้ว

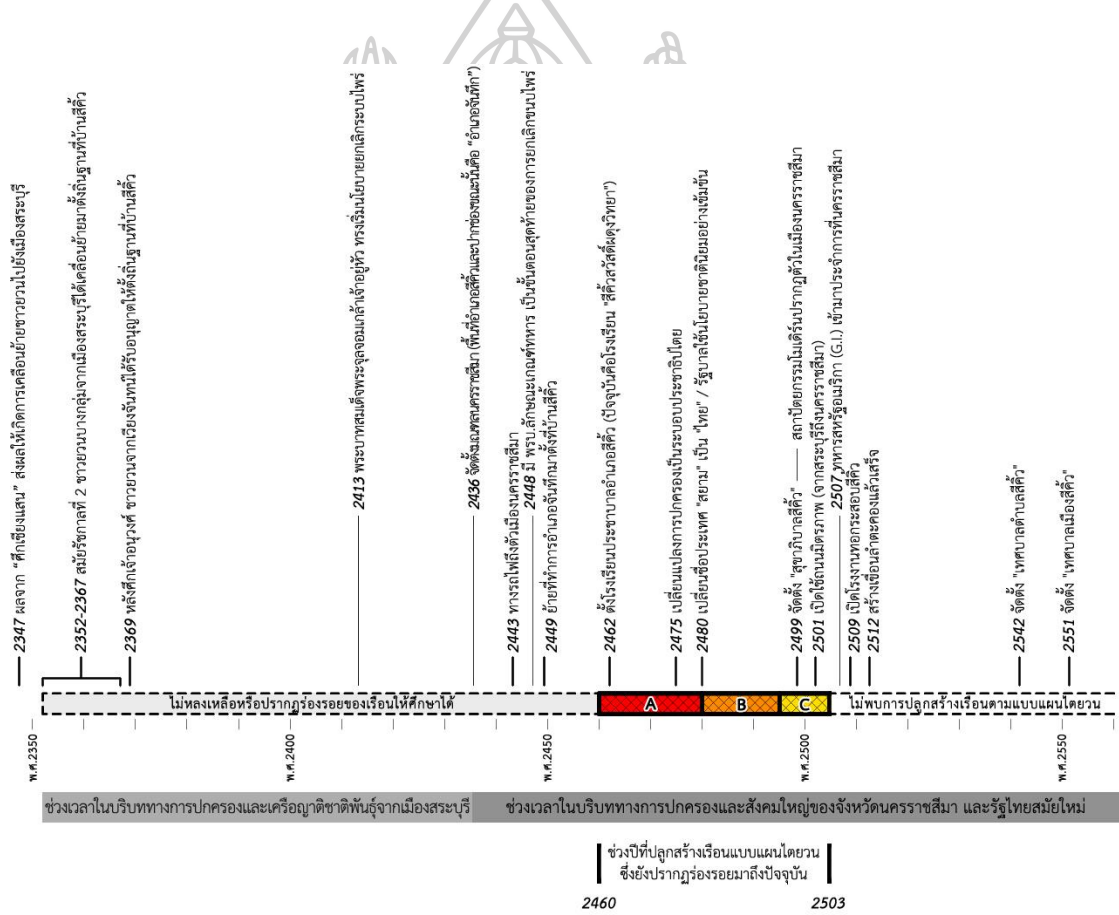
หลังจากเหตุการณ์ “ศึกเชียงใหม่” ในปี พ.ศ.2347 ทำให้ชาวยวนจากกลุ่มเมืองเชียงใหม่⁹⁷ ได้เคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนวัฒนธรรมลงไปยังเขตลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย โดยส่วนหนึ่งได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองสระบุรี⁹⁸ หลังจากนั้นในช่วงปีใดปีหนึ่งของสมัยรัชกาลที่ 2 หรือระหว่างปี พ.ศ. 2352 - 2367 ได้มีชาวยวนจากเมืองสระบุรีกลุ่มหนึ่งเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนวัฒนธรรมอีกครั้งเข้าสู่ที่ราบสูงโคราช และตั้งถิ่นฐานในบริเวณอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา หลักฐานแวดล้อมได้ชี้ว่าชาวยวนบ้านสีคิ้วอยู่ในสังกัดการปกครองของเมืองสระบุรีเรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลให้ชุมชนยวนสีคิ้วในช่วงประมาณ 69 - 84 ปีแรกหลังการตั้งถิ่นฐานนั้นมีความใกล้ชิดกับบ้านเมืองในลุ่มน้ำภาคกลางผ่านความสัมพันธ์ทางการปกครองของเมืองสระบุรีและเครือข่ายชาติพันธุ์ยวน (ยวนสระบุรี) หลังจากที่มีการจัดตั้งมณฑลนครราชสีมาในปี พ.ศ.2436 และยกเลิกระบบไพร่ลงในเวลาไล่เลี่ยกัน ชุมชนยวนสีคิ้วจึงได้เข้ามาอยู่ในการปกครองของอำเภอจันทัก

⁹⁷ ในเขตจังหวัดเชียงราย

⁹⁸ ขณะนั้นคือบริเวณอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

(ต่อมาคือ “อำเภอสี่คิ้ว”) เขตเมืองนครราชสีมาอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ใดยังมีการไปมาหาสู่และอพยพย้ายถิ่นฐานระหว่างเครือข่ายชาวยวนในจังหวัดสระบุรีกับอำเภอสี่คิ้วมาอีกระยะหนึ่ง ดังปรากฏผู้ที่ใช้นามสกุล “คัมภีรานนท์”⁹⁹ อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดสระบุรีและอำเภอสี่คิ้วเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การที่บรรพชนของชาวยวนสี่คิ้วได้เคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนวัฒนธรรมสองครั้งใหญ่ และตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มายาวนานร่วม 200 ปี ย่อมส่งผลให้เรือนพักอาศัยของชาวยวนสี่คิ้วเกิดการปรับตัวกับบริบทที่แตกต่างและมีพลวัตมาเป็นลำดับ

แผนภูมิที่ 7 แสดงลำดับเวลาของเหตุการณ์และปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวยวนสี่คิ้ว

สาระในข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชุมชนชาวยวนสี่คิ้วในช่วงเวลาร่วม 200 ปีที่ผ่านมา ได้อยู่ภายใต้ 2 บริบทใหญ่ โดยช่วงแรกเป็นบริบททางการปกครองและเครือข่ายชาติพันธุ์เดียวกันจากเมืองสระบุรี และช่วง

⁹⁹ เป็นนามสกุลที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) พระราชทานไว้เมื่อปี พ.ศ.2456 ให้แต่ทายาทของ “ปู่คัมภีระ” หรือ “พ่อเผ่าคัมภีระ” ชาวยวนผู้เคยดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองสระบุรีในช่วงสมัยรัชกาลที่ 2 - 3 และเป็นหนึ่งในผู้นำของชาวยวนกลุ่มเชียงแสนรุ่นบุกเบิกที่เคลื่อนย้ายมาตั้งเมืองสระบุรีในปี พ.ศ.2347 (ย้อย คัมภีรานนท์, ม.ป.ป.)

หลังเป็นบริบททางการปกครองและสังคมใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมา โดยอ้างอิงจากปี พ.ศ.2436 ซึ่งเชื่อว่าเป็นช่วงเวลาที่บ้านสี่คิ้วถูกรวมเข้ามาอยู่กับอำเภอจันทัก¹⁰⁰ เมืองนครราชสีมา ตามการจัดตั้งมณฑลนครราชสีมาซึ่งเป็นระบบการปกครองส่วนภูมิภาคที่มีการกำหนดอาณาเขตทางการปกครองเอาไว้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาและเปรียบเทียบเรือนยวนสี่คิ้วทั้งสามกลุ่มอายุ (เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A B และ C) ได้ค้นพบว่า เรือนยวนสี่คิ้วมีลักษณะ “วัฒนธรรมข้ามพรมแดน” โดยมีการสืบทอดวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ยวนดั้งเดิมจากภาคเหนือและรับวัฒนธรรมของชาวไทยภาคกลางเข้ามาใช้ในชุมชนยวนสี่คิ้วซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงโคราชของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ “นับแต่สมัยโบราณสืบเนื่องมาจนกระทั่งถึงการปรากฏตัวของเรือนไถยวนรุ่นสุดท้ายในพื้นที่ศึกษา เรือนยวนสี่คิ้วยังสามารถดำรงระบบผังพื้นและระดับตามแบบแผนไถยวน รวมถึงคงรูปแบบเรือนสองหลังร่วมพื้นเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง” อย่างไรก็ตาม คดีการวางตัวเรือนชาวตะวันตกนั้นได้สลายลงไปและแปรเปลี่ยนเป็นการวางเรือนตามแนวตะวันตกตั้งแต่เมื่อประมาณ 80 ปีที่ผ่านมา ส่วนเทคโนโลยีโครงสร้างและเทคนิคเชิงช่างแบบดั้งเดิมนั้นได้มีการสืบทอดมาจนกระทั่งถึงกลุ่มเรือนที่มีอายุประมาณ 65 ปี หลังจากนั้นจึงเริ่มปรากฏเทคโนโลยีโครงสร้างและเทคนิคเชิงช่างแบบร่วมสมัย โดยนิยมการปลูกสร้างอาคารอย่างเรียบง่ายมากขึ้น ลดความประณีต และมีการประดับประดาน้อยลง

ตารางที่ 13 แสดงการดำรงอยู่ของคุณลักษณะส่วนต่างๆ ในเรือนยวนสี่คิ้วแต่ละกลุ่มอายุ

	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81-100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65-80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)	ดำรง อยู่
สิ่งที่ปรากฏ และรับรู้จากภายใน	ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย ลำดับหรือระดับ	ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย ลำดับหรือระดับ	ผังพื้นและการจัดพื้นที่ใช้สอย ลำดับหรือระดับ	✓
สิ่งที่ปรากฏ และแสดงสู่ภายนอก	รูปแบบหรือรูปทรง	รูปแบบหรือรูปทรง	รูปแบบหรือรูปทรง	✓
	ทิศทางหรือแนวการวางอาคาร	เปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา		-
	ลักษณะที่ปรากฏในรูปด้าน (ระบบฝาเรือน* หน้าต่าง-ประตู วัสดุคุมง)	เปลี่ยนเป็นวัสดุที่แปรรูปจากเครื่องทุ่นแรงหรือวัสดุอุตสาหกรรม (ฝาไม้กระดานติดกับโครงเคร่า เริ่มใช้บานประตู-หน้าต่างสำเร็จรูป และมุงสังกะสี)		-
	การตกแต่งหรือประดับประดา*	การตกแต่งหรือประดับประดา	ไม่มี เน้นความเรียบง่าย	-
อื่นๆ	เทคโนโลยีก่อสร้าง / เทคนิคเชิงช่าง*	เทคโนโลยีก่อสร้าง / เทคนิคเชิงช่าง	เปลี่ยนเป็น “งานช่างร่วมสมัย”	-
	วัสดุหลัก (ไม้มะค่า)	วัสดุหลัก (ไม้มะค่า)	วัสดุหลัก (ไม้มะค่า)	✓

หมายเหตุ: * คือ คุณลักษณะที่รับมาจากเรือนไทยภาคกลาง (ฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้ง ไม้ป็นลมนแบบตัวหงา และระบบเสาดั้ง)

¹⁰⁰ สอดคล้องกับข้อมูลจากทางฝั่งเมืองสระบุรีที่ว่า “ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อยกเลิกการปกครองท้องถิ่นระบบเก่า กองโคของเมืองสระบุรีก็ได้ยกเลิกและโอนเข้าไปขึ้นอยู่กับอำเภอ” (ย้อย คัมภีรานนท์, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ เรือนยวนสีคิ้วยังมีรูปลักษณ์บางประการที่สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลาง ถึงแม้ว่าเรือนกรณีศึกษาที่ปรากฏอยู่ในภาคสนามทั้งหมดล้วนปลูกสร้างขึ้นในช่วงหลังจากที่ชุมชนยวนสีคิ้วเข้ามาอยู่ในการปกครองของเมืองหรือจังหวัดนครราชสีมาอย่างสมบูรณ์แล้ว แต่เรือนกรณีศึกษากลุ่มอายุตั้งแต่ 81 ปีขึ้นไป (กลุ่ม A)¹⁰¹ ยังปรากฏรูปลักษณ์ภายนอกที่เชื่อมโยงกับเรือนไทยภาคกลางอย่างชัดเจน ทั้งระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้ง และการใช้ไม้ป็นลมนแบบตัวเหงา รวมถึงระบบเสาตั้งและได้สืบทอดลักษณะบางประการมาจนถึงเรือนกลุ่มอายุ 65 - 80 ปี (กลุ่ม B)¹⁰² แสดงให้เห็นว่ารูปลักษณ์ภายนอกแบบเรือนไทยภาคกลางนี้ได้กลายเป็นสัมภาระวัฒนธรรมหนึ่งของชุมชนยวนสีคิ้วภายใต้ความสัมพันธ์ในอดีตกับบ้านเมืองในกลุ่มน้ำภาคกลางผ่านการปกครองและเครือญาติชาติพันธุ์ที่เมืองสระบุรี รวมถึงการติดต่อไปมาหาสู่กันอย่างใกล้ชิดผ่านกิจการด้านกองโคปรากฏการณ์ที่ชาวยวนสีคิ้วรับและสืบทอดวัฒนธรรมบางประการของคนกลุ่มใหญ่ในกลุ่มน้ำภาคกลางสอดคล้องกับ อมรา พงศาพิชญ์ (2549) ได้อธิบายไว้ว่า

“เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายจากศูนย์กลาง (Cultural Diffusion) และไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงที่มีอยู่แล้ว (Cultural Interaction) ย่อมมีการเรียนรู้และรับรู้ซึ่งกันและกัน ในระยะแรกอาจรับวัฒนธรรมใหม่ชั่วคราวที่เรียกว่าการยืมวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) และต่อมาจึงรับไว้เป็นของตน (Cultural Adoption) กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ ในกรณีที่วัฒนธรรมมีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน พอยอมรับซึ่งกันและกันได้ ปฏิสัมพันธ์จะอยู่ในรูปแบบสันติวิธี”

ดังนั้น ปัจจัยด้านการปกครอง ความสัมพันธ์แบบเครือญาติชาติพันธุ์เดียวกัน และการติดต่อกันอย่างใกล้ชิด จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สนับสนุนให้เรือนยวนสีคิ้วสามารถซึมซับและสืบทอดรูปลักษณ์ภายนอกแบบเรือนไทยภาคกลางมาอย่างต่อเนื่อง¹⁰³ แม้ว่าชุมชนยวนสีคิ้วจะเป็นชายขอบทางการปกครองซึ่งห่างไกลจากเมืองสระบุรีและตั้งอยู่ข้ามเขตแดนทางภูมิศาสตร์ก็ตาม

หลังจากนั้น เรือนยวนสีคิ้วกรณีศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีลงมา ยังได้ปรับตัวคล้อยตามความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีการวางตัวเรือนตามแนวตะวันตกซึ่งเป็นคติความเชื่อ

¹⁰¹ กลุ่มเรือนซึ่งปลูกสร้างในช่วงหลังจากที่ชุมชนยวนสีคิ้วแยกออกจากเมืองสระบุรีราว 25 - 45 ปี

¹⁰² กลุ่มเรือนซึ่งปลูกสร้างขึ้นในช่วงหลังจากที่ชุมชนยวนสีคิ้วแยกออกจากเมืองสระบุรีราว 45 - 60 ปี

¹⁰³ ถึงแม้ว่าบรรพชนของชาวยวนสีคิ้วจะเคยอาศัยอยู่ที่เมืองสระบุรีเป็นระยะเวลาราว 5 - 20 ปี ก่อนที่จะเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านสีคิ้ว หากแต่ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงของการเลือกสรรถิ่นฐานที่เหมาะสม โยกย้าย และบุกเบิกจับจองที่ทำกิน ดังนั้น กระบวนการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในชุมชนยวนสีคิ้วจึงควรเป็นผลจากการติดต่ออย่างใกล้ชิดในช่วงหลังจากที่ตั้งชุมชนได้อย่างมั่นคงแล้วเป็นหลัก

เดียวกันกับชาวไทโคราชและชาวลาว ดังนั้น การปรับตัวร่วมกับบริบทใหญ่ของเรือนยวนสี่คิ้วจึงเกิดขึ้นภายใต้ 2 สังคมวัฒนธรรมที่แตกต่าง คือ 1) การใช้รูปปลั๊กอินภายนอกของเรือนไทยภาคกลาง อันเป็นผลจากการยอมรับเอาวัฒนธรรมของบ้านเมืองในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางผ่านศูนย์กลางการปกครองของตน และ 2) การวางตัวเรือนตามแบบแผนของเรือนพื้นถิ่นโคราช อันเป็นผลจากการยอมรับเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นสังคมแวดล้อม การปรับตัวยอมรับวัฒนธรรมบางประการของบริบทใหญ่นี้ได้ดำเนินควบคู่กับสำนึกในการธำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอาไว้ ส่งผลให้เรือนยวนสี่คิ้วปรากฏร่องรอยจากการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนวัฒนธรรมสองครั้งใหญ่และมีความผสมผสานทั้งในลักษณะ “ทวิลักษณ์ (Double Identity)” และ “พหุลักษณ์ (Plural Identity)” โดยเป็นเรือนแบบแผนไถยวนที่แสดงคุณลักษณะบางประการร่วมกันกับเรือนไทยภาคกลางและเรือนโคราช

ถึงแม้ว่าคุณลักษณะหลายประการที่ปรากฏในรูปปลั๊กอินภายนอกของเรือนยวนสี่คิ้วจะมีความแปรเปลี่ยนไปจากเรือนแบบแผนไถยวนดั้งเดิมในวรรณกรรม แต่ก็มิได้ละทิ้งคุณลักษณะของเรือนไถยวนอย่างสิ้นเชิง การก่อรูปของเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษายังใช้ระบบเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้นอย่างเข้มแข็ง ส่งผลให้รูปปลั๊กอินภายนอกของเรือนยวนสี่คิ้วสามารถดำรงตัวตนทางชาติพันธุ์เอาไว้และมีความเชื่อมโยงกับเรือนแบบแผนไถยวนในวรรณกรรม ซึ่งได้ดำเนินไปพร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนรูปปลั๊กอินบางประการให้เข้ากับวัฒนธรรมสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวและแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมใหญ่ ภายใต้รูปทรงเรือนสองหลังร่วมพื้นหรือเรือนสามหลังร่วมพื้นซึ่งมีความโดดเด่น

เรือนกรณีศึกษาที่ 1

เรือนกรณีศึกษาที่ 3

เรือนจั่วแต่ละหลังมีโครงสร้างหลัก (เสาและรอด) แยกออกจากกัน และมีพื้นที่ใช้สอยภายในต่อเนื่องกัน

เรือนสองหลังร่วมพื้น

เรือนสามหลังร่วมพื้น

ภาพที่ 98 แสดงระบบเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้น ซึ่งธำรงอยู่ในเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาทุกรุ่น

ตารางที่ 14 แสดงคุณลักษณะของเรือนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไทยวนในวรรณกรรม

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)
 <p>รูปแบบ “เรือนสองหลัง/สามหลังร่วมพื้น”</p>	 <p>รูปแบบ “เรือนสองหลัง/สามหลังร่วมพื้น”</p>	 <p>รูปแบบ “เรือนสองหลังร่วมพื้น”</p>
<p>แบบแผนพื้นที่ใช้สอย</p> <p>ผังพื้นเป็นเรือนเคียงชานซึ่งมีหลังคาคลุม</p>	<p>แบบแผนพื้นที่ใช้สอย</p> <p>ผังพื้นเป็นเรือนเคียงชานซึ่งมีหลังคาคลุม</p>	<p>แบบแผนพื้นที่ใช้สอย</p> <p>ผังพื้นเป็นเรือนเคียงชานซึ่งมีหลังคาคลุม</p>
 <p>ระดับเต็นและโถงนอนจะสูงกว่าชานและครัว</p>	 <p>ระดับเต็นและโถงนอนจะสูงกว่าชานและครัว</p>	 <p>ระดับเต็นและโถงนอนจะสูงกว่าชานและครัว</p>
 <p>วางตัวเรือนขวางตะวัน</p>		

ตารางที่ 14 (ต่อ) แสดงคุณลักษณะของเรือนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)
		
ซื่อและแปสวมกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา	ซื่อและแปสวมกับหัวเทียนที่ศูนย์กลางเสา	
	 เสามาต่างใหม่	
		
เสาหน้าตัด 8 หรือ 16 เหลี่ยม	เสาหน้าตัด 8 หรือ 16 เหลี่ยม	เสาหน้าตัด 8 หรือ 16 เหลี่ยม
		
การวางตงแนวนอน		

ตารางที่ 14 (ต่อ) แสดงคุณลักษณะของเรือนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)
 <p data-bbox="288 719 663 757">เสาดั้งคร่อมบนรอด ใต้รอดมีเสาทอม่อรับ</p>		
 <p data-bbox="288 1070 663 1111">ฝาเล็บนาง</p>		
 <p data-bbox="288 1435 663 1476">ฝากันห้อง สูงต่อเนื่องขึ้นไปถึงหลังคา (แหวนเค้น</p>		
 <p data-bbox="288 1608 663 1648">ทำยন্ত্র</p>		
 <p data-bbox="288 1883 663 1957">ควั่น (หึ่งเก็บของเหนือศีรษะ) (ภาพจากลัดดา ปานุทัย และคณะ, 2526: 142)</p>		

ตารางที่ 15 แสดงคุณลักษณะของเรือนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลาง

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุต่ำกว่า 65 ปี)
 <p data-bbox="391 875 560 913">ไม้ป็นลมแบบตัวเหงา</p>	 <p data-bbox="764 875 933 913">ไม้ป็นลมแบบตัวเหงา</p>	
 <p data-bbox="339 1301 611 1339">ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพรีง</p>		
 <p data-bbox="300 1720 651 1756">เทคนิคเสาดั้งคร่อมบนรอด (ไม่มีเสาดอม่อรับ)</p>	 <p data-bbox="678 1720 1029 1756">เทคนิคเสาดั้งคร่อมบนรอด (ไม่มีเสาดอม่อรับ)</p>	

ตารางที่ 16 แสดงคุณลักษณะของเรือนกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับเรือนโคราช (เรือนพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา)

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุต่ำกว่า 65 ปี)
	 <p data-bbox="660 952 1032 987">วางตัวเรือนตามแนวตะวันออก-ตะวันตก</p>	 <p data-bbox="1032 952 1406 987">วางตัวเรือนตามแนวตะวันออก-ตะวันตก</p>

“ทวีลักษณ์” เป็นการแสดงอัตลักษณ์หรือตัวตนในลักษณะคู่ขนาน เช่น พวกเรา-พวกอื่น คนใน-คนนอก และคนยวน-คนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนใน “แก่นและเปลือกทางสถาปัตยกรรม” ของเรือนยวนสีคิ้วกรณีศึกษา ส่วน “พหุลักษณ์” นั้น เป็นลักษณะของการนิยามความเป็นตัวตนที่หลากหลายและสลับไหล ดังที่ปรากฏใน “เปลือกนอกทางสถาปัตยกรรม” ของเรือนยวนสีคิ้ว โดยสื่อความหมายในทำนองว่า ถึงแม้ว่าประชากรชาวยวนสีคิ้วจะมีสำนึกและนิยามตนเองเป็น “คนยวน (กลุ่มชาติพันธุ์ยวน)” แต่ยังมีสำนึกร่วมกับคนกลุ่มอื่นในฐานะ “คนสีคิ้ว (ประชากรในอำเภอสีคิ้ว)” “คนของเมืองสระบุรีในบริบทอดีต” “คนโคราช (ประชากรในจังหวัดนครราชสีมา)” “คนอีสาน (ประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)” และ “คนไทย (ประชากรของประเทศไทย)” ในบริบทของสังคมใหญ่ไปพร้อมๆ กันด้วย

ลักษณะความเป็น “ทวีลักษณ์” และ “พหุลักษณ์” นี้ยังมีความสอดคล้องกับทักษะทางภาษาของชาวยวนสีคิ้ว ซึ่งปรากฏร่องรอยการผสมผสานกับวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังที่งานศึกษาของ ลัดดา ปานุทัย และคณะ (2526) อธิบายว่า “...ลักษณะพิเศษที่ควรเข้าใจตรงกันคือ คนยวนสีคิ้วสามารถพูดได้หลายภาษา ทั้งภาษาภาคกลาง (กรุงเทพฯ) ภาษาอีสาน (โคราช-ชัยภูมิ¹⁰⁴) และภาษาโคราช¹⁰⁵ (ภาษาถิ่นโคราช)... ...ถ้าคุยกับคนโคราชก็จะพูดภาษาโคราช ถ้าคนไหนพูดภาษาอีสานด้วยจะพูดภาษาอีสาน แต่ถ้าให้คนยวนคุยด้วยจึงได้ภาษายวนมาก...”

¹⁰⁴ เป็นภาษาลาวหรือภาษาอีสานสำเนียงหนึ่งซึ่งคนในจังหวัดนครราชสีมาและชัยภูมิพูดกัน

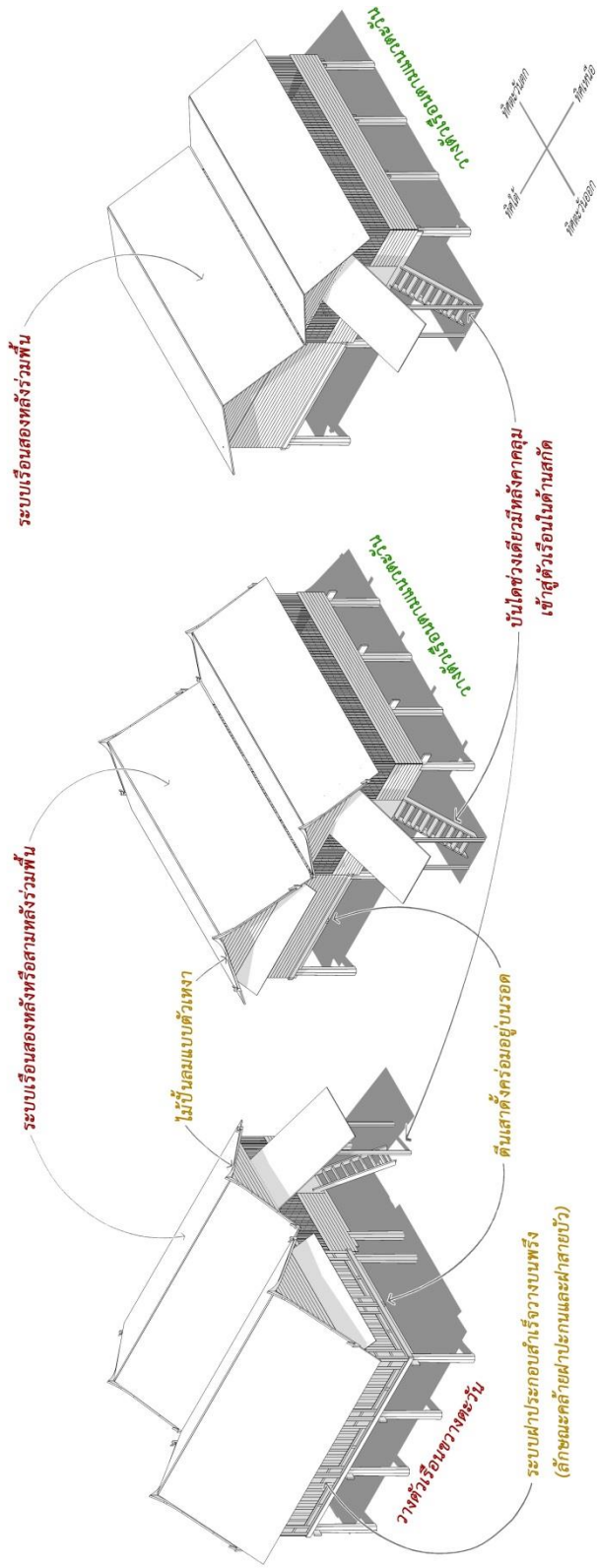
¹⁰⁵ ภาษาโคราช ไทเบ็ง หรือไทแดง

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะสามารถพบความเป็นพหุลักษณะได้ทั่วไปในสังคมโลก ภายใต้ความเป็นพหุสังคมหรือสังคมพหุวัฒนธรรมในกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ ที่มีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมข้ามพรมแดนอย่างกว้างขวาง แต่สำหรับกรณีของเรือนยวนสี่คิ้วนั้น เรือนกรณีศึกษาทั้งหมดได้ก่อรูปขึ้นในช่วงเวลาก่อนยุคสมัยที่กระแสโลกาภิวัตน์จะเข้าถึงและส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนยวนสี่คิ้ว ดังนั้น การดำรงตัวตนแบบพหุลักษณะที่ปรากฏในเรือนยวนสี่คิ้ว จึงเป็นผลการศึกษาแสดงออกทางสังคมของกลุ่มประชากรข้ามพรมแดนวัฒนธรรมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายขอบของวัฒนธรรมใหญ่ โดยก่อรูปขึ้นในบริบทแวดล้อมระดับท้องถิ่นและสังคมใหญ่ที่เกี่ยวข้อง

เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี (กลุ่ม B) เป็นตัวอย่างของพหุลักษณะทางสถาปัตยกรรม ภายใต้แบบแผนผังพื้น การจัดระดับหรืออันดับในเรือน ระบบโครงสร้างหลัก และรูปแบบเรือนสองหลังร่วมพื้นที่สัมพันธ์กับเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม แต่ใช้ป็นลมแบบตัวเหงาและระบบเสาดั้งแบบเรือนไทยภาคกลาง ส่วนการวางตัวเรือนนั้นเป็นการวางตามแนวตะวันตามความเชื่อของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 99 แสดงลักษณะพหุลักษณะทางสถาปัตยกรรมในเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C

รูปลักษณะภายนอกที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนแบบแผนไวยากรณ์ในวรรณกรรม

รูปลักษณะภายนอกที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนไทยภาคกลาง

รูปลักษณะภายนอกที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนโคราช

ภาพที่ 100 แสดงภาพจำลองรูปลักษณะภายนอกของเรือนยวนสี่ตัวกรณีศึกษากลุ่ม A B และ C

ซึ่งมีคุณลักษณะบางประการที่สอดคล้องกับเรือนแบบแผนไวยากรณ์ เรือนไทยภาคกลาง และเรือนโคราช

7.2 ปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อรูปของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้ว

เมื่อนำปัจจัยทางสถาปัตยกรรมมาพิจารณากระบวนการก่อรูปและพัฒนาการของเรือนยวนสีคิ้ว จะพบว่า สิ่งที่ปรากฏและรับรู้จากภายในเรือนสามารถธำรงแบบแผนของเรือนไทยดั้งเดิมเอาไว้ได้มากที่สุด ส่วนสิ่งที่ปรากฏและแสดงสู่ภายนอกเรือนจะมีการแปรเปลี่ยนไปมากกว่า เช่น มีการใช้ฝาประกอบสำเร็จที่มีลักษณะคล้ายกับฝาปะกนผสมฝาสายบัว ไม่ปั้นลมแบบตัวเหงา และระบบเสาดั้ง ซึ่งรับมาจากคนกลุ่มใหญ่ในกลุ่มน้ำภาคกลาง รวมถึงการวางทิศทางอาคารตามแนวตะวันออก ซึ่งเชื่อว่าจะได้รับอิทธิพลจากคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา ส่วนทางด้านเทคโนโลยีก่อสร้าง เทคนิคเชิงช่าง และวัสดุนั้น ผันแปรไปตามฝีมือแรงงาน ทรัพยากรท้องถิ่น และพัฒนาการทางเทคโนโลยี เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 หรือ ไม่เกินปี พ.ศ.2510 กระบวนการก่อรูปเรือนพักอาศัยตามแบบแผนจารีตไทยในอำเภอสีคิ้วก็ได้สูญสลายไปในที่สุด พร้อมๆ กับกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

การที่เรือนยวนสีคิ้วกรณีศึกษามีคุณลักษณะสำคัญร่วมกันกับเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือและเรือนแบบแผนไทยในวรรณกรรม สามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นผลจากกระบวนการก่อรูปเรือนพักอาศัยที่เกิดขึ้นจากแบบแผนและวิถีชีวิตเฉพาะภายในกลุ่มของประชากรชาติพันธุ์ยวนในพื้นที่ศึกษา และเป็นการสร้างความหมายทางสังคมสำหรับแสดงขอบเขตที่มีหรือรับรู้ร่วมกันว่าตนเองคือใคร ภายใต้สำนักทางชาติพันธุ์และการสืบทอดแบบแผนทางสังคมอย่างเข้มแข็ง สิ่งสร้างทางสังคม (Social Construct) เหล่านี้จึงเป็นขอบเขตที่มีหรือรับรู้ร่วมกันว่าตนเองคือใคร และเป็นแนวทางบ่งชี้ว่าใครเป็นชาติพันธุ์เดียวกันหรือแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ลักษณะสำคัญของเรือนยวนสีคิ้วที่สอดคล้องกับแบบแผนของเรือนไทย จึงเป็นข้อบ่งชี้การธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์ของชาวยวนสีคิ้วในมิติทางสถาปัตยกรรม ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2549) กล่าวว่า “...มนุษย์เรามีความต้องการสืบทอดเผ่าพันธุ์ และมีสำนักเกี่ยวกับโคตรเหง้าของเผ่าพันธุ์ตน การธำรงเผ่าพันธุ์เดิมของตนจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในมนุษยชาติทุกกลุ่มชาติพันธุ์...”

สำหรับคุณลักษณะที่เรือนยวนสีคิ้วรับมาจากเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนเฉพาะในรูปลักษณะภายนอกของเรือน ในขณะที่ส่วนประกอบอื่นๆ ของเรือนยังคงไว้ตามจารีตและแบบแผนไทยดั้งเดิมเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าชาวยวนสีคิ้วใช้วิธีการปรับเปลี่ยนเปลือกนอกทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยเพื่อสร้างความกลมกลืนกับบริบทที่แตกต่าง และใช้ปกปิดส่วนที่แผงเร้นอยู่ภายในซึ่งต้องการธำรงไว้ตามแบบแผนดั้งเดิมและความคุ้นชินภายในกลุ่ม ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับลักษณะการอยู่อาศัยในเรือนทรงไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (ซึ่งไม่ใช่คนไทย) ในบริบท

ใหญ่ของกลุ่มน้ำภาคกลาง ดังที่ วีระ อินพันทัง (2555) อธิบายว่า “การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมนำไปสู่การรับความเป็นไทยเข้าไว้ รวมทั้งการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยซึ่งกลายรูปจากเรือนแบบแผนดั้งเดิมเป็นเรือนทรงไทย แต่พื้นที่ที่ได้รับการห่อหุ้มไว้ภายในยังคงแสดงถึงความเป็นชุมชนเหมือนเช่นที่เคยเป็นในเรือนแบบแผนดั้งเดิม” และ อรศิริ ปาณินท์ (2560) อธิบายว่า “สิ่งแฝงเร้นภายในเรือนซึ่งแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มได้อย่างชัดเจนก็คือ เอกลักษณ์เฉพาะตัวของการใช้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการใช้พื้นที่ในเรือนภายใต้พิธีกรรมและสัญลักษณ์ทางความเชื่อต่างๆ”

ภาพที่ 101 แสดงตัวอย่างเรือนยวนสีควจากภาพถ่ายในอดีต โดยใช้ระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งและไม้ป็นลมแบบตัวเหงา (ตัวเหงาในภาพชำรุด) ที่สร้างรูปลักษณะภายนอกทางสถาปัตยกรรมให้สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลาง

ที่มา : เว็บเพจ “คนไต้-ยวนบ้านโนนกลุ่ม โคราช Thai-Yuan Korat” (<https://www.facebook.com/pg/คนไต้-ยวนบ้านโนนกลุ่มโคราช Thai-Yuan Korat-1564181077175561>)

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เรือนยวนสีควมีเพียงรูปลักษณะภายนอกบางประการที่สัมพันธ์กับเรือนไทย แต่ยังมีได้กลายรูปไปเป็นเรือนทรงไทยดังเช่นบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่อันตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลาง ก็เพราะว่าตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนยวนสีควนั้นอยู่ห่างไกลและถือเป็น “ชายขอบ” ของเขตวัฒนธรรมลุ่มน้ำภาคกลาง ส่งผลให้วัฒนธรรมหลักของคนกลุ่มใหญ่ที่แพร่กระจายออกมามีความเข้มข้นน้อย ซึ่งยังผลให้ชาวยวนสีควสามารถธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์และสืบทอดแบบแผนของสังคมเดิมเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง สอดคล้องกับที่ อมรา พงศาพิชญ์

(2549) อธิบายถึงการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมลักษณะนี้ว่า “คนบางกลุ่มรับวัฒนธรรมหลักของรัฐ (Dominate Culture) และผสมกลมกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก คนกลุ่มนี้มักจะถูกยกย่องโดยคนในอำนาจและยินดีถูกกลืนโดยกลุ่มอำนาจ แต่กลุ่มที่อยู่ห่างไกลอำนาจรัฐ ความต้องการธำรงวัฒนธรรมเดิมของตนยังคงมีอยู่ แต่ก็ยอมรับวัฒนธรรมหลักด้วยในบางเรื่อง”

ในทำนองเดียวกัน สาเหตุที่เรือนยวนสี่ควักรณีศึกษาทั้ง 3 กลุ่มมีคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับเรือนพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาไม่มากนัก (สิ่งที่ปรากฏชัดเจนมีเฉพาะคติการวางอาคารตามแนวตะวันเท่านั้น โดยพบในเรือนกรณีศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีลงมา) เนื่องจากชุมชนยวนสี่ควักรณีในอดีตก็มีความเป็น “ชายขอบ” ของเขตวัฒนธรรมไทโคราชเช่นกัน ด้วยชุมชนยวนสี่ควักรณี¹⁰⁶ นั้นตั้งอยู่ในเขตเชิงเขาทางตะวันตกของตัวจังหวัดซึ่งห่างไกลจากแก่นกลางวัฒนธรรม (Culture Core) ของชาวไทโคราช¹⁰⁷ และพื้นที่ระหว่างอำเภอสี่ควักรณีกับอำเภอที่มีชาวไทโคราชตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น ยังถูกขึ้นด้วยเขตอำเภอต่างชนิดกัน อำเภอสูงเนิน และอำเภอปักธงชัย ซึ่งมีประชากรหม่มากเป็นชาวลาว (อีสาน)¹⁰⁸ ประกอบกับหมู่บ้านของชาวยวน ชาวไทโคราช และชาวลาวในบริเวณอำเภอสี่ควักรณีนั้นมีสัดส่วนที่ไม่ห่างกันมากนัก¹⁰⁹ ชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ ในอำเภอสี่ควักรณีจึงมิได้อยู่ในสถานะของคนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อยอย่างชัดเจน แต่มีสภาพเป็นสังคมพหุลักษณะ ดังที่ สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา (2544) ได้ให้นิยามพื้นที่บริเวณนี้ว่าเป็น “ชุมชนชาติพันธุ์” และ “หน้าด่าน” ดังนั้น ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนยวนสี่ควักรณีซึ่งมิได้ใกล้ชิดกับศูนย์กลางวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ในลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราชมากจนเกินไป จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชาวยวนสี่ควักรณีสามารถธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์เอาไว้ และส่งผลให้เรือนยวนสี่ควักรณียังสืบทอดลักษณะสำคัญของเรือนแบบแผนไทยยวนได้อย่างชัดเจน

นอกจากเหตุผลทางการปรับตัวให้อยู่ได้ในบริบทใหญ่และวัฒนธรรมหลักของท้องถิ่นแล้ว ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในวงกว้างนับตั้งแต่ช่วงหลัง

¹⁰⁶ พื้นที่อำเภอสี่ควักรณีในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เคยมีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างเบาบาง เนื่องจากเป็นเขตชายป่า ดงพญาไฟและมีสภาพเป็นที่ลาดเชิงเขา จึงไม่เอื้อต่อการทำนาและตั้งชุมชนเกษตรกรรมขนาดใหญ่ พื้นที่ซึ่งสามารถทำนาชลประทานได้มีเพียงบริเวณที่ราบแคบๆ ในบริเวณใกล้เคียงกับลำตะคองเป็นหลัก ดังนั้น การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวยวนจึงเป็นการบุกเบิกพื้นที่ซึ่งมีประชากรกลุ่มอื่นๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างเบาบาง โดยการใช้ภูมิปัญญาเหมืองฝายและระหัดวิดน้ำเพื่อพัฒนาและขยายพื้นที่นาชลประทานให้กว้างขวางมากขึ้น จนสามารถตั้งชุมชนเกษตรกรรมขนาดใหญ่ได้ (นราธิป ทัพบัน และคณะ, 2560)

¹⁰⁷ ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ซึ่งมีประชากรกลุ่มวัฒนธรรมไทโคราชตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่น เช่น ในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมา โนนสูง เฉลิมพระเกียรติ โชคชัย ครบุรี นองบุญมาก จักราช และพิมาย โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ลำตะคอง ลำจักราช และตอนปลายของลุ่มน้ำลำตะคอง เนื่องจากบริเวณข้างต้นมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มซึ่งอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัดและมีพื้นที่ซึ่งเอื้อต่อการทำนาอย่างกว้างขวาง จึงมีชาวไทโคราชเข้าไปบุกเบิก จับจอง และตั้งถิ่นฐาน มายาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา

¹⁰⁸ สรุปรจากข้อมูล “แผนที่ภาษาลาวอีสาน” โดย สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2547)

¹⁰⁹ รูปภาพที่ 19 แผนที่หมู่บ้านของกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ บริเวณลำตะคองและลำน้ำสาขาในเขตอำเภอสี่ควักรณี (ในบทที่ 4 หน้า 56)

สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ยังถือเป็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่ส่งอิทธิพลต่อการก่อรูปของเรือนยวนสี่คิ้วในช่วงหลัง การที่ชุมชนยวนสี่คิ้วสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีการก่อสร้าง วัสดุ และเครื่องมือทันสมัยใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสังคมที่เชื่อมโยงกับสังคมอื่นแบบข้ามพรมแดน ขับเคลื่อนให้การปลูกสร้างเรือนพักอาศัยด้วยเทคนิคเชิงช่างแบบดั้งเดิมหมดความนิยมลงไป ส่งผลให้เทคโนโลยีโครงสร้างและเทคนิคเชิงช่างแบบไต่ยวน รวมถึงรูปลักษณะที่สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลาง ไม่ปรากฏในเรือนยวนสี่คิ้วรุ่นสุดท้าย (เรือนกรณีศึกษาที่มีอายุน้อยกว่า 65 ปี) อย่างไรก็ตาม เรือนรุ่นนี้ยังคงไว้ซึ่งแบบแผนพื้นที่ใช้สอยภายใน การจัดระดับบนเรือน และรูปแบบของเรือนสองหลังร่วมพื้นเช่นเดิม ภายใต้เทคนิคเชิงช่างและเทคโนโลยีการก่อสร้างร่วมสมัย

7.3 ความเป็นสามัญการของชาวยวนสี่คิ้วที่ปรากฏในเรือนกรณีศึกษา

จากการศึกษาและเปรียบเทียบเรือนยวนสี่คิ้วทั้ง 3 รุ่นซึ่งก่อสร้างในช่วงประมาณ 58 - 100 ปีที่ผ่านมา พบว่าความเป็นสามัญการ (Generalization) หรือสิ่งที่ดำรงอยู่ในเรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้วตั้งแต่รุ่นอายุประมาณ 100 ปีเศษ สืบต่อมาจนถึงรุ่นสุดท้ายก็คือ รูปแบบของเรือนระบบสองหลังร่วมพื้น การใช้หลังคาทรงจั่ว มีชายคาคลุมชานและบันได ลักษณะเรือนประธานมักเป็นเรือนสามห้องหรือมีความยาว 3 ช่วงเสา ส่วนพื้นที่ใช้สอยนั้นมีส่วนในเฮือน เต็น และชาน เป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยมีในเฮือนหรือห้องนอนจำนวน 1 ห้อง และทำประตูเข้าสู่ในเฮือนจากส่วนเต็น การจัดระดับบนเรือนจะมีส่วนในเฮือนและเต็นมีระดับพื้นสูงที่สุด รองลงมาคือชานและส่วนอื่นๆ ระบบโครงสร้างหลักเป็นการเข้าไม้แบบ “รอดสอดเสา” โดยมีโครงสร้างของเรือนหลังคาจั่วแต่ละหลังแยกออกจากกัน และใช้ไม้มะค่าเป็นวัสดุหลัก ซึ่งนอกเหนือจากไม้มะค่าอันเป็นวัสดุท้องถิ่นซึ่งผันแปรตามแหล่งที่ตั้งของชุมชนแล้ว ความเป็นสามัญอื่นๆ ของเรือนยวนสี่คิ้วในข้างต้นล้วนสอดคล้องและสัมพันธ์กับเรือนจาริตไต่ยวนในภาคเหนือทั้งสิ้น

สำหรับในด้านความเชื่อนั้น ถึงแม้ว่าชาวยวนสี่คิ้วจะมีร่องรอยการนับถือผีปู่ย่าเช่นเดียวกับชาวภาคเหนือ แต่ในทางปฏิบัติจะมีการบูชาผีปู่ย่าเอาไว้เฉพาะที่ครัวเรือนของ “เจ้าก๊ก”¹¹⁰ เท่านั้น (ดังที่อธิบายไว้แล้วในเชิงอรรถหน้าที่ 82) ส่งผลให้เรือนยวนสี่คิ้วส่วนใหญ่ไม่ปรากฏหิ้งผีปู่ย่า ดังเช่น

¹¹⁰ หรือ “ก๊กใหญ่” หมายถึงบ้านของต้นบรรพชนฝ่ายหญิงซึ่งทำหน้าที่ดูแลผีปู่ย่า การบูชาผีปู่ย่าของชาวยวนสี่คิ้วเป็นหน้าที่ของครอบครัวต้นบรรพชนซึ่งมีการสืบทอดผ่านทางญาติฝ่ายหญิงเท่านั้น โดยทั่วไปจะเป็นการสืบทอดการดูแลผีปู่ย่าจากแม่ไปสู่ลูกสาวคนเล็ก ส่วนญาติพี่น้องคนอื่นๆ รวมถึงลูกหลานและทายาทรุ่นหลังๆ นั้นถือเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในสายผีเดียวกัน ซึ่งจะต้องมาบูชาผีปู่ย่าที่บ้านของผู้ดูแลเจ้าก๊กนี้เท่านั้น (ทางภาคเหนือเรียกว่า “บ้านแก้วผี” แต่ในทางปฏิบัติของทางภาคเหนือนั้น ทุกหลังคาเรือนจะต้องมีหิ้งผีปู่ย่าอยู่ทุกบ้าน) ในปัจจุบันครอบครัวชาวยวนสี่คิ้วซึ่งเป็นผู้ดูแลเจ้าก๊กทั้งหมดมิได้อาศัยอยู่ในเรือนแบบแผนไต่ยวนแล้ว

เรือนกรณีศึกษาทั้งหมด ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเรือนยวนสีคิ้วโดยทั่วไปไม่ได้มีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อเกี่ยวกับผีดังเช่นเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม

อย่างไรก็ดี ความเป็นสามัญทางสถาปัตยกรรมในข้างต้นนี้ มีเพียงปัจจัยซึ่งปรากฏและรับรู้จากภายในเรือนเท่านั้นที่ถือเป็นแก่นแท้ของเรือนยวนสีคิ้ว เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สะท้อนไปสู่ความเชื่อและแบบแผนการดำเนินชีวิตเฉพาะทางชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน ส่วนปัจจัยซึ่งปรากฏและแสดงสู่ภายนอกเรือนนั้นเป็นเพียงองค์ประกอบรองซึ่งมีความแปรผันและมีอาจใช้นิยามความเป็นเรือนยวนสีคิ้วได้ ดังเช่นในกรณีของ “เรือนแฝด” ที่ปลูกสร้างหลังทศวรรษแรกของ พ.ศ.2500 (เรือนในภาพที่ 94 และ 95 ซึ่งกล่าวถึงในช่วงท้ายของบทที่ 6) ถึงแม้ว่าจะปลูกสร้างโดยชาวยวนและมีรูปทรงที่เชื่อมโยงกับเรือนสองหลังร่วมพื้นดั้งเดิม แต่ก็ไม่ได้ปรากฏความสัมพันธ์กับผังพื้น พื้นที่ใช้สอย และการจัดลำดับภายในเรือนตามจารีตไต่ยวน จึงมีอาจนิยามเรือนเหล่านี้ว่าเป็นเรือนแบบแผนไต่ยวนได้

7.4 อัตลักษณ์ของเรือนยวนสีคิ้ว

เนื่องจากชาวยวนสีคิ้วมีบรรพชนสืบเชื้อสายมาจากชาวยวนเมืองเชียงแสน ซึ่งเคลื่อนย้ายออกจากเขตแดนวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิมมานานร่วม 200 ปี แต่เรือนพักอาศัยของชาวยวนสีคิ้วยังสามารถธำรงคุณลักษณะสำคัญของเรือนแบบแผนไต่ยวนตามวรรณกรรมเอาไว้ ควบคู่กับการปรับตัวกับบริบทแวดล้อมใหม่และมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ

ข้อแตกต่างที่ชัดเจนจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรมก็คือ เรือนยวนสีคิ้วใช้รูปลักษณะภายนอกบางประการของเรือนไทยภาคกลาง ได้แก่ ชั้นลม ระบบฝาเรือน และเทคนิคการรับเสาดั้ง รวมถึงแนวการวางอาคารของเรือนรุ่นหลังที่เป็นตามแนวตะวันตกเฉียงใต้คคความเชื่อแบบชาวโคราช นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบระหว่างเรือนยวนสีคิ้วกับเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือหรือเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม ยังพบว่าระบบผังพื้นและการจัดระดับบนเรือนยวนสีคิ้วนั้นยังมีการแสดงศักดิ์หรือฐานะของเรือนประธานที่ชัดเจนมากกว่า เนื่องจากเรือนยวนสีคิ้วเมื่อแรกสร้างจะมีห้องนอนจำนวน 1 ห้องเป็นมาตรฐานตายตัว (ในขณะที่เรือนไต่ยวนในวรรณกรรมจะมีจำนวนห้องนอนที่ไม่แน่นอน ระหว่าง 1 - 2 ห้องนอน) แบบแผนข้างต้นทำให้เรือนยวนสีคิ้วมีระดับพื้นของเรือนประธานสูงกว่าเรือนลูกเสมอ ด้วยระดับพื้นเรือนที่มีความแตกต่างกันจึงเคร่งครัดในการทำตำแหน่งประตูหลักสำหรับเข้าสู่ห้องนอนจากส่วนเดิน¹¹¹ และปรากฏ “แป้นเลียบ¹¹²” สำหรับคั่นระดับระหว่างพื้นของชานและเรือน

¹¹¹ สำหรับเรือนภาคเหนือทั่วไปมีตำแหน่งประตูเข้าสู่ห้องนอนที่ยึดหยุ่นมากกว่า โดยพบทั้งการเข้าสู่ห้องนอนจากส่วนเดินและชานย่อย

¹¹² มีลักษณะเป็นแผ่นไม้กระดานอยู่ระหว่างพื้นชานและพื้นเรือนประธาน ใช้สำหรับนั่ง วางของ และใช้เป็นแนวทางเดินเลียบไปด้านหลังเรือน องค์ประกอบนี้ไม่ปรากฏในเรือนไต่ยวนภาคเหนือ และไม่ใช้แบบแผนของเรือนไทยประเพณีของภาคกลางและเรือนโคราช

ประธาน และยังมีหิ้งเก็บของใต้ชายคาที่เรียกว่า “ควัน”¹¹³ เป็นรูปแบบเฉพาะและมีได้ปรากฏอยู่ทั่วไปในเรือนภาคเหนือ

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งก็คือ กรณีศึกษาเรือนยวนสี่ควันสามารถใช้คุณลักษณะของ “แบบแผนพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน” และ “รูปทรงเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้น” เป็นขอบเขตในการนิยามความเป็นชาติพันธุ์ยวน โดยสามารถใช้บ่งชี้เรือนแบบแผนไตยวนและแยกแยะเรือนยวนสี่ควันออกจากเรือนพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

นอกจากนี้ เรือนยวนสี่ควันยังได้ปรับปรุงรูปแบบบางประการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพอากาศของจังหวัดนครราชสีมาที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากกว่าทางภาคเหนือ โดยเรือนทุกหลังจะยกใต้ถุนสูงพ้นหัว (เพื่อถ่ายเทอากาศและรองรับการเลี้ยงสัตว์ในกิจการกองโค) ส่วนฝาเรือนที่ปรับปรุงในชั้นหลังยังมีความโปร่งหรือเปิดช่องให้เกิดการถ่ายเทอากาศมากยิ่งขึ้น ควบคู่กับการเปิดช่องแสงหรือช่องระบายอากาศในส่วนหน้าจั่ว ส่งผลให้พื้นที่ภายในของเรือนมีการถ่ายเทอากาศได้ดี และมีได้มีดทับดังเช่นเรือนพื้นถิ่นทั่วไปในภาคเหนือ นอกจากนี้ ยังมีการใช้วัสดุก่อสร้างที่แปรผันตามทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเรือนไตยวนในภาคเหนือและเรือนไตยวนในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางนิยมใช้ไม้สักเป็นวัสดุหลักในการปลูกสร้าง (มีส่วนน้อยที่ใช้ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ตะเคียน และไม้แดง) ทว่า ในอำเภอสี่ควันและที่ราบสูงโคราชนั้นไม่มีไม้สัก แต่มีไม้มะค่าเป็นวัสดุชั้นดี โดยเป็นไม้เนื้อแข็งที่มีคุณสมบัติทางกลศาสตร์ที่ดีกว่าไม้สัก จึงเอื้อต่อเทคนิคก่อสร้างบางประการที่ก้าวหน้ากว่าเรือนไตยวนดั้งเดิม เช่น การวางเสาดั้งคร่อมบนรอดโดยไม่ต้องมีเสาค่อมรองรับ

ดังนั้น อัตลักษณ์ของเรือนยวนสี่ควันก็คือ เรือนแบบแผนไตยวนที่มีเอกลักษณ์บางอย่างเป็นของตนเอง โดยเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นที่สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลางและเรือนโคราช สะท้อนความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมของชาวยวนสี่ควันที่มีต่อคนกลุ่มใหญ่ในลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช ในขณะที่ลักษณะสำคัญของเรือนยังมีความสัมพันธ์กับแบบแผนของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนในวรรณกรรมพร้อมกันนี้ เรือนยวนสี่ควันยังมีสัมภาระวัฒนธรรมบางอย่างของตนเอง¹¹⁴ เช่น หน้าจั่วมีการเปิดช่องระบายอากาศ (คล้ายรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพน) มีควันเป็นหิ้งเก็บของอยู่บนอกฝาเรือนซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้า และมีแป้นเสียบอยู่ระหว่างเต้าและชาน

¹¹³ องค์ประกอบนี้มีหลักฐานแวดล้อมยืนยันว่าเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมเฉพาะในเรือนไตยวนกลุ่มยวนเชียงแสน

¹¹⁴ ในกรณีนี้มีข้อสังเกตว่า คุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเหล่านี้ อาจเป็น “คุณลักษณะเฉพาะของเรือนไตยวนกลุ่มเชียงแสนดั้งเดิม ซึ่งไม่ปรากฏในวรรณกรรมมาก่อน เนื่องจากข้อมูลเรือนไตยวนในวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นผลการศึกษาและเก็บข้อมูลจากพื้นที่แอ่งเชิงใหม่-ลำพูนเป็นหลัก” หรืออาจจะเป็น “ผลจากพลวัตหรือวิวัฒนาการของเรือนยวนสี่ควัน” ก็เป็นไปได้

ตารางที่ 17 แสดงคุณลักษณะเฉพาะของเรือนยวนสี่คิ้วซึ่งไม่ตรงกับเรือนไตยวนในวรรณกรรม เรือนไทยภาคกลาง และเรือนโคราช

เรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี)	เรือนกรณีศึกษากลุ่ม C (เรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี)
 <p data-bbox="284 875 657 913">หน้าจั่วมีการเปิดช่องระบายอากาศ (รูปนกยูง)</p>	 <p data-bbox="657 875 1031 913">หน้าจั่วมีการเปิดช่องระบายอากาศ (รูปนกยูง)</p>	
 <p data-bbox="284 1265 657 1303">คว้น เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้า</p>	 <p data-bbox="657 1265 1031 1303">คว้น เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้า</p>	
 <p data-bbox="284 1601 657 1637">แป้นเสียบ</p>	 <p data-bbox="657 1601 1031 1637">แป้นเสียบ</p>	

ถึงแม้ว่าชาวยวนสี่คิ้วจะมีสถานะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมรองของบริบทใหญ่เมืองสระบุรี (ช่วงแรก) และจังหวัดนครราชสีมา (ช่วงหลัง) แต่สำหรับในบริบทของอำเภอสี่คิ้วนั้น ชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ ยวน ไทยโคราช และลาว มีสัดส่วนที่ไม่ทิ้งห่างกันมากนักและมีได้แสดงสถานะของคนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อยอย่างชัดเจน ประกอบกับบ้านสี่คิ้วนั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับย่านเศรษฐกิจและศูนย์กลางการปกครองของอำเภอ ส่งผลให้ชาวยวนสี่คิ้วครอบครองพื้นที่สำคัญของอำเภอและมีตัวตนทางสังคมในระดับหนึ่ง ดังนั้น นอกเหนือจากการหิบบัณฑิตวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่นเข้ามาใช้ในกลุ่ม

ชาวยวนสี่คิ้วแล้ว ยังมีการแพร่กระจายวัฒนธรรมของชาวยวนสี่คิ้วออกไปยังกลุ่มชนอื่นในบริเวณใกล้เคียงด้วย โดยในด้านสถาปัตยกรรมนั้น พบเรือนของชาวไทโคราช ณ ชุมชนไทโคราช บ้านบุงลำไย (ภาพที่ 102) ที่ใช้ระบบโครงสร้างแบบ “เรือนสองหลังร่วมพื้น”¹¹⁵ ซึ่งมีใช้แบบแผนทางโครงสร้างของเรือนไทโคราช หากแต่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเรือนไต่ยวน

ภาพที่ 102 แสดงเรือนของชาวไทโคราช (บ้านบุงลำไย) ที่ใช้ระบบโครงสร้างแบบ “เรือนสองหลังร่วมพื้น”

นอกจากนี้ ยังพบเรือนของชาวลาว (ภาพที่ 103) ซึ่งเคลื่อนย้ายมาจากชุมชนวัฒนธรรมไทลาว แห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา โดยเข้ามาจับจองพื้นที่และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนพ่อพระยาสี่เขี้ยว¹¹⁶ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 ซึ่งปลูกสร้างเรือนพักอาศัยเป็นเรือนแฝดที่มีผังพื้นสัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต่ยวนด้วย โดยมีห้องนอนหลักและพื้นที่หน้าห้องนอนอยู่ในตำแหน่งเดียวกันกับส่วนในเฮือนและเต็นของเรือนยวนสี่คิ้ว และยังมีตำแหน่งประตูเข้าสู่ห้องนอนอยู่ทางด้านสกัดเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 103 แสดงเรือนของชาวไทลาว (ชุมชนพ่อพระยาสี่เขี้ยว) ที่มีผังพื้นสัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต่ยวน

¹¹⁵ เรือนหลังคาสองจั่ว แต่ละหลังมีโครงสร้างแยกออกจากกัน

¹¹⁶ เป็นชุมชนหนึ่งในเขตเทศบาลเมืองสี่คิ้ว ชุมชนนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของบ้านใต้

7.5 ข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณลักษณะบางประการของเรือนยวนกลุ่มเชียงใหม่

เนื่องจากผลการเปรียบเทียบข้างต้นพบข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า มีสัมภาระวัฒนธรรมบางอย่างของเรือนยวนสี่คิ้วที่มีคุณลักษณะไม่ตรงกับเรือนไตยวนในวรรณกรรม เรือนไทยภาคกลาง และเรือนโคราช ซึ่งอาจนำไปสู่การค้นพบ “สัมภาระทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของเรือนไตยวนกลุ่มเชียงใหม่” ที่ไม่ปรากฏในวรรณกรรมทั่วไป ดังนั้น จึงสมควรเทียบเคียงคุณลักษณะเหล่านั้นกับเรือนยวนกลุ่มเชียงใหม่ในพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในประเด็นดังกล่าว

ในที่นี้ ได้เลือกเรือนชาวยวนจาก 2 พื้นที่ ได้แก่ 1) เรือนยวนลับแล¹¹⁷ จังหวัดอุตรดิตถ์ และ 2) เรือนเจ้าแม่ยอดคำ¹¹⁸ จังหวัดลำปาง เป็นตัวแทนสำหรับเปรียบเทียบกับคุณลักษณะของเรือนยวนสี่คิ้ว เนื่องจากเรือนข้างต้นเป็นตัวแทนของเรือนชาวยวนที่มีหลงเหลืออยู่ไม่มากนัก ซึ่งปรากฏข้อมูลที่ยืนยันได้ว่าเป็นเรือนของชาวยวนกลุ่มเชียงใหม่¹¹⁹ และมีใช้ตัวแทนของเรือนแบบแผนไตยวนในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนซึ่งถูกอ้างอิงอย่างแพร่หลายในวรรณกรรม

¹¹⁷ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้อธิบายถึงภูมิหลังของชาวยวนลับแลเอาไว้ มีเนื้อความโดยสรุปว่า “คนกลุ่มนี้เป็นชาวยวนจากบริเวณเมืองเชียงแสนซึ่งได้อพยพหลบภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณอำเภอลับแล” (สรุปจาก สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นอำเภอลับแล (ม.ป.ป.) และ รุ่งทิวา โตธินา (2536)) สอดคล้องกับชื่อ “บ้านเชียงแสน” ที่ปรากฏในพื้นที่ดังกล่าว แต่ช่วงเวลาในการตั้งถิ่นฐานนั้นยังไม่มีข้อสรุปทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามแนวคิดของทางประวัติศาสตร์โน้มน้าวว่า ชาวยวนกลุ่มนี้ควรจะต้องตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอลับแลมาก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นช่วงก่อนสมัย “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ในดินแดนภาคเหนือของไทย ดังนั้น เรือนยวนลับแลจึงเป็นร่องรอยหนึ่งของเรือนยวนกลุ่มเชียงใหม่ที่สามารถใช้เปรียบเทียบกับเรือนยวนสี่คิ้วได้

¹¹⁸ ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอลำปาง อันเป็นอาณาบริเวณที่มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชาวยวนกลุ่มเชียงใหม่ จากเหตุการณ์ “ศึกเชียงแสน” ในปี พ.ศ.2347 ที่ได้มีการกวาดต้อนประชากรชาวยวนบางส่วนเข้ามายังเมืองลำปาง สอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ เสงฆภูมิกุล (2560) ผู้ครอบครองเรือนดังกล่าวในปัจจุบัน ได้อธิบายไว้ว่า “เจ้าของเดิมของเรือนนี้คือเจ้ายอดคำ ผู้เป็นทนายทูนที่ 5 ของเจ้านายที่ถูกกวาดต้อนมาจากเชียงแสน” (สรุปจากรายการโทรทัศน์ “เปิดตำนานกับเผ่าทอง” ตอน ลำปาง 1 ช่อง PPTV HD 36 วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2560) นอกจากนี้ “แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมนครลำปาง” โดย สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2549) ยังระบุว่า ในปัจจุบันเรือนดังกล่าวเป็นเรือนแบบดั้งเดิมที่เก่าแก่ที่สุดของเมืองลำปาง เรือนนี้จึงเป็นร่องรอยหนึ่งที่ใช้เปรียบเทียบกับเรือนยวนสี่คิ้วได้

¹¹⁹ เนื่องจากในทางปฏิบัติ ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลหตุยภูมิเกี่ยวกับเรือนแบบแผนไตยวนบริเวณเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันได้ เนื่องจากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ว่า หลังจากศึกเชียงแสนในปี พ.ศ.2347 บ้านเมืองในบริเวณดังกล่าวได้ถูกปล่อยให้ร้างไปนาน จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีการเคลื่อนย้ายผู้คนเข้าไปฟื้นฟูบ้านเมืองอีกครั้ง อาคารบ้านเรือนของประชากรในบริเวณดังกล่าวจึงไม่อาจใช้เป็นตัวแทนเรือนพักอาศัยของผู้คนกลุ่มดั้งเดิมได้

ภาพที่ 104 แสดงตัวอย่างเรือนชาวยวนที่อำเภอลับแล
ที่มา : ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ (2552)

ภาพที่ 105 แสดงเรือนเจ้าแม่ยอดคำ จังหวัดลำปาง
ที่มา : สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2540)

จากข้อสังเกตที่ว่า คุณลักษณะของเรือนยวนสี่คิ้วซึ่งไม่ตรงกับเรือนไทยยวนในวรรณกรรมและเรือนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในบริบทใหญ่ อันได้แก่ 1) ลักษณะหน้าจั่วที่มีการเปิดช่องระบายอากาศคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพน 2) ควันที่เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้าสำหรับเก็บของใต้ชายคา และ 3) แป้นเลียบ อาจเป็น “คุณลักษณะเฉพาะของเรือนไทยยวนกลุ่มเชียงแสนดั้งเดิม ซึ่งไม่ปรากฏใน

วรรณกรรมมาก่อน” หรืออาจจะเป็น “ผลจากพลวัตหรือวิวัฒนาการเฉพาะของเรือนยวนสี่คิ้ว” ก็
 เป็นได้ ในที่นี้จึงได้นำเสนอคุณลักษณะ “หน้าจั่ว” “ลักษณะพื้นที่เก็บของใต้ชายคา” และ “แป้น
 เลียบ” ของเรือนยวนลับแลและเรือนเจ้าแม่ยอดคำ¹²⁰ ดังนี้

1) เรือนชาวยวนที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

หน้าจั่วของเรือนชาวยวนลับแลมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยมีลักษณะเป็นแผ่นไม้ยาวปิด
 ซ้อนทับกันเป็นแนวรัศมีคล้ายใบตาล เรียกว่า “จั่วตาลคลี่”

ภาพที่ 106 แสดงลักษณะของหน้าจั่วเรือนแบบ “ตาลคลี่” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนชาวยวนลับแล
 ที่มา : ภาพซ้ายบน สมชาย ปงศรีชัย, ภาพขวาบนและซ้ายล่าง อนุพันธ์ จันมา, ภาพขวาล่าง สีนวล หมวกทอง (อ้างใน ศิริวรรณ
 วิบูลย์มา และคณะ, 2552)

¹²⁰ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิของเรือนยวนลับแลและเรือนเจ้าแม่ยอดคำ จากสารสนเทศต่างๆ ดังนี้ (1) หนังสือ “กอย
 เือนลับแล” (ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ, 2552) ซึ่งได้มีการบันทึกภาพและข้อมูลเรือนเก่าแกในอำเภอลับแลเอาไว้จำนวน 11
 หลัง โดยมีส่วนหนึ่งเป็นเรือนไต่ยวน (2) เว็บไซต์ “ล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ซึ่งได้อธิบายข้อมูลเรือนยวนลับแล
 และเรือนเจ้าแม่ยอดคำเอาไว้ (3) ข้อมูลเรือนเจ้าแม่ยอดคำในรายการโทรทัศน์ “เปิดตำนานกับเผ่าทอง” ตอน ลำปาง 1 ช่อง
 PPTV HD 36 วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2560 และ (4) ข้อมูลเรือนยวนลับแลจากการสัมภาษณ์ นางสินวล หมวกทอง (ปราชญ์ชาวบ้าน
 และนักวิชาการท้องถิ่นอำเภอลับแล) อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 139/1 หมู่ 9 บ้านน้ำใสใต้ ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัด
 อุตรดิตถ์ วันที่ 2 มีนาคม 2561

เรือนยวนลับแลมีหิ้งสำหรับเก็บของอยู่ใต้ชายคาของเรือนเช่นเดียวกันกับคว้นของเรือนยวนสี่คิ้ว แต่ชาวยวนลับแลจะเรียกส่วนนี้ว่า “เทิง” ซึ่งนอกเหนือจากการใช้เก็บของแล้ว ในบางเรือนยังทำเป็นหิ้งผีหรือหิ้งพระด้วย

ภาพที่ 107 แสดงลักษณะ “เทิง” เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเด้าสำหรับเก็บของใต้ชายคาของเรือนชาวยวนลับแล
ที่มา : สมชาย ปงศรีชัย (อ้างใน ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ, 2552)

สำหรับบริเวณรอยต่อระหว่างพื้นต่างระดับของเต็นกับชานนั้น ปรากฏส่วนที่เรียกว่า “แป้นเลียบ” โดยสามารถใช้สำหรับนั่งทำกิจกรรมต่างๆ ได้ อย่างไรก็ตาม แป้นเลียบของเรือนยวนลับแล บางหลังอาจไม่มีแผ่นไม้ยาววางนอนเลียบไปตลอดด้านยาวของเรือนดังเช่นแป้นเลียบของเรือนยวนสี่คิ้ว (ดังในภาพที่ 108)

ภาพที่ 108 แสดงบริเวณรอยต่อระหว่างพื้นเต็นและพื้นชานของเรือนชาวยวนลับแล ที่เรียกว่า “แป้นเลียบ”
ที่มา : ภาพซ้าย มรกต อาริยะ และพิทักษ์ วัฒนวิทย์กรรม, ภาพขวา สมชาย ปงศรีชัย (อ้างใน ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ, 2552)

2) เรือนเจ้าแม่ยอดคำ จังหวัดลำปาง

หน้าจั่วส่วนเดินของเรือนเจ้าแม่ยอดคำมีความแตกต่างจากหน้าจั่วของเรือนไตยวนในภาคเหนือทั่วไป (โดยเฉพาะหน้าจั่วของเรือนไตยวนในวรรณกรรม) โดยมีลักษณะเป็นแผ่นไม้ยาวปิดซ้อนทับกันเป็นแนวรัศมีคล้ายคลึงกับ “จั่วตาลคลี่” ของเรือนยวนลับแล

ภาพที่ 109 แสดงลักษณะของหน้าจั่วหลังคาส่วนเดินรูปแบบ “ตาลคลี่” ของเรือนเจ้าแม่ยอดคำ
ที่มา : ลานนาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ม.ป.ป.-a)

เรือนเจ้าแม่ยอดคำ ปรากฏหิ้งสำหรับเก็บของอยู่ใต้ชายคาของเรือนเช่นเดียวกับ “ควั่น” ของเรือนยวนสี่คิ้ว และ “เทิง” ของเรือนยวนลับแลด้วย

ภาพที่ 110 แสดงลักษณะแผ่นไม้วางพาดบนเด้าสำหรับเก็บของใต้ชายคาของเรือนเจ้าแม่ยอดคำ
ที่มา : ลานนาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ม.ป.ป.-a)

ตารางที่ 18 แสดงคุณลักษณะบางประการของเรือนยวนสี่คิ้ว เรือนยวนลับแล และเรือนเจ้าแม่ยอดคำ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

เรือนยวนสี่คิ้ว (นครราชสีมา)	เรือนยวนลับแล (อุตรดิตถ์)	เรือนเจ้าแม่ยอดคำ (ลำปาง)
 <p data-bbox="284 846 655 884">หน้าจั่วมีการเปิดช่องระบายอากาศ (รูปนกยูง)</p>	 <p data-bbox="655 846 1027 884">หน้าจั่วตาลคี่¹²¹</p>	 <p data-bbox="1027 846 1401 884">ไม่ทราบชื่อเรียก (คล้ายจั่วตาลคี่ที่ลับแล)¹²²</p>
 <p data-bbox="284 1245 655 1283">“ควั่น” เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้า</p>	 <p data-bbox="655 1245 1027 1283">“เท็ง” เป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้า¹²³</p>	 <p data-bbox="1027 1245 1401 1283">ไม่ทราบชื่อเรียก (แผ่นไม้วางพาดบนเต้า)¹²⁴</p>
 <p data-bbox="284 1653 655 1691">“แป้นเลียบ” (แผ่นไม้ระหว่างพื้นดินและชาน)</p>	 <p data-bbox="655 1653 1027 1691">“แป้นเลียบ”(รอยต่อของพื้นดินและชาน)¹²⁵</p>	

¹²¹ ที่มาภาพ: สีนวล หมวกทอง (อ้างใน ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ, 2552)

¹²² ที่มาภาพ : สำนักาศศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ม.ป.ป.-a)

¹²³ ที่มาภาพ : สมชาย ปงศรีชัย (อ้างใน ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ, 2552)

¹²⁴ ที่มาภาพ : สำนักาศศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ม.ป.ป.-a)

¹²⁵ ที่มาภาพ : มรกต อาริยะ และพิทักษ์ วัฒนวิทย์กรรม (อ้างใน ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ, 2552)

ผลจากการเปรียบเทียบคุณลักษณะบางประการของเรือนยวนสีคิ้วกับเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนในพื้นที่อื่นๆ (เรือนยวนลับแลและเรือนเจ้าแม่ยอดคำ) ได้ค้นพบว่า คุณลักษณะของเรือนยวนสีคิ้วในข้างต้นมีความสัมพันธ์กับตัวแทนของเรือนยวนกลุ่มเชียงแสน โดยอาจกล่าวได้ว่า หน้าจั่วแบบรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพนของเรือนยวนสีคิ้ว¹²⁶ คล้ายคลึงมาจากหน้าจั่วในลักษณะตาลคลี่ของเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนดั้งเดิม โดยอาจปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมโดยการทำช่องลมและช่องแสงเพื่อการถ่ายเทอากาศและรับแสงธรรมชาติมากขึ้น และยังมีส่วน “ควั่น” หรือหิ้งเก็บของอยู่นอกฝาเรือนซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นไม้วางพาดบนเต้า เป็นรูปแบบเดียวกันในเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนทั้ง 3 แห่ง ถึงแม้ว่าจะมีชื่อเรียกที่ต่างกันตามแต่ละท้องถิ่นก็ตาม และสำหรับส่วน “แป้นเลียบ” นั้น มีความคล้ายคลึงกันระหว่างเรือนยวนสีคิ้วและเรือนยวนลับแล ถึงแม้ว่าแป้นเลียบของเรือนยวนลับแลบางหลังจะไม่ปรากฏแผ่นไม้ยาววางนอนเลียบไปตลอดด้านยาวของเรือนดังเช่นเรือนยวนสีคิ้ว แต่ยังมี การเรียกชื่อบริเวณดังกล่าวว่าเป็นเลียบเช่นเดียวกัน

ดังนั้น ผลจากการเทียบเคียงในข้างต้นจึงยืนยันว่า คุณลักษณะเหล่านี้เป็นสัมภาระทางวัฒนธรรมหนึ่งของเรือนยวนกลุ่มเชียงแสน ซึ่งยังไม่เคยมีการนิยามเอาไว้ในวรรณกรรมเกี่ยวกับแบบแผนของเรือนไทยวน และยังถือเป็นร่องรอยของเรือนไทยวนดั้งเดิมในช่วงก่อนที่สมัย “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” จะเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นในดินแดนภาคเหนือของไทย อันเป็นข้อค้นพบและองค์ความรู้ใหม่ในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรม

นอกจากนี้ หน้าจั่วแบบรัศมีดวงอาทิตย์และควั่นที่อยู่ใต้ชายคาของเรือนยวนสีคิ้วยังมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของเรือนชาวลื้อในบริเวณตอนเหนือของประเทศลาว และมีความสัมพันธ์กับหน้าจั่วของเรือนชาวลื้อในบริเวณตอนใต้ของประเทศจีน¹²⁷ ด้วย จึงเป็นข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมข้างต้นเป็นลักษณะร่วมของเรือนพื้นถิ่นบริเวณ

¹²⁶ ถึงแม้ว่าเรือนพื้นถิ่นในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะพบการทำหน้าจั่วเป็นลักษณะรัศมีดวงอาทิตย์ด้วยเช่นกัน เช่น หน้าจั่วรัศมีพระอาทิตย์ในส่วนเรือนครัวของเรือนไทยภาคกลาง และหน้าจั่วลายตะแวง (สีหน้าลายตะแวง) ของเรือนอีสานซึ่งส่วนใหญ่จะพบในกลุ่มลาวนอก (ชาวไทลาวในภาคอีสานซึ่งอยู่นอกเขตจังหวัดนครราชสีมา) แต่สำหรับเรือนพื้นถิ่นของคนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนครราชสีมา นั้นมิได้นิยมทำหน้าจั่วลักษณะดังกล่าวมากนัก อีกทั้งผลจากการเปรียบเทียบระหว่างหน้าจั่วของเรือนยวนสีคิ้วกับตัวแทนหน้าจั่วของเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนในจังหวัดลำปางและจังหวัดอุตรดิตถ์ ยังพบความสัมพันธ์ทางรูปลักษณะอย่างชัดเจน ประกอบกับเรือนยวนสีคิ้วกรณศึกษาเหล่านี้ได้แสดงคุณลักษณะที่สืบทอดมาจากเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือหลายประการ ดังนั้น บริบทข้างต้นจึงสนับสนุนว่า หน้าจั่วเรือนที่มีลักษณะคล้ายรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพน ของเรือนยวนสีคิ้ว เป็นเค้าโครงรูปแบบดั้งเดิมของหน้าจั่วเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนที่สืบทอดกันมา มากกว่าที่จะเป็นการรับรูปแบบมาจากกลุ่มชนอื่นที่อยู่แวดล้อมในเขตจังหวัดนครราชสีมาหรือสระบุรี

¹²⁷ อรศิริ ปาณินท์ (2539) ได้อธิบายถึงเรือนชาวลื้อในเขตสิบสองพันนาของประเทศจีน ข้อมูลส่วนหนึ่งได้แสดงภาพเขียนลายเส้นจากการสำรวจในภาคสนาม โดยพบว่า “หน้าจั่วของเรือนชาวลื้อจำนวนหนึ่งมีส่วนตอนบนเปิดเป็นช่องระบายอากาศ และมีรูปลักษณะคล้ายกับรัศมีดวงอาทิตย์หรือนกยูงลำแพน”

ลุ่มน้ำโขงซึ่งพบในพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับเขตภาคเหนือของไทยและลาวต่อเนื่องไปถึงบริเวณตอนใต้ของจีน โดยเป็นร่องรอยหนึ่งชี้ให้เห็นว่าชาวยวนกลุ่มเชียงแสนเคยมีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมกับชาวลื้ออยู่มาก สอดคล้องกับตำแหน่งที่ตั้งของเมืองเชียงแสนที่อยู่ใกล้กับบ้านเมืองของชาวลื้อและยังมีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณภาคเหนือของประเทศลาว ข้อมูลนี้จึงสนับสนุนว่า คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมข้างต้นเป็นสัมภาระวัฒนธรรมของชาวยวนกลุ่มเชียงแสนที่สืบทอดมาจากอดีต และยังมีความสัมพันธ์กับเรือนพื้นถิ่นที่ปรากฏในอาณาบริเวณเกี่ยวเนื่องกับถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวยวนกลุ่มนี้

ภาพที่ 111 แสดงรูปแบบหน้าจั่วของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (ด้านซ้ายคือเรือนประธาน ด้านขวาคือเรือนโถง)

ภาพที่ 112 แสดงเรือนชาวลื้อในตอนเหนือของประเทศลาว มีหน้าจั่วเป็นรัศมีดวงอาทิตย์และมีทังไม้พาดบนค้ำ
ที่มา : Nith Seangpanya, 2560 (<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10154509663487326&set=pb.643982325.-2207520000.1525091291.&type=3&theater>)

บทที่ 8

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสัณนิษฐานและการอ้างอัตลักษณ์ของเรือนชาวยวน เชียงแสนนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนชาวยวน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จากปรากฏการณ์ของเรือนยวนสีคิ้วกรณีศึกษา ซึ่ง ณ ช่วงเวลาหนึ่งสามารถอ้างคุณลักษณะสำคัญของเรือนแบบแผนโดยวนเอาไว้ ทำให้เกิดคำถามหลักว่า เรือนพักอาศัยของชาวยวนสีคิ้วสามารถอ้างตัวตนทางชาติพันธุ์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างได้อย่างไร? ภายใต้กระบวนการและเงื่อนไขใด? และนำไปสู่วัตถุประสงค์ของงานวิจัยในการศึกษาปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้ว รวมถึงค้นหาความเป็นสามัญการและอัตลักษณ์ของชาวยวนสีคิ้วที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่นกรณีศึกษา

กรอบแนวคิดของการศึกษานี้เป็นการพิจารณาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในฐานะความหมายทางสังคมสำหรับแสดงขอบเขตที่มีหรือรับรู้ร่วมกันว่าตนเองคือใคร ภายใต้สำนึกทางชาติพันธุ์ โดยพลวัตทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นได้รับอิทธิพลจากพัฒนาการของวิถีการดำเนินชีวิตและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมเป็นหลัก ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งสนใจไปที่การค้นหาว่า ภายใต้สำนึกทางชาติพันธุ์ของชาวยวนสีคิ้วและการปรับตัวในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างจะมีอิทธิพลต่อการก่อรูปของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นอย่างไร

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกตัวแทนเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในชุมชนยวนสีคิ้วที่มีอายุระหว่าง 58 - 100 ปีเศษ จำนวน 13 หลัง เป็นกรณีศึกษา การเก็บข้อมูลใช้วิธีการรังวัด เขียนแบบทางสถาปัตยกรรม และบันทึกภาพ ควบคู่กับการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนกรณีศึกษา โดยใช้วิธีสัณนิษฐานวิทยาวิเคราะห์ (Morphological Analysis) ร่วมกับวิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เป็นแนวทางในการอ่านและวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และกรอบแนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์และเงื่อนไขการก่อตัวของเรือนพื้นถิ่นยวนสีคิ้ว และนำไปสู่การค้นหาความเป็นสามัญการและอัตลักษณ์ของชาวยวนสีคิ้วที่ปรากฏในเรือนกรณีศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ณ ช่วงเวลาหนึ่ง เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่ควี่สามารถดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เอาไว้ได้ โดยปรากฏอย่างชัดเจนในแบบแผนพื้นที่ใช้สอยและรูปทรงของเรือน พร้อมกับสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบพหุลักษณะขึ้นมา ดังรูปลักษณะเชิงประจักษ์ที่ปรากฏสู่ภายนอก ก็เพื่อสร้างความกลมกลืนกับสังคมของคนกลุ่มใหญ่ที่หลากหลาย โดยใช้วิธีการหยาบยืมวัฒนธรรมบางประการของคนกลุ่มใหญ่เพื่อแสดงรูปลักษณะที่กลมกลืนผ่านเปลือกนอกทางสถาปัตยกรรม ซึ่งช่วยปกปิดส่วนสำคัญที่แฝงเร้นอยู่ภายในที่ต้องการดำรงไว้ตามแบบแผนดั้งเดิม ส่งผลให้เรือนยวนสี่ควี่มีการแสดงตัวตนแบบพหุลักษณะ โดยมีทั้งส่วนเหมือนและส่วนต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม และก่อรูปเป็นเรือนไต่ยวนแบบแผนใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ภายใต้บริบทพื้นที่บริเวณชายขอบระหว่างลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช ดังนั้น ปรากฏการณ์นี้จึงชี้ให้เห็นว่าการดำรงตัวตนแบบพหุลักษณะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้กลุ่มวัฒนธรรมรองสามารถดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เอาไว้ได้และอยู่ร่วมกับสังคมใหญ่ที่แตกต่างได้อย่างกลมกลืน โดยมีบริบทของสังคมชายขอบซึ่งยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้การดำรงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ เรือนยวนสี่ควี่ยังเป็น “วัฒนธรรมข้ามพรมแดน” จากการสืบทอดวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนมาจากภาคเหนือและรับวัฒนธรรมของชาวไทยภาคกลางเข้ามาใช้ในชุมชนยวนสี่ควี่ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงโคราชของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังผลให้เรือนยวนสี่ควี่เป็นเรือนแบบแผนไต่ยวนที่มีเอกลักษณ์บางอย่างเป็นของตนเอง และเป็นลักษณะเฉพาะถิ่น

ดังนั้น การเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมของเรือนยวนสี่ควี่ คือ พลวัตของการต่อรองและดำรงรักษาตัวตนภายใต้สำนักทางชาติพันธุ์ในบริบททางสังคมที่แตกต่าง โดยใช้การปรับเปลี่ยนเปลือกนอกทางสถาปัตยกรรมให้กลมกลืนกับสังคมบริบทใหญ่ ส่วนเนื้อแท้ภายในยังคงความเป็นตัวตนและแบบแผนดั้งเดิมเอาไว้ คำตอบของงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าตระหนักรู้ว่าความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมคือความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคม และนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ จากบทเรียนของกระบวนการปรับตัวของกลุ่มวัฒนธรรมข้ามพรมแดน ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยที่สามารถดำรงตัวตนในบริบทพหุสังคมที่มีความแตกต่างได้อย่างกลมกลืน

กรณีศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนถ่ายสัมภาระวัฒนธรรมที่ปรากฏในบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งดำเนินไป 3 ระยะ คือ

1) การสืบสาน ดำรงความเป็นตัวตนเอาไว้ด้วยการสืบสานแบบแผนดั้งเดิม โดยใช้ทรัพยากรที่หาได้จากถิ่นฐานหรือแหล่งที่อยู่ใหม่

2) การปรับเปลี่ยน ปรับตัวกับสังคมและบริบทแวดล้อม ภายใต้กระบวนการวัฒนธรรมสัมพันธ์ ก่อให้เกิดการหยิบยืมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆ ส่งผลให้เรือนยวนสี่คิ้วมีสถานภาพเป็นทิวทัศน์และพหุลักษณะ

3) พลวัตใหม่ การปรับตัวเข้าสู่สังคมวัฒนธรรมใหม่และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ภายใต้สังคมบริบทใหญ่และนโยบายจากส่วนกลางที่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นและชนบทอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนจนไม่ปรากฏเรือนพักอาศัยรุ่นใหม่ที่สร้างขึ้นภายใต้ระบบเดิมๆ อีกต่อไป

8.2 ข้อค้นพบจากการวิจัย

ประการแรก งานวิจัยนี้ค้นพบว่า “เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้วมีคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม” จึงเป็นการยืนยันการคงอยู่ของเรือนแบบแผนไต่ยวนนอกพรมแดนวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรมยังไม่มีการศึกษาและหยิบยกขึ้นมาวิพากษ์กันอย่างจริงจัง

ข้อค้นพบข้างต้น นอกเหนือจากการเติมเต็มช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ยวนให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นร่องรอยสำคัญสำหรับการศึกษาเรือนยวนเชียงแสนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจนำไปสู่การค้นพบเอกลักษณ์เฉพาะบางประการที่แตกต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม¹²⁸ ในฐานะที่เมืองเชียงแสนเคยเป็นแก่นกลางวัฒนธรรมแห่งหนึ่งบริเวณตอนบนของเขตวัฒนธรรมล้านนา¹²⁹ นอกจากนี้ เรือนยวนสี่คิ้วยังเป็นตัวแทนเรือนของกลุ่มชาวยวนที่ได้ผสมผสานอัตลักษณ์กลายเป็น “คนเมือง”¹³⁰ ดังเช่นประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือของไทย ด้วยบรรพชนของประชากรกลุ่ม

¹²⁸ เนื่องจากในปัจจุบัน พบร่องรอยทางด้านภาษาศาสตร์บางประการที่แตกต่างกับชาวภาคเหนือส่วนใหญ่ เช่น คำว่า “อู่” ที่หมายถึง “พูด” ในภาษาคำเมืองหรือภาษาไทยถิ่นพายัพ แต่สำหรับชาวยวนสี่คิ้ว ชาวยวนในจังหวัดสระบุรี และชาวยวนในจังหวัดราชบุรี ซึ่งล้วนเป็นชาวยวนกลุ่มเชียงแสน จะใช้คำว่า “หู่” ในความหมายเดียวกัน จึงมีข้อสังเกตว่า เรือนไต่ยวนกลุ่มเชียงแสนอาจจะมีคุณลักษณะบางประการที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรมอยู่บ้าง เนื่องจากองค์ความรู้ส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรือนไต่ยวนที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้นเป็นงานศึกษาในบริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนเป็นหลัก

¹²⁹ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ชี้ว่า นับตั้งแต่สมัยพญาแสนภู ราชธานีลำดับที่ 3 แห่งราชวงศ์มังราย เป็นต้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (จะกระทั่งเกิดศึกเชียงแสนในปี พ.ศ.2347) เมืองเชียงแสนถือเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะเมืองใหญ่หรือเมืองหลวงทางตอนบนของเขตวัฒนธรรมล้านนาควบคู่กับเมืองเชียงใหม่ สอดคล้องกับ สืบศักดิ์ พรหมแย้ม และคณะ (2546) อธิบายว่า ในปี พ.ศ.2244 ราชสำนักพม่า (อังวะ) ได้แบ่งแยกการปกครองในดินแดนล้านนาออกเป็น 2 แคว้น โดยแยกกลุ่มเมืองเชียงแสนออกจากแคว้นเชียงใหม่เดิม

¹³⁰ “คนเมือง” คือขอบเขตของอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของประชากรในภาคเหนือ โดยเป็นกลุ่มวัฒนธรรมซึ่งมีสำนึกและการแสดงออกทางสังคมร่วมกัน ด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง ที่สะท้อนกระบวนการเปลี่ยนผ่านของท้องถิ่นล้านนาซึ่งกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสมัยใหม่ ดังนั้น คนเมืองจึงมิได้หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น หากแต่ได้รวมถึงประชากรพื้นเมืองกลุ่มต่างๆ ในภาคเหนือซึ่งยอมรับวัฒนธรรมไต่ยวน โดยมีสำนึกและการแสดงออกทางสังคมร่วมกันว่าตนเป็นกลุ่มชนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง (มิใช่สังคมชนเผ่า)

ดังกล่าวได้เคลื่อนย้ายออกจากดินแดนภาคเหนือของไทย ก่อนที่ภูมิภาคดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรครั้งใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น¹³¹ ดังนั้น องค์ความรู้นี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาชาติพันธุ์ยวน และสามารถใช้เทียบเคียงหรือตรวจสอบย้อนกลับไป-มา ระหว่างเรือนแบบแผนไตยวนของคนเมืองในภาคเหนือกับเรือนแบบแผนไตยวนของคนยวนนอกพรมแดนวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม

ประการที่สอง งานวิจัยนี้ค้นพบว่า “เรือนยวนสี่คิ้วเป็นศาสตร์และศิลป์ของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม” กรณีศึกษาชุมชนยวนสี่คิ้วซึ่งมีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ยวนเป็นวัฒนธรรมรองในบริบทใหญ่ของกลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราชนั้น ได้มีการใช้กระบวนการยืมวัฒนธรรมบางประการของคนกลุ่มใหญ่เพื่อใช้แสดงรูปลักษณะที่กลมกลืนผ่านเปลือกนอทางสถาปัตยกรรม และช่วยปกปิดส่วนแฝงเร้นภายในที่ต้องการธำรงไว้ตามแบบแผนดั้งเดิมหรือความคุ้นชินภายในกลุ่ม โดยเป็นวิธีการหนึ่งที่กลุ่มคนซึ่งมีวัฒนธรรมรองเลือกใช้ในการปรับตัวให้กลมกลืนกับสังคมของคนกลุ่มใหญ่ภายใต้แนวคิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม สอดคล้องกับข้อค้นพบของ อรศิริ ปาณินท์ (2543, 2555, 2559, 2560) ที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวและไทย-มอญในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางของไทย และวิระ อินพันทัง (2549, 2553, 2555) ที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ (ลาวโซ่ง) ในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางของไทย รวมถึงชาวจีนและชาวมุสลิมในบริเวณลุ่มน้ำเพชรบุรี ดังนั้น กระบวนการรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาใช้ในเรือนพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนกรณีศึกษา จึงเป็นการคัดสรรอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอนเฉพาะภายในกลุ่ม นอกจากนี้ กรณีศึกษาเรือนยวนสี่คิ้วยังได้ข้อค้นพบเพิ่มเติมว่า การแพร่กระจายวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่เข้าไปสู่กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมรองนั้น มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในท้องถิ่นของเขตวัฒนธรรมใหญ่หรือบริเวณสภาพแวดล้อมรอบตัวเท่านั้น แต่สามารถส่งต่อออกไปในลักษณะ “วัฒนธรรมข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์” หากกลุ่มคนผู้ที่มีวัฒนธรรมรองซึ่งถูกแยกออกไปด้วยภูมิศาสตร์นั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางสังคมกับวัฒนธรรมหลัก ดังตัวอย่างเรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 81 - 100 ปี (กลุ่ม A) ที่แสดงให้เห็นร่องรอยความสัมพันธ์จากการปกครองของเมืองสระบุรีและความใกล้ชิดภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน (ยวนสระบุรี) ซึ่งอยู่ข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์ แต่มีอิทธิพลต่อการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมากกว่าสังคมวัฒนธรรมแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา

¹³¹ นักวิชาการท้องถิ่นภาคเหนือนิยมเรียกช่วงเวลาดังกล่าวว่า “สมัยเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นหลังจากศึกเชียงแสน โดยมีการเคลื่อนย้ายประชากรกลุ่มใหญ่จากดินแดนลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำสาละวิน เช่น ชาวกระเหรี่ยง ชาวไทใหญ่ ชาวไทเขิน ชาวไทลื้อ และชาวเมืองยอง เข้ามาเติมเต็มบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากร พัฒนาการทางสังคม และการผสมผสานวัฒนธรรมของภูมิภาคดังกล่าวในสมัยต่อมา

ภาพที่ 113 แสดงระบบฝาประกอบสำเร็จวางบนพริ้งและเทคนิคเสาดั้งของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A เป็นร่องรอยของการรับวัฒนธรรมไทยจากลุ่มน้ำภาคกลางซึ่งปรากฏในเรือนยวนสีคิ้ว

ภาพที่ 114 แสดงไม้ปั้นลมแบบตัวเหงาของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม A (ชาย) และเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B (ขวา) เป็นร่องรอยของการรับวัฒนธรรมไทยจากลุ่มน้ำภาคกลางซึ่งปรากฏในเรือนยวนสีคิ้ว

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ถึงแม้ว่าชาวยวนจะมีสถานะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมรองในรัฐชาติไทย และปรากฏร่องรอยการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยกระแสหลักดังเช่นกลุ่มวัฒนธรรมรองอื่นๆ ในประเทศไทย ภายใต้กระบวนการกลืนกลายและการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางซึ่งเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นในช่วงแรกของการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ แต่ลำดับทางประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานและบริบทแวดล้อมของพื้นที่ศึกษาได้บ่งชี้ว่า คุณลักษณะของเรือนไทยภาคกลางซึ่งปรากฏในเรือนยวนสีคิ้ว มิใช่ผลจากกระบวนการปรับตัวให้เป็น “ไทย” ตามกระแสชาตินิยมในข้างต้น หากแต่เป็นการ

ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมใหญ่ในระดับท้องถิ่นและสังคมแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

นอกจากนี้ ลักษณะวัฒนธรรมข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์ของชุมชนยวนสี่คิ้ว ยังสามารถใช้อธิบายภาพรวมของพื้นที่ได้กว้างขึ้น เนื่องจากมีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของชาวไทโคราชในจังหวัดนครราชสีมา ที่ถือเป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทยสยามสาขาหนึ่งซึ่งถูกแบ่งแยกออกจากชาวไทยภาคกลางด้วยพรมแดนทางภูมิศาสตร์เช่นกัน การที่ชาวไทโคราชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถดำรงตัวตนเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็งนั้น เกิดขึ้นภายใต้สำนึกความเป็น “ไทย¹³²” และความสัมพันธ์กับบ้านเมืองในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างใกล้ชิดในฐานะหัวเมืองสำคัญทางการปกครองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ประการที่สาม เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาเป็นตัวอย่างของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นที่มีคุณลักษณะสำคัญสอดคล้องกับแบบแผนของเรือนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน โดยแสดงคุณลักษณะของเรือนไต่ยวนผ่านทางแบบแผนพื้นที่ใช้สอย งานเทคนิคเชิงช่าง และระบบเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้นอย่างใดก็ตาม “เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาทั้งหมดไม่ปรากฏความหมายหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีอย่างชัดเจน¹³³” จึงเป็นข้อค้นพบที่แตกต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรม และถือเป็นข้อสังเกตใหม่ในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เนื่องจากโดยทั่วไปมักจะพบสัญลักษณ์หรือตัวแทนของพื้นที่เกี่ยวกับผีเป็นส่วนสำคัญในเรือนพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีอย่างเข้มแข็ง

ถึงแม้ว่าชาวยวนสี่คิ้วในปัจจุบันจะยังมีการนับถือผีอยู่บ้าง¹³⁴ และมีร่องรอยการนับถือผีปู่ย่า เช่นเดียวกับกับประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมไต่ยวนในภาคเหนือ แต่สำหรับกรณีเรือนพักอาศัยของชาวยวนสี่คิ้ว จะมีการตั้งหิ้งผีปู่ย่าเอาไว้เฉพาะครอบครัวของตนบรรพชนฝ่ายหญิง ซึ่งเรียกว่า “เจ้าก๊ก”

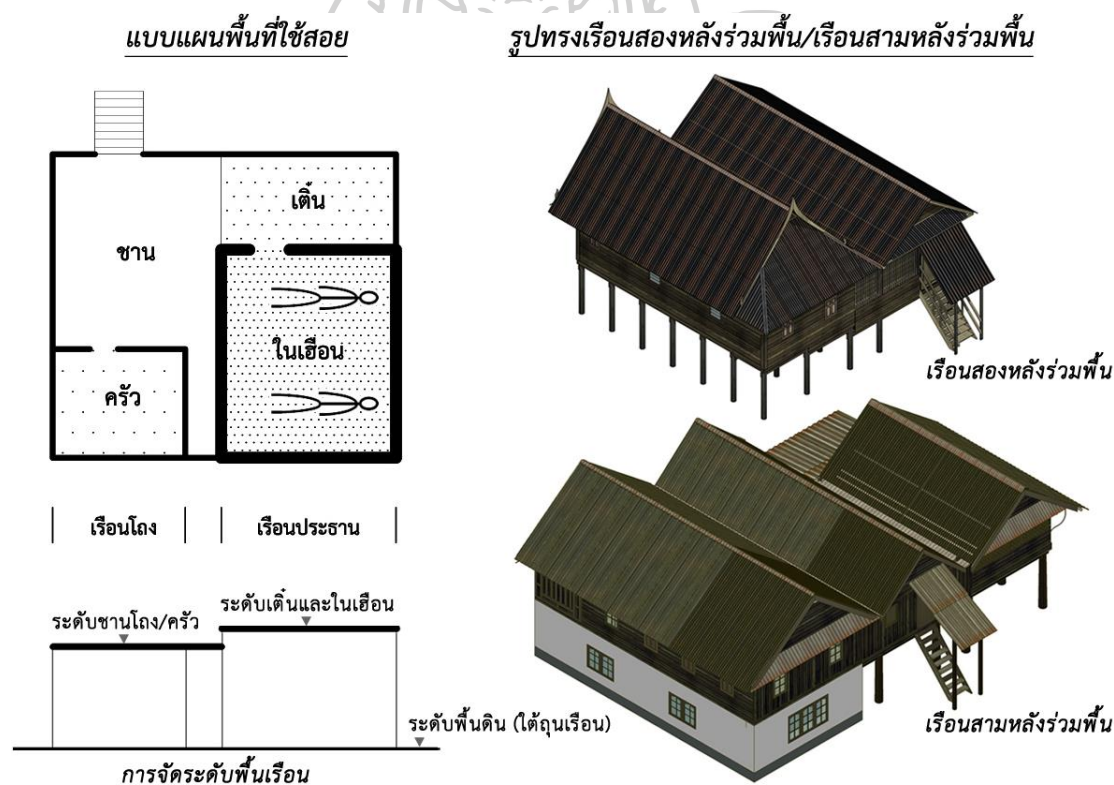
¹³² เป็นสำนึกทางชาติพันธุ์มากกว่าจะเป็นกระแสชาตินิยมตามกระบวนทัศน์ของรัฐไทยสมัยใหม่

¹³³ เนื่องจากการบูชาผีปู่ย่าของชาวยวนสี่คิ้วจะมีเฉพาะที่บ้านของต้นบรรพชนที่เรียกว่า “เจ้าก๊ก” หรือ “ก๊กใหญ่” เท่านั้น ครอบครัวของผู้ดูแลเจ้าก๊กจึงมีจำนวนน้อยกว่าครอบครัวชาวยวนทั่วไปหลายเท่า และในปัจจุบัน ครอบครัวที่ดูแลเจ้าก๊กทั้งหมดมีได้อาศัยอยู่ในเรือนแบบแผนไต่ยวนแล้ว ดังนั้น เรือนยวนสี่คิ้วส่วนใหญ่และกรณีศึกษาทุกหลังจึงไม่ปรากฏหิ้งหรือสัญลักษณ์การบูชาผีปู่ย่า เนื่องจากไม่ใช่เรือนเจ้าก๊ก และจากการสัมภาษณ์ประชากรอาวุโสและผู้รู้ชาวยวนสี่คิ้ว ยังได้ข้อมูลว่า “ครอบครัวที่ดูแลเจ้าก๊กจะมีหิ้งผีปู่ย่าอยู่ในห้องนอนตรงบริเวณหัวนอน แต่ก็มีหลายบ้านที่ไม่มีหิ้งหรือสัญลักษณ์ใดๆ แต่รับรู้เป็นนามธรรมว่า การเลี้ยงผีปู่ย่าจะเข้าไปไหว้ในพื้นที่ห้องนอนบริเวณหัวนอน” (สรุปจากการสัมภาษณ์ นางน้อม ดิษฐานุสรณ์ อายุ 78 ปี นางพยอม จิตต์มานะ อายุ 68 ปี และนางสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ อายุ 57 ปี ณ ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสี่คิ้ว อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2561)

¹³⁴ เช่น ผีปู่ย่า ผีพ่อนญาสี่เขียว ผีพ่อนญาร่มเขียว ผีเจ้าก๊ก และผีอารักษ์ต่างๆ ซึ่ง สุรียา สมุทคุปดี และพัฒนา กิติอาษา (2544) ได้อธิบายไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ยวนสี่คิ้ว” ในชุมชนทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่า ความทรงจำ และอัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไต่ยวนในจังหวัดนครราชสีมา

หรือ “กักใหญ่”¹³⁵ และการเลี้ยงผีปู่ย่าจะต้องทำผ่านครอบครัวที่ดูแลเจ้ากักเท่านั้น ดังนั้น จึงมิได้มีหิ้งหรือสัญลักษณ์ใดๆ เกี่ยวกับผีปู่ย่าปรากฏอยู่ในเรือนยวนสี่คิ้วส่วนใหญ่ แตกต่างจากประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมไทยวนในภาคเหนือโดยทั่วไปที่มักจะมีหิ้งผีปู่ย่าอยู่แทบทุกครัวเรือน (หรืออาจมีศาลอยู่ในบริเวณบ้าน) แต่มีสิ่งที่คล้ายคลึงกันก็คือ ในภาคเหนือจะมีครอบครัวที่ดูแลผีปู่ย่าต้นบรรพชนซึ่งเรียกว่า “บ้านแก้าผี” เป็นสถานที่บูชาผีที่สำคัญที่สุดของสายตระกูล แบบเดียวกันกับ “บ้านเจ้ากัก” หรือ “บ้านกักใหญ่” ของชาวยวนสี่คิ้ว

ประการที่สี่ เรือนยวนสี่คิ้วมีคุณลักษณะของ “แบบแผนพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน”¹³⁶ และ “รูปทรงเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้น” เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเป็นขอบเขตทางสถาปัตยกรรมที่สามารถใช้นิยามความเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ยวน ทำให้สามารถรับรู้ความเป็นเรือนไทยวนและแยกแยะสิ่งที่แตกต่างออกไป

ภาพที่ 115 แสดงคุณลักษณะซึ่งเป็นขอบเขตทางสถาปัตยกรรมที่ใช้นิยามความเฉพาะของเรือนกลุ่มชาติพันธุ์ยวน

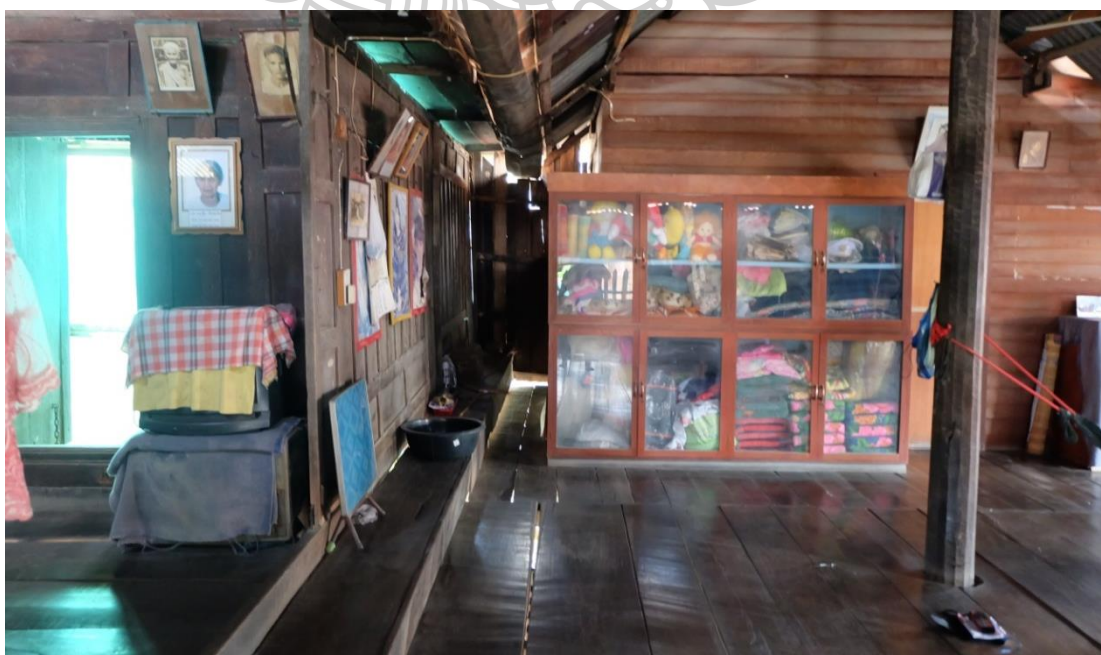
¹³⁵ เนื่องจากบ้านเจ้ากักหรือกักใหญ่มักเป็นครอบครัวที่มีฐานะมั่นคง เนื่องจากเป็นครอบครัวที่สืบทอดผ่านลูกสาวคนเล็กซึ่งรับมรดกสายตรงมาจากรุ่นพ่อ-แม่ จึงมักจะมีฐานะและมีโอกาสในการปะทะสังสรรค์กับผู้คนในวงสังคมที่หลากหลาย ซึ่งเอื้อให้เกิดการปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ตามสมัยนิยมและมักจะละทิ้งเรือนแบบแผนไทยวนไปก่อนครอบครัวอื่นๆ ในปัจจุบันจึงไม่พบครอบครัวของเจ้ากักหรือกักใหญ่ที่อยู่อาศัยในเรือนแบบแผนไทยวน

¹³⁶ หมายถึง ผังพื้น แบบแผนและตำแหน่งพื้นที่ใช้สอย และการจัดระดับพื้นภายในเรือน

ประการที่ห้า เนื่องด้วยเรือนยวนสีควักรณีศึกษามีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับเรือนแบบแผนไตยวนในวรรณกรรมอยู่หลายประการ จึงแสดงให้เห็นว่าเรือนกรณีศึกษากลุ่มนี้สามารถธำรงคุณลักษณะที่สืบทอดมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมเอาไว้ ดังนั้น “สัมภาระทางวัฒนธรรมบางประการของเรือนยวนสีควัจึงเป็นร่องรอยของเรือนแบบแผนไตยวนดั้งเดิม และเป็นตัวแทนของเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนซึ่งยังไม่มีการศึกษาเอาไว้มากนัก” โดยงานวิจัยนี้ได้มีข้อสังเกตต่อคุณลักษณะบางประการของเรือนยวนสีควั เช่น รูปลักษณ์ของหน้าจั่ว ควัน และแป้นเล็บ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเรือนยวนกลุ่มเชียงแสนในพื้นที่อื่นๆ โดยคุณลักษณะดังกล่าวมิได้ปรากฏอยู่ในตำราเกี่ยวกับเรือนแบบแผนไตยวนมาก่อน และมีใช้คุณลักษณะที่พบเห็นได้ทั่วไปจากเรือนไม้พะเก๋าและเรือนกาแลในภาคเหนือปัจจุบัน

ภาพที่ 116 แสดงรูปลักษณ์ของหน้าจั่วที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนกลุ่มยวนเชียงแสนที่ จ.อุตรดิตถ์ และ จ.ลำปาง

ภาพที่ 117 แสดงควันและแป้นเล็บที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนกลุ่มยวนเชียงแสนบางแห่ง

ประการที่หก งานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นร่องรอยการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยมีงานสถาปัตยกรรมเป็นสื่อความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง การที่เรือนยวนสี่คี่สามารถธำรงคุณลักษณะสำคัญซึ่งสืบทอดต่อกันมาจากบรรพชนเอาไว้ได้อย่างชัดเจน (ในขณะที่เรือนของชาวยวนส่วนใหญ่ในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางได้ละทิ้งคุณลักษณะดั้งเดิมไปแล้ว) เนื่องจากบริบทที่ตั้งของอำเภอสี่คี่มีความเป็นพหุสังคมและเป็นชายขอบที่มีได้ถูกรอบงำอย่างเข้มข้นจากสังคมวัฒนธรรมในบริบทใหญ่ของลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช จึงเอื้อให้ชาวยวนสี่คี่สามารถดำรงชีวิตได้ตามแบบแผนทางสังคมดั้งเดิมและความคุ้นชินภายในกลุ่ม ในขณะที่บริเวณลุ่มน้ำภาคกลางนั้นมีวัฒนธรรมของคนไทยเป็นแกนกลางและเป็นบริบทใหญ่ทางสังคมที่มีความเข้มข้น ชาวยวนในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางจึงดำรงอยู่ภายใต้ความไม่เสมอภาคทางสังคมวัฒนธรรมอย่างชัดเจนและธำรงรักษาคุณลักษณะของเรือนแบบแผนดั้งเดิมได้น้อยกว่า ดังนั้นชุมชนยวนสี่คี่จึงถือเป็นพื้นที่ศึกษาขนาดเล็ก เพื่อให้ได้มาซึ่งบทเรียนที่ทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมของตัวตนที่ชัดเจนและกว้างขวางยิ่งขึ้น ภายใต้บริบทและเงื่อนไขอีกชุดหนึ่ง

ข้อค้นพบนี้จึงบ่งชี้ความเป็นพหุสังคมและเงื่อนไขในการธำรงรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมเอาไว้ โดยสนับสนุนให้เกิดการยอมรับสังคมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย และขยายผลเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม อันเป็นแนวทางในการธำรงรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมเอาไว้ และเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

8.3 อภิปรายผล

จากคำถามหลักของงานวิจัยที่ว่า เรือนพักอาศัยของชาวยวนสี่คี่สามารถธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างได้อย่างไร? มีการปรับตัวภายใต้กระบวนการและเงื่อนไขใด?

ผลการวิจัยพบว่า เรือนพักอาศัยของชาวยวนสี่คี่สามารถธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างได้ด้วยวิธีการปรับตัวให้กลมกลืนกับสังคมของคนกลุ่มใหญ่ ควบคู่กับการรักษาคุณลักษณะสำคัญของเรือนแบบแผนไตนยวนเอาไว้ โดยใช้กระบวนการยืมวัฒนธรรมบางประการของคนกลุ่มใหญ่เพื่อแสดงรูปลักษณะที่กลมกลืนผ่านเปลือกนอกทางสถาปัตยกรรม และช่วยปกปิดส่วนแฝงเร้นภายในที่ต้องการธำรงไว้ตามแบบแผนดั้งเดิมและความคุ้นชินภายในกลุ่ม โดยเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการและเงื่อนไขหลัก 3 ประการ ได้แก่

- 1) ความต้องการธำรงตัวตนทางชาติพันธุ์และแบบแผนการดำรงชีวิตที่คุ้นชินภายใต้สำนักพื้นฐานทางสังคมของคนภายในกลุ่ม

- 2) บริบทของชุมชนยวนสี่คิ้วในที่นี้คืออำเภอสี่คิ้วและพื้นที่แวดล้อม มีลักษณะเป็นพหุสังคม และเป็นชายขอบทางสังคมวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ในกลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช จึงเกื้อหนุนให้ชาวยวนสี่คิ้วสามารถดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมซึ่งสืบทอดต่อกันมาจากบรรพชนเอาไว้ได้ โดยที่ไม่ถูกกลืนกลายหรือครอบงำอย่างเข้มข้นจากสังคมบริบทใหญ่มากนัก
- 3) ชาวยวนสี่คิ้วได้ดำรงตัวตนแบบทวีลักษณ์และพหุลักษณ์ คือ การดำรงตัวตนทางชาติพันธุ์เอาไว้ควบคู่กับการผสมผสานกับวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสามารถนิยามตัวตนหรือมีสำนึกร่วมกับคนกลุ่มอื่นในสภาพแวดล้อมเดียวกันและบริบทของสังคมใหญ่ไปพร้อมๆ กัน

จากคำถามรองของงานวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่า *เรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสี่คิ้ว แตกต่างจากเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรมอย่างไร?*

ผลการวิจัยพบว่า เรือนยวนสี่คิ้วเป็นเรือนแบบแผนไต่ยวนที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น โดยมีรูปลักษณะภายนอกและคุณลักษณะบางประการที่สัมพันธ์กับเรือนไทยภาคกลางและเรือนโคราช สะท้อนความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมของชาวยวนสี่คิ้วที่มีต่อคนกลุ่มใหญ่ในลุ่มน้ำภาคกลางและที่ราบสูงโคราช นอกจากนี้ยังนิยมใช้ไม้มะค่าเป็นวัสดุหลัก¹³⁷ ซึ่งเป็นวัสดุชั้นดีที่หาได้ในท้องถิ่นของอำเภอสี่คิ้ว

ถึงแม้ว่าเรือนยวนสี่คิ้วจะมีคุณลักษณะโดยรวมสัมพันธ์กับเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม แต่จากการเปรียบเทียบคุณลักษณะปลีกย่อยของเรือนกรณีศึกษา ยังพบลักษณะหรือองค์ประกอบบางประการที่แตกต่างออกไป เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผี ผังพื้นที่ใช้สอย การวางตัวเรือนเทคนิคการก่อสร้าง รวมถึงรูปแบบและองค์ประกอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับผี เรือนยวนสี่คิ้วกรณีศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของเรือนยวนสี่คิ้วส่วนใหญ่ไม่ปรากฏความหมายหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีอย่างชัดเจน ในขณะที่เรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรมทั่วไปจะมีหิ้งผีปูย่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเรือน

ผังพื้นที่ใช้สอย เรือนยวนสี่คิ้วมีองค์ประกอบเมื่อแรกสร้างเป็นเรือนที่มีจำนวน 1 ห้องนอนเท่านั้น (ส่วนเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรมจะมีจำนวนไม่แน่นอน ระหว่าง 1 - 2

¹³⁷ เนื่องจาก “ไม้มะค่า” เป็นพรรณไม้พื้นเมืองที่มีค่ากลสมบัติสูงและทนทาน เคยมีอยู่มากในบริเวณอำเภอสี่คิ้ว โดยเฉพาะในเขตภูเขา ประกอบกับ “ไม้สัก” ซึ่งเป็นวัสดุชั้นดีและเป็นที่ยอมรับสำหรับใช้ปลูกสร้างเรือนแบบแผนไต่ยวนในภาคเหนือและเรือนไทยภาคกลางนั้น ไม่อาจหาได้ในท้องถิ่นอำเภอสี่คิ้ว เนื่องจากมีใช้พรรณไม้พื้นเมืองของจังหวัดนครราชสีมาและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ห้องนอน) แต่ยังคงระดับพื้นแบบแผนเดียวกันกับเรือนไต่ยวนในภาคเหนือ¹³⁸ ส่งผลให้เรือนประธานมีระดับพื้นสูงกว่าเรือนจั่วหลังที่สองหรือเรือนลูกเสมอ จึงปรากฏส่วน “แป้นเลียบ” เพื่อทอนระดับพื้นที่แตกต่างระหว่างเรือนประธานและเรือนลูก และมีการเคร่งครัดในการทำประตูเข้าสู่ห้องนอนจากส่วนเดิน ในขณะที่เรือนภาคเหนือทั่วไปจะทำตำแหน่งประตูเข้าสู่ห้องนอนที่หลากหลาย โดยพบทั้งการทำประตูเข้าห้องนอนจากส่วนเดินและจากชานฮ่อม

ภาพที่ 118 แสดงส่วนเดินที่อยู่ด้านหน้าส่วนในเฮือนของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 ซึ่งมีระดับพื้น สูงกว่าชาน ทำให้พื้นที่เว้นว่าง (space) ของเรือนประธานมีความโดดเด่นกว่าเรือนโถงอย่างชัดเจน

เนื่องจากเรือนพักอาศัยของชาววนสีคิ้วจะทำเรือนจั่วหลังที่สองเป็นเรือนโถงเท่านั้น ส่งผลให้เรือนวนสีคิ้วมีพื้นที่ชานโถงหรือชานกลางบ้านกว้างขวางกว่าเรือนไม้บะเก่า และเรือนกาแลที่สร้างเป็นเรือนจำนวน 2 ห้องนอน

การวางตัวเรือน เรือนวนสีคิ้วที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีลงมา จะวางตัวเรือนตามแนวตะวัน (หน้าจั่วเรือนหันไปทิศตะวันออก-ตะวันตก) แตกต่างจากเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรม ที่วางตัวเรือนขวางตะวัน (หน้าจั่วเรือนหันไปทิศเหนือ-ใต้)

¹³⁸ คือ ส่วนในเฮือนและเดินจะมีระดับพื้นสูงกว่าชานเสมอ

ภาพที่ 119 แสดงภาพถ่ายมุมสูงของเรือนกรณีศึกษากลุ่ม B และ C เป็นตัวอย่างการวางอาคารตามแนวตะวัน

เทคนิคการก่อสร้าง

ในที่นี้หมายถึงเทคนิคการก่อสร้างและงานเชิงช่างแบบพื้นบ้าน ซึ่งปรากฏในเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 100 ปี (เรือนกลุ่ม A และ B) ก่อนที่การปลูกสร้างเรือนในช่วงหลังจะเปลี่ยนแปลงไปใช้เทคโนโลยีและเทคนิคการก่อสร้างแบบร่วมสมัย

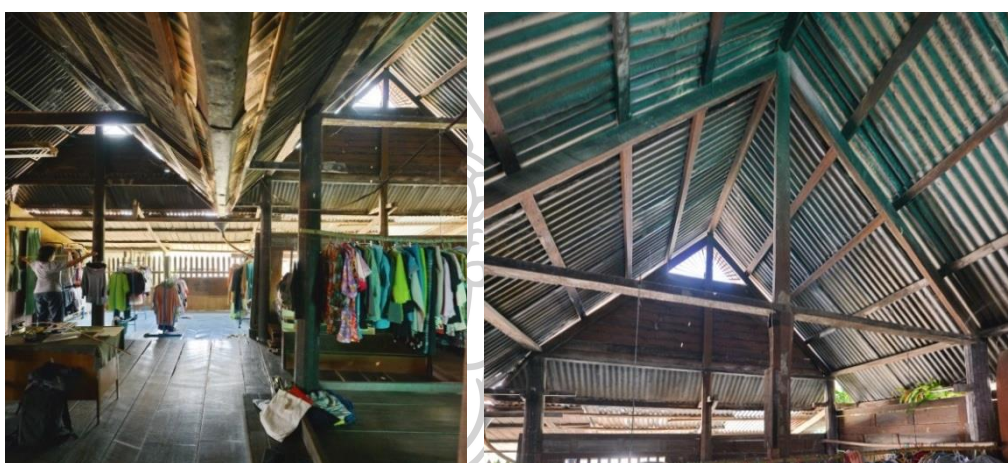
เรือนยวนสี่คี่รุ่นเก่าใช้ฝาประกอบเป็นแผ่นสำเร็จ มีลักษณะคล้ายกับฝาปะกนผสมผสานกับฝาสายบัว แผงฝาแต่ละแผ่นจะยาวตามระยะห่างช่วงเสา ติดตั้งโดยวางแผ่นฝาไว้บนพริ้ง อันเป็นระบบฝาเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไทยภาคกลาง ส่วนเรือนแบบแผ่นไต่ยวนในวรรณกรรมนั้นมักจะใช้ฝาประกอบเป็นแผ่นสำเร็จเช่นกัน แต่จะเป็นฝาแผ่นเดียวยาวตลอดแนวความกว้างหรือความยาวของเรือน มิได้แบ่งเป็นแผ่นย่อยตามช่วงเสาดังเช่นระบบฝาเรือนไทยภาคกลาง การติดตั้งจะวางบนรอดสำหรับแผ่นฝาด้านยาว และวางบนพื้นหรือยึดกรอบฝาไว้กับหัวตงสำหรับแผ่นฝาด้านสกัด

เรือนยวนสี่คี่กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้เทคนิคเสาดั้งแบบคร่อมอยู่บนรอดโดยไม่มีเสาดอม่อรับ แบบเดียวกันกับเรือนไทยภาคกลางและเรือนโคราช (แตกต่างจากเรือนไต่ยวนในวรรณกรรมที่ใช้เทคนิคเสาดั้งแบบคร่อมอยู่บนรอดโดยมีเสาดอม่อรับ หรืออาจใช้เสาดันเดี่ยวฝังลงดินยาวขึ้นไปจนถึงโครงสร้างหลังคา)

รูปแบบและองค์ประกอบ

เรือนยวนสี่คี่ได้ปรับปรุงรูปแบบบางประการให้สอดคล้องกับสภาพอากาศของจังหวัดนครราชสีมาที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากกว่าทางภาคเหนือ การสร้างสภาวะสบายใน

การอยู่อาศัยจึงต้องการระบายอากาศเพื่อถ่ายเทความร้อนเป็นหลัก โดยพบว่าเรือนยวนสีคิ้วทุกหลังมีการยกใต้ถุนสูงพื้นหัว¹³⁹ ส่วนฝาเรือนที่ปรับปรุงในชั้นหลังยังมีความโปร่งหรือเปิดช่องให้เกิดการถ่ายเทอากาศมากยิ่งขึ้น ควบคู่กับการเปิดช่องแสงหรือช่องระบายอากาศในส่วนหน้าจั่ว (หน้าจั่วของเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือส่วนใหญ่จะปิดทึบเพื่อป้องกันลมหนาว) ส่งผลให้พื้นที่ภายในของเรือนยวนสีคิ้วมีการถ่ายเทอากาศได้ดีและมีได้มิตที่บดบังเช่นเรือนพื้นถิ่นทั่วไปในภาคเหนือ

ภาพที่ 120 แสดงช่องเปิดสำหรับรับแสงธรรมชาติและถ่ายเทอากาศภายในเรือนกรณีศึกษาที่ 5
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์, 2557

นอกจากนี้ยังพบการใช้ไม้ป็นลมนแบบตัวเหงาซึ่งแตกต่างจากป็นลมทั่วไปในเรือนภาคเหนือ ทว่า ชาวยวนสีคิ้วยังคงเรียกส่วนป็นลมนี้อา “กาแล” รวมถึงมีส่วน “ควั่น” เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีลักษณะเป็นพื้นที่เก็บของในส่วนใต้ชายคาของเรือน โดยการวางแผ่นไม้กระดานพาดบนเต้า ลักษณะเป็นทึ่งสำหรับเก็บของอยู่ในส่วนใต้ชายคาวาดตลอดแนว ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากควั่นในเรือนภาคเหนือ¹⁴⁰ หากแต่มีประโยชน์ใช้สอยเป็นที่เก็บของเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ประชากรในชุมชนกรณีศึกษา พบว่าในอดีตเคยพบการใช้ควั่นลักษณะเดียวกับเรือนภาคเหนือร่วมด้วย

¹³⁹ เนื่องจากสภาพอากาศและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวยวนสีคิ้วที่นิยมเลี้ยงวัว-ควายไว้ใต้ถุนเรือน

¹⁴⁰ ที่เป็นโครงไม้จริงหรือไม้ไผ่ วางซัดกันเป็นตะแกรงหรือวางเรียงชิดคล้ายโครงผ้าเตทาน โดยติดตั้งอยู่เหนือศีรษะในระดับข้อและแปหัวเสา

จากคำถามรองของงานวิจัยข้อที่ 2 ที่ว่า *สิ่งใดคือความเป็นสามัญการ (Generalization) ที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่นของชาวยวนสีคิ้ว และสิ่งนั้นสามารถใช้อธิบายความเป็นสามัญการในเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนพื้นที่อื่นๆ ได้หรือไม่?*

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นสามัญการหรือคุณลักษณะที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในเรือนยวนสีคิ้ว ประกอบด้วย รูปแบบเรือนระบบสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้น รูปแบบหลังคาทรงจั่ว การทำชายคาคลุมชานและบันได ลักษณะเรือนประธานมักเป็นเรือนสามห้องหรือมีความยาว 3 ช่วงเสา ส่วนพื้นที่ใช้สอยนั้นมีส่วนในเฮือน เต็น และชาน เป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยมีในเฮือนหรือห้องนอนจำนวน 1 ห้อง และทำประตูเข้าสู่ในเฮือนจากส่วนเต็น การจัดระดับบนเรือนจะมีส่วนในเฮือนและเต็นมีระดับพื้นสูงที่สุด รองลงมาคือชานและส่วนอื่นๆ ระบบโครงสร้างหลักเป็นการเข้าไม้แบบ “รอดสอดเสา” โดยมีโครงสร้างของเรือนหลังคาจั่วแต่ละหลังแยกออกจากกัน และใช้ไม้มะค่าเป็นวัสดุหลัก ซึ่งนอกเหนือจากไม้มะค่าที่ผันแปรตามที่ตั้งและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นแล้ว คุณลักษณะอื่นๆ ในข้างต้นล้วนสอดคล้องและสัมพันธ์กับเรือนจาริตไต่ยวนในภาคเหนือทั้งสิ้น ดังนั้น ความเป็นสามัญการของเรือนยวนสีคิ้วจึงสามารถใช้อธิบายความเป็นสามัญการในเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมของชาติพันธุ์ยวนพื้นที่อื่นๆ ได้บางประการ นอกจากนี้ ยังพบว่า “แบบแผนพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน” และ “รูปทรงเรือนสองหลังหรือสามหลังร่วมพื้น” ของเรือนยวนสีคิ้วกรณีศึกษา เป็นขอบเขตทางสถาปัตยกรรมที่ใช้ नियามลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ยวน ทำให้สามารถบ่งชี้ความเป็นเรือนไต่ยวนและจำแนกสิ่งที่แตกต่างกันออกไปได้

8.4 ข้อจำกัดในการวิจัย

- 1) ขาดแคลนกรณีศึกษา เนื่องจากเรือนแบบแผนไต่ยวนในชุมชนยวนสีคิ้วมีหลงเหลืออยู่จำนวนน้อย ราวครึ่งหนึ่งของเรือนที่สำรวจพบยังมีสภาพไม่สมบูรณ์จึงมีอาจใช้เป็นกรณีศึกษาได้ หรือถูกรื้อถอนออกไปในขณะที่การเก็บข้อมูลยังไม่แล้วเสร็จ เนื่องจากบริเวณบ้านสีคิ้วเดิม (บ้านเหนือ บ้านกลาง และบ้านใต้) ซึ่งสำรวจพบเรือนยวนสีคิ้วรุ่นเก่าแก่ที่สุดนั้น อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสีคิ้วและเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของอำเภอ จึงมีความเจริญและการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
- 2) เนื่องจากเรือนแบบแผนไต่ยวนในวรรณกรรมที่ใช้อ้างอิงในงานวิจัยนี้ สืบค้นจาก ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งเป็นผลการศึกษาเรือนพักอาศัยของประชากรผู้สืบทอดวัฒนธรรมไต่ยวน (คนเมือง) ในบริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนเป็นส่วนใหญ่ ในฐานะแก่นกลางของวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม ส่วนบริเวณพื้นที่อื่นๆ ของภาคเหนือนั้นแทบไม่ปรากฏข้อมูลการศึกษาเรือนแบบแผน

ไต่สวนเอาไว้ ดังนั้น เรือนแบบแผนไต่สวนในวรรณกรรมนี้จึงเป็นตัวแทนของเรือนแบบแผนไต่สวนในบริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนเป็นสำคัญ จึงอาจมีข้อแตกต่างบางประการจากเรือนแบบแผนไต่สวนกลุ่มเชียงแสนอยู่บ้าง

- 3) ข้อมูลจากคำบอกเล่าที่เกี่ยวข้องกับงานเทคนิคเชิงช่างของเรือนในพื้นที่ศึกษาหลงเหลืออยู่น้อย เนื่องจากผู้สร้างเรือนส่วนใหญ่เสียชีวิตไปแล้ว และผู้อาวุโสที่อาศัยในเรือนกรณีศึกษามักเป็นผู้หญิงซึ่งไม่รู้เรื่องทางช่าง การทำความเข้าใจกับงานเชิงช่างของเรือนยวนสี่คิ้วจึงต้องอาศัยการเทียบเคียงจากข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์ประชากรอาวุโสรุ่นที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน (ซึ่งมีช่างผู้ปลูกสร้างเรือนกรณีศึกษา)
- 4) ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับความเชื่อในเรือนมีความสั่นไหว ตามวิถีชีวิตและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปหรือเลือนหายไปตามกาลเวลา หลายเรื่องที่คนรุ่นปัจจุบันไม่สามารถอธิบายได้ หรือถูกอธิบายโดยคนรุ่นหลังซึ่งมีบริบทการรับรู้ที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อน

8.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ประเด็นของกลุ่มชาติพันธุ์ยวน นอกเหนือจากชุมชนยวนสี่คิ้วแล้ว ยังมีการตั้งถิ่นฐานของชาวยวนนอกเขตพรมแดนวัฒนธรรมล้านนาในพื้นที่อื่นๆ อีกหลายแห่ง โดยเฉพาะชาวยวนกลุ่มเชียงแสนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางของไทยซึ่งยังไม่เคยมีการแสวงหาความรู้ด้านสถาปัตยกรรมอย่างจริงจัง ถึงแม้ว่าจากการสำรวจภาคสนามในเบื้องต้นจะพบว่า เรือนพักอาศัยของชาวยวนในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางจะสามารถอ้างคุณลักษณะของเรือนแบบแผนไต่สวนเอาไว้ได้น้อยกว่าเรือนยวนสี่คิ้ว แต่ชาวยวนกลุ่มนี้ยังมีความน่าสนใจจากการปรับตัวภายใต้บริบทใหญ่ทางสังคมซึ่งมีคนไทยเป็นแกนกลาง ดังนั้น การศึกษากลุ่มชาวยวนนอกพรมแดนวัฒนธรรมล้านนาในพื้นที่อื่นๆ จึงถือเป็นประเด็นที่สมควรต่อยอดและขยายผลการศึกษาในระดับต่อไป
- 2) ประเด็นด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้เน้นศึกษาการอ้างอัตลักษณ์และการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยใช้เรือนพักอาศัยเป็นกรณีศึกษา ซึ่งในห้องถิ่นและภูมิภาคต่างๆ ของไทยยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อีกมากมายที่ตั้งถิ่นฐานนอกพรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิมและยังสามารถอ้างอัตลักษณ์บางประการเอาไว้ได้ ดังนั้น การนำประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการอ้างอัตลักษณ์และการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะวัฒนธรรมข้ามพรมแดน ไปขยายผลในการศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ หรืออาจพิจารณา

เลือกใช้สิ่งสร้างทางสังคม (Social Construct) อื่นๆ เป็นกรณีศึกษา จะเป็นแนวทางที่อาจนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ๆ ต่อไป

- 3) ประเด็นของพื้นที่ศึกษา ในเขตอำเภอสีคิ้วและพื้นที่เกี่ยวเนื่องได้มีประชากรกลุ่มต่างๆ อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันอย่างปกติสุขมายาวนาน ซึ่งคนหลายกลุ่มยังสามารถอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอาไว้ได้ตามสมควร ดังนั้น นอกเหนือจากชาวยวนสีคิ้วแล้ว หากมีการขยายขอบเขตของการศึกษานี้ให้ครอบคลุมประชากรกลุ่มอื่นๆ ด้วย จะทำให้องค์ความรู้จากพื้นที่ศึกษานี้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นและถือเป็นความท้าทายในระดับต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 67 (พ.ศ.2508) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 82, ตอนที่ 57 (20 กรกฎาคม): 546-547.
- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 135 (พ.ศ.2505) ออกตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ.2481" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79, ตอนที่ 109 (11 ธันวาคม): 1272-1273.
- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 160 (พ.ศ.2509) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 83, ตอนที่ 117 (27 ธันวาคม): 1044-1045.
- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 393 (พ.ศ.2512) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 86, ตอนที่ 15 ฉบับพิเศษ (20 กุมภาพันธ์): 33-34.
- "กฎกระทรวง ฉบับที่ 974 (พ.ศ.2525) ออกตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 99, ตอนที่ 105 (1 สิงหาคม): 3-4.
- "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ยกฐานะตำบลขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ" ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 74, ตอนที่ 8ง (22 มกราคม 2500): 224-225.
- "พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอำเภอกระสัง อำเภอกระนวน อำเภอบางกอกใหญ่ อำเภอขุนหาร อำเภอพนา อำเภอปากช่อง อำเภอวังเหนือ อำเภอวังชิ้น อำเภอแม่ทา อำเภอหนองหมู อำเภอสระแก้ว อำเภออมก๋อย อำเภอปางซาย อำเภอทับสะแก อำเภอบุญทวี อำเภอลานสะกา อำเภอจอมบึง อำเภอท่ายาง อำเภอสามเงา อำเภอปากท่า อำเภอบ้านเขว้า อำเภอชานุมาน อำเภอแม่พริก อำเภอท่าสองยาง อำเภอสะเมิง อำเภอหนองแขม และอำเภอพระแสง พ.ศ. 2501" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 75, ตอนที่ 55ก (22 กรกฎาคม 2501): 321-327.
- กรมแผนที่ทหาร. (2548). **แผนที่ยุทธการร่วม (สำหรับหน่วยทางอากาศ)**. ระวัง ND 47-8. ลำดับชุด 1501 AIR อากาศ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). มาตรฐาน 1:250,000.
- กรมแผนที่ทหาร. (2549). **แผนที่อำเภอสีคิ้ว**. ระวัง 5338 IV. ลำดับชุด L7018S. มาตรฐาน 1:50,000.
- กลุ่มวางแผนการใช้ที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 นครราชสีมา. (2557). **แผนที่เขตเหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ.2556**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2560 จาก http://www.khorat.doae.go.th/WEB2012/zoning/rice_korat-1.jpg
- กองพุทธสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2552). **"วัดไร่ล้อม"**. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 4**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กัญญา ลีลาลัย. (2544). **ประวัติศาสตร์ชนชาติไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิสิทรรศน์.

- กาญจนา ตันสุวรรณรัตน์. (2546). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: กรณีศึกษาเรือนโคราช จังหวัดนครราชสีมา (รายงานวิจัย). คณะวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา.
- กิตติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล. (2560). ในรายการโทรทัศน์ “เปิดตำนานกับเผ่าทอง ตอน ลำปาง 1” ช่อง PPTV HD 36 วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2560.
- ไกรศรี นิมมานเหมินท์. (2521). “เรือนแบบลานนาไทย” ใน เสนอ นิลเดช, บรรณาธิการ. **ศิลปลานนาไทย หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงค์ พงศ์พิพัฒน์ และ นางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 26 มีนาคม 2521**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ขจีรัตน์ ไอราวัดวัฒน์. (2532). "ความสำคัญทางการเมืองของเมืองนครราชสีมา : บทบาทของเจ้าเมืองตระกูล ณ ราชสีมา ระหว่าง พ.ศ. 2325-2388". วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คมกริช โกศล. (2554). "การใช้พื้นที่ภายใน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบ้านไทร-ยวน กรณีศึกษา จ.สระบุรี". วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- คมเนตร เชนฐพัฒน์นิช, บรรณาธิการ. (2546). **ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2556). "เรื่องที่ 1 สภาพแวดล้อมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในประเทศไทย". **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 18**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2519). **ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (ม.ป.ป.). **อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2560 จาก https://static1.squarespace.com/static/52bce94ae4b013dbd6fc79d4/t/557946f6e4b0b454e5bfd1db/1434011382421/20_อัตลักษณ์+วัฒนธรรม+และการเปลี่ยนแปลง.pdf
- เฉลียว ปิยะชน. (2537). **เรือนกาแล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชยันต์ วรรณระภูติ. (2549). "คนเมือง : ตัวตนการผลิตซ้ำสร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง". **อยู่ชายขอบมองลวดความรู้ : รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิตานนท์**. กรุงเทพฯ: มติชน. 34-73.

- เชิดศักดิ์ ตีรียาภิวัดน์. (2552). "ลำดับชั้นของชุมชนโบราณสมัยล้านนาในพื้นที่เชียงใหม่-ลำพูน ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-22". **สังคมศาสตร์**, ปีที่ 21, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2552): 45-90.
- ฐาปนีย์ เครือระยา. (2554). **เรือนล้านนากับวิถีชีวิต**. เชียงใหม่: นันทกานต์ กราฟฟิก การพิมพ์.
- ทิพากรวงศ์ฯ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2531). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**. ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (ทรงตรวจชำระและนิพนธ์อธิบาย). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2546). **คนเมือง**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง และวสันต์ ปัญญาแก้ว. (2543). **เอกสารจากการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง คนเมืองท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลง**. ภาควิชารัฐศาสตร์ และ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ธันวาคม 2543.
- ธิดา สารยา. (2553). **กว่าจะเป็นคนไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- นราธิป ทับทัน. (2561). **มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง ชุมชนวัฒนธรรมยวนสีคิ้ว**. นครราชสีมา: กรมการสถาปนิกอีสาน (สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์).
- นราธิป ทับทัน และคณะ. (2560). "ระหัดวิดน้ำลำตะคองและเหมืองฝายสีคิ้ว: ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเกษตรกรรมบริเวณลุ่มน้ำลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา" (รายงานวิจัย). โครงการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, แพลและเรียบเรียง. (2546). **ศัพท์และแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยา เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, แพลและเรียบเรียง. (ม.ป.ป.). **คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา**. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560 จาก <http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/index>
- นฤมล บุญแดง. (ม.ป.ป.). **การแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์**. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2554 จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=1378>
- บังอร ปิยะพันธุ์. (2541). **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2547). "การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง" ใน **วาทกรรมอัตลักษณ์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 31-72.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2557). "กระบวนการศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์". **สังคมลุ่มน้ำโขง**, ปีที่ 10, ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2557): 219-242.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). "อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ" ใน **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 1-26.

- พรชัย สุจิตต์. (2537). "เรื่องที่ 1 สภาพแวดล้อมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์". สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 18. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- พอลเกอร์ กราบ็อฟสกี. (2538). "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง". ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 16, ฉบับที่ 3 (มกราคม 2538): 110.
- ย่อย คัมภีรานนท์. (ม.ป.ป.). **ชีวประวัติพ่อเฒ่าคัมภีระ**. กรุงเทพฯ: เอราวิณการพิมพ์.
- รุ่งทิวา โตธินา. (2536). "ประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์". วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ลัดดา ปานุทัย และคณะ. (2526). "วัฒนธรรมพื้นบ้านยวนสี่คว่ำ จังหวัดนครราชสีมา". (รายงานวิจัย), นครราชสีมา: วิทยาลัยครูนครราชสีมา.
- ล้านนาคดีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (ม.ป.ป.-a). **เรือนไทยวนลำปาง**. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2561 จาก <http://lannakadee.cmu.ac.th/area6/showcontent2.php?pid=3>
- ล้านนาคดีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (ม.ป.ป.-b). **เรือนไทยวนอุตรดิตถ์**. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2561 จาก <http://lannakadee.cmu.ac.th/area6/showcontent2.php?pid=5>
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2557). "อาคารพักอาศัยลานนา". **คติความเชื่อในงานสถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลกรุ๊ป.
- วีระ อินพันทัง. (2549). **โลกของชาวไทดำ: ความสัมพันธ์ซึ่งกันระหว่างสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวไทดำในไทยกับในเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วีระ อินพันทัง. (2553). "ความหลากหลายทางวัฒนธรรมการปลูกสร้างเรือนไทยแห่งลุ่มน้ำเพชรบุรี". วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วีระ อินพันทัง. (2555). **เรือนลาวโขง: การกลายรูปในรอบสองศตวรรษ**. กรุงเทพฯ: อุษาคเนย์.
- วีระ อินพันทัง และคณะ. (2558). "การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (Architectural Configuration)" (รายงานวิจัย โครงการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริวรรณ วิบูลย์มา และคณะ. (2552). **กอยเหือนลับแล**. กรุงเทพฯ: โครงการวัฒนธรรมเหือนลับแล และอัตลักษณ์ของเหือนไทยพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิลป์ พีระศรี. (2537). "วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย". สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. (ทรงแปล) ใน **อักษรศิลป์พีระศรี**. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร: 236-255.

- ศุภรัศมี จิตติกุลเจริญ. (2540). **ตำราวิชา AN113 มานุษยวิทยาเบื้องต้น (INTRODUCTION TO ANTHROPOLOGY)**. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2560 จาก <http://e-book.ram.edu/e-book/a/AN113/an113frames.htm>
- ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลเชิงพื้นที่ 32 อำเภอ (อำเภอสีคิ้ว)**. เข้าถึงเมื่อ 19 ธันวาคม 2560 จาก <http://www.koratcf.or.th/pdf/distircts/25.อ.สีคิ้ว p 352-382.pdf>
- ศูนย์ภูมิอากาศ สำนักพัฒนาอุตุนิยมวิทยา กรมอุตุนิยมวิทยา. (2560). **ภูมิอากาศจังหวัดนครราชสีมา**. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2560 จาก <http://climate.tmd.go.th/data/province/ตะวันออกเฉียงเหนือ/ภูมิอากาศนครราชสีมา.pdf>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2558). **จารึกวัดพระยีน**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2559. จาก http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=188
- สนั่น ธรรมธิ. (2556). **วัฒนธรรมการนอนล้านนา**. สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <http://www.thainews70.com/ข่าวศิลปวัฒนธรรม/มรดกล้านนา/>
- สมคิด จิระทัศน์กุล. (2543). **“เรือนล้านนา”**: เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย วันที่ 22-23 มิถุนายน 2543. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมหมาย เปรมจิตต์, สออบชำระ. (2540). **ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ฉบับสอบชำระ**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2554). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ส่วนพัฒนาผลิตผลป่าไม้ สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้และผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้. (2547). **คุณลักษณะของไม้ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลประวัติอำเภอสีคิ้ว**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2560 จาก www.nakhonratchasima.go.th/district/Sikiw.doc
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. (2559). **รายงานคุณภาพชีวิตประชาชนจังหวัดนครราชสีมาจากข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาชนบท ประจำปี 2559**. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2560 จาก <https://www.slideshare.net/ssuser807bbb/2559-77029233>
- สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 นครราชสีมา. (2554). **แผนที่แสดงขอบเขตตำบล (อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา)**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2560 จาก http://r03.ddd.go.th/MIS/MAIN/NR/NR_20.html
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นอำเภอลับแล. (ม.ป.ป.). **ประวัติความเป็นมาของเมืองลับแล**. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2561 จาก <http://laplaedistrict.uttaraditlocal.go.th/page.php?id=681>

- สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา. (2560). รายงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ.2560. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560 จาก http://nkrat.nso.go.th/images/attachments/article/359/รายงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา_2560.pdf
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). **แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมนครลำปาง**. กรุงเทพฯ: อี.ที.พับลิชชิ่ง.
- สืบศักดิ์ พรหมแย้ม และคณะ. (2546). เมื่อล้านนาล่มสลาย. ใน **ประวัติศาสตร์เมืองเชียงราย-เชียงแสน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- สุรমন บุญเต็ม และสนธิ เมนะรัตน์. (2523). “ปริศนาคำทายเพลงกล่อมเด็กและชะงายออยของชาวยวนสี่คว” . รายงานการศึกษา วิชาเอกภาษาไทย: วิทยาลัยครูนครราชสีมา.
- สุรียา สมุทคุปต์ และคณะ. (2540). **วิถีคิดของคนไทย: พิธีกรรม “ช่วงผีพ้อน” ของ “ลาวข้าวจ้าว” จังหวัดนครราชสีมา**. นครราชสีมา: สมบูรณ์การพิมพ์.
- สุรียา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา. (2544). **“ยวนสี่คว” ในชุมทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่า ความทรงจำ และอัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดนครราชสีมา**. นครราชสีมา: สมบูรณ์การพิมพ์.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. (2553). **“เรือนลานนาหมู่บ้านสแห่งและเรือนนายอ่อน”**. ภูมิปัญญาชาวบ้าน..สู่ **งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล และวิวัฒน์ เตมีพันธ์. (2539). **เรือนล้านนาไทย และประเพณีการปลูกเรือน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2537). **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541a). **“ชาติพันธุ์” ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 23**. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541b). **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการค้นและบทบาทในประชาสังคม)**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศิริ ปาณินท์. (2539). **บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์.

- อรศิริ ปาณินท์. (2543). **เรือนพื้นบ้านไทยมอญ**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรศิริ ปาณินท์. (2555). **บ้านและเรือนพวนบางปลาหม้อ: จากเชิงขวางสู่ลุ่มน้ำภาคกลางของไทย**. กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์.
- อรศิริ ปาณินท์. (2559). เรือนลาวแก้วที่บ้านตาลเสี้ยน สระบุรี. **หน้าจั่ว: วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม)**, ฉบับที่ 30 (มกราคม - ธันวาคม 2559) : A2175-A2192.
- อรศิริ ปาณินท์. (2560). สิ่งแฝงเร้นภายใต้รูปทรงเรือนไทยของเรือนพื้นถิ่นไทย-มอญ และไทย-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย. **หน้าจั่ว: วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ว่าด้วยประวัติศาสตร์ การออกแบบ และสภาพแวดล้อม)**, ฉบับที่ 32 (มกราคม - ธันวาคม 2560): B2503-B2521.
- อัน นิมมานเหมินท์. (2521). "เรือนไทยแบบดั้งเดิม". ใน เสนอ นิลเดช (บรรณาธิการ). **ศิลปานนาไทย หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงค์ พงศ์พิพัฒน์ และ นางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 26 มีนาคม 2521**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2553). "ความเป็นชาติพันธุ์". ใน **แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 225-232

ภาษาอังกฤษ

- Blundell, E.A. (1836). "An Account of Some of the Petty State lying north of the Tenasserim Provinces ; Drawn up from the Journals and Reports of D.Richardson". **Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal**, no.72 (October. 1836): 601-625.
- Boas, F. (1940). **Race, Language and Culture**. New york: The Macmillan Company.
- Étienne, Aymonier, (Translated by Walter E.J. Tips). (2000). **Isan Travels: Northeast Thailand's Economy in 1883-1884**. (first English trans. of 1895, 1897). Bangkok: White Lotus.
- Foon Ming Liew-Herres, Grabowsky, V, & Aroonrut Wichienkeo. (2008). **Lan Na in Chinese historiography : Sino-Tai relations as reflected in the Yuan and Ming sources (13th to 17th centuries)**. Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- Hdamm. (2008). **Topography of northern Thailand**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2560 จาก <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lanna-Map.svg>

- Hdamm. (2015). **Map of Nakhon Ratchasima Province, Thailand, highlighting the district Sikhio.** สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2560 จาก https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amphoe_3020.svg
- NordNordWest. (2011). **Thailand Nakhon Ratchasima locator map.** สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2560 จาก https://th.wikipedia.org/wiki/File:Thailand_Nakhon_Ratchasima_locator_map.svg
- Oliver, P. (1997). **Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World : Volume 1.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Weber, M. (1978). **Economy and Society.** 2nd ed. Edited by Roth, G. and Wittich, C. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

สัมภาษณ์

- นางคำแปลง ยาวจันทิก (อายุ 69 ปี). ชุมชนโนนกลุ่มใต้ (บ้านโนนกลุ่ม) ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 27 พฤศจิกายน 2559.
- นางชลธิชา พลอยเพชร (อายุ 55 ปี). ชุมชนบ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 19 ตุลาคม 2557.
- นางทองใส ชาติบุรี (อายุ 65 ปี). ชุมชนบ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 20 ตุลาคม 2557.
- นางทองหลอม ปันจันทิก (อายุ 80 ปี). บ้านถนนคด ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 28 ตุลาคม 2560.
- นางน้อม ดิษฐานุสรณ์ (อายุ 77 ปี). ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 2 มิถุนายน 2560 วันที่ 28 ตุลาคม 2560 และ 12 กุมภาพันธ์ 2561.
- นางพยอม จิตต์มานะ (อายุ 68 ปี). ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2561.
- นางมูล คำสูงเนิน (อายุ 88 ปี). ชุมชนบ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 11 กันยายน 2560.
- นางสมใจ มกรพงศ์ (อายุ 74 ปี). ชุมชนบ้านกลาง ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 20 ตุลาคม 2557.
- นางสาวจันทร์เพ็ญ หลอดจันทิก (อายุ 60 ปี). บ้านโนนนา ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 10 กันยายน 2560.
- นางสีนวล หมวกทอง (อายุ 63 ปี). บ้านเลขที่ 139/1 หมู่ 9 บ้านน้ำใสใต้ ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์, วันที่ 2 มีนาคม 2561.

นางสุดา เอกะสิงห์ (อายุ 54 ปี). ชุมชนบ้านกลาง ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 20 ตุลาคม 2557.

นางสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ (อายุ 57 ปี). ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2561.

นางไอ่ คำสูงเนิน (อายุ 79 ปี). ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 19 ตุลาคม 2557.

นายเฉลิม แสนธิ (อายุ 73 ปี). ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, เดือน ตุลาคม 2558.

นายธรรมบุญ ยิ่งยืน (อายุ 56 ปี). บ้านถนนคด ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 2 ธันวาคม 2559.

นายเพี้ยน ทีจันทิก (อายุ 81 ปี). ชุมชนโนนกลุ่มเหนือ (บ้านโนนกลุ่ม) ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 24 ธันวาคม 2559.

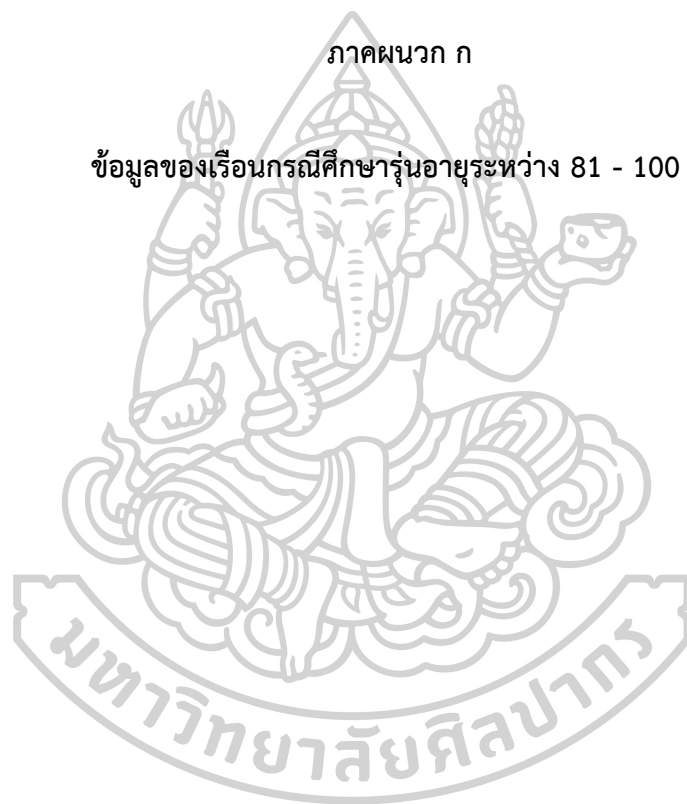
นายปลอด อ้ายจันทิก (อายุ 86 ปี). ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 27 เมษายน 2560 และ 3 มิถุนายน 2560.

เมธาภีวัฒน์ ฐิติโก (พระครูวิสุทธิศีลาภีวัฒน์), เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมและเจ้าคณะตำบลสวนดอกไม้. วัดไผ่ล้อม อำเภอเสาว์ให้ จังหวัดสระบุรี, วันที่ 17 มีนาคม 2559.

รองศาสตราจารย์กาญจนา ตันสุวรรณรัตน์ (อายุ 60 ปี). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา, วันที่ 16 มกราคม 2561.

ภาคผนวก ก

ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาระหว่าง 81 - 100 ปี

ตารางที่ ก-1 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (เรือนนางชลธิชา พลอยเพชร)

(ภาพถ่ายโดย : นางสุธัญญา สิทธิกุลเกียรติ, 2553)

ผู้ครอบครอง* :	นางชลธิชา พลอยเพชร (อายุ 55 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 3 (รุ่นหลาน)
อายุเรือน :	ประมาณ 90 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง (ประมาณ พ.ศ.2470)
ที่ตั้ง* :	เลขที่ 48 หมู่ 2 บ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์* :	14°53'20.2"N 101°43'20.9"E
ประวัติเรือน :	นายจันและนางน้อย อะจันติก ปลูกเรือนหลังนี้ประมาณ พ.ศ.2470 ต่อมาได้ยกเรือนให้นายหลอด อะจันติก (บุตรชาย) เมื่อนายหลอดถึงแก่กรรม เรือนจึงตกทอดมาสู่นางชลธิชา พลอยเพชร (บุตรสาวของนายหลอด)
ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน*	

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION

* ณ ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลในปี พ.ศ.2557

ภาพที่ ก-1 แสดงรูปแบบเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (จากภาพถ่ายในปี พ.ศ.2553)

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวธัญญา สิทธิกุลเกียรติ, 2553

ภาพที่ ก-2 แสดง “เบ้นเลียบ” อยู่ระหว่างเรือนประธาน (ด้านซ้าย) และเรือนโถง (ด้านขวา) ของเรือนกรณีศึกษาที่ 1

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวธัญญา สิทธิกุลเกียรติ, 2553

ภาพที่ ก-3 แสดงสภาพเรือนใหญ่หรือเรือนนอนของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 ก่อนการรื้อถอนในปี 2558

ภาพที่ ก-4 แสดงลักษณะพื้นที่ใต้หลังคาปีกนกที่คลุมส่วนหน้าของเรือนใหญ่ (เรือนกรณีศึกษาที่ 1)

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์ (2557)

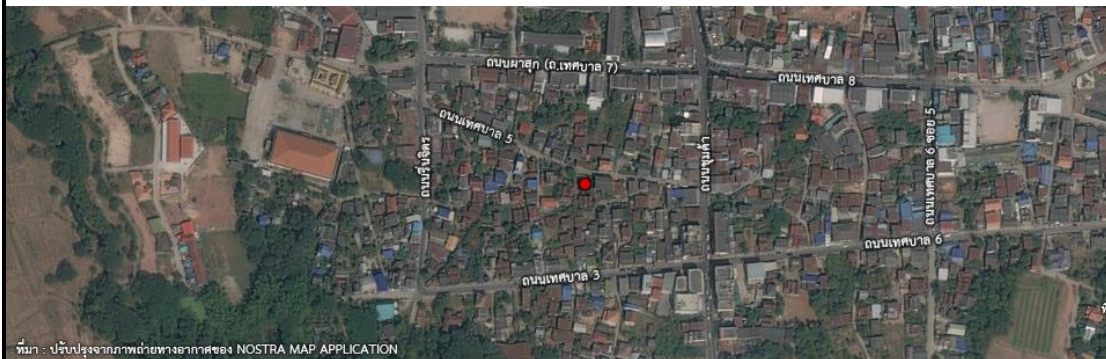

ภาพที่ ก-5 แสดงลักษณะไม้ป็นลมแบบตัวเหงาของเรือนกรณีศึกษาที่ 1
ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์ (2557)

ภาพที่ ก-6 แสดงเทคนิคเสาดั้งของเรือนกรณีศึกษาที่ 1 (เป็นเสาดั้งวางคร่อมบนรอดและมีเสาทอม่อรองรับรอด) ส่วนรอดที่ยื่นยาวออกมาจากเสาด้านในของเรือนนอน ใช้สำหรับรองรับแผ่นไม้กระดานของส่วน “แป้นเลียบ”

ตารางที่ ก-2 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (เรือนนางมูล คำสูงเนิน)

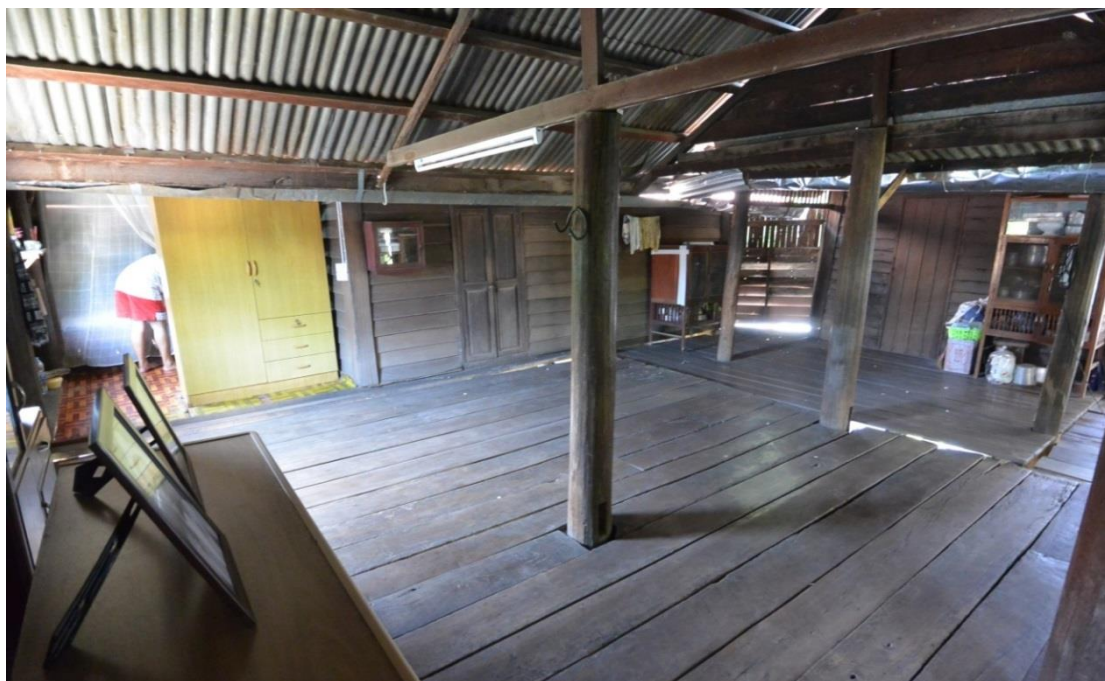
	
ผู้ครอบครอง :	นางมูล คำสูงเนิน (อายุ 88 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 90 ปี / สร้างประมาณปี พ.ศ.2470
ที่ตั้ง :	เลขที่ 53 หมู่ 2 บ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'19.4"N 101°43'22.7"E
ประวัติเรือน :	ครอบครัวของนางมูล (รุ่นพ่อ-แม่) ได้ปลูกเรือนหลังนี้เมื่อราว 90 ปีก่อน แต่แรกบันไดหลักอยู่ทางทิศเหนือและมีบันไดรองทางทิศใต้ ต่อมาได้รื้อบันไดด้านเหนือออกเนื่องจากตำแหน่งบันไดอยู่กระชั้นชิดกับถนนมากเกินไป ปัจจุบันเรือนหลังนี้ได้ตกทอดมาสู่นางมูล ซึ่งอาศัยอยู่ในเรือนนี้มาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงปัจจุบัน
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	

ภาพที่ ก-7 แสดงลักษณะ “หิมยนต์” เหนือประตูเข้าห้องนอนของเรือนกรณีศึกษาที่ 2

ภาพที่ ก-8 แสดงสภาพภายในห้องนอน (ในเฮือน) ของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (มุมมองจากตำแหน่งประตูหลัก)

ภาพที่ ก-9 แสดงสภาพภายในของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (มุมมองจากเรือนโถงเข้าไปเรือนประธาน ส่วนด้านขวาคือห้องครัว)

ภาพที่ ก-10 มุมมองด้านหน้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 2 (ปัจจุบันได้รื้อบ้านได้ด้านหน้าออกและใช้บันไดด้านหลังเป็นหลัก)

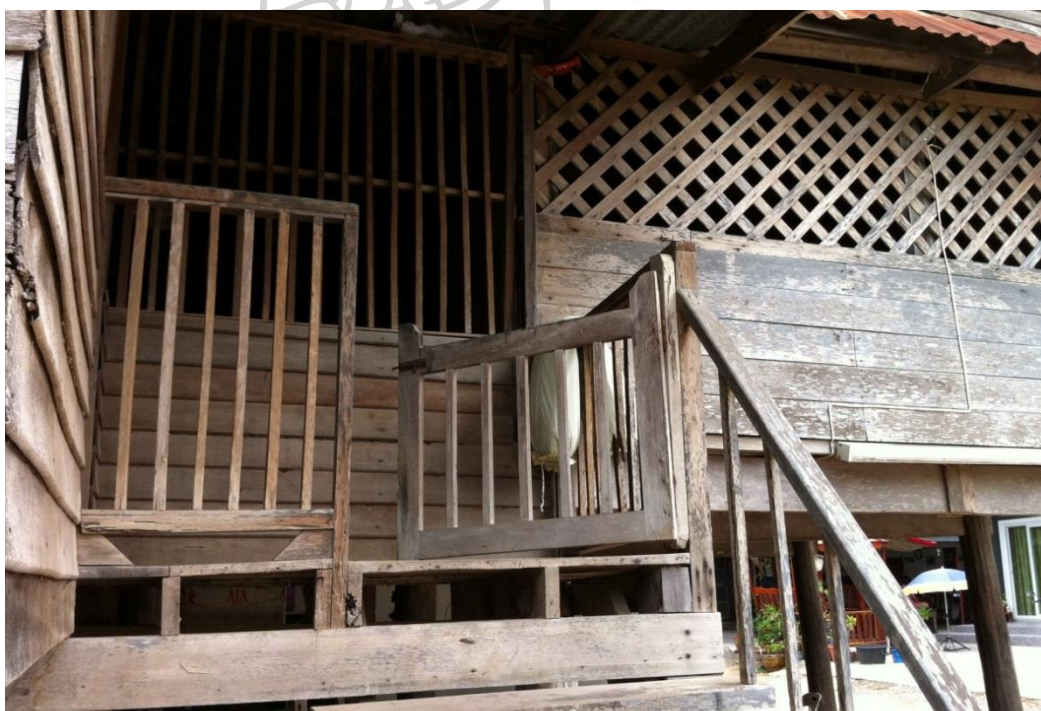
ตารางที่ ก-3 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 (เรือนนางสมใจ มกรพงศ์)

	
ผู้ครอบครอง :	นางสมใจ มกรพงศ์ (อายุ 77 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 84 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 177 หมู่ 9 บ้านกลาง ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'16.1"N 101°43'29.6"E
ประวัติเรือน :	เรือนนี้สร้างสมัยนางแก้วหรือแม่ใหญ่แก้ว เมื่อราว 84 ปีก่อน ต่อมาจึงได้กทอดสู่บุตรสาวคนเล็ก คือ นางสมใจ มกรพงศ์
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	

ภาพที่ ก-11 แสดงรูปแบบเรือนกรณีศึกษาที่ 3 (จากภาพถ่ายในปี พ.ศ.2553)

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวศุภัญญา สิริทกุลเกียรติ, 2553

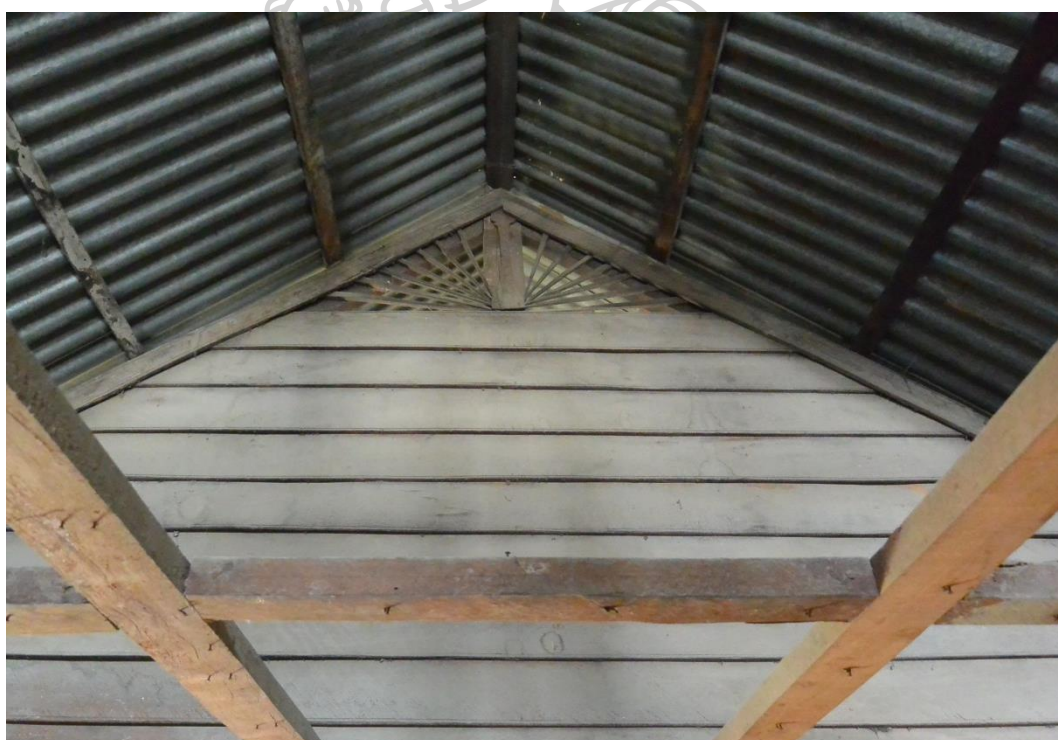

ภาพที่ ก-12 แสดงลักษณะชานบันไดและฝาระแนงเดิมของเรือนกรณีศึกษาที่ 3 (จากภาพถ่ายในปี พ.ศ.2553)

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นางสาวศุภัญญา สิริทกุลเกียรติ, 2553

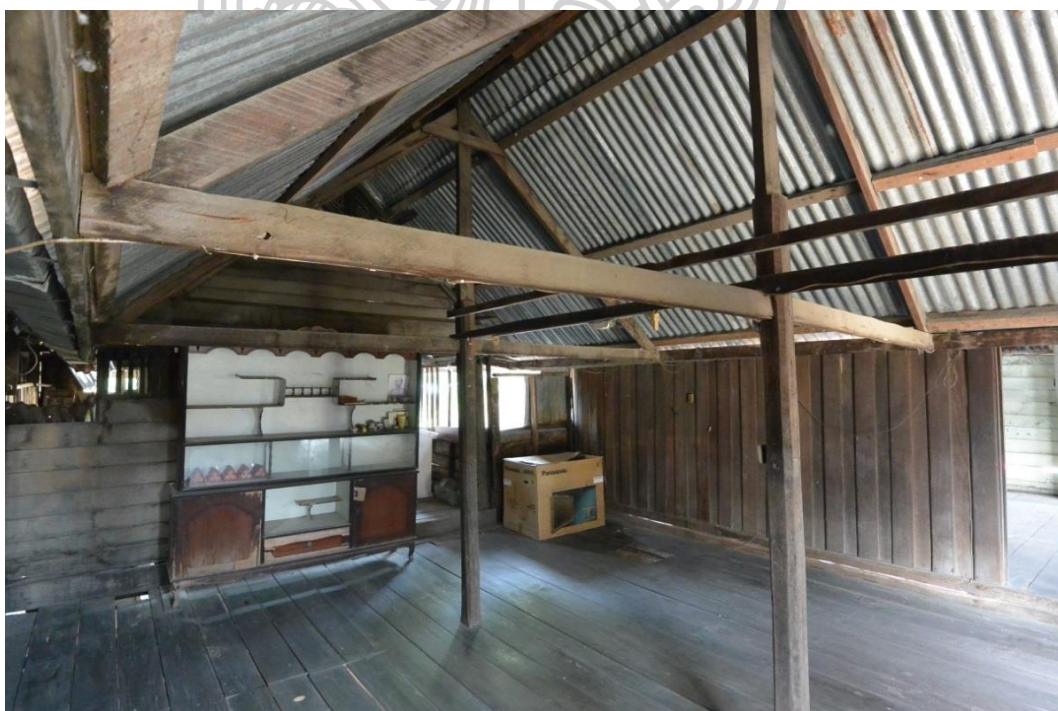
ภาพที่ ก-13 แสดงลักษณะหน้าจั่วของเรือนกรณีศึกษาที่ 3
(มุมมองด้านหลังเรือน; จั่วซ้ายคือเรือนที่สาม จั่วขวาคือเรือนครัว)

ภาพที่ ก-14 แสดงหน้าจั่วฝาภายในเรือนกรณีศึกษาที่ 3 (แหนบเต็น; ฝากั้นระหว่างเต็นและโนเฮือน)

ภาพที่ ก-15 แสดงร่องรอยการใช้ไฟฟ้าประกอบสำเร็จของเรือนกรณีศึกษาที่ 3
(ฝาเรือนนอนด้านทิศตะวันออก)

ภาพที่ ก-16 แสดงลักษณะเสาตั้ง (คร่อมอยู่บนรอก) สำหรับรับโครงหลังคาเรือนโถงของเรือนกรณีศึกษาที่ 3

ตารางที่ ก-4 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 4 (เรือนนางศรีนวล เมืองจันทิก)

	
ผู้ครอบครอง :	นางศรีนวล เมืองจันทิก (อายุ 55 ปี) / (ซื้อเรือนมาจากเพื่อนบ้าน)
อายุเรือน :	ประมาณ 100 ปี / ไม้ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 15 หมู่ 4 บ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'15.8"N 101°43'34.8"E
ประวัติเรือน :	ครอบครัวของนางจันทร์ และนายบก หนูน้อย ได้ปลูกเรือนหลังนี้เมื่อราวปี พ.ศ. 2460 ต่อมาเมื่อนางจันทร์และนายบกถึงแก่กรรม เรือนได้ตกทอดมาสู่นางมุก และนางปิ่น (บุตรสาว) และในเวลาต่อมาได้มีการขายที่ดินและเรือนหลังนี้ให้กับเพื่อนบ้านคือ นางศรีนวล เมืองจันทิก ปัจจุบันนางแต้ว (พี่สาวของนางศรีนวล) เป็นผู้ดูแล
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	

ภาพที่ ก-17 แสดงลักษณะฝาผนังระหว่างเดินและในเฮือน (แหนบเต็น) ของเรือนกรณีศึกษาที่ 4

ภาพที่ ก-18 แสดงมุมมองด้านหลังเรือนกรณีศึกษาที่ 4 (ภาพถ่ายในปี พ.ศ.2556) ก่อนที่ไม้ป้านลมจะหลุดออกไปทั้งหมด

ตารางที่ ก-5 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (เรือนนางไอ่ คำสูงเนิน)

ผู้ครอบครอง :	นางไอ่ คำสูงเนิน (อายุ 80 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 81 ปี / สร้างเมื่อ พ.ศ. 2479
ที่ตั้ง :	เลขที่ 89 หมู่ 4 บ้านเหนือ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'14.6"N 101°43'48.0"E
ประวัติเรือน :	นายหล้า หรือ พ่อใหญ่หล้า ปลูกเรือนหลังนี้เมื่อราวปี พ.ศ.2479 โดยปลูกเป็นเรือนสามจั่ว และต่อมาได้มีการต่อเติมโดยกันผนังส่วนใต้ถุนเรือนเมื่อราว 20 ปี ก่อน เรือนหลังนี้ได้ตกทอดมาสู่ นางไอ่ คำสูงเนิน ผู้เป็นบุตรสาวคนเล็ก

ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน

ภาพที่ ก-19 แสดงมุมมองด้านหน้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (มุมมองด้านทิศเหนือ)

ภาพที่ ก-20 แสดงลักษณะหน้าจั่วของเรือนกรณีศึกษาที่ 5 (มุมมองด้านหลังเรือน)

ภาพที่ ก-21 แสดงลักษณะฝาประกอบสำเร็จของเรือนกรณีศึกษาที่ 5
(ฝาด้านสกัดส่วนหน้าของเรือนประธาน)

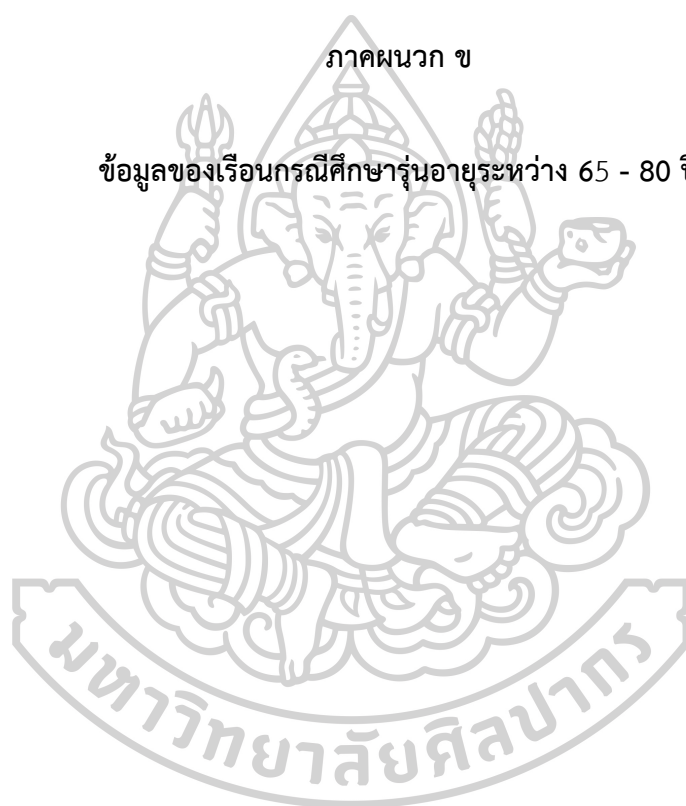
ภาพที่ ก-22 แสดงลักษณะฝาประกอบสำเร็จ (ลักษณะคล้ายฝาปะกนผสมฝาสายบัว)

ส่วนในเฮือนของเรือนกรณีศึกษาที่ 5

ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์, 2557

ภาคผนวก ข

ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุระหว่าง 65 - 80 ปี

ตารางที่ ข-1 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 6 (เรือนนางทองใส ชาติบูรี)

	
ผู้ครอบครอง :	นางทองใส ชาติบูรี (อายุ 68 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 3 (รุ่นหลาน)
อายุเรือน :	ประมาณ 68 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 34 หมู่ 2 บ้านใต้ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'16.9"N 101°43'18.5"E
ประวัติเรือน :	ก่อนปี พ.ศ.2500 ครอบครัวของนายบุญ ยี่จันทิก และนางเส็ง ยี่จันทิก ได้ปลูกเรือนหลังนี้ ต่อมาได้ตกทอดมาสู่บุตรสาวคือ นางเปี้ยว อ้ายจันทิก จากนั้นนางเปี้ยวได้ยกเรือนให้บุตรสาวคนสุดท้ายคือนางรัตน ลาตจันทิก ต่อมานางรัตนได้แลกเรือนหลังนี้กับเรือนนางทองใส ชาติบูรีซึ่งเป็นพี่สาว (ทั้งสองเรือนที่อยู่ใกล้กันและอยู่ในรั้วเดียวกัน) ปัจจุบันเรือนหลังนี้จึงอยู่ในการครอบครองของนางทองใส ชาติบูรี
ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน	
	

ภาพที่ ข-1 แสดงลักษณะหน้าจั่วและไม้ปั้นลมของเรือนกรณีศึกษาที่ 6
(ไม้ปั้นลมของจั่วเล็กหลุดออกไปแล้ว)

ภาพที่ ข-2 แสดงเสาดั้งรับโครงหลังคาเรือนโถงของเรือนกรณีศึกษาที่ 6
(มุมมองจากด้านทิศตะวันตก-ท้ายเรือน)

ตารางที่ ข-2 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 7 (เรือนนางสุดา เอกะสิงห์)

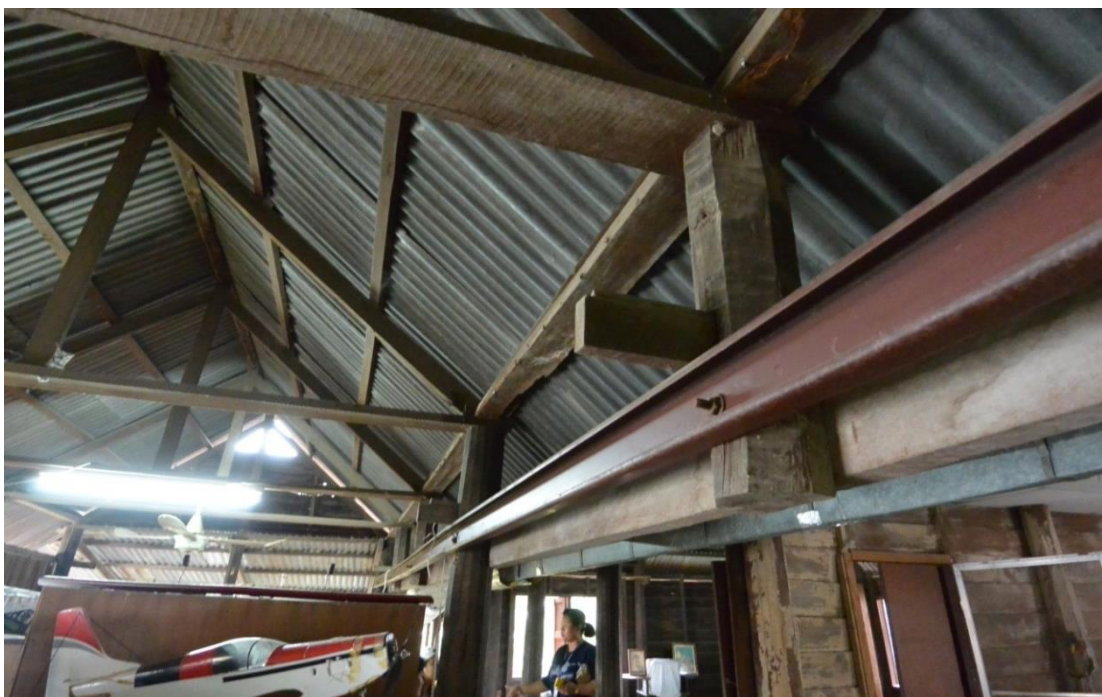
	
ผู้ครอบครอง :	นางสุดา เอกะสิงห์ (อายุ 57 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 3 (รุ่นหลาน)
อายุเรือน :	อายุเรือน : ประมาณ 70 - 80 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 180 หมู่ 9 บ้านกลาง ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'17.6"N 101°43'28.6"E
ประวัติเรือน :	เมื่อราว 80 ปีก่อน พ่อใหญ่ใจได้บุกเบิกที่ทำนาบริเวณบุโสน (บริเวณทิศใต้ของบ้านโนนกุ่ม) และเริ่มปลูกเรือนหลังจากนั้นไม่นาน โดยได้เลือกปลูกเรือนในบริเวณใกล้เคียงกับเรือนของเพื่อนสนิท คือ พ่อใหญ่จัน (เครือญาติของพ่อใหญ่จันในปัจจุบันก็คือผู้ครอบครองเรือนนางสมใจ มกรพงศ์) ต่อมาเรือนนี้จึงตกทอดมาสู่ นางสุดา เอกะสิงห์ ผู้เป็นหลาน
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	

ภาพที่ ข-3 แสดงหน้าจั่วด้านหน้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 7 (มุมมองด้านทิศตะวันออก)

ภาพที่ ข-4 แสดงหน้าจั่วด้านหลังของเรือนกรณีศึกษาที่ 7 (มุมมองด้านทิศตะวันตก)

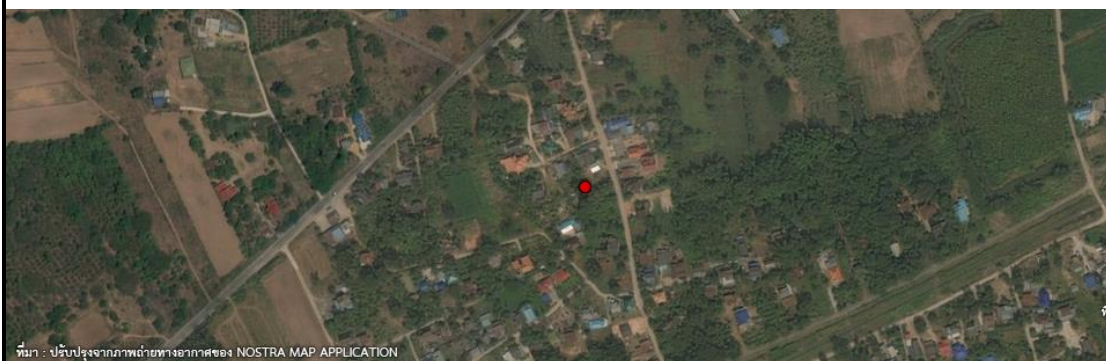

ภาพที่ ข-5 แสดงลักษณะ “เสามาต่างใหม่” ของเรือนกรณีศึกษาที่ 7
(ต่อมาภายหลังได้มีการนำเหล็กมาทาบเพื่อเสริมโครงสร้างเดิม)

ภาพที่ ข-6 แสดงเทคนิคการเข้าไม้แบบดั้งเดิมของเรือนกรณีศึกษาที่ 7
(ซื่อและแปสวมกับหัวเทียนที่ปลายเสา)

ตารางที่ ข-3 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 8 (เรือนนางสาวจันทร์เพ็ญ หลอดจันทิก)

	
ผู้ครอบครอง :	นางสาวจันทร์เพ็ญ หลอดจันทิก (อายุ 60 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 3 (รุ่นหลาน)
อายุเรือน :	ประมาณ 70 - 80 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 23 หมู่ 8 บ้านโนนนา ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°51'54.3"N 101°37'54.7"E
ประวัติเรือน :	เรือนนี้สร้างโดยพ่อใหญ่จันทร์ แปกสูงเนิน เมื่อราว 70 - 80 ปีก่อน แต่แรกมุงหลังคาแฝก ต่อมาเรือนนี้ได้ตกทอดไปสู่ นางดำ (ลูกสาว) และนายดัด หลอดจันทิก (ลูกเขย) ประมาณปี 2536 นายดัดได้เปลี่ยนวัสดุมุงเป็นสังกะสี โดยมีการซ่อมแซมเรือนอีกหลายครั้ง ปัจจุบันเรือนนี้ได้ตกทอดมาสู่บุตรสาวของนายดัดคือนางสาวจันทร์เพ็ญ หลอดจันทิก
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	
<small>ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION</small>	

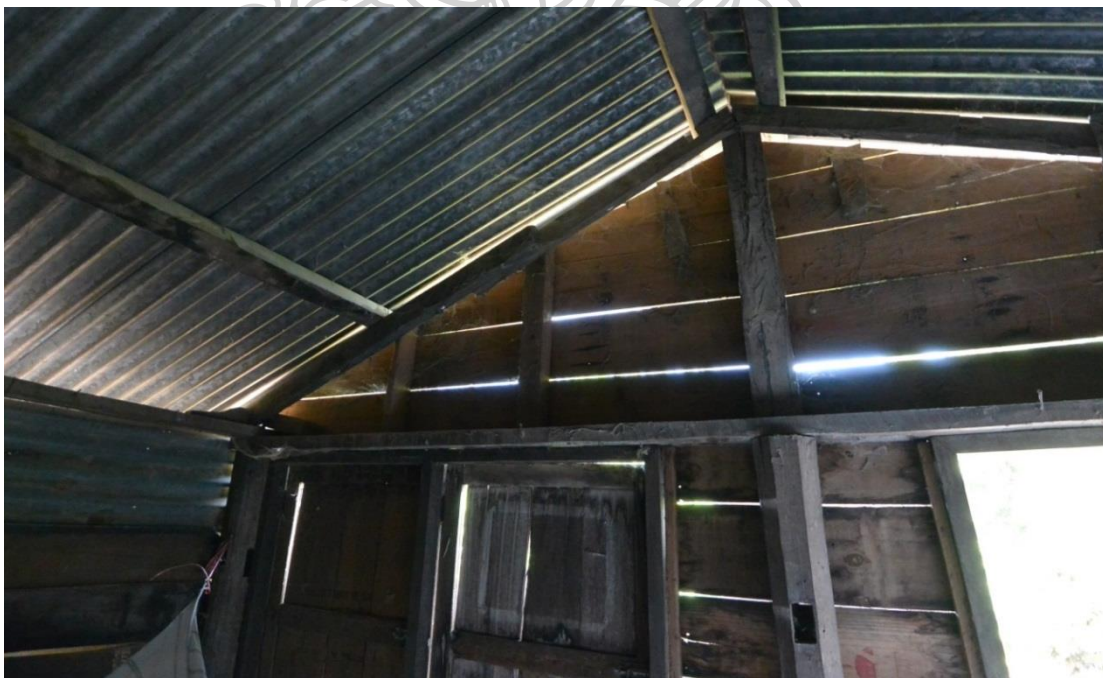
ภาพที่ ข-7 แสดงพื้นที่ภายในเรือนกรณีศึกษาที่ 8
(มุมมองจากตำแหน่งประตูหน้าเรือน-ด้านทิศตะวันออก)

ภาพที่ ข-8 แสดงพื้นที่ภายในเรือนกรณีศึกษาที่ 8
(จากด้านซ้ายไล่ไปทางขวา คือ ชานโถง แป้นเลียบ และเตียง)

ภาพที่ ข-9 แสดงร่องรอยใบดั้งเดิมของเรือนกรณีศึกษาที่ 8 ซึ่งถูกรื้อและนำไม้มาใช้เป็นส่วนประกอบของหลังคาที่ใหม่

ภาพที่ ข-10 แสดงเสาเรือน (เสาและเสาดั้งมีรูสำหรับเสียบเต้า) ชื่อ และแป ซึ่งเป็นส่วนโครงสร้างดั้งเดิมของเรือนกรณีศึกษาที่ 8 แต่โครงหลังคาเหนือชื่อและแปขึ้นไปจะเป็นส่วนที่ซ่อมแซมและทำใหม่ (หลังคาจึงลาดชันน้อยลง)

ภาพที่ ข-11 แสดงเทคนิคการเข้าไม้แบบดั้งเดิมของเรือนกรณีศึกษาที่ 8
(ข้อและแปสวมกับหัวเทียนที่ปลายเสา)

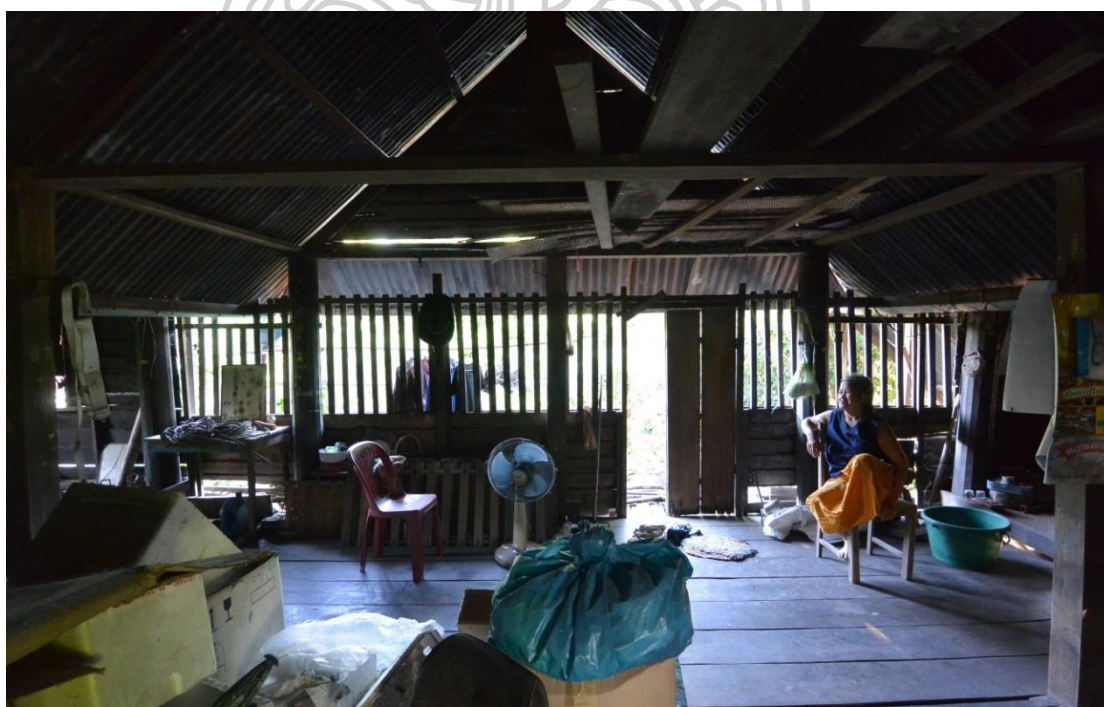
ภาพที่ ข-12 แสดงเทคนิคเสาดั้งคร่อมบนรอดจากมุมมองด้านหลังของเรือนกรณีศึกษาที่ 8
(ได้ถุนเรือนเคยสูงกวานี้ แต่ที่ดินรอบๆ ได้ถมที่สูงขึ้นจนทำให้บริเวณนี้กลายเป็นแอ่งที่มีตะกอนดินไหลลงมาทับถม)

ตารางที่ ข-4 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 9 (เรือนนางทองหลอม ปันจันติก)

	
ผู้ครอบครอง :	นางทองหลอม ปันจันติก (อายุ 80 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 80 ปี / ไม่ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 39 หมู่ 11 บ้านถนนคต ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'17.9"N 101°41'26.1"E
ประวัติเรือน :	พ่อใหญ่เทศ (ชาวยวนจากสระบุรี) ในวัยหนุ่มได้อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านสีคิ้วเมื่อราว 100 ปีก่อน ต่อมาพ่อใหญ่เทศได้แต่งงานกับแม่ใหญ่คำ พร้อมกับย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นเขยอยู่ที่บ้านถนนคต จากนั้นได้ปลูกเรือนนอนหนึ่งหลังเป็นเรือนขวางตะวัน ต่อมาอีกหลายปีจึงได้มีการปลูกเรือนเพิ่มเติมเป็นเรือนสาม หลังร่วมพื้น วางตามแนวตะวันดังเช่นในปัจจุบัน ส่วนเรือนนอนดั้งเดิมได้ปรับเปลี่ยนเป็นเรือนครัว
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	

ภาพที่ ข-13 แสดงลักษณะหน้าจั่วด้านทิศเหนือของเรือนครัว (แต่แรกถูกใช้เป็นเรือนนอน) ของเรือนกรณีศึกษาที่ 9

ภาพที่ ข-14 แสดงสภาพภายในเรือนโถงของเรือนกรณีศึกษาที่ 9 มีหิ้งไม้เก็บของเหนือศีรษะ (มุมมองจากด้านหลังเรือน)

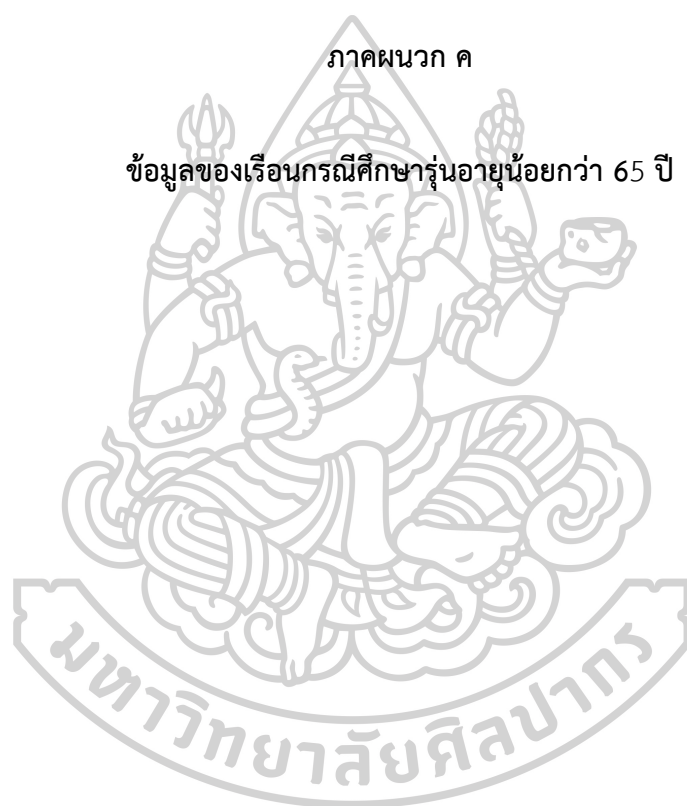
ภาพที่ ข-15 แสดงข้อและแปสวมกับหัวเทียนที่ปลายเสา และส่วนหิ้งไม้ใต้ชายคา (ควั่น) ของเรือน
กรณีศึกษาที่ 9

ภาพที่ ข-16 แสดงแปนเกลียวอยู่ระหว่างเรือนโถง (ด้านซ้าย) และเรือนประธาน (ด้านขวา) ของเรือน
กรณีศึกษาที่ 9

ภาคผนวก ค

ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษารุ่นอายุน้อยกว่า 65 ปี

ตารางที่ ค-1 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 10 (เรือนนางโปรง ระลอกน้ำ)

ผู้ครอบครอง :	นางโปรง ระลอกน้ำ (อายุประมาณ 65 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 60 ปี / ไม้ทราบปีที่ก่อสร้าง
ที่ตั้ง :	เลขที่ 113 หมู่ 14 บ้านศาลเจ้าพ่อ ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'16.7"N 101°43'16.9"E
ประวัติเรือน :	เรือนนี้ปลูกสร้างเมื่อราว 60 ปีก่อน
ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน	
	
<small>ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION</small>	

ภาพที่ ค-1 แสดงพื้นที่ใต้ชายคาระหว่างเรือนประธาน (ด้านซ้าย) และเรือนโถง (ด้านขวา) ของเรือน
กรณีศึกษาที่ 10

ภาพที่ ค-2 แสดงส่วนครัวของเรือนกรณีศึกษาที่ 10 (ด้านขวา) ที่ต่อเติมจากชานออกไปด้านข้าง
ภายใต้ข้อจำกัดของที่ดิน

ตารางที่ ค-2 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 11 (เรือนนายบุญมี จันทร์คำใจ)

ผู้ครอบครอง :	นางศิริ จันทร์คำใจ (อายุ 55 ปี), ลูกสะใภ้ / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 58 ปี / สร้างเมื่อ พ.ศ.2503
ที่ตั้ง :	เลขที่ 182 หมู่ 9 บ้านกลาง ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'17.6"N 101°43'28.6"E
ประวัติเรือน :	นายตา จันทร์คำใจ หรือพ่อใหญ่ตา ได้ปลูกเรือนหลังนี้เมื่อประมาณปี 2503 ครอบครัวนี้แต่เดิมมีอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์ เป็นพ่อค้าวัวควาย ต่อมาในปี 2525 นายบุญมี (บุตรของนายตา) ได้แต่งงานกับนางศิริและอยู่ด้วยกันที่เรือนหลังนี้

ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน

ภาพที่ ค-3 แสดงพื้นที่บนเรือนกรณีศึกษาที่ 11
 (ตำแหน่งเดินหน้าห้องนอนมีได้อยู่ในด้านสกัดของเรือน แต่อยู่ในด้านยาว)
 ที่มา : อนุเคราะห์ภาพโดย นายรุ่งกิจ เจริญวัฒน์, 2557

ภาพที่ ค-4 แสดงมุมมองด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเรือนกรณีศึกษาที่ 11 (มุมมองจากถนน)

ตารางที่ ค-3 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 12 (เรือนนางพิมลพรรณ เรืองฉาย)

	
ผู้ครอบครอง :	นางพิมลพรรณ เรืองฉาย (อายุ 74 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นที่ 2 (รุ่นลูก)
อายุเรือน :	ประมาณ 64 ปี / สร้างประมาณ พ.ศ.2497
ที่ตั้ง :	เลขที่ 179 หมู่ 9 บ้านกลาง ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°53'16.5"N 101°43'29.1"E
ประวัติเรือน :	พ่อใหญ่สนและแม่ใหญ่นาง ได้ปลูกสร้างเรือนหลังนี้ให้ลูกหลานอยู่อาศัยเมื่อประมาณ พ.ศ.2497 ต่อมาเรือนหลังนี้จึงได้ตกทอดมาสู่นางพิมลพรรณ เรืองฉาย บุตรสาวคนที่ 3 ของพ่อใหญ่สนและแม่ใหญ่นาง
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	
<small>ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION</small>	

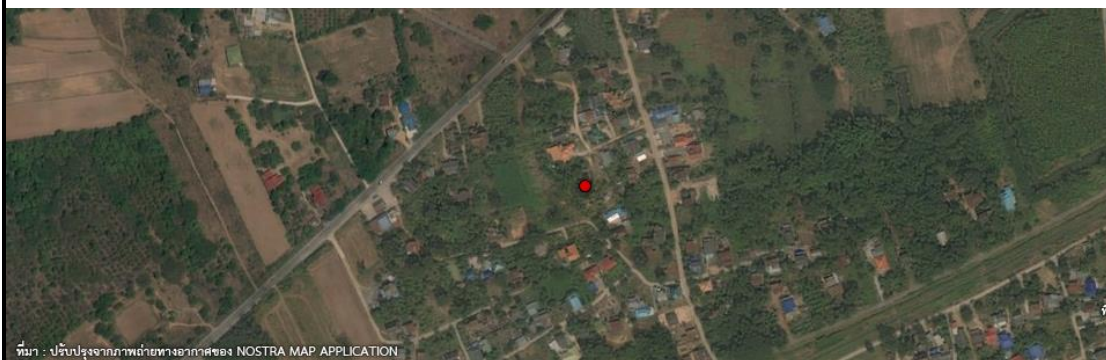

ภาพที่ ค-5 แสดงมุมมองพื้นที่ส่วนเดินและประตูเข้าสู่ในเฮือนของเรือนกรณีศึกษาที่ 12
(ปัจจุบันใช้ส่วนเดินเป็นห้องพระ)

ภาพที่ ค-6 แสดงวัสดุและเทคนิคโครงสร้างของเรือนกรณีศึกษาที่ 12 (มุมมองส่วนในเฮือน)

ตารางที่ ค-4 แสดงข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาที่ 13 (เรือนนายมานโซ ทิพนัส)

	
ผู้ครอบครอง :	นายมานโซ ทิพนัส (อายุ 91 ปี) / เป็นผู้อาศัยรุ่นแรก
อายุเรือน :	ประมาณ 63 ปี / สร้างประมาณ พ.ศ.2498
ที่ตั้ง :	เลขที่ 26 หมู่ 8 บ้านโนนนา ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
พิกัดภูมิศาสตร์ :	14°51'54.1"N 101°37'53.2"E
ประวัติเรือน :	นายมานโซ ทิพนัส ชาวไทลาวบ้านหนองบัวน้อย ได้มาแต่งงานกับนางแดงกวย และเข้ามาเป็นเชยในครอบครัวชาววนบ้านโนนนา จากนั้นประมาณ พ.ศ. 2498 นายมานโซและพ่อตา (ชาววน) ได้ร่วมกันปลูกสร้างเรือนใหม่ โดยใช้ไม้บางส่วนจากเรือนเดิมซึ่งเป็นเรือนแบบแผนไทยวน เรือนหลังนี้จึงได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมวนและลาว
<p>ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งเรือน</p> 	
<small>ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศของ NOSTRA MAP APPLICATION</small>	

ภาพที่ ค-7 แสดงมุมมองภายในเรือนกรณีศึกษาที่ 13 ซึ่งมีผังพื้นที่นอนเป็นรูปตัว L ถัดจากส่วนเดิน

ภาพที่ ค-8 แสดงมุมมองด้านหน้าของเรือนกรณีศึกษาที่ 13
(ใช้บันไดช่วงเดียวมีหลังคาคลุมและขึ้นเรือนจากด้านหน้าจั่ว)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายนราธิป ทับทัน
วัน เดือน ปี เกิด	25 กรกฎาคม 2524
สถานที่เกิด	นครราชสีมา
วุฒิการศึกษา	ปี 2561 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี 2552 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (สถ.ม.) สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเขตร้อน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปี 2548 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (สถ.บ.) สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 842/354 ถนนริมคลองสามเสน (ซอย 2 ถนนพระราม 9) แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310
ผลงานตีพิมพ์	1) นราธิป ทับทัน และชินศักดิ์ ตัณฑิกุล. (2560). ปรัชญการศึกษาว่าด้วย ชาติพันธุ์ไทยวน. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. ISSN 0125-5061. ปี ที่ 34 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม พ.ศ.2560. 2) นราธิป ทับทัน และชินศักดิ์ ตัณฑิกุล. (2560). สัมภาระทางวัฒนธรรมที่ ปรากฏในเรือนยวนสี่คว: จากเมืองเชียงแสนสู่จังหวัดนครราชสีมา. วารสาร สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจัย. ISSN 1685-4489. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ.2560. 3) นราธิป ทับทัน และชินศักดิ์ ตัณฑิกุล. (2560). ภูมิหลังการเคลื่อนย้าย ประชากรชาวยวนเชียงแสน และการตั้งถิ่นฐานในบริเวณตอนกลางของ ประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี. ISSN 2228-8244. ปีที่ 8 ฉบับพิเศษ ตุลาคม พ.ศ.2560.